

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

İLETİŞİM BİLİMİ ve İNTERNET ENSTİTÜSÜ

MEDYA ve İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DOKTORA PROGRAMI

KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE
KÜLTÜRÜNÜN ŞEKİLLENMESİNDE VE YENİDEN
ÜRETİLMESİNDE SANAL TOPLULUKLARIN ETKİSİ

Doktora Tezi

Tugay Sarıkaya

200002002

İSTANBUL, 2023

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

İLETİŞİM BİLİMİ ve İNTERNET ENSTİTÜSÜ

MEDYA ve İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DOKTORA PROGRAMI

**KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE
KÜLTÜRÜNÜN ŞEKİLLENMESİNDE VE YENİDEN
ÜRETİLMESİNDE SANAL TOPLULUKLARIN ETKİSİ**

Doktora Tezi

Tugay Sarıkaya

200002002

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Füsun ALVER

İSTANBUL, 2023

ONAY SAYFASI

TEŞEKKÜR

Tüm süreç boyunca ne zaman istesem desteğini benden esirgemeyen Prof. Dr. Füsün Alver'e öncelik olarak teşekkürü bir borç bilirim. Süreç boyunca en az kendim kadar yordduğum hem psikolojik hem de akademik anlamda bana desteğini sürekli hissettiren eşim Burcu Sağlam Sarıkaya'ya minnet borçluyum. Tezin yazım sürecinde verdikleri cesaret ve destek ile tezin bitimini benim için kolaylaştıran Doç. Dr. Aybike Serttaş'a ve Doç. Dr. Hasan Gürkan'a teşekkür ederim. Tez sürecinde gerekli kaynaklara ve kişilere ulaşmamda destek olan Yaren Kalkan Aluç'a destekleri için minnet borçluyum. Tüm bunlarla beraber, tezin mümkün hale gelmesinde desteklerini fazlasıyla sunan ve tüm süreçte tezin tamamlanabileceğini hissettiren Karagömrük halkına teşekkür ederim.

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Öğrenci Adı-Soyadı: Tugay Sarıkaya

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sanal semt topluluklarında etkileşimin incelenmesidir. Ayrıca, sanal semt topluluklarında ortaya çıkan etkileşimin; semt kimliğine, kültürüne ve kültürel belleğe etkisini araştırmaktır. Bu amaçların yanında, aktif olarak içerik üretebilen ve paylaşabilen bireylerin semt kimliğine ve mahalle kültürüne katkısının tartışılması amaçlanmaktadır. Amaçlara bağlı olarak üç soru formüle edilmiştir. Bu soruların her biri çalışma kapsamında ele alınan kültürel çalışmalar ve toplum-benlik çalışmalarının temel yaklaşımlarından olan sembolik etkileşimcilik ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmanın ilk sorusu (S1) “Sosyal medyadaki sanal semt topluluklarındaki etkileşim nasıl ortaya konmuştur?” şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmanın ikinci sorusu olarak (S2) “Sosyal medyadaki sanal topluluklarda ortaya çıkan iletişim ve etkileşim bağlamında; kültürel bellek, semt kültürü ve kimliği nasıl yeniden inşa edilmekte ve şekillenmektedir?” formüle edilmiştir. Bu soruya bağlı olarak iki alt soru ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki, (S2a) “Sanal semt toplulukları etkileşimin fiziksel ortamdan sanal ortama taşınmasına nasıl katkı sunmaktadır?”, ikincisi ise (S2b) “Sosyal medyadaki sanal topluluklar etkileşimli ve benlik sunumlarına imkân veren yapılarıyla kültürel belleği, semt kültürünü ve kimliğini nasıl etkilemektedir” (S3) “Sosyal medyadaki sanal topluluklarda ortaya çıkan etkileşimle beraber alt kültürlerin makro ölçüde topluluklara etki etme ya da katkı sunma potansiyeli nedir?” ise araştırmanın üçüncü sorusu olarak ortaya konuşmuştur. Çalışma kapsamında 5 Facebook sanal semt topluluğu örneklem olarak seçilmiştir ve 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında topluluk üyelerinin yaptığı 35.599 paylaşım ve yorumlar toplanarak Van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemi uygulanmıştır. Bu gruplar kendi içinde kapalılık içermektedir ve belirli koşulları sağlamadan topluluklara katılımcı kabul edilmemektedir. Bu topluluklar; Kadıköy ilçesine bağlı “Fikirtepe Halkı” ve “Erenköy’de Büyümek” sanal toplulukları, Şişli İlçesine bağlı “Feriköy Platformu” ve “Tatavla’dan Kurtuluş’a” sanal toplulukları ve Fatih ilçesine bağlı Karagömrüklüler sanal topluluğu olarak belirlenmiştir. Bunun yanında bu sanal semt topluluklarında aktif olan her bir topluluktan 4 kişi olmak üzere 20 kişiyle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış ve elde edilen cevaplar Facebook yorum ve paylaşımlarıyla karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına

göre, kentsel dönüşümlerden dolayı; yok olan semt mekânı, göçler, değişen demografik yapılar ve yok olan komşuluk ilişkileri sanal semt topluluklarındaki temel etkileşim ortamının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Semt Kültürü, Sanal Topluluk, Sosyal Medya, Kültür, Toplum

ABSTRACT

This study aims to examine the interaction in virtual neighborhood communities. Another aim of the thesis is to determine the effect of virtual neighborhood communities on neighborhood identity, culture, and cultural memory to investigate the potential to shape cultural memory and continuity. In addition to these purposes, it is aimed to discuss the effect of individuals who can actively produce and share content on the neighborhood identity and neighborhood culture. Three questions were formulated depending on the objectives. Each of these questions has been associated with symbolic interactionism and Cultural Studies, which are discussed within the scope of the study. The first question of the research is (Q1) How has the interaction in the virtual neighborhood communities in social media been revealed? The second question of this research is (Q2), In the context of communication and interaction emerging in virtual communities in social media; How are cultural memory, neighborhood culture, and identity reconstructed and shaped? Based on this question, two sub-questions were put forward; The first of these is (Q2a) How do virtual neighborhood communities contribute to the transfer of interaction from the physical environment to the virtual environment? and (Q2b) How do virtual communities in social media affect cultural memory, neighborhood culture and identity with their interactive and self-presentation structures? The first question is (Q3) What is the potential of subcultures to influence or contribute to communities on a macro scale with the interaction that occurs in virtual communities in social media? Within the scope of the study, 5 Facebook virtual neighborhood communities were selected as a sample, and Van Dijk's critical discourse analysis method was applied by collecting all the comments shared by the participants between 30 May and 30 December 2022. These groups are protected and not accepted as members without meeting certain conditions. Fikirtepe Halkı and Erenköy'de Büyümek virtual communities are based in Kadıköy district, Feriköy Platform and Tatavla'dan Kurtuluş'a virtual communities are based in Şişli district and Karagömrüklüler virtual community in Fatih district. In addition, semi-structured in-depth interviews were conducted with 20 people, 4 participants from each community, and the answers were compared with the Facebook comments and shares that have been obtained. According to the results of the study,

the disappearance of neighborhood space due to urban transformations, migrations, demographic structures and disappearing neighborhood relations cause the emergence of the interaction environment in virtual neighborhood communities.

Keywords: Neighborhood Culture, Vitruval Community, Social Media, Culture, Society

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ETİK BEYAN SAYFASI.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLO LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ	1
1. BENLİK VE TOPLUMUN TEORİK TEMELLERİ.....	7
1.1 CHİCAGO OKULU VE SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİĞİN KÖKENLERİ	12
1.1.1 George Herbert Mead’ın Benlik ve Toplum Anlayışı	19
1.1.2 Herbert Blumer’ın Benlik ve Toplum Anlayışı	33
1.2 ERVİNG GOFFMAN: BENLİĞİN TEMSİLİ	38
1.3 BENLİK VE TOPLUM KURAMSAL YAKLAŞIMLARININ BİREY-TOPLULUK İLİŞKİLERİNİ AÇIKLAMA POTANSİYELİ	44
2. KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR PERSPEKTİFİNDEN KÜLTÜR, TOPLULUK VE TOPLUM	49
2.1 KÜLTÜREL ÇALIŞMALARIN KÖKENLERİ	49
2.2 KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BAĞLAMINDA KÜLTÜR, TOPLULUK VE TOPLUM ANLAYIŞI.....	54
2.2.1 Richard Hoggart’ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı	55
2.2.2 Raymond Williams’ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı.....	59
2.2.3 Edward Palmer Thompson’ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı	65
2.2.4 Stuart Hall’un Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı.....	67
2.2.5 Andreas Hepp’ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı.....	73
2.2.6 Henry Jenkins’ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı.....	79
2.3 KÜLTÜREL ÇALIŞMALARIN KÜLTÜR, BİREY VE TOPLULUK İLİŞKİLERİNİ AÇIKLAMA POTANSİYELİ	83
3. KÜLTÜREL BELLEK, SEMT KÜLTÜRÜ VE SEMT KİMLİĞİ.....	85

3.1 BELLEK KAVRAMI	86
3.1.1 Kültürel Bellek.....	93
3.1.2 Mahalle/Semt Belleği ve Yeniden Üretimi.....	97
3.1.3 Dijital Bellek.....	101
3.2 ALT KÜLTÜRLER.....	104
3.2.1 Semt ve Mahalle Kültürü.....	108
3.3 KİMLİK KAVRAMI	110
3.3.1. Kültürel Kimlik.....	114
3.3.2 Semt Kimliği.....	118
3.3.3. Kimlik ile Benlik İlişkisi	120
3.4 KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE SEMT KÜLTÜRÜNÜN İNŞASINDAKİ VE DEVAMLILIĞINDAKİ ROLÜ.....	124
4. KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE SEMT KÜLTÜRÜNÜN YENİDEN ÜRETİM ALANI OLARAK SOSYAL MEDYA.....	128
4.1 YENİ İLETİŞİM VE MEDYA TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞİM EĞİLİMİ.....	128
4.1.1 Sosyal Medya.....	133
4.2 SOSYAL MEDYANIN SANAL TOPLULUKLARIN ORTAYA ÇIKIŞINA ETKİSİ	144
4.3 SANAL TOPLULUKLARIN ORTAYA ÇIKIŞI VE KAVRAMSAL KÖKLERİ.....	146
4.3.1 Sanal Topluluk Türleri.....	151
4.4 SOSYAL MEDYADAKİ SANAL TOPLULUKLARDA SEMT KİMLİĞİN VE KÜLTÜRÜNÜN TEMSİLİ	162
4.5 SOSYAL MEDYADAKİ SANAL TOPLULUKLAR ARACILIĞIYLA KÜLTÜREL BELLEĞİN YENİDEN ÜRETİMİ	163
4.6 KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE KÜLTÜRÜNÜN YENİDEN ÜRETİMİ VE TEMSİLİNDE SOSYAL MEDYADAKİ SANAL TOPLULUKLARIN ROLÜ.....	166
5. ARAŞTIRMA.....	169
5.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	169
5.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	169
5.3 ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	170
5.4 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	172
5.5 BULGULAR.....	179

5.5.1 Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi	179
5.5.2 Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi.....	199
5.5.3 Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu örnekleme üzerinden yapılan eleştirel söylem analizlerinin bütüncül olarak kimlik, kültür ve bellek ekseninde değerlendirilmesi	206
5.5.4 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi	209
5.5.5 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi.....	228
5.5.6 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi	237
5.5.7 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi	239
Güvenlik	244
5.5.8 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi.....	256
5.5.9 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi	265
5.5.10 Erenköy'de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi	267
5.5.11 Erenköy'de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi.....	283
5.5.12 Erenköy'de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi.....	292
5.5.13 Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi	294

5.5.14 Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi.....	307
5.5.15 Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Ekseninde Değerlendirilmesi.....	317
5.5.16 Sanal Semt Topluluklarının Kimlik, Kültür ve Kültürel Bellek Aktarımları Bağlamında Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi	319
SONUÇ	322
KAYNAKÇA.....	325
EKLER.....	352

TABLO LİSTESİ**SAYFA NO**

Tablo 1. Web'in Evrimi.....	133
Tablo 2. Fiziki Ortamdaki Topluluklar İle Sanal Toplulukların Farkları	150
Tablo 3. Sanal Semt Topluluklarına Göre Paylaşım Ve Yorumların Dağılımı (Turuncu: Paylaşımlar / Mavi: Yorumlar)	171
Tablo 4. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeye Katılanlar	174
Tablo 5. Tativla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Künyesi.....	180
Tablo 6. Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Künyesi.....	211
Tablo 7. Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Künyesi.....	240
Tablo 8. Erenköy'de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Künyesi	268
Tablo 9. Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Künyesi	294

ŞEKİL LİSTESİ

SAYFA NO

Şekil 1. Sosyal Medyanın Kavramları	135
Şekil 2. Jack Dorsey'in Flickr hesabında 2006 yılında paylaştığı Twitter taslağı (Rogers, 2014)	140
Şekil 3. Tezin Araştırma Şeması ve İşleyişi	178
Şekil 4. Fikirtepe Toplulukları Arasındaki Geçişlilik.....	243

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ARPANET:	Advanced Research Projects Agency Network
ESA:	Eleştirel Söylem Analizi
GIF:	Graphics Interchange Format
HTML:	HyperText Markup Language
IP:	İnternet Protokolü
SMA:	Spinal müsküler atrofi
TCP:	Transmission Control Protocol
TDK:	Türk Dil Kurumu
WWW:	World Wide Web

GİRİŞ

İnternetle beraber mümkün hale gelen ve sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla önemli bir çalışma konusu olan sanal topluluklar birçok açıdan tartışılmaya değerdir. Değişen medya ekosistemiyle, toplumlardaki ve topluluklardaki değişimi anlamak, güncel sorunları ve kavramları açıklamak oldukça önemli bir hale gelmiştir. Sanal topluluklarla beraber; topluluk, kimlik, bellek ve mekân gibi kavramlar yeniden gündeme gelmiş ve kavramlar üzerine yeniden düşünme gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Şehirlerin her geçen gün büyümesi ve belirli bir bölgede yaşayan insanların farklı bölgelere göç etmek ya da taşınmak zorunda kalması, özellikle semt ve mahalle yapıları üzerinden değişimlere neden olmuştur. Öte yandan yaşadığı ya da bir dönem yaşamış olduğu semt ve mahallerle bağını koparmak istemeyen, kimliğine ve kültürüne bağlılığını devam ettirmeyi tercih eden insanlar sosyal medyada kurdukları sanal topluluklar sayesinde paylaşmaya, hatırlamaya ve semt ve mahalle kültürünü aktarmaya devam etmektedirler. Meydana gelen aktarımlar; hem mikro anlamda bireylerin benlikleri üzerinde hem de makro anlamda toplumdaki değişimleri ve topluluk yapılarını anlamak için önemli bir çalışma zemini sunmaktadır.

Özellikle sosyal medya üzerinde oluşmaya başlayan sanal semt toplulukları ve bu topluluklarda yaşanan kültürel bellek aktarımı oldukça merkezi bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Kültürel bellek aktarımıyla birlikte, sosyal medyadaki sanal topluluklar üzerinden benliklerin, buna bağlı olarak semt kimliğinin ve kültürünün nasıl etkilendiği oldukça güncel bir tartışma konusu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, sanal semt topluluklarında etkileşimin incelenmesidir. Ayrıca, sanal semt topluluklarında ortaya çıkan etkileşimin; semt kimliğine, kültürüne ve kültürel belleğe katkısını araştırmaktır. Amaçlara bağlı olarak üç soru formüle edilmiştir. Bu soruların her biri çalışma kapsamında ele alınan kuramsal yaklaşımlarla ilişkilendirmiştir. Araştırmanın ilk sorusu (S1) “Sosyal medyadaki sanal semt topluluklarındaki etkileşim nasıl ortaya konmuştur?” şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmanın ikinci sorusu olarak (S2) “Sosyal medyadaki sanal topluluklarda ortaya çıkan iletişim ve etkileşim bağlamında; kültürel bellek, semt kültürü ve kimliği nasıl

yeniden inşa edilmekte ve şekillenmektedir?” formüle edilmiştir. Bu soruya bağlı olarak iki alt soru ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki, (S2a) “Sanal semt toplulukları etkileşimin fiziksel ortamdan sanal ortama taşınmasına nasıl katkı sunmaktadır?”, ikincisi ise (S2b) “Sosyal medyadaki sanal topluluklar etkileşimli ve benlik sunumlarına imkân veren yapılarıyla kültürel belleği, semt kültürünü ve kimliğini nasıl etkilemektedir” (S3) “Sosyal medyadaki sanal topluluklarda ortaya çıkan etkileşimle beraber alt kültürlerin makro ölçüde topluluklara etki etme ya da katkı sunma potansiyeli nedir?” ise araştırmanın üçüncü sorusu olarak ortaya konuşmuştur.

Yukarıda ortaya konulan amaçlar ve sorular bağlamında kuramsal bir çerçeve çizilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde Chicago Okulu ve sembolik etkileşimciliğin temellerine değinilecektir. Sonrasında ise Mead’ın (1934) ve Blumer’in (1986) benlik ve toplum anlayışı üzerinden sembolik etkileşimcilik anlatılacaktır. Sembolik etkileşimcilik yaklaşımına göre, toplumlar ve topluluklar bireylerin etkileşimleri sonucu meydana gelmektedir (Mead, 1934). Etkin olan yapılar değil bireyler ve bireylerin kendi etkileşiminden doğan unsurlardır. Yukarıda bahsedilen sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, sosyal medyada oluşan sanal toplulukları açıklamada ve bu toplulukların oluşturdukları ya da oluşmasına katkı sağladıkları kültürel bellek, semt kimliği ve kültürü için verimli bir kuramsal zemin sunmaktadır. Daha sonra aynı bölüm üzerinde, Goffman’ın benliğin sunumu yaklaşımı ele alınacaktır. Goffman’ın dramaturjik yaklaşımı, benliğin sunumu noktasında büyük önem taşımaktadır. Goffman’ın dramaturji yaklaşımına göre, sosyal benliğe sahip olan insanlar birbirlerinin rollerine bağlı olarak benlik sunumu yapmaktadırlar. Goffman bu yaklaşımını *sahne* metaforu üzerinden açıklamaktadır ve etkileşim ile toplumsal benlik arasındaki bağa odaklanmaktadır (Goffman, 1978).

İkinci bölümdeki kuramsal çerçeve; benlik, kimlik, bellek ve sosyal meydanın etkileşimli yapısı üzerine açıklama potansiyeli taşımaktadır. Alver’e göre (2020, s. 4), sosyal pratiklerin ve eylemlerin incelenmesine yönelik sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, yeni iletişim olanaklarıyla beraber yeniden dikkate değer bir tartışma ortamı bulmuştur. Bu tartışma ortamının temelinde ise sembolik etkileşimcilik yaklaşımının mikro yaklaşımlı toplum açıklama kapasitesi ile bireylerin tekil hareket ve sembolik

etkileşimlerinin toplumu oluşturduğu fikrinin yatmasıdır. Bu noktada, birey merkezli olmasından ve bireyleri aktif olarak ele almasından ötürü kültürel çalışmalar ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde kültürel çalışmalar temsilcilerinin toplum, topluluk ve kültür yaklaşımları ele alınacaktır. Bu bölümde, Hoggart (1957), Williams (1977, 2004, 2013, 2017) Thompson (2015) ve Hall'un (1972, 2017) kültür, toplum ve topluluk yaklaşımlarına değinilecek ve Hepp (2015) ile Jenkins'in (2016) sosyal ağ temelli kültürel çalışmalar yaklaşımları üzerinde durulacaktır. Kültürel çalışmalar; toplumsal ayrımlaşmalar, toplulukların inşa edilmesi, kimlik, medya üretimleri, sınıflar, eşitsizlikler, anlam, milliyetçilik, ideoloji gibi kavramlar ve olgular üzerine çeşitli yaklaşımlar sunan politik ve mücadelecı bir çalışma alanı sunmaktadır. Kültürel çalışmaların ortaya koyduğu bu potansiyel sosyal medyadaki sanal topluluklar ile kültürel bellek ve semt kimliği ilişkisini ortaya koymada oldukça faydalı bir bakış açısı sunmaktadır. Kültürel çalışmalar; kültür yapıları, sosyal pratikler, iletişim ve buna bağlı olarak algılama üzerine araştırmaların da gerçekleştiği bir altyapı sağlamaktadır. Bu bağlamda, kültürel çalışmalar, sosyal medyanın kültürleri ve toplumları dönüştürme ya da demokratikleştirme etkisi üzerine çalışma potansiyeli de sunmaktadır (Alver, 2020, s. 14; Hepp, 2010). Kültürel çalışmalar özellikle, 2000'li yıllardan sonra önemli ölçüde medya teknolojileri ve yeni iletişim olanaklarının meydana getirdiği kültürel etkiler üzerine odaklanmaktadır (Alver, 2020, s. 29). Hepp (2015) *Medyatikleşen Kültürler* isimli kitabında, medya kültürleri üzerinde durarak kültürlerin medya dolayımlanmasıyla¹ şekillendiğini ifade etmiştir. Ona göre, medya

¹ Dolayım lanma kavramı Hepp'in (2015) *medyatikleşen kültürler* çalışmasında değindiği ve en az medya kültürleri kadar önemli bir olguya işaret etmektedir. Hepp'e göre, eğitimden iş dünyasına ve kültüre kadar artık her olgu medya araçları tarafından dolayım lanarak bizlere ulaşmaktadır. Onun bu kavrama yaptığı vurgu olguların ve toplulukların dijitalleşme ile beraber nasıl bir süreçten geçtiğini ortaya koyma açısından büyük önem taşımaktadır.

iletişimi giderek her yerde ve her zaman haline gelmektedir ve bu durum gerçekliğin ve algıların medya eliyle şekillenir tezinin ortaya atılmasına neden olmaktadır.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, kültür, kültürel bellek, semt kimliği ve kültürü gibi kavramlarının kökleri ve anlamları üzerinde durulacaktır. Bu çalışma kapsamında, temel kavram olarak ele aldığımız kültürel bellek kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı isimlendirilmiştir. Halbwachs (1992) kolektif bellek, Schudson ise sosyal bellek, kolektif bellek ya da kültürel bellek kavramlarını kendi içlerinde değişimli olarak zaman zaman kullanmıştır (Birkner ve Donk, 2020, s. 1). Bunun yanında Connerton (1989, 2009), Assmann (2011), Nora (1989, 2008) gibi bellek ve kimlik çalışmalarıyla alana önemli katkılar sunan isimlerin kavrama yaklaşımları üzerine durulacaktır. Bu noktada, benzer kavramlara olan farklı yaklaşımlar üzerinden tanımlamalar yapılacak ve kavramsal temeller anlaşılır hale getirilecektir. Ayrıca bu bölümde ele alınacak olan kavramlar birbirleriyle ilişkilendirilecektir.

Araştırmanın beşinci bölümünde dördüncü bölümde ele alınan kavramların sosyal medya ile ilişkisi üzerine durulacaktır. İlk olarak, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi üzerinden sosyal medyanın ortaya çıkışı anlatılacaktır. Sonrasında ise sosyal medyanın sanal toplulukları oluşturmadaki etkisi ve bağlı olarak sanal topluluk türleri üzerine durulacaktır. Hemen ardından ise sosyal medyadaki sanal toplulukların semt kimliği ve kültürüne olan etkisi, kültürel belleğin yeniden üretim mekanizmasını sunan sosyal medyadaki sanal toplulukların yapısı ile semt kimliği ve kültürünün temsili üzerine durulacaktır. Bu noktada, sanal topluluk üzerine çığır açıcı çalışmaları bulunan Rheingold'un (2001) kavrama yaklaşımı ve tanımlaması büyük önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak, benlik, kimlik ve kültür arasındaki ilişkiye de odaklanılacaktır.

Araştırmanın altıncı bölümünde araştırmanın amacı, önemi, yöntemi, evreni ve örnekleme detaylıca aktarılacak ve araştırma kapsamında elde edilen bulguların analizi yapılacaktır. Ortaya konulan araştırma problematikler, sorular ve kuramsal yaklaşımlar bağlamında araştırma yöntemleri belirlenmiştir. Çalışma kapsamında 5 Facebook topluluğu örneklem olarak seçilecektir ve 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında katılımcıların paylaştığı tüm yorumlar toplanarak Van Dijk'ın

eleştirel söylem analizi yöntemi uygulanacaktır. Bu gruplar kendi içinde kapalılık içermektedir ve belirli koşulları sağlamadan topluluklara katılımcı kabul edilmemektedir. Bu topluluklar; Kadıköy ilçesine bağlı “Fikirtepe Halkı” ve “Erenköy’de Büyümek” sanal toplulukları, Şişli İlçesine bağlı “Firiköy Platformu” ve “Tatavla’dan Kurtuluş’a” sanal toplulukları ve Fatih ilçesine bağlı Karagümrüklüler sanal topluluğu olarak belirlenmiştir.

Kadıköy ilçesine bağlı Fikirtepelilerin oluşturduğu “Fikirtepe Halkı” sanal topluluğun en temel seçilme nedeni: Fikirtepe semtinin son yıllarda maruz kaldığı kentsel dönüşümle beraber erozyona uğramaya başlayan kimliği ve varlığını topluluk olarak sosyal medya üzerinde korumaya çalışmasıdır. Bununla beraber, aynı ilçeye bağlı ancak hem kentsel dönüşüm hem de sosyo-ekonomik açıdan farklı geçmişe sahip Erenköy ise Kadıköy içinde bile farklılıkların ve semtler arası ayrılıkların anlamlandırılması için karşı örnekleme oluşturmaktadır. Bu sayede, birçok açıdan farklı ancak aynı ilçenin semtleri olarak kültürün, kimliğin ve belleğin aktarım unsurları ortaya konulacaktır.

Şişli ilçesine bağlı Kurtuluş ve Feriköy ise birbirleriyle komşu ve sınırları geçişken iki semti oluşturmaktadır. Her ne kadar azınlıkların yaşadıkları semtler olarak bilinseler de aralarındaki sınırların muğlaklığı ve aldıkları göçlerin farklılığı bu iki semti birbirinden ayırmaktadır. Bu durum; kimlik, kültür ve bellek aktarımlarına da yansımış ve ilerleyen bölümlerde bahsedilecek semt ve mahalle sınırlarının geçişkenliğine ve sınırların ve semt/mahalle sınırlarının topluluğu oluşturan insanlar tarafından belirlendiğine yönelik tartışmalara kaynaklık etme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda, “Firiköy Platformu” ve “Tatavla’dan Kurtuluş’a” Şişli’nin iki yüzünün kimlik, kültür ve bellek ekseninde sanal toplulukları üzerinden karşılaştırmasına olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda, kimliğe, kültüre ve belleğe yaklaşımlardaki farklılıklar da ortaya konulacaktır.

Bir diğer örnekleme ise Fatih ilçesine bağlı Karagümrük semtine ait Karagümrüklüler sanal topluluğu oluşturmaktadır. Bu topluluk, yüzyıllardır yerleşim yeri olan ve halen geleneksel havasını sürdüren bir semt olan Karagümrük’ü ele alarak

bu tarihselliğin semt kimliği ve kültürü için sanal topluluklara nasıl yansıdığını ortaya koyacaktır.

Ortaya konulan tüm sanal semt toplulukları hem ilçelerin kendi aralarındaki semt geçişkenliğini hem de tarihselliği göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Belirlenen her semt belli bir tarihsellik üzerinde çeşitli değişimlerden geçmiş ve İstanbul'un kültürü içerisinde merkezi bir konuma sahiptir. Bu bağlamda tarihselliği zayıf, komşuluk ilişkileri hemen hemen tarihte hiç oluşmamış semtler örneklem dışı bırakılmaya çalışılmıştır. Ortaya konulan örneklemeler ayrıca, çok kısa mesafelerdeki semtlerin dahi sosyal medya üzerinde nasıl farklı kimlik, kültür ve bellek aktarımı yaptığını ortaya koyacaktır.

Sanal topluluk olarak tespit edilen bu oluşumlarda oldukça aktif bir topluluk ve içerik paylaşımı söz konusudur. Kullanıcıların aktifliği ve İstanbul'un farklı bölgelerini temsil etmeleri açısından bilinçli olarak seçilmişlerdir. Sanal topluluklar üzerinden elde edilecek yorumların yanında topluluklarda aktif ya da yönetici olan 20 kişiyle yapılacak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden elde edilen cevaplar da paralel olarak Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilecektir.

Son bölümde ise araştırmanın sonucu üzerine durulacak ve bulgular ile sorular etrafından bir tartışma ortaya konulacaktır.

1. BENLİK VE TOPLUMUN TEORİK TEMELLERİ

Benlik ve toplum üzerine çalışmaların tarihi yüz yıldan fazla bir geçmişe sahiptir. Özellikle sanayi devrimi sonrası toplulukların genişlemesi, başkalarına bağımlı yaşamın artması ve skolastik düşüncenin terkedilmesi, toplum ve benlik üzerine düşüncelerin artmasında önemli bir rol oynamıştır. Benlik nasıl oluşmaktadır? ve oluşan benliklerimiz üzerinde toplumun rolü nedir? Bu sorular etrafında birçok tartışma ve düşünce üzerine durulmuştur.

Amerikan pragmatizm yaklaşımı benlik ve toplum çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Özellikle Chicago Okulu, sembolik etkileşimcilik ve Goffman'ın (1949) benliğin sunumu yaklaşımlarına değinmeden önce Amerikan pragmatizmi ve onun topluma bakışını anlamak büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde, Chicago Okulu, sembolik etkileşimcilik ve Goffman'ın benliğin sunumu çalışmalarına temel oluşturması adına Pierce (1997), James (2020) ve Dewey'ün (1900, 1903, 1905, 1996, 1998) çalışmaları ele alınacaktır.

Temel olarak, Amerikan düşünce geleneğinden gelen ve Amerikan pragmatist düşünce akımının kurucu isimlerinden kabul edilen Pierce, James ve Dewey, Amerikan pragmatizm geleneğini ve sonrasında Chicago Okulu ve sembolik etkileşimciliğin kavramsallaşmasında öncü çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Katz, 2011, s. 97). Bu doğrultuda, aynı gelenekten gelen üç ismin çalışmaları birbirleriyle bağlantılı ve tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

19. yüzyılın önemli filozoflarından ve Amerikan pragmatizminin kuruculardan Pierce; anlam, şüphe, inanç, benlik ve bireysel kimlik üzerine öncü çalışmalar gerçekleştirmiştir. Pierce'e göre, inançlarımız büyük önem taşımaktadır. İnançlar insanların davranışları üzerinde belirleyici bir unsurdur ve bireylerin davranışlarında şekillendirici bir etki göstermektedir (Morva, 2013, s. 26).

Pierce (1878), inançla ilişkisiz gözüken ancak belli bir davranışa yöneltme açısından tetikleyici unsurlardan biri olan *şüphe* üzerinde de durmaktadır. Şüphe, bireyleri bir konu hakkında tatmin edici cevap bulana kadar araştırmaya ve üzerine düşünmeye teşvik etmektedir. İnançla temel anlamda farkları olmasına rağmen

bireylerin davranışlarında tetikleyici bir etkiye neden olmaktadır. Bu bakımdan iki olgu da bireylerin davranışlarında, yönelimlerinde ve duygularında bir etkiye neden olmakta ve itici unsur olarak değerlendirilmektedir.

“Bireyler için inanç ve şüphenin oluşmasında kaynak bireyin varoluşsal egoları mıdır yoksa toplumun etkisi mi vardır?” Bu sorunun cevabını bulmak için sonraki sayfalarda değineceğimiz Chicago Okulu ve sembolik etkileşimciliğin de temellerini oluşturan bir önermeyle Pierce’in benlik kavramına değinmek gerekmektedir. Ona göre benlik; nihilist bir bakış açısıyla ortaya konulan insan benliğinin bilişsel oluşumu ya da metafiziksel statüsüne karşın toplumsal yapıdan ayrı olarak ele alınamayacak bir olgudur (Stango, 2015, s. 221). Bu doğrultuda, insanın varlığının kaynağı olarak değerlendirilen bireysel ego yerine toplum/topluluk ve entelektüel olgular önemli olarak görülmüştür. Pierce’e göre, insanların kendi yalnızlığı içinde var olma çabası bireylere yanılgı ve cahillik kaynağı olmakta ve bireylerin kendi çevreleri için de olumsuzluk içermektedir. Gerçeklik algısı ve bireyin kendisini doğru bir şekilde var etmesi ancak toplumsallık içinde gerçekleşmektedir (Lewis, 1976, s. 350). Ortaya çıkan toplumsallık hem bireyin hem de aynı anda toplumun bağlantılı olarak devinim şeklinde devamlılığını sağlamaktadır.

Pierce, *bilimsel yöntemi*² benimsemektedir ve genel kabul görmüş ilkeler ve inançlar yerine insanın içsel dünyasından kaynaklanmayan ve süreklilik arz eden kanaat fikrini vurgulamaktadır (Morva, 2013, s.27). Ona göre, *bilimsel yöntemin* öncesindeki *kararlılık*, *otorite*, *apriori* yöntemleri bilgiye ulaşma konusunda başarısız yöntemler olmuşlardır. Peirce’in pragmatizm anlayışındaki *bilimsel yöntem* yaklaşımı bireysel inançlardan oluşan değil toplum içinde şekillenen sosyal bir süreci işaret

² Pierce temelde 3 tür yöntem belirlemiştir. Ona göre bu metotlardan ilgi kararlılık metodudur. Bu yöntem inançlar üzerine ferdi sağlam bir kararlılıkla sürdürülen bilme metodudur. Toplumsallığı dışlar. Pierce’in ortaya koyduğu ikinci metot ise otorite metodudur. Temelde devlet, kilise, kral gibi kurum ya da figürlerin kendi görüşlerini dikte etmesi ile ortaya çıkan bilme yöntemidir. Üçüncü yöntem ise apriori metottur. Bu metotta inançlarımızı aklın kabul edebileceği zeminlerde sunarak evrensellik kazandırmayı amaçlar (Türer, 2003).

etmektedir (Türer, 2003, s. 26). Bu anlayış sonraki dönemde sembolik etkileşimciler üzerinde de etkili olmuştur.

Pierce'nin (1955) anlam üzerine durması da sonraki dönemde sembolik etkileşimcilik ve kültürel çalışmalar üzerinde etkili olmuştur. Onun düşünce ve semiyotik üzerine çıkarımları ve iletişim fikrine koşullu bir gönderme yapması, bireyin toplumsallığı üzerine ve toplum tarafından dönüştürüldüğüne yönelik bir işareti barındırmaktadır. Nitekim insan iletişiminin sembolik doğası zamanla toplum üzerinde öğrenilen bir *kamusal* olan fikrini düşündürmektedir.

Pierce'in (1955) tüm bu yaklaşımlarında İngiliz deneycilerinin ve Alman filozof Kant'ın³ etkisi oldukça fazladır. Pierce'in benlik ve birey üzerine çığır açan düşünceleri özellikle sonraki dönemde Dewey (1905) James (1890) ve Chicago Okulu temsilcilerinden Mead'in (2019) benlik yaklaşımlarında önemli bir temel oluşturmuştur.

Benliğin oluşumu ve toplumla ilişkisi üzerine öncü çalışmalardan biri de James'e aittir. James 1890 yılında yazdığı *Psikolojinin Prensipleri* isimli kitabında benlik üzerine kategoriler oluşturmuş *ben* ve *beni* ayrımını kullanmıştır. Ona göre, insan kendi benliğini düşünebilecek kapasitenin yanında kendini bir nesne olarak konumlandırıp düşünme kapasitesine de sahiptir. Bu ayrım benliğin tanımlanması için önemli bir çıkış yolu sunmaktadır. James'e göre benlik; *sosyal benlik*, *maddesel benlik*, *ruhsal benlik* ve *saf ego* olarak 4'e ayrılmaktadır (Zhao, 2014, s. 201; James, 1950, s. 183). Sosyal, maddesel ve ruhsal benlik türleri aynı zamanda kişinin kendini nesne olarak konumlandırıp düşünme kapasitesine de denk gelmekte ve *beni* ile açıklanabilmektedir. Diğer tarafta ise insanın kendi benliğinin farkında olma hali olan *ben* vardır. Bu ayrım *saf egoya* da karşılık gelmektedir.

³ Aydınlanma çağı filozoflarından olan Kant özellikle akla vurgu yaparak toplumsal olanın ve yaşamın akla göre şekillendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımıyla döneminde ve sonrasında birçok bilimsel gelenekte ve yaklaşımda etkin olarak görülmektedir.

James'in (1890) toplumla yoğun olarak ilişkili gördüğü benliğin başında *sosyal benlik* gelmektedir. Ona göre, sosyal benlik önemlidir nitekim bir ortamda konuştuğumuz kişilerin biz yokmuş gibi davranması ve umursamaması insanlarda sinir ve gerginlik yaratacaktır. Bu noktada, kişilerin sosyal bir benlik olarak varlığını ortaya koyması ve gerekli ilgiyi görmesi bireylerin toplum içindeki hislerine de iyi gelecektir (James, 1950, s. 184). Bireylerin toplum içinde fark edilme ya da ciddiye alınma kaygısı farklı rol ve kimlik sunumlarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim *sosyal benlik*, bireylerin nasıl algıladığından öte nasıl algılandıklarıyla ilişkilidir ve bireylerin çeşitli rolleri almasıyla sonuçlanmaktadır. Kişi; aile, iş, okul gibi farklı ortamlarda sosyal kimlik sunumu yaparak farklı rollere bürünmektedir. Bu roller etkili sosyal benliği sunma isteğinin de bir değerlendirmesidir. James'in temelde benlik ve sosyal benliğe yaklaşımları ilerleyen bölümlerde üzerinde durulacak olan Mead'in (2019) benlik kavramı ve Goffman'ın (2009) benliğin sunumu yaklaşımlarıyla benzerlikler göstermektedir.

James'in (1890) üzerinde durduğu benlik türlerinden biri de *maddesel benlik*dir. *Maddesel benlik* ile kastedilen fiziksel olarak sahip olduğumuz eşyalar ya da "benim" olarak tanımlayabileceğimiz unsurlardır. Mülk ya da unvan sahibi olmak benlikler ile doğrudan ilişki içinde görülmektedir. James (1950, s.183), çalışmasında eski dönemde yaşamış insanların sözlerine atıfta bulunarak bireylerin 3 parçadan oluştuğunu ifade ederek, bunları *ruh*, *vücut* ve *giysi* olarak açıklamıştır. Nitekim ona göre, kıyafetler ve güzel bir vücut bireylerin benlik sunumunda önemli faktörleri oluşturmaktadır.

James'in (1950) ortaya koyduğu benlik türlerinden bir diğeri ise *ruhsal benlik*dir. James'in ruhsal benlikten kastettiği kişisel özellikleri belirleyen bilişsel ya da psikolojik durumu işaret etmektedir.

James'in benlik ve toplum üzerine çalışmaları bir sonraki paragrafta ele alacağımız Dewey'ün (1963) bireycilik anlayışı içinde de kendine yer bulmaktadır. Bununla birlikte, bu tezin temel kuramsal yaklaşımlarından biri olan Mead'in (2019) sembolik etkileşimcilik ve Goffman'ın (2009) benliğin sunumu kuram tasarımları için

oldukça önemli bir yol gösterici çalışma niteliği taşımaktadır. Özellikle sosyal yapı içindeki rol alma ve ben/beni ayrımı sonraki bölümlerde karşımıza tekrar çıkacaktır.

Pierce (1955) ve James'in (1890, 1955) çalışmalarına önemli katkılar getiren Dewey (1903) eğitim üzerinden toplum ve benlik üzerine önemli çalışmalar ortaya koymuştur. Dewey'ün düşüncesinde çevre ile etkileşim; uyum sağlamak ve öğrenmek için verimli bir yöntemdir. Ona göre, öğrenciler ile öğretmenler etkileşim içinde beraber öğrenmelidirler. Dewey'ün bu yaklaşımı toplumun ya da topluluğun bireylerin üzerindeki etkisini dolaylı olarak açıklar nitelik taşımaktadır. Nitekim topluluğun beraber ilerlemesine ve etkileşimle var olmasına gönderme yapmaktadır.

Dewey'ün üzerinde durduğu toplum, ahlaki ve entelektüel gelişime kapı açan liberal bir oluşumdur (Feuer, 1969, s. 420). Sürekli değişime ve gelişime açık olmakla beraber geleceğin sorunlarını öngörerek sürekli bir çözüm ve çıkış noktası arayan bir toplumdur. Dewey'ün (1903, 1905) toplum üzerine düşüncesi hem öncesindeki Pierce ve James'i hem de sonrasındaki Chicago Okulu temsilcilerini yansıtan bir tanıma sahiptir. Ona göre, bireyler toplumdan ayrı unsurlar değildir. Toplum; grup etkileşimleri ve katılımlarla var olan, tek tek bireylerden meydana gelen ancak bireylerin sosyal yapı içinde bir arada bulunmasıyla var olan bir oluşumdur. Onun bu tanımlamasının temelinde, bireylerin başkalarının davranışlarını, faaliyetlerini ya da düşüncelerini göz önünde bulundurmadan harekete geçemeyeceği varsayımı yatmaktadır. Farklı bir ifadeyle, Dewey'e göre (1996, s.13), bireyler toplum içerisinde belirli hesaplamalar yaparak aksiyon halinde bulunmakta ve toplumsal bir unsur haline gelmektedir.

Dewey'ün (1900) çalışmalarında iş birliği de büyük önem taşımaktadır. Dewey'e göre, toplumlar belirli bir kültür içerisinde ve beklentiler doğrultusunda iş birliği halinde ilerlemesini sürdürmektedir.

Dewey'ün topluma ve bireyin toplum içindeki rolüne verdiği önem onu Locke'cu⁴ gelenekten de ayırmaktadır. Locke'un birey yaklaşımında; bireyler topluma karşı hiçbir görevi olmadan kendi tutkuları ve arzuları peşinde gitmelidirler. Bu aşamada topluma karşı herhangi bir sorumlulukları da yoktur. Bireysel haklar toplumdan önce var olmuştur ve toplum tarafından kısıtlanamaz ve geri alınamazdır (aktaran Yılmaz, 2009, s. 87). Dewey'ün toplum ve birey yaklaşımı oldukça farklı bir bireyciliği barındırmaktadır. Dewey'ün birey düşüncesinde her ne kadar tekil bir yaklaşım göze çarpsa da temelde toplum tarafından etkilenen ve şekillenen bir bireycilik söz konusudur. Dewey'e göre, bireylerin davranışları ve tutumları sosyal yapı içinde etkileyen ya da etkilenen bir özellik taşımaktadır (Yılmaz, 2009, s. 87). Kısacası, bireyler toplum içinde hem pasif hem de aktif olarak misyon sahibidir.

Bir sonraki bölümde, Chicago Okulu ve sembolik etkileşimciliğin kökenleri ele alınarak benlik ve toplum üzerine çalışmalar ve düşünceler ortaya konulacaktır.

1.1 Chicago Okulu ve Sembolik Etkileşimciliğin Kökenleri

Chicago Okulu 1892 yılında John D. Rockefeller'in desteği ile kurulmuş ve hemen ardından öğrenci alımına başlamıştır (Cortese, 1995). Okul, kısa süre içerisinde araştırma üniversitesi olma hedefiyle hareket etmiş ve akademisyen yetiştirme konusunda önemli adımlar atmıştır. Buna bağlı olarak, farklı alanlarda çalışmayı prensip edinen akademisyenler yetiştirmiştir. Chicago Okulu'nun sosyal bilimler üzerine çalışmalarında sosyoloji bilimi büyük öneme sahiptir. Sosyoloji özellikle şehirleşme ve sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan sosyal problemleri çözme,

⁴John Locke'un yaklaşımına göre insan hakları 3 temelde ele alınmalıdır. Bunlar temel olarak yaşam, hürriyet ve mülkiyettir. Bu haklar siyasi iktidarlar tarafından sınırlandırılmamalıdır ve kısıtlayıcı engellerle karşılaşmamalıdır. Ona göre toplumları oluşturan bireylerin hakları toplumun kendisinden daha üstün bir noktada ele alınmalıdır. Farklı bir ifadeyle birey devletten de üstündür (Emekçi, 2013, s. 207).

toplumları anlama ve açıklamak üzerine sorular soran ve cevaplar arayan pozitivist⁵ bir bilim olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımla, Chicago Okulu Sosyoloji Bölümü 1892 yılında ABD'nin ilk sosyoloji bölümü olarak benzer amaçlarla kurulmuştur. O günden itibaren sosyal bilimlerin ABD'de gelişimi için önemli katkılar sunmuş ve etkiler bırakmıştır.

Chicago'nun artan nüfusu ve kozmopolit yapısı şehrin adeta doğal bir laboratuvar olarak kullanımını mümkün kılmıştır. 1850-1890 yılları arasında kent bir milyondan fazla nüfusa ulaşmıştır. Bunun yanında birçok Avrupalının buraya göç etmesiyle oldukça zengin bir ulaşım ağına ve endüstriye sahip olmaya başlamıştır (Morva, 2013, s. 50). Chicago şehrinin bir kasabadan büyük kozmopolit bir şehre dönüşmesi sosyologlar için şehri adeta bir doğal gözlem alanına çevirmiştir. Chicago o dönemlerde diğer ABD şehirleri arasında modernliği ve imajıyla özellikle Güneyli siyahiler tarafından da cazibe merkezi olarak algılanmıştır. Chicago'ya Avrupa ve Güneyden gelen göçlerin en temel özelliklerinden biri göçlerin farklı bölgelerin kırsal kesimlerinden olması ve gelenlerin kendi kırsal geleneklerini de beraberinde getirmeleridir (Kaya, 2011, s. 368). Bu durum kent içinde birçok alt kültürün birçok farklı entegrasyon ya da yaşam koşulu meydana getirmesine zemin hazırlamıştır. Böylece birçok yeni problem ortaya çıkmış ve bu sorunlar çözüme muhtaç kalmıştır. Chicago Okulu böyle bir atmosfer içerisinde kendine önemli bir çalışma zemini bulmuştur.

Okul, sosyal sorunlar üzerine çözüm yolları ararken özellikle Dewey'ün pragmatizmi üzerinden toplumsal olguları açıklamaya yönelmiş ve bu yaklaşımıyla pragmatik bir sosyal kuramın tasarımını gerçekleştirmeye girişmiştir. Bu doğrultuda Chicago Okulu üyeleri insanları toplumsal koşulları etkileyen ve aynı zamanda bu koşullardan etkilenen bireyler olarak ele almış ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Morva'ya göre (2013, s. 49) Chicago Okulu temsilcileri, şehirleşme ile beraber ortaya

⁵ August Comte toplumu anlama ve onu kurtarmanın yolu olarak pozitivistliği görmüş ve sosyoloji bilimine bu gözle bakmıştır (Sönmez, 2010).

ıkan sorunlar karşısında sistemi düzene sokma girişimleri yerine değişen ve dönüşen toplumsal düzen içerisinde toplum içindeki bireyleri tanımaya ve davranışlarını yorumlamaya çalışmışlardır.

Chicago Okulu’nun birey ve toplum ilişkisine birey merkezli bakışı sonraki dönemde ortaya çıkan sembolik etkileşimciliğin de temellerini oluşturmaktadır. Bu bakış açısıyla Chicago Okulu ve sembolik etkileşimcilik yaklaşımının yeni ortaya çıkan toplumsallıkları açıklayıcı unsur olabileceğini ortaya koymak önemlidir. Bu bağlantı “Benlik ve Toplum Kuramsal Yaklaşımlarının Birey-Toplum İlişkilerini Açıklama Potansiyeli” başlığında tekrar etraflıca ele alınacaktır.

Chicago Okulu, sonraki yıllarda ABD’de sosyolojinin gelişimi ve yönelimleri için önemli bir ekol yaratmıştır. 1895 yılında yayımlanan ve ABD sosyolojisi için büyük önem taşıyan American Journal of Sociology ve Albion Small tarafından kurulan Amerikan Sosyoloji Topluluğu bu dönemde oldukça etkili olmuştur (Kaya, 2011, s. 366). Ancak okul iki Dünya Savaşı arasında altın çağını yaşamıştır. Burgess, Park, Wirth ve Blumer altın dönemin önemli araştırmacıları olarak dikkat çekmektedir. Okul, kısa süre içinde ABD’de önemli kazanımlar elde etmiştir. Nitekim 1925 yılında ABD’de sosyoloji okuyan lisansüstü öğrencilerin üçte biri Chicago’da kayıtlıydı. Bu ğrenciler sonraki yıllarda ülke geneline yayıldıkça Chicago Okulu’nun sosyolojiye bakışını ve vizyonunu da farklı bölgelere bir disiplin olarak taşımış oldular (Turner, 1988, s. 329-330). Okul ilk döneminde özellikle kentleşmeyle beraber ortaya çıkan sosyal problemler üzerine yoğunlaşmaktaydı. Bu noktada, Chicago şehri araştırmacılara istedikleri çalışma alanını fazlasıyla sunmaktaydı.

Chicago Okulu’nun sosyolojiye yaklaşımı, yöntemlere büyük önem vermekteydi. Özellikle birinci elden verilerin kullanımı; tarihsel veri ya da arşiv çalışmalarından daha ön plandaydı (Turner, 1988, s. 331). Alan alışmaları; gözlemlere, mülakatlara, kişisel evraklara ve gazete verilerine dayanmaktaydı. Dönemin önemli isimlerinden Park ve Burgess’in çalışmaları ilk kaynaktan etnografik gözlemler içermektedir. Bu gözlemler özellikle alt kültürler ve Chicago içerisindeki farklı topluluklar üzerine yapılmıştır (Turner, 1988, s. 331; Park, 1915). Park’ın basın

etnografisi incelemeleri ve kent sosyolojisinin temellerini atan alışmaları, Okul için belirleyici özellikler göstermektedir.

Park'ın çalışmalarında Simmel'in ğrencisi olmasının büyük bir katkısı da vardır (Maigret, 2016, s. 62). Chicago Okulu'nun araştırmalara yöntemsel olarak yaklaşımına örnek olması açısından Thomas ve Znaniecki'nin *Polish Peasant in Europe and America* isimli çalışmasında Polonyalı köylülerin mektuplarını analiz etmesi ve yorumlaması büyük önem taşımaktadır (Morva, 2013, s. 59). Öte yandan Turner'e göre (1988, s. 331) bugünün aksine o dönem anket yöntemleri bilimsel olarak kabul görmüyor ve değerlendirmeye alınmıyordu.

Chicago Okulu'nun önemli bir özelliği de o dönem devrim niteliği taşıyan disiplinler arası yaklaşımıydı. Özellikle Okulun kardeş bölümleri olarak görülen sosyoloji, psikoloji ve siyasi bilimler departmanlarının ortak alışmaları, ABD'deki sosyoloji bilimi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Okul'un kurucu isimleri arasında gösterilebilecek olan Albion W. Small, William I. Thomas ve Robert E. Park'ın sosyoloji eğitimi almamış olması ve sosyoloji disiplinin kurulmasında sınırlar koymamaları Okul'un sosyolojiye yönelimini olumlu ölçüde çeşitlendirmiştir. Kurucularının bu yaklaşımı Okul'un kısa sürede ABD içerisinde etkin olmasının ve bir geleneğe dönüşmesinin de önünü açmıştır (aktaran Morva, 2013, s. 55).

Abbott'a göre (1997), Chicago Okulu yaklaşımında, sosyal aktörleri ve mekânları anlamadan sosyal hayatı anlamak imkânsızdır. Bunun yanında sosyal gerçekleri anlamak için sosyal zamanın ve mekânın da büyük önemi vardır. Chicago Okulu'nun sosyolojiye yaklaşımında *ekolojinin*⁶ büyük katkısı söz konusudur. Chicago Okulu'nda ekolojik yaklaşımı Park'ın 1915 yılında yayımladığı *"The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in City Environment"* eseriyle

⁶ Kent sosyolojisi üzerine çalışmaların yoğunlaştığı Chicago Okulu'nun çalışma alanlarından biri de ekoloji kavramdan türetilerek insan evrebilimi olarak tanımlanmıştır (Gieryn, 2006; Kaya, 2011, s. 366).

başlamıştır (aktaran Kaya, 2011, s. 374). Chicago Okulu üzerine çalışmaları ve değerlendirmeleri bulunan Abbott ve Cavan'a göre, Okul'un çalışmaları "*The Polish Peasant in Europe and America*" çalışmasıyla başlamıştır. Çalışmanın temel konusu göçmenlik üzerine olmasına rağmen, sosyolojiyi kütüphanede bulunacak bir çalışma serisi olmaktan çıkarmış ve gözlenen dünyaya yöneltmiştir (Kaya, 2011, s. 375). Temel olarak sosyal bağlam içerisinde bireylerin davranışlarında sosyal ortamın etkisi üzerine durulmuştur.

Chicago Okulu'nun incelemelerinde önemli olan diğer alanlar ise sosyal psikoloji ve sosyal organizasyondur (Morva, 2013, s. 57). Sosyal psikoloji, Okul'un üzerinde durduğu önemli bir alandı ve özellikle toplum ile birey arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi analiz etmede verimli bir yaklaşım sundu. Bu doğrultuda, ilerleyen bölümlerde ele alacağımız Mead (2019) ve Blumer'in (1986) çalışmaları tezin ele aldığı sosyal medya üzerindeki sanal toplulukları açıklamada büyük bir öneme sahiptir. Chicago Okulu'nun temelleri anlamak, sembolik etkileşimcilik ve sonrasında Goffman'ın (1978) benliğin sunumu yaklaşımlarını anlamlandırma adına önemli bir temel teşkil etmektedir.

Chicago Okulu'nun iletişimle ilgili yönelimi de dikkat çekicidir. Okul iletişimin sosyal yaşamdaki rolünü ön plana çıkararak toplumu açıklamak için ortaya konulan yaklaşımlara yeni bir ivme kazandırmıştır. Chicago Okulu iletişimi basit bir bilgi ya da malumat alışverişinden öte kültürlerin inşa edildiği, dönüştüğü ya da değiştiği sembolik bir süreç olarak değerlendirmiştir.

İletişim, Dewey'ün büyük önem verdiği bütünleşme kavramı için de önemlidir. Maigret (2016) kitle iletişim ile Dewey'ün büyük önem verdiği ve Park'ın basın sosyolojisi çalışmalarında yer alan bütünleşme tartışmaları arasında bağ kurmaktadır. Özellikle Chicago gibi göçmenlerin fazla yaşadığı toplumlarda kitle iletişim araçlarına ulaşan göçmen kitle; toplumla bütünleşme, onlarla ortak bir zemin bulabilmek ve varlığını ortaya koyabilmek için bu araçları kullanmıştır (Maigret, 2016, s. 62). Bu noktada, Park'ın üzerinde durduğu ve büyük katkılar sunduğu basın sosyolojisi önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Chicago Okulu geleneğine göre iletişim; simgesel bir inşa süreci ve merkezde yer alan toplumsal bir etmendir (Anık, 2014, s.

6). Özellikle Mead'in (2019) iletişim kavramıyla beraber etkileşim kavramını da ele alması sosyal medyadaki sanal toplulukları analiz etme adına Okul ve sembolik etkileşimcilik yaklaşımlarını ilişkili kılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen nicel çalışmalara yönelik “bilim dışı” yaklaşım, nicel çalışmaların ilk temsilcilerinden olan Giddings'in öğrencilerinin sosyoloji alanında faaliyetlerde bulunmasıyla değişime uğramaya başlamıştır. Chicago Okulu'nun niceliksel çalışmalarla tanışması Lazarsfeld'in (1940) Columbia'daki çalışmalarına bağlanmaktadır. Özellikle 1920'lerden sonra nicel metotların Chicago Okulu bünyesindeki çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir. Burgess'in niceliksel nüfus sayım analizleri buna örnek verilebilmektedir (Turner, 1988, s. 332). Bunun dışında, Ogburn'ün niceliksel çalışmaları (özellikle istatistiksel metotları) Okul'un nitel bir araştırma geleneği olarak algılanmasının önüne geçmek için kullanılmıştır (Morva, 2013, s. 62). Bu dönemde, Burgess ve Park'ın çalışmaları kenti bir laboratuvar ortamı olarak değerlendirmiş ve bu yaklaşımları sayesinde birçok araştırmaya kaynaklık etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra okul duraklama dönemine girmiştir. 1945 ile 1960 yılları Chicago Okulu için 2. dönem olarak adlandırılmaktadır (Abbott, 1997). Özellikle 1960'lı yıllardan sonra Janowitz'in çalışmalarıyla tekrar ilgi çekmeye çalışmıştır (Morva, 2013, s. 51). Bu dönem ise 3. dönem olarak adlandırılmaktadır.

Chicago Okulu'nun yanında Simmel'in yaklaşımları da sembolik etkileşimciliğin kökenlerini oluşturmaktadır. Topluluğun oluşumu üzerine öncü çalışmaları bulunan Simmel, 1895 yılında yayımladığı *Sosyoloji Problemi* isimli çalışmasıyla konu hakkında çeşitli tanımlar ortaya koymuştur. Ona göre topluluklar; grupların ve grup içindeki bireylerin ilişkileriyle ortaya çıkan bir süreçtir. Topluluklar bireylerin etkileşimleri olmadan varlığını sürdüremez ya da ortadan kalkar. Simmel toplumun sayısız ufak sentezden meydana geldiğini ve bu sentezlere bakılması gerektiğini vurgulamıştır (Wallace ve Wolf, 2017, s. 271). Birçok kez toplumu etkileşimle eşit olarak değerlendirmiş ve yaklaşımı etkileşime ilgiyi canlandırmıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 284). Onun bu yaklaşımı toplumsal sistemlerin değerlendirilmesi ya da çözümlenmesinden ziyade bireyler arası davranışların ve

olguların çözümlenmesi gerektiği yönünde bir tutum ortaya koymaktadır. Ona göre, toplumu anlamak için onun atomları olan bireylerin davranışlarından başlamak gerekmektedir. Bu yaklaşım sonraki dönemlerde ortaya konan birey-topluluk ya da benlik-toplum yaklaşımlarına doğrudan yön vermiştir. Simmel çalışmalarında toplumsal olguları net kategorilerle açıklamayarak genel kuramsal bir şema kullanmaktan kaçınmıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 285). Simmel ile Chicago Okulu arasındaki bağlantı ise öğrencisi olan Park aracılığıyla gerçekleşmiştir (Wallace ve Wolf, 2017, s. 272). Simmel'in toplumsal süreç ve etkileşim üzerine fikirleri kısa süre içinde Chicago Üniversitesi'nde bulunan akademisyenler ve öğrenciler arasında kabul görmeye başlamıştır.

Simmel'in yanında bir diğer Alman Weber'in sosyolojiye bakışı da sembolik etkileşimciliğin köklerini oluşturmaktadır. Weber sosyolojiyi tanımlarken *verstehen* (duyarak anlamak, yorumlayarak anlamak, öznel olarak anlamak) kavramına vermiştir. Weber, yorumlayıcı ya da öznel anlamın değerine yaptığı vurgu ile sembolik etkileşimciliğin ortaya çıkmasına katkı sunmuştur (Wallace ve Wolf, 2017, s. 270). Bununla birlikte, Weber'in mikro ve makro yaklaşımlar arasında bağlantı kurabilmesi sonraki sayfalarda bahsedilecek olan Mead (2019), Blumer (1969) ve Goffman'ın (2009) yaklaşımlarına önemli zemin hazırlamıştır.

Chicago Okulu tarihi içerisinde Mead'in ve onun sembolik etkileşimcilik yaklaşımının büyük önemi vardır. Nitekim, Mead'in çalışmalarının Chicago Okulu çalışmalarının da önüne geçtiği üzerine bir tartışma mevcuttur (Blumer, 1986; Morva, 2013, s.118). Dewey'in önceki dönemde ele aldığı iletişim kavramını Mead (2019) kapsamlı olarak yeniden ele almış ve sosyal psikoloji içerisinde değerlendirmiştir. Mead'in, Okul'un yaklaşımlarına iletişimi kapsamlı bir şekilde entegre etmesi, onun Okul içinde de sivrilmesine neden olmuştur. Mead, Amerikan pragmatizminin ve sosyal psikolojisinin önemli figüre ve taşıyıcısı olarak kabul edilmektedir (Cook, 2006). Onun çalışmaları mikro ve makro anlamda toplumları ya da toplulukları anlamlandırmak için önemli alanlar sunmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal medya üzerindeki semt topluluklarını anlamlandırma ve birey temelli toplulukları analiz etmek için Mead'in (2019) yaklaşımları önemli veriler sunmaktadır. Özellikle Chicago

Okulu'nun temel olarak ele alındığı bu bölüm, onun benlik ve toplum ilişkilerini anlamlandırmaya çalıştığı sembolik etkileşimcilik yaklaşımını anlamada büyük kolaylık sağlayacaktır.

Bir sonraki bölümde, Mead'in (2019) benlik ve toplum üzerine yaklaşımları ve onun sembolik etkileşimcilik yaklaşımı etrafıca ele alınacaktır. Sonraki bölüm; benlik, birey ve toplum ilişkisini açıklama potansiyeli sunması açısından oldukça önemlidir.

1.1.1 George Herbert Mead'in Benlik ve Toplum Anlayışı

Mead'in sosyal psikoloji çalışmaları; psikoloji, Amerikan pragmatizmi, Alman idealizmi ve Darvencilik gibi birçok entelektüel ve bilimsel kaynağa sahiptir (Reynolds, 1993). Mead (2019), felsefeci olarak aldığı eğitimlerin yanında toplum bilimlerine de yönelmiştir. Özellikle kültürel çevrelerin ve organizmaların ve buna bağlı olarak insanların sembollerini kullanma yetenekleri üzerinde durmuştur. Bu bağlamda, insanların anlamlı semboller aracılığıyla başka insanlarla etkileşime girmesi ya da toplum/topluluğun oluşumlarında benliğin gelişmesi ve şekillenmesi üzerine düşünceler ortaya koymuştur. Ona göre, toplumsal durumu anlamak için insan davranışlarını sadece doğrudan gözlemlenebilir olaylardan ve çevresel etkilerden yola çıkarak açıklamak eksiktir. Bunun yanında, içsel ya da zihinsel olayların da incelenmesi de gerekmektedir (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 25). Mead, bu yaklaşımıyla klasik sosyoloji yaklaşımlarından ayrılmaktadır.

Mead'in (2019) toplum tasviri, yapısalcıların⁷ aksine birey ve bireylerin karşılıklı etkileşimlerini merkeze alan mikro bir kuram yaklaşımı sunmaktadır. Bu

⁷Temellerini dil bilimci Ferdinand de Saussure'ün attığı ve sonraki dönemde toplumu açıklamada Durkheim ve Parsons gibi sosyologlar tarafından da benimsenen bir anlayıştır. Temelde toplumu ve olguları açıklamada bütünün içindeki parçalara bakan ve yapılardan yola çıkarak sonuçları değerlendirmeye ve anlamlandırmaya çalışan bir yaklaşımdır. Farklı bir ifadeyle, topluluğa mikro ölçekli yaklaşan sembolik etkileşimciliğin durduğu noktanın tam zıttında durarak yapıların toplumları belirlediği üzerinde durmaktadır.

yaklaşımına göre; toplumlar, topluluklar ya da daha geniş tabirle toplumsal hayat bireylerin kendi aralarındaki iletişimleri, etkileşimleri ya da davranışları yoluyla meydana gelmektedir. Bu bakış açısına göre, toplumun merkezinde yapılar değil bireyler yer almaktadır. Bu anlayış, bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları sanal toplulukları açıklamak için verimli bir zemin sunmaktadır.

Sembolik etkileşimciliğin kurucusu olarak bilinen Mead'in bu kavramı hiç kullanmadığı ve sonraki yıllarda onun fikirlerinin duyurulmasında öncü olan Blumer (1937) tarafından ortaya atıldığıının bilinmesi gerekmektedir. Bu durumun yansıması olarak, bu bölümde Mead'in (2019) çalışmalarına değinirken bu kavram oldukça az kullanılacaktır.

Mead'in (1934) benlik ve toplum üzerine çalışmaları onun ölümünden sonra ders notlarından derlenen *Zihin, Benlik ve Toplum* kitabında etraflıca ele alınmıştır.

Pragmatist bir felsefi anlayışı benimseyen Mead, toplumsal deneyimin çeşitli süreçlerini bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak anlamaya çalışmaktadır. Bireysel deneyim ve toplumsal düzeni anlamlandırma için ise iletişim kavramına vurgu yapmaktadır.

1900'lü yılların başında iletişim kavramı üzerine yoğunlaşan Mead, iletişim ile benlik üzerine düşünmüş ve aralarındaki bağ üzerine çalışmıştır. Simonson'a göre, 1900'lerin başında Mead'in ortaya koyduğu iletişim kavramı sosyal benlik ve bireyin öteki ile ilişkisini ortaya koymada temel bir açıklama potansiyeli sunmaktadır (aktaran Morva, 2013, s. 119).

Mead'in (2019) ortaya koyduğu iletişim kavramı çift yönlülük içermektedir. Klasik iletişim kavramlarının aksine, Mead'in ortaya koyduğu iletişim kavramında dil yardımıyla kişinin hem kendisiyle hem de başkalarıyla iletişime girme süreci vardır (Morva, 2013, s. 120). Mead'e göre (2019), benliğin ortaya çıkmasının temel nedeni dildir. Bu doğrultuda dil ile bağlantılı olarak Mead'in iletişime yüklediği belli görevler söz konusudur. Ona göre, iletişim; dil (anamlı semboller) yoluyla bireylerin hem kendileriyle hem de başkalarıyla etkileşime girmesini sağlamaktadır (Morva, 2013, s. 120). Bu noktada, dil düşüncenin şekillenmesi için önemlidir. Nitekim, insanlar sesli

olarak ifade etmeye gerek kalmaksızın dil üzerinden düşünmekte ve kendi iç dünyalarına erişebilmektedir. Ancak dil toplumsal olandan bağımsız olarak gelişen bir dil değildir⁸. Mead'ın (2019, s. 50) dile yaklaşımı içsel anlamların dışa vurulması şeklinde değil ancak topluluk ya da grup içinde üretilen jestler ve işaretlerle ilgilidir. Kısacası grup içinde oluşturulan anlamlı sembol kavramını işaret etmektedir. Ritzer ve Stepnisky (2018, s. 446), anlamlı sembollerin söyleyen ile söylenen arasında aynı çağrışımları yapmasıyla ortaya çıktığını ifade ederek *kedi* ve *köpek* benzetmesini yapmışlardır. Bu kelimeleri söyleyen kişi ile söylenen kişinin zihninde aynı imge belirlediği zaman anlam taşımaktadır. Bir kişinin söylediğinin tüm topluluk tarafından anlamlandırıldığı durumlar için de “yangın var” örneğini kullanmışlardır. Bir tiyatro ya da sinema salonunda bir kişi yangın var! diye bağırdığı zaman tüm topluluğun ortamdan kaçmaya başlaması sembollerin anlamlı olmasına örnektir (Ritzer ve Stepnisky, 2018). Eğer bu hitap topluluk içinde bir anlam ifade etmeseydi iletişimsizlik olacaktı ve insanların zamanında alanı terk etmesi mümkün olamayabilecekti. Bu bakış açısıyla ele alındığında, sembollerin tüm bireyler tarafından anlamlı kabul edilmesi topluluk oluşumu için de gereklilik göstermektedir.

Düşüncenin oluşabilmesi anlamlı sembollerle mümkündür. Mead'e göre (2019) birey anlamlı sembollerle düşünce geliştirir. Bu düşünce *örtülü konuşma* olarak da tanımlanmaktadır. Buradan şu çıkarımı yapmak mümkündür: bireyin kendisiyle örtülü konuşması ile topluluğa konuşması arasında bir fark yoktur. İkisi de bir konuşmayı içermektedir. Toplum içinde anlamlı hale gelen semboller aracılığıyla insanlar etkileşim halinde bulunmaktadır. Daha sonra Blumer'in (1969) bölümünde değinileceği üzerine bu durum *sembolik etkileşim* olarak tanımlanmaktadır.

⁸ Yapısal dil bilimci olan Saussure'e göre dil tesadüfi olarak oluşmuştur. Bu noktada, George Herbert Mead'in görüşleriyle tam ters bir noktada durmaktadır.

Bireylerin yaşadığı deneyimler, toplumsal düzenin içinde anlam kazanan ve açıklanabilen unsurlardır. Mead'in (2019, s. 45) toplum ile birey arasındaki bağı açıklarken dayandığı bu yaklaşım, onun temel felsefesini ortaya koymada büyük önem taşımaktadır. Ona göre, bireysel ve sosyal psikoloji arasında keskin bir ayrım yoktur. Bu aşamada bireyin benliğinin ve bilincinin gelişimini ortaya koymak için toplumsal gruplarla olan ilişkisini ele almak oldukça önemlidir. Bu yaklaşım, sosyal psikolojinin de temelini oluşturmaktadır. Mead'e göre (2019), bireysel davranış ve deneyim pek çok açıdan fizyolojik olarak toplumsal olanla bağlantılı haldedir. Onun sosyal psikoloji yaklaşımı bireyleri toplumsallık içinde incelenmesini içermekte, bireylerin davranışlarının ve eylemlerinin kendi bulundukları toplum içinde bir anlamının olduğunu varsaymaktadır. Kısaca, bireysel ve toplumsal eylemin iç içe geçmişliğine bir vurgu yapmaktadır. Mead'in bu doğrultudaki yaklaşımı; bireylerden yola çıkarak bir toplum araştırmaktan ziyade toplumdan yola çıkarak bireylerin eylemlerini anlamlandırmaya çalışmasıdır. Onun sosyal psikoloji yaklaşımında bütün olarak ifade ettiği toplum, toplumun parçaları olarak ifade ettiği bireylerden önce gelmektedir.

Faris'in *Zihin Toplum ve Benlik* üzerine çalışmaları Mead'in bakışını ortaya koymak için önemli bir zemin sunmaktadır. Faris, Mead'e atfedilen kitabın ismine vurgu yaparak zihin, benlik ve toplum sıralamasının aksine toplumların zihinleri yarattığı fikrini savunmakta ve benzer şekilde Mead'in de bu yaklaşım içinde olduğunu vurgulamaktadır (aktraran Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 442). Mead (1934, 2019) bireylerin toplumsal deneyimlerini ortaya koymak için toplumsal olana ya da topluma benlik ve zihinden daha çok öncelik vermiştir. Mead'in bu bakış açısından bireysel olanın anlamsız ya da toplumları analiz etmede gereksiz olduğu varsayımına kapılmamak gerekmektedir. Mead'e göre (1972, s. 163), topluluklar olmaksızın “öz-bilinçli” bireylerin gelişimi mümkün değildir. Öte yandan toplumların oluşumu için de benliklerin tek tek bir araya gelmesi gerekmektedir. Mead (1972, s. 25-26), bireylerin davranışlarını anlamlandırmaya çalışırken bunu toplumdan ayrı olarak değerlendirmemekte, toplum içinde çözümlemeyi anlayış olarak ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı, tüm benliklerin ve bireylerin farklı topluluklar içinde farklılık göstereceği varsayımını da ortaya çıkarmaktadır.

Mead (2019, s. 84) çalışmalarında *Jest* kavramına sıkça değinmekte ve konu hakkında verdiği boks ve eskrim örneği ile bu kavramı açıklamaktadır. Boks ve eskrim sporunda mücadele halindeki iki sporcu karşılıklı olarak birbirlerinin hamlelerine göre hamle yapmakta ya da hamlesini değiştirmektedir. Bireyler karşılardaki tavır ya da beklentilere göre kendi davranışları üzerinde değişime gitmekte ve böylece toplumsal eylemlerin ilk sürecini gerçekleştirmiş olmaktadır. Mead'ın (2010, s. 54) bu konuda verdiği bir diğer örnek, anne-bebek arasındaki ilişkidir. Bebek ağlar ve bu ağlama bir uyarıcı işlevi görür. Bunun üzerine anne bebeğe olan tavrında değişime gider. Bu durum bebeğin ağlamasında değişime neden olur. Anne-bebek ya da boks mücadelesindeki sporcuların arasındaki jestlerle meydana gelen iletişim temelde toplumsal bir sürecin ilk aşamasıdır. Kısacası, karşılıklı bireylerin toplum içinde eylemlerini ve jestlerini birbirlerine göre uyarlamalarıdır. Bu noktada, jestin anlamlı olabilmesi ve bir toplumsallık içermesi için tarafların ortak bir anlam içerisinde buluşması gerekmektedir. Jest sergileyen ve jeste maruz kalan bireyde anlam ortak olmalıdır. Bireyin yapacağı anlamsız bir jest toplum içerisinde anlamsızlığa ve anlaşılammaya neden olacaktır. Bu doğrultuda bireyin jestlerini toplum içinde anlam bulacak şekilde yeniden gözden geçirmesi gerekecek ve böylece toplum içinde kabul gören jestleri uygulamaya dolaylı olarak itilecektir. Mead (2010, s. 233-234), bu yaklaşımını ortaya koymak için insanlarla diğer grup halinde yaşayan canlılar arasındaki farktan bahsetmektedir. Diğer memeli türler ve primat akrabalarımız topluluk halindeyken çeşitli jestlerle iletişim kurmaktadır. Örneğin, köpekler grup içinde birbirlerine diş gösterirler ya da şempanzeler karşılıklı el-kol sallayarak kavgaya tutuşurlar. Böylece birbirlerine karşı tavırlarını yansıtırlar. Mead buna “jest konuşması” adını vermektedir (Blumer, 1969, s. 8). İnsan diğer hayvanlardan topluluk içinde farklılık göstermektedir. İnsanlar için jestlerin en önemlisi dilsel jestlerdir. İnsanların kullandığı sözlü jestler öz-bilinçli olma halini insana sağlar ve böylece bireyler kendi içlerinde dili kullanarak topluluk hakkında düşünce geliştirebilir ve kendisine nesne olarak bakabilir. Mead'ın (1972, s. 75-76) jest kavramı üzerinden ortaya koyduğu anlam kavramı bireyler arasında etkileşimlerin kurulması için gereklilik taşımaktadır. Çok basit bir ifadeyle “ağaç devrildi” cümlesinden ya da “deprem oldu” cümlesinden sonra aynı şeyi düşünmemizle ilgilidir. Wallace ve

Wolf'un (2020, s. 286) yukarıda da değinilen anlam kavramının önemini oldukça özetleyici bir şekilde açıklamışlardır;

“Kelimenin anlamı anahtar ögedir ve tepkisi önceden verilen bir uyarıcı haline gelir; çünkü, söz konusu olan toplulukta, bu kelimenin anlamı ve kullanılmasının neye işaret ettiği bu hitaba maruz kalan insanda “uygun” bir yanıt olarak vurma hareketine yol açar”

Mead'e göre (1934, s. 190) anlamlı simgesel sembollerin ve jestlerin oluşumuna neden olan etkileşimli süreç öte yandan zihin ve bilincin oluşmasına da kaynaklık etmektedir. Benlik ile zihin arasındaki bağlantıya değinen Mead'e göre, zihin sayesinde insan kendisine nesne olabilir, dışarıdan yorumlayabilir ve nesne olan kendisine farklı bir rol verebilir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, toplumsal benliklerin oluşumu için zihnin oluşması oldukça önemli bir aşamadır.

Bebeklikten itibaren ilk olarak zihin meydana gelmektedir. Zihnin oluşması kendi başına değil toplumsal süreçlerle meydana gelen bir durumdur. Bu noktada, ilk olarak aile önemli bir role sahiptir. Adler'e göre (2020, s. 80) aile içinde başlayan sosyal ilişkiler hayati bir önem taşımakla birlikte kişinin kimliği ve sosyal ilişkileri üzerinde önemli etkileri vardır. Çocuğun sosyalliğinin ve kimliğinin gelişiminde ilk rol annenin ikinci rol ise babanıdır (Adler, 2020). Benlik de benzer şekilde sosyal gruplar içinde ortaya çıkmakta ve şekillenmektedir. Bireylerin toplum içinde oluşturdukları benlikler toplumsal benliktir (Mead, 2010, s. 204). Bu yaklaşım yapıların insanları pasif olarak şekillendirdiği ve etkilediği anlamına gelmemektedir. Her birey toplum içinde bir alana sahiptir. Topluluk, ortak eylemi oluşturan ortak hareketlerden ziyade farklı hareketlerin bir araya gelişidir. Bireye atfedilen önem ve merkezîyetçilik, insanların gündelik hayatın üretiminde aktif oldukları varsayımını da ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda, Mead, benlik ve zihinleri kendilerinden doğan olgularla oluştuğunu kabul eden görüşe karşı bir tutum sergilemiş ve toplumsallıkla doğrudan bağlantılı kabul eden bir duruş ortaya koymuştur (Öztürk, 2018, s. 263). Farklı bir ifadeyle, bireyler ya da özneler arası etkileşimle beraber benliklerin oluştuğunu savunmuştur.

Mead'in (2019, s. 165) üzerinde durduğu konulardan biri de benliğin oluşumu ve benlik ile toplum arasındaki ilişkidir. Mead'e göre, bireylerin benlikleri doğuştan

var olmaz. Zamanla gelişir, şekillenir ve toplumsal bir zeminde bireyler arası ilişkiyle ortaya çıkar. Benliğin temelinde ise bireyin kendine nesne olarak bakabilmesi yatmaktadır. Birey bu doğrultuda kendisini ait olduğu toplumsal grup içinde ve diğer bireylerin bakış açısına göre deneyimleyebilmektedir.

Benlik nasıl oluşmaktadır? Birey ilk etapta kendisiyle bir iletişim kurmaktadır. Bireyin kendisiyle kurduğu iletişim bir düşünme sürecini oluşturmaktadır. Düşünceler tartılır, değerlendirilir ve bu süreç bir süre sonra bireyin bu düşünceleri aktarma isteğine dönüşür. Bahsedilen bu süreç her ne kadar bireyin kendi içinde gerçekleşse de tamamen toplumsal bir sürece işaret etmektedir. Bireyin kendiyle iletişimi ve düşünce oluşturma süreci bireyin kendisine dışardan bir nesne olarak bakma ve gelecek toplumsal tepkilere göre şekillenmektedir (Mead, 2019, s. 170). Bu noktada, oluşan düşüncenin ne kadarının toplumla paylaşılacağı ya da toplumsal bir boyut kazanacağı bireyin onu sunumuyla alakalıdır. Bireyler toplum içindeki konumlarına ve iletişim kurdukları kişilerin yakınlıklarına göre rollere bürünür ve toplum tarafından kabul göreceğini düşündüğü hal ve hareketlerin sunumunu yapar. Bir nevi benliğinin sunumuna şekil verir. Mead'e göre (2019, s. 172), bireyler gelebilecek toplumsal tepkilere göre farklı benlikler sunmaktadırlar. Örneğin, bir grup içinde siyasi tartışmaya göre benlik sunumu yapan bireyler farklı bir grup içinde dini oluşumlar hakkında daha özgür ifade ortamı bulabilir.

Daha sonraki bölümlerde ele alacağımız kültür ve kimlik konusu da benliğin sunumuyla önemli paralellik göstermektedir. İnsanlar farklı kimliklere ve kültür yapılarına sahiptir ve bu doğrultuda içinde bulundukları topluluklar içinde kabul göreceğine daha emin olduğu bir benlik sunumu yapmaya kendini yakın hissetmektedir. Kimlik, kültür ve benlik ilişkisi sonraki bölümlerde daha detaylıca ele alınacaktır.

Mead'in (2019, s. 172-173) yaklaşımına göre, bireyler birçok benliğe sahiptirler ve bu benlikleri kendilerine nesne olarak değerlendirerek doğru hissettikleri yer ve zamanda sunmaktadırlar. Bu yaklaşım, sonraki bölümlerde ele alınacak olan kimliklerin ve kültürlerin çokluğu ve geçişkenliğiyle de benzerlik göstermektedir. Mead'in (2019) çoklu benlikten yola çıkarak ele aldığı topluluk yapıları, toplulukların

bireylerin benliklerinin bir bütünü olarak ele alınmasına zemin hazırlamaktadır. Öte yandan sosyal ben ile ferdi ben arasındaki ayrım da ortaya çıkmış olmaktadır (Mead, 2019, s. 171). Ferdi ben ile sosyal ben temelde psikolojik ve sosyolojik bir ayrım içermektedir. Mead'e göre, ferdi ben (ben) bireylerin psikolojik yönünü tanımlarken sosyal ben (beni/bana) ise bireylerin sosyolojik yönünü tanımlamaktadır.

Bir grup içinde bazı şeyleri hatırlamak ya da unutmak yine toplumsal bir süreç olarak benliğin bölünmesiyle alakalıdır. Bir topluluk içinde, o topluluk tarafından değer göreceği düşünülen fikirler ya da hatıralar üzerinden bir benlik ortaya koyma eğilimi vardır. Bu doğrultuda topluluk içinde ortaya konulan benlikler meydana gelen toplumsal sürecin bir parçası olarak ele alınabilir. Mead (2019, s. 172), bunu benliklerin bütünleşmesi olarak açıklamaktadır. Bu kavram özellikle kimlik oluşumunda ve kimlikleri analiz etmede önemli bir açıklama potansiyeli sunmaktadır. Nitekim bireyler parçaladıkları benliklerini farklı topluluklar içinde parça olarak sunarak toplumsal uyumu da sağlamaktadırlar.

Mead'in (2019, s. 195 – 196) *ferdi ben* ile *sosyal ben* ayrımını topluluk içinde bireylerin konumlarını anlamak için vurgulamak gerekmektedir. Ben/beni ayrımıyla da ifade edilen ferdi ben/sosyal ben, toplumsal deneyimlerle doğrudan ilişkili bir sınıflandırmadır. Sosyal ben bireylerin topluluk içinde diğerlerinin tavırlarına göre ürettiği benlik türüdür. Bu bağlamda topluluk içindeki düşünce, davranış, tavır ya da olay örgüsüne göre değişiklikler göstermektedir. Sosyal ben farklı bir ifadeyle, topluluk ya da toplum hakkında bilgi içeren benliğin sunumudur. Örneğin bir sinema salonuna gittiğimizde ortamda şarkı söyleyemeyiz ya da bağırarak yüksek tepkiler veremeyiz çünkü o davranışın topluluk tarafından kabul görmeyeceğini biliriz. Sosyal benliğin bu noktada topluluk içinde diğer kişilerin düşüncelerinden yola çıkarak oluşturulduğunu ifade etmek gerekmektedir (Sankır, 2010, s. 10-11). Bu durum, bölüm içinde sıkça bahsedilen bireyin kendisine nesne olma haliyle de açıklanabilmektedir. Bireyler ortamlarda toplum tarafından kabul göreceğini düşündüğü şekilde hareket etmektedir. Sonrasında hareketlerin sonuçları ve gelen yorumlar üzerine öz değerlendirmesini yapmakta ve bir sonraki olaylar için sosyal benliğini sürdürmekte ya da toplumun tepkisine göre değiştirmektedir. Bireylerin toplum içindeki bu

yaklaşımı, topluma uyum sağlama ve toplum içinde kabul görmüş bir benlik olarak varlığını sürdürme mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (aktaran Sankır, 2010, s. 11). Öte yandan ferdi ben, toplum içinde uyumsuzluğa neden olabilecek davranışları içermektedir. Örneğin, sinema salonuna giden bir birey orada bağırarak konuşabilir ya da şarkı söyleyebilir. O davranışın topluluk tarafından kabul görmediğini anladığı anda yaşadığı deneyimle beraber sosyal bir benlik kazanmış olur. Bu bakış açısıyla, sosyal benliğin deneyimler sonucu ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ferdi benliğin sosyal uyumsuzluk doğuracağı tezine karşı kişiden kişiye değişmekle beraber büyük yaratıcılıkların kaynağı olduğu savunulmuştur (Özalp ve Yörük, 2017). Nitekim Mead'e göre (2019, s.214), ferdi ben kişinin topluma tepkisini ortaya çıkaran ve toplumsal değişimin önünü açan benliktir. Mead (2019) tarihte büyük keşifler yapmış insanların çalışmalarını inceleme fırsatı bulmuş ve yarattıkları değişimleri ferdi ben kavramı üzerinden açıklamıştır. Benzer bir çıkış noktasıyla Mead (2019) ferdi ben ile sosyal ben arasındaki ayrımı toplumsal denetim üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, toplum içinde sosyal benlik, ferdi benlik üzerinde hâkimiyet kurmakta ve dolaylı ve doğrudan bireylerin ferdi benliklerinden temellenen yaratıcılıklarını öldürmektedir. Topluluk üzerinde çıkarı bulunan ve bir şekilde mevkiini korumak isteyen bireyler, sosyal benliklerini daha fazla ortaya koymaya eğilimlidirler (Mead, 2019, s. 216). Bu doğrultuda, Mead'in ferdi benlik ile sosyal benliği toplum içinde açıklama yaklaşımı onun bireye yaklaşımını anlamak için büyük önem taşımaktadır. Ona göre ferdi ben, toplumda dönüşümleri ve ilerlemeyi mümkün hale getirirken sosyal ben bireylerin topluma entegre olmalarına sağlamaktadır. Bu yaklaşımından dolayı Mead'e göre (2019) hem ferdi benlik hem de sosyal benlik toplumsal sürecin içinde ele alınmalıdır.

Benlik ile toplum arasındaki sınırlara ya da ilişkiye değinmek bu noktada önemlidir. Nitekim, daha önceki sayfalarda benliklerin toplumlardan ayrı ele alınamayacağı üzerine değerlendirmelere değinmiştik. Bu noktada sorulması gereken soru; benliğin birey üzerinde nasıl oluşmaya başladığıdır? Mead'e göre (2019, s. 179) benliğin oluşumu için üç faktör gereklidir. Bunlar; *oyun, grup içinde oyun* ve önceki sayfalarda üzerinde durulan *dildir*.

Çocukların kendi kendilerine geliştirdikleri oyunlar benlik oluşumu için önemli olarak kabul edilmektedir. Çocuklar kendi başlarına oyun oynarken birden fazla kişi ve role bürünebilir ve farklı rolleri alarak kendine bir nesne olarak bakabilir. Örneğin, bir çocuk hem oyuncak bir arabayı sürerek şoför hem de o arabaya ceza kesen polisi aynı anda olabilir ve bu iki benlik arasında bir iletişim kurabilir. Çocuk çevresinde gördüğü ve öğrendiği davranışları ve deneyimleri aynı anda oyunun kendi koyduğu kuralları içinde açığa çıkarabilir. Çocuk böylece toplumdan elde ettiği tüm deneyimleri içselleştirmeye ve benlik sunumu yapmaya başlamaktadır. Fakat henüz organize bir şekilde benlik açığa çıkarma yoktur. Bunun için *grup içinde oyun* gerekmektedir. *Grup içinde oyun* oynamaya başlayan bir çocuk hep oyunun kuralları içinde hem de grubun içinde belli deneyimlerden yola çıkarak benlik açığa çıkarmaktadır. Bu benlik bir topluluk içinde olduğu için organize olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, kendi oynadığı oyunda istediği benliği açığa çıkarabilen çocuk, grup içinde oynarken topluluk içinde bir rol almayı öğrenmeye başlamaktadır. Burada oynayan çocuk oyunun kuralları içinde grubun bütünü oluşturarak *öteki* kavramını içselleştirmiş olmaktadır (Mead, 2019, s. 179).

Mead'in (2019, s. 180-181) üzerinde durduğu kavramlardan biri de *genelleştirilmiş ötekidir*. Ona göre, genelleştirilmiş öteki bireye göre topluluğun tavrını ortaya koymaktadır. Genelleştirilmiş öteki kavramıyla yapısalıcılarda olduğu gibi toplumun bireyleri şekillendirmesinden bahsedilmemektedir. Mead'in *genelleştirilmiş öteki* kavramıyla bahsedilen, benliklerin toplumsal bir süreç içinde bir araya gelerek genelleşmesinden doğan bir süreçtir. Yani kaynağı bir ölçüde topluluğu oluşturan bireylerdir. Bu bakış açısı, özellikle son dönemde Web 2.0 ile beraber oluşmaya başlayan sosyal medya üzerindeki grupları da açıklamak için temel oluşturmaktadır (Alver, 2020; Alver ve Çağlar, 2015; Szabla ve Blommaert, 2020; Lindahl, ve Öhlund, 2013). Özellikle son 10 yıldır sosyal medya platformlarının gelişimi ve yaygınlaşmasıyla mikro temelli topluluk çalışmaları dijital platformlara taşınmıştır. Markham ve Lindgren (2014)'e göre, sembolik etkileşimcilik bakış açısı sosyal ağlarda devamlı süren etkileşimleri açıklama kapasitesine sahiptir. Mead'in (2019) temel aldığı benlik ve toplum yaklaşımlarının sosyal medyadaki sanal toplulukları açıklama potansiyellerine sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir.

Mead'in (2019) benlik ve toplum yaklaşımına göre, bireyin toplumdaki diğer bireylerin davranışlarını ve eylemlerini içselleştirmesi ve tavır ortaya koyması benliğin tam olarak ortaya konulmasında yeterli değildir. Ona göre, bireylerin toplumsal eylemlerin tüm aşamalarını ve deneyimlerini içselleştirmesi ve bu aşamalara göre hareket etmesi gerekmektedir. Bu noktada, bireyler içinde bulundukları toplumsal süreçlerin ve ortaya çıkan eylemlerin tümünü içselleştirmesi ve deneyimsel alanı aynı zamanda yaşaması gerekmektedir (Mead, 2019, s. 181). Farklı bir ifadeyle, benliğin oluşumu için sadece *ötekileri* ya da *genelleştirilmiş ötekileri* anlamak yetmez aynı zamanda o deneyimleri de yaşamak gerekmektedir. Ayrıca, toplum içinde bireylerin davranışlarının etkilenmesi ve topluluğun bireyler üzerinde kontrol sağlaması için genelleştirilmiş ötekiye ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda, benliğin ortaya çıkması ya da topluluk önünde ortaya konması için ötekinin bireye yönelteceği tavrın ya da düşüncenin benimsenmiş ve içselleştirilmiş olması gerekmektedir. Bu sayede kişi, topluluk içinde meydana gelen durumlara karşı tavırları benimseyebilir (Mead, 2019, s. 182). Mead'in (2019, s. 183) siyasi parti örneği bu yaklaşıma netlik kazandıran bir açıklama sunmaktadır. Bir siyasi partiye üye olan ve topluluğa dâhil olan bir birey, o topluluğun içinde bulunduğu tavır ve tutumları da benimser ve bu tutumların gerektirdiği şekilde tepkiler verir. Böylece kişi topluluğun tüm üyeleriyle bir toplumsal ilişki içine girmiş olmaktadır.

Mead'e göre (2019, s. 183), topluluklar somut ve soyut topluluklar olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Somut gruplar; fiili işlevlere sahiptir ve bireysel olarak üyeleri arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Mead, bu tür topluluklara örnek olarak dernekleri, kulüpleri ya da siyasi partileri göstermektedir. Soyut topluluklar ise; bireylerin birbirleriyle direkt olarak ilişki içinde olmadığı ancak dolaylı olarak ilişkilerin olduğu topluluklardır. Bu tür topluluklar her ne kadar direkt ilişkilerin yürütüldüğü topluluklar olmasa da toplumsal ilişkilerin zenginleşmesinde katkı sunmaktadırlar.

Toplumsal tavır ve davranışlar bireyin tavır ve tutumlarında doğrudan etki unsuru olduğu için benliğin oluşumunda topluluğun etkisi kaçınılmazdır (Mead, 2019). Bireyler, toplumsal olanı ya da toplumun bireyleri tarafından oluşturulan ve

genelleşen tavırları kendi benliğine katarak benliğini oluşturmuş olmaktadır. En temelinde benliğin tamamlanabilmesi için grup içinde ortak tavırların oluşması gerekmektedir. Bireyler bağlı olduğu topluluğa ait dili ve yapıları kendi davranış dünyası içinde bir konuma yerleştirmektedir. Bireyler oluşturdukları benlikleriyle topluluk içinde etkileşime girdiklerinde kendi benliği de canlanmış olacaktır. Bir bireyin benlik olabilmesi için bir topluluğun üyesi olması şarttır. Bu doğrultuda, kimlik ve kültür edimlenmeleriyle de doğrudan bir ilişki içindedir. Nitekim Mead'ın (2019, s. 187) bu düşüncesinin temelinde, benliklerin sadece diğer benliklerin olduğu ortamlarda var olabileceği fikri yatmaktadır.

Mead'ın (2019) toplum ile benlik ilişkisini ele aldığı yaklaşımları değişmeyen bir toplumsal yapı eleştirisine maruz kalmakla beraber sürekli kendini yenileyen ve değiştiren bir toplum düzenine gönderme yapmaktadır. Sürekli değişen toplumsal düzen içerisinde toplumu oluşturan kurumlara karşı çıkmanın yolları vardır. Mead'ın en çok vurgu yaptığı farklı kurumsallaşma içeren daha üst bir toplum fikridir. Bu noktada, kurum kavramını açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Mead'e göre (2019, s. 270-271) kurum; topluluk içinde ortak tepkiler veren yaşam alışkanlıklarıdır. Burada kastedilen topluluk tarafından bireye verilen ortak tepki ve tavidir. Temelinde ise sosyal benliğin birey davranışları üzerindeki denetimi yatmaktadır. Mead'e göre (2019), toplumun kurumları toplumsal eylemlerin şeklini ve yapısını organize eden oluşumlardır. Farklı bir ifadeyle, bireysel benliklerin toplumsal benliklerin arkasında kalmasına neden olan ve bireysel benliklerin baskılanmasını sağlayan yapılardır. Kiliseler bunun en önemli örnekleridir. Kiliseler temelde bireyselliği öldürüp toplumsal olarak organize bir davranış oluşturmaya çalışmaktadırlar. Mead, kurumların insan davranışları ve düşünceleri üzerindeki bu sınırlayıcı potansiyeli iyi sezerek kurumların bireyciliği ve açık görüşlülüğe yatkın bir tavır sergilemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım Giddens (1984) tarafından da oldukça modern ve farklı bir bakış açısı olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan eğitim de toplumsal tavırların bireylere işlenmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Mead (2019, s. 274) eğitimi kültürel soyut değerlerin aktarılması olarak nitelendirmektedir.

Mead'e göre (2019, s. 191), bireylerin toplumun tavır ve tepkilerini değiştirme potansiyeli her zaman vardır. Bireyler zaman zaman toplum içinde bir fikri savunur ve bu fikir toplumun diğer üyeleri tarafından kabul edilebilir. Bu şekilde toplum sürekli olarak yeniden sistem üretmekte ve değişime uğramaktadır. Mead'ın bu açıklamaları, onun toplum fikrinin sabit bir toplum fikrinden temellenmediğini ortaya koymaktadır. Nitekim ona göre toplulukların katı ve baskıcı olması gerektiğini düşündürecek daha muhafazakâr bir yapıda olmasını zorunlu kılan nedenler yoktur

Mead'ın (2019) çalışmalarında toplum belirleyici bir öneme sahiptir. Ona göre, toplum benliklerden ve zihinlerden önce gelmektedir. Hatta onun yaklaşımında benlik ve zihinleri şekillendirici bir güce sahiptir. Bu doğrultuda toplum bir diyalektiği de içinde barındırmaktadır. Bir yandan toplum; içindeki bireylerin düşüncelerini şekillendiren ve yönlendiren bir oluşumken diğer tarafından bireylerin öz-bilinçleriyle ilişki halinde olan ve öz-bilinçler tarafından oluşturulan bir süreçtir (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 455). Mead'ın su örneği bu yaklaşım için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Ona göre hidrojen ve oksijen yapıları gereği ayrıyken içlerinde su barındırmıyorlardı ancak bir araya geldiklerinde ortaya yepyeni bir olgu olan su ortaya çıktı (Mead, 1934, s. 198). Bu yaklaşım öz-bilinçli bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumu açıklamak için güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu örnek bireylerin topluluğu oluştururken toplulukların da bireyleri şekillendirdiği diyalektiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Mead'ın yukarıda topluma/topluluğa yaptığı vurgu onun düşüncelerinin merkezinde bir konumu işgal etmektedir. Ona göre, zihin ve benlik toplumun alt katmanlarında etkileşim içinde oluşmaktadır.

Zihin ve benliğin oluşumunda ilk süreçlerden biri aile içinde meydana gelmektedir. Mead'e göre (2019, s.244), bireylerin ihtiyaçlarının ve isteklerinin karşılanabilmesi için toplumsal bir ortam zorunludur. Bu zorunluluk insanlardan öte tüm canlı organizmalar için geçerli bir önermedir. Mead, bu önermesini daha da genişleterek insanların doğası gereği toplumsal ve sosyal oldukları vurgulamaktadır. İnsanlar toplumsal bir bireye her daim ihtiyaç duymaktadır. Onun bu yaklaşımının kökenlerini sosyal benlik ve genelleştirilmiş öteki kavramında da bulmak mümkündür.

Mead'e göre (2019, s. 267), benlik-toplum ilişkisinde medya büyük önem taşımaktadır. Gazeteler bunun için önemli bir örneği teşkil etmektedir. Toplum içinde bir olay haber yapıldığında bireyler o olayla beraber genelleştirilmiş ötekinin rolünü benimseyecek bir veri elde etmiş olmaktadır. Mead'e göre (2019, s. 267-268), roman da toplumun tavırlarını kişiye nüfuz ettirmesi için önemli bir araç görevi görmektedir. Burada ortaya konan örneklerde dikkat edilmesi gereken nokta, kişilerin aldıkları tavırların yine kendi bulunduğu toplumla alakalı olmasıdır. Çünkü bireylerin yaşam alanının dışında yer alan ve iletişim imkânı bulunmayan bir ortamda topluluk oluşturmak mümkün değildir. Bu noktada, topluluk için ortak çıkar ve ortam eylem büyük önem taşımakla beraber ortak çıkarların bulunmadığı bir topluluk mümkün değildir.

Mead'in (2019, s. 268) toplum yaklaşımında dine de vurgu yaptığı görülmektedir. Tüm dinler yardımseverlik, kibarlık, iyilik gibi kavramlar etrafında birleşmektedir. Farklı bir ifadeyle, dinler dayanışmayı sağlayan unsurlar olmakla beraber toplum içindeki tüm uyuşmazlıkları da azaltır.

Topluluklar genel olarak içinde bulundukları durumu ya da sahip olduklarını yüceltmeye yatkındırlar. Mead (2019, s. 275), bu duruma Amerikalılar ve Atinalıları karşılaştırmalı örnek olarak göstermiştir. Amerikalılara göre, nitelikselden ziyade niceliksel olan önemlidir ve büyüklükle övünme durumu söz konusudur. Atinalılar ise küçük bir topluluk olarak manevi üretimleriyle övünmüşlerdir.

Topluluğun özelliklerini sıralarken dayanışma, ihtiyaç, kurumlar, medya, kültür, anlamlı semboller (dil) gibi birçok kavramdan bahsedildi. Kısacası bir topluluğun oluşması için ortak dil, ortak tavırlar, genelleştirilmiş öteki, ortak ihtiyaçlar, dolaylı olarak ortak kültür ve sosyal benlikler gerekmektedir. Mead'in (2019 ortaya koyduğu bu yaklaşım, günümüzdeki sosyal medya üzerinde kurulan sanat semt topluluklarını anlamak için oldukça verimli bir düşünce yapısını ortaya koymaktadır.

Mead'in (2019) yukarıdaki yaklaşımları güncel sosyoloji ve iletişim araştırmalarına da konu olmaya devam etmektedir. Jerolmack ve Tavory'in (2014)

insan ile insan olmayanlar arasındaki olguları ortaya koymaya çalıştıkları çalışmalarında Mead'in toplum ve benlik çalışmalarını temel almışlardır. Son dönemde, sosyal ağ ya da internette oluşan toplulukları açıklamak için Mead'in düşüncelerinden sıkça faydalanılmaya başlanmıştır. Juliadi ve Ardani (2019) Twitter üzerine yaptıkları sosyal medyadaki kanaat önderleri çalışmalarını Mead'in fikirleri üzerine inşa etmiştir. Başka bir çalışmada Robinson (2007), Mead'e (2019) gönderme yaparak siber benlik ve çevrimdışı benlik kavramları üzerine çalışmıştır. Martinka (2012) çalışmasında, sosyal medya üzerinden tüketici davranışlarını tespit etmek üzere yine Mead'in sembolik etkileşim yaklaşımlarından faydalanmıştır.

Bir sonraki bölümde, Mead'in çalışmalarına bilinirlik kazandıran ve onun çalışmaları üzerinden önemli çıkarımlar yapan Blumer'in benlik ve toplum yaklaşımlarına değinilecektir.

1.1.2 Herbert Blumer'in Benlik ve Toplum Anlayışı

Blumer (1937, 1969, 1986), Mead'in (2019) çalışmalarının kitleler tarafından bilinmesine neden olan *Zihin, Bellek ve Toplum* kitabının derlenmesinde önemli katkılar sunmuştur. Daha da ötesinde sembolik etkileşimcilik yaklaşımının sosyoloji alanında kurumsallaşmasını sağlayan Blumer'dır (1937, 1986). Nitekim bir önceki bölümde yaklaşımlarını ele aldığımız Mead, hiçbir çalışmasını kitaplaştırmamış ya da makale haline getirmemiştir. Bununla beraber, sembolik etkileşimcilik kavramı Mead'in çalışmaları üzerine Blumer'in (1937) bir kavramsallaştırmasıdır. Kavram ilk kez Emerson Schmidt'in *Man and Society (1937)* kitabının Blumer'e ait olan bölümünde yayımlanmıştır. Mead, sembolik etkileşimcilik kavramına çalışmalarında hiç yer vermemiştir (Fine, 1990, s. 117). Blumer (1969), Mead'in yaklaşımlarını kavramsallaştırmasıyla beraber onun fikirleri üzerinden yeni çıkarımlar ortaya koymuştur. Blumer'e göre, sembolik etkileşimcilik; topluluklardaki insanların kullandıkları ortak semboller ve anlayış kalıplarıdır (Murray ve diğer., 2011; Güngör, 2016, s. 176).

Blumer (1969), Mead'ın sembolik etkileşimcilik çalışmalarına 2 temel önerme getirmiştir. Bunların ilki *yorumlama* kavramdır. Diğeri ise sembolik etkileşimciliğe getirdiği *yapı-süreç-metodoloji* önermeleridir.

Blumer, insan davranışlarını incelerken gözlemlenebilir davranışların yanında gözlemlenemeyen davranış oluşumlarının da incelenmesi gerektiğini dile getiren bir yaklaşım içindedir (Wallace and Wolf, 2018, s. 288-289). Blumer'in bu yaklaşımı Mead'ın benlik ve topluluk yaklaşımlarıyla önemli ölçüde paralellik göstermektedir.

Mead'ın (1938, s. 368) toplum ile benlik arasındaki etkileşimi açıklarken ortaya koyduğu *uyarıcı-tepki* modelinin üzerinde çalışmalarını temellendiren Blumer (1962, s. 187), *yorumlama* kavramı üzerinde durmaktadır. Ona göre, benlik ile toplum ilişkisi basit anlamda *uyarıcı-tepki* ilişkisinden öte bir *yorumlama* da içermektedir. Benlik sunumu yapılırken bireyler kendilerine belli başlı uyaranlar belirlemekte ve bu uyaranların görünümelerini kendi kendilerine süzgeçten geçirerek yorumlamaktadır. Toplumsal olaylar karşısında yorumlama yapabilen birey, toplum karşısında edilgen değil etken bir duruma geçebilmektedir (Wallace and Wolf, 2018, s. 289). Bireyler uyaranları yorumlamalarına göre olguları kabul ya da reddetme yetkinliğine sahiptir. Bu noktada, Mead'ın (2019) ortaya koyduğu kendine nesne olma ya da ötekinin rolüne bürünme nosyonu Blumer'in görüşlerinde de yer almaktadır. Blumer (1962, s. 187) buna ek olarak bireylerin bunu yaparken bir *yorumlama* süreci yürüttüğü üzerine durmaktadır.

Blumer (1962, s. 192) yorumlama kavramının önemini ortaya koyan önemli bir yaklaşım geliştirmiştir. Ona göre, farklı toplulukların insanları birbirleriyle iletişim kurabilmek ya da anlamak için yorumlama yaparken zorlanmaktadır. Bu doğrultuda, bir toplum/topluluk içindeki bireyler farklı toplumları/toplulukları anlamak istediği zaman bu iş üzerinde uzmanlaşmış çalışanlara sahip olmak zorunda kalabilirler (Wallace and Wolf, 2018, s. 290). Bu insanlar farklı toplumların sembollerini ve tavırlarını bildikleri için yorumlama işlemini ortaya koyabilmektedirler.

Peki yorumlama kavramının aradan çıkarırsak ne olur? Blumer yorumlama süreci olmadan alınan tavırlara simgesel olmayan etkileşim ismini vermektedir

(Kleiner, 2009, s. 237). Bu durum genel olarak insanların öfke hallerinde ortaya çıkmaktadır (Wallace and Wolf, 2018, s. 291). Burada Blumer'in ortaya koyduğu yaklaşım Mead'in *uyarıcı-tepki* yaklaşımını yanlışlamayı amaçlamaz. Onun yerine oluşan etkileşim sürecini anlamlandırmak ve daha net açıklamak için sürece bir yeni kavram olan yorumlamayı ekler.

Wallace and Wolf (2018, s. 291), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* kitabında Blumer'in sembolik etkileşimcilik üzerine üç önermesine değinmektedir. Onun ilk önermesi: *“insanlar şeylere, şeylerin onlar için ifade ettiği anlamlara göre davranırlar”* Blumer'in (1986) ilk yaklaşımına göre, bilinç insanların eylemleri anlamasında kilit bir öneme sahiptir. Saatin sesi, hasta görünüm, kapının vurulması gibi belirli olaylara belirli anlamlar atfederek ona göre hareket etmek yorumlama kavramını tanımlamaktadır.

Blumer'in ikinci önermesi: *“şeylerin anlamı insanın diğer insanlarla toplumsal etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır”* (Wallace and Wolf, 2018, s. 293). Bu önermede anlam kavramı öne çıkmaktadır. Blumer'e göre (1969, s. 7) anlam, toplumsal olarak üretilen bir olgudur. Toplum içinde ortak eylemlerle ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ABD'de bir gencin beysbol sopasına yaklaşımı ile hiç beysbol oynamayan Türkiye'de bir gencin ona yaklaşımı farklıdır. ABD'de bir spor ekipmanı olarak görülen beysbol sopası Türkiye'de insanların kendilerini korumak için kullandıkları bir araç olarak algılanmaktadır. Wallace and Wolf (2018, s. 293), çeşitli spor araçlarının ya da müzik enstrümanlarının farklı toplumlarda farklı amaçlarla kullanıldığını ve benzer araçların farklı anlamlar yüklü olabileceğini ifade etmektedir. Bu varsayımla, daha üst kavramlar olan milliyetçilik, “solculuk”, “sağcılık”, boş vakit, tatil gibi kavramlar da toplumlar arasında farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklar toplumlar arasındaki iletişimi/etkileşimi olanaksız ya da zor kılmaktadır. Bu noktada, farklı topluluklar içinde bulunan bireyler farklı yorumlamalar yapacağı için anlamsız sembollerle etkileşim halinde bulunabilirler. Bu doğrultuda, bir topluluk içinde ortaya çıkan anlam ve yorumlama süreçleri, o topluluğun kültürü ve kimliğiyle paralellik göstermektedir. Bu tezin konusunu oluşturan sanal semt toplulukları ve onların semt kimliğine, kültürüne, çevrede olup bitenlere yükledikleri ortak anlamlar, topluluğu bir

arada tutan nedenselliklerden birini oluşturmaktadır. Bu noktada, Blumer'in (1969) anlam ve yorumlama kavramı toplulukların neden bir araya geldiği ve oluştuğu konusunda önemli bir çıkış yolu sunmaktadır.

Blumer'in üçüncü önermesi: *şeylerin anlamları, bunlarla karşılaşan kişi tarafından yapılan yorum sürecinden geçmekte ve değiştirilmektedir* (Wallace and Wolf, 2018, s. 294). Bu önerme bireylerin olguları değiştirme ve şekillendirme gücüne de karşılık gelmektedir. Blumer'e (1969, s. 2) göre, şeylerin anlamlarının yorumlanması kişilerin kendi ile konuşma sürecinde meydana gelmektedir. Toplumu anlayabilmek ve değerlendirebilmek için bireylerin yorumlayıcı davranışlarının ortaya konması gerekmektedir. Nitekim bireylerin yorumları ve yorumları akabindeki etkileşimleri toplumsal içeriklerin belirleyicisi konumundadır. Bununla beraber, toplumda anlamlar zamanla değişmekte ve değişen anlamlarla bağlantılı olarak bireylerin yorumlamaları da değişmektedir. Yeniden yorumlama süreciyle beraber değişen anlamın yorumlanması ve toplum içinde yeniden uzlaşma unsuru haline gelmesi *akışkan denge* anlamına gelmektedir (Carter ve Fuller, 2015, s. 41; aktaran Yener, 2018, s. 871).

Blumer'in (1969) topluma bakışı Mead (2019) ile paralellik göstermektedir. Blumer'e göre (1969), toplum içindeki bireyler etkin, mücadele eden ve uyum sağlamaya çalışan unsurlardır. Bununla birlikte Blumer (1969, s. 2), Mead'in (2019) topluma bakışında yapıların da yer aldığını vurgulayarak statünün, toplumsal rollerin, örgütlerin ve kurumların önemine işaret etmektedir. Öte yandan davranışı bunların belirlemediği konusunda görüş bildirmektedir (Wallace and Wolf, 2018, s. 296). Blumer'e (1986, s. 57-58) göre, dönemin sosyologlarının toplumsal etkileşimin roller üzerinden yapıldığı görüşü bireylerin toplumu şekillendirme gücünü sınırlayan bir yaklaşım içermektedir. Bu yaklaşım, Blumer'in toplum içinde yapıları reddediyor izlenimine neden olabilir ancak Blumer toplum içinde yapıların varlığını kabul etmekle beraber onların gücünün abartılmasına karşı bir duruş sergilemektedir. Ona göre, bireylerin eylemleri bireylerin kendi seçimleri sonucu oluşan olgulara göre şekillenmektedir. Collins'e (2011) göre, Blumer temelde bu duruşuyla sistem ve yapısalcılara karşı bir tavır benimsemektedir. Blumer'e göre (1969), toplumu bir arada

tutan yapıların kuralları değil bireylerin etkileşiminden doğan kurallardır. Kısacası aktör yapıdan önce gelmektedir (Güngör, 2016, s. 175). Farklı bir ifadeyle Blumer, yapısalcıların ortaya koymaya çalıştıkları anlayış olan normların bireylerin davranışları üzerinde söz sahibi olduğu varsayımını reddederek, bireylerin kendi ilişkilerinden doğan normları destekleyip uyum sağlamasını ön plana çıkarmaktadır. Bu noktada, bireyler toplumun ürünü değildir ancak topluluklar bireylerin etkileşimleri sonucu var olmaktadır (Hira, 2000, s.92 aktaran Polama, 1993, s. 227).

Blumer'in (1969), Mead'in (2019) çalışmalarına önemli bir katkısı da Mead'in toplumsal hareket kavramına getirdiği açılamdır. Blumer (1969, s. 70), Mead'in *toplumsal hareket* kavramını *ortak eylem* olarak ifade etmeyi tercih etmektedir. Ona göre, toplum içindeki her katılımcı bir alan işgal etmektedir. Ortak eylemleri oluşturan unsur ortaklıklar değil bireyler tarafından yapılan hareketlerin bir araya gelmesidir. Adler (2020) de benzer şekilde alan kavramında bahsetmiş ve bireylerin toplum içinde belirli bir alanı işgal ettiğini ortaya koymuştur. Ona göre, işgal edilen alan bireylerin statüsü olarak adlandırılmaktadır. Bu statüler, Goffman'ın benliğin sunumunda da ele alınacak olarak rol kavramını beraberinde getirmektedir (Adler, 2020, s. 108-109). Bireyler bu rolleri oynayarak toplum içinde ortak hareket etmektedir. Ortak hareketlerin oluşumunda dört aşama vardır (Güngör, 2016, s. 186). İlk aşamada insanlar bir sorunun farkına varır ve bazı bireyler sorunun çözümü için liderlik rolünü üstlenirler. Sonrasında liderler ve gönüllülerden oluşan topluluk bir araya gelerek durumu duyurmaya çalışmak için organize hale gelirler. Sonraki dönemde, oluşan topluluğun kaynaşma aşaması gelişir. Son aşamada ise kurumsallaşma ortaya çıkar. Burada topluluk içinde bireyler fedakârlık yaparak ve değişime uyum sağlayarak topluluğu var etmeye devam eder. Zamanla gruptan kopmalar ve eklenmeler olabilir. Ortak eylemlerin gerçekleşebilmesi için anlamları taşıyacak bir dil ve jest yapısı gerekmektedir. Dil ve jestler ile beraber gerçekleşen sembolik etkileşim, bağlayıcı unsur olarak yorumları, anlamları, yeni anlamları ve yeniden yorumlamaları içermektedir. Bu döngü ortak eylemlerin ve anlam dünyalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Polama, 2007, s. 243).

Blumer zaman zaman Chicago Okulu bünyesinde de görünen pozitivist çalışmalara mesafeli durmuştur. Ona göre, klasik sosyologların⁹ iddia ettiği gibi pozitivism sosyal olguları açıklamak için kullanışlı bir zemin sunmamaktadır. Sosyal yaşam inanılmaz derecede karmaşıktır ve sadece pozitivist yöntemlerle açıklanamaz (Hira, 2000, s. 91). Onun yaklaşımında yine klasik sosyologların aksine bireyler, toplum içinde etken ve değişime sebep olan unsurlardır. Farklı bir ifadeyle, toplumu oluşturan ve onu taşıyan durumundadırlar. Blumer'i (1969) dönemin diğer sosyologlarından ayıran bir diğer özelliği onun Chicago Okulu ve pragmatizm kökenlerinden gelen yaklaşımıdır. Blumer (1937, 1969) analizlerini gündelik hayatın içine dahil olarak ve mikro olaylara bakarak yapmaya çalışmaktadır.

Blumer'in (1969, 1986, 2009) ortaya koyduğu anlam ve yorumlama kavramları toplulukları analiz etmede verimli bir tartışma ortamı ortaya koymaktadır. Nitekim sosyal medya üzerindeki sanal topluluk incelemelerinde farklı toplulukların ürettikleri ve uzlaştıkları anlamlar üzerine verimli bir analize temel oluşturma işlevi barındırmaktadırlar.

Bir sonraki bölümde, benlik-toplum ilişkisine daha yapısalıcı bir noktada duran Goffman (2014) ve onun benliğin temsili yaklaşımı etraflıca ele alınacaktır. Goffman'ın ortaya koyduğu benlik yaklaşımları özellikle sosyal medya üzerindeki benlik sunumları analizlerine temel oluşturmaktadır.

1.2 Erving Goffman: Benliğin Temsili

Bu bölümde öncelikle Goffman'ın (2014) benlik ve toplum yaklaşımlarının temeline değinilecektir. Sonrasında ise onun önemli çalışmalarından benliğin sunumu üzerine düşünceleri aktarılacaktır. Onun çalışmaları her ne kadar farklılıklar gösterse de Mead'in (2019) ve Blumer'in (1969) çalışmalarını anlamlandırmak için önemli

⁹ Klasik sosyologlar olarak sosyolojinin oluşumunda önemli katkıları olan Comte ve Durkheim gibi doğa bilimlerinden aldıkları yöntemleri sosyoloji biliminde uygulamaya çalışan sosyologlar kastedilmektedir.

olarak değerlendirilebilir. Mead'ın (1934) üzerinde çalıştığı ve sonrasında Blumer'in (1937) kavramsallaştırdığı sembolik etkileşimcilik kavramı üzerine farklı yaklaşımlar sunan Goffman, kavramın yeterince açık olmadığı üzerine durmuş ve eleştirmiştir. Yaklaşımları itibariyle Mead ve Blumer'e yakın bir noktada bulunan Goffman, toplumsal dünyanın yapısı üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir (Branaman, 2017, s. 141). Çalışmalarının zemininde, Chicago Okulu temsilcilerinin çalışma temelini oluşturan basit eylemler ve etkileşimler yatmaktadır. Goffman'ı, Mead ve Blumer'den ayıran temel özelliklerden biri kendini yapısalcı olarak konumlandırmasıdır. Ona göre, bireyler büyük ölçüde önceden var olan bir toplum içinde yaşamaktadırlar ve bir şeyleri değiştirme güçleri neredeyse yoktur (Branaman, 2017, s. 141). Bu doğrultuda çalışmalarını ele alan Goffman (1955, 1966), toplum kuramına önemli katkılar sunmuştur. Benliğin toplum içindeki üretimi, toplumsal hayat içindeki ritüel zeminler, etkileşimin yapısı ve deneyimlerin örgütlenmeleri onun toplum kuramı üzerine düşüncelerinin temel yaklaşımlarını oluşturmaktadır.

Benliğin toplum içindeki üretimi, Goffman'ın temel çalışma alanlarından biridir. Goffman (2014, s. 15), bireylerin benliklerini ve aksiyonlarını toplum içinde nasıl gösterdiklerine ve şekil verdiklerine odaklanmıştır. Ona göre benlik, toplumsal deneyim içinde oluşmaktadır. Bir topluluğa yeni bir birey katıldığından toplumun diğer bireyleri kişi hakkında bilgi toplamak istemektedir. Bunun temel nedeni, kendilerinin yeni bireyden ne bekleyeceklerini ve yeni bireyin onlardan ne bekleyeceğini tespit etmektir.

Goffman'ın (2014, s. 18) benliğin sunumu çalışmasında verilen ve alınan izlenimler önemli bir yere sahiptir. Goffman'a göre, bir kişi çok ince hesaplarla benliğini oluşturarak almak istediği tepkiyi almaya yönelik eylemlerde bulunabilir. Benliğin ince hesaplanıp sunulduğunda birey bazen durumun farkında olurken bazen gerçekten olduğu kişinin sunduğu kişi olduğunu da düşünebilmektedir (Goffman, 2014, s. 19-20). Bazı durumlarda bir olay toplumdaki bir kişi tarafından çok önemli iken başka bir kişi tarafından oldukça önemsiz ve sıradan olarak algılanabilir. Bu gibi durumlarda konuyu önemsiz gören kişi ya da kişiler topluluk içinde sessiz kalmayı tercih ederler. Goffman (2014, s. 23) bu durumu *modus vivendi* yani *karşılıklı anlayış*

olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, toplulukların nasıl varlığını sürdürdüğü üzerine de önemli bir fikrin temelini oluşturmaktadır. Aksi takdirde toplulukların uzun süre devamlılığı mümkün hale gelemeyebilir ya da dağılmalar gerçekleşebilir.

Goffman'ın (2009, 2014) çalışmalarında Mead'in (2019) genelleştirilmiş öteki kavramının izlerini görmek mümkündür. Ancak Goffman'ın (2014) düşüncelerini Mead'ten ayıran unsur, onun benliği *sahne* üzerinde toplumsal hayattaki *performanslar* olarak değerlendirmesidir. Goffman *performansı* bir topluluk önünde gerçekleştirilen tüm faaliyetler olarak ifade etmektedir (aktaran Kavut, 2018, s. 3).

Mead'in (2019) *ferdi ben* ile *sosyal ben* ayrımını çağrıştıran bir benlik yaklaşımını Goffman'ın çalışmalarında görmek mümkündür. Goffman'a göre benlik, "uygulayıcı olarak benlik" ile "karakter olarak benlik" olarak ikiye ayrılmaktadır (Branaman, 2017, s. 144). "Uygulayıcı olarak benlik"; kişinin ruh hali, psikolojik durumu, ya da hisleriyle alakalı olan ve başkaları tarafından bilinmeyen ya da şahit olunmayan benliktir. Temelde insan doğasıyla ilgili olandır. "Karakter olarak benlik" ise bireylerin toplumsal hayattaki (*sahne*) *performansları*yla ilgilidir. Goffman'ın (2014) *sahne* ve *performans* üzerinden benliği açıklamasının temelinde, bireylerin takdir edilme ve desteklenme isteğinin olduğu görüşü yatmaktadır. Bu bakış açısıyla, karakter olarak benlik kişisel değil toplumsal zeminde görünür hale gelmektedir. Goffman'ın (2014) ortaya koyduğu benliğin sunumu yaklaşımında, bireyler kabul edilmek, değer görmek, desteklenmek ve kendini kabul ettirmek için belli roller aldığı görüşü yatmaktadır. Bu yaklaşıma benzer olarak, özellikle sosyal medyadaki semt toplulukları üzerinde paylaşım yapan bireylerin hareketlerini de incelemek mümkündür. Bu topluluklar üzerinde paylaşım yapan bireyler hem yarattıkları izlenimle hem de paylaştıkları içeriklerle beğeni toplamaya ya da o grup içindeki yerinin ne derece sağlam olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Kişiler bulundukları topluluk içinde değer göreceğini düşündüğü şekilde paylaşımlarda bulunmakta ve bir role bürünmektedir. Goffman'ın benliğin sunumu yaklaşımı bu sebeplerden ötürü özellikle son dönemde sosyal medya çalışmalarında kimlikle ilişkili olarak oldukça sık ele alınmaktadır (Sarıkaya, 2023; Özdemir, 2015; Kavut, 2018; Özkök, 2019).

Dramaturjik bir yaklaşımla *sahne* metaforunu kullanan Goffman (2021a, s. 2), insanların toplum içinde sundukları benlikleri tiyatro sahnesi üzerinde ortaya konulan role benzetmektedir. Örneğin, bireyin politikacı olarak toplum içinde oynayacağı rol ile anne olarak evde oynayacağı rol tamamen birbirinden farklılık gösterecektir. Ya da bir doktorun hastanede oynayacağı rol ile futbol maçı izlerken oynayacağı rol birbirinden tamamen farklı olacaktır. Bu doğrultuda, kişilerin seçtikleri roller topluluğun kişilerden beklediği roller olacaktır. Bu yaklaşım, birden fazla kültüre ve kimliğe aitlik hissededen insanların farklı topluluklarda aldıkları rolü açıklamada verimli bir bakış açısı sunmaktadır. Özellikle tez kapsamında ele alınan sosyal medyadaki sanal toplulukların incelenmesinde, bireylerin topluluk içinde aldığı rolün saptanabilmesi için güzel bir temel hazırlamaktadır.

Goffman'ın (2014, s. 113) *sahne* metaforu üzerinden açıkladığı benlik sunumu yine onun kavramıyla *izlenim yönetimi* olarak da değerlendirilmektedir. Toplum içinde kendimize ait en iyi izlenimi yaratmak istemekteyiz. Örneğin, en iyi baba, en iyi öğrenci olarak kendimizi sunma eğilimindeyiz. Kendimizi bir kültürün ya da kimliğin savunucusu ya da en iyi taşıyıcısı olarak görme eğilimi içindeyiz.

Goffman (2014, s. 29) *benliğin sunumu* çalışmasının ilk halkasını, kişinin oynadığı role inanması üzerine yaklaşımlar oluşturmaktadır. Ona göre, bireyler kendilerini oynadıkları role inandırabilir ve toplum önünde oldukça “içten” bir şekilde benlik sunumu gerçekleştirebilirler. Bunun yanında, bazı insanlar kişisel çıkar, yükselme, kabul görme gibi kişisel menfaatler için bir role bürünebilir. Goffman (2014, s. 30), menfaat uğruna oynanan rolün tek başına kişisel menfaat içermesi gerekmediğini ifade etmektedir. Ona göre, bazı durumlarda bireyler toplumsal menfaat için de bir role bürünebilir.

Goffman'ın çalışmalarında bir diğer önemli kavram *vitrindir*. Goffman'a göre (2014, s. 33-35) vitrin; *performansla* ilişkili olarak bireylerin tavır ve davranışlarında kasıtlı ya da kasıtsız olarak yer alan ifadelerdir. Goffman'a göre, insan eylemleri ve benlik sunumları için çeşitli mobilya ve dekorların olduğu fiziksel bir ortam vardır. Bu ortamlar hareket etmez ancak bireyler bu ortamlara geldikleri zaman belli rollere bürünebilirler. Örneğin bir doktor için doktorluk mesleğini yapabilmesi ve benliğini

bu yönde sunabilmesi için tavır ve davranış kalıpları vardır. Goffman (2014, s. 35) bu kalıpları kişinin vitrini olarak değerlendirmektedir. Ancak vitrin kavramını açıklamak için farklı unsurlar da vardır. Goffman (2014), tavır ve davranış kalıplarının yanında cinsiyet, ırk, yaş gibi demografik özellikleri de vitrinle ilişkilendirmektedir.

Goffman (2014, s. 40-41) dramatik canlandırmaya da önem vermektedir. Ona göre, bireyler toplumsal etkileşimleri sırasında benliklerinin gerçekçiliğini ve etkisini arttırmak için dramtizasyon yapmaktadırlar. Böylece kişiler aldıkları rolde çok iyi olduklarını karşı tarafa ikna etmek istemektedirler. Örneğin, bir doktor hastasına hastalığı hakkında bilgi verirken hasta üzerinde yaptığı analizlerin doğruluğu ya da iyi bir doktor olduğu konusunda etkili bir canlandırma yapmak istemektedir. Aynı şekilde bir taksi şoförü müşterisine iyi bir şoför olduğunu göstermek için diğer şoförleri kötüleyebilir.

Yanlış sunum Goffman'ın (2014, s. 66) üzerinde durduğu kavramlardan bir diğeridir. Bireyler belli bir duruma göre rol sunumu yaptığında, bireylerin o rol için içtenlikleri ya da yetenekleri sorgulanabilmektedir. Bu gibi durumlarda kişinin oynadığı rolü oynamaya hakkı olup olmadığını üzerine soru işaretleri oluşabilmekte ve yapılan rol sunumu hakkında tehdit altında hissedilebilmektedir. Tehdit unsurunun ortaya çıkması için rolün toplumdaki işlevi oldukça önemlidir. Örneğin, bir doktorun ya da din insanı rolünün yanlışlanması büyük tehdit olarak algılanırken, vasıfsız bir işçi rolüne bürünmek toplum içinde önemli olarak değerlendirilmemektedir (Goffman, 2014, s. 66-67). Goffman'ın ortaya koyduğu *dramatik canlandırma* rolün kişiyle uyumunu ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Yanlış benlik sunumu kavramı özellikle sosyal medya platformlarının ortaya çıkmasıyla yeniden gündeme gelmiştir (Gil-or ve diğer., 2015; Wright ve diğer., 2018; Michikyan ve diğer., 2015; Ringelheim, 2012). Sosyal medya üzerinde oluşturulan topluluklarda bireylerin olduklarından farklı benlikler sundukları üzerine birçok araştırma yapılmaktadır. Sosyal medyanın sunduğu etkileşim imkanının çevrimdışı iletişimden farklılık göstermesi, benliklerin yanlışlanmasını zorlaştırmaktadır. Bireyler benliklerinden çok farklı kişiler olarak benlik sunabilmekte, cinsiyetlerini dahi değiştirebilmektedirler. Sosyal medyanın anonim özelliği benliğin yanlışlanması ya da doğruluğu üzerine daha

şüpheli bir ortama zemin hazırlamaktadır. Sosyal medya üzerinde semt merkezli sanal toplulukların inceleneceği bu tezde dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri de yanlış benlik sunumu olacaktır.

Goffman'ın (2014, s. 76) benlik sunumuyla ilişkili olarak ele aldığı ve yukarıda değinilen *performans* kavramını, gerçeklik ve düzmece olarak iki farklı durum içinde değerlendirmektedir. Ona göre gerçeklik; dürüst ve *samimi performans*tır. Öz bilinçsiz ve kasıtsız tepkilerden oluşmaktadır. Öte yandan, *düzmece performans* ince bir ayarla üretilen, sahte tepkilerden oluşan göstermelik bir *performans*tır. Goffman'a göre (2014, s.75), *içten performans* sunumlarında bireylerin ideolojik bir durumu vardır ve katıldıkları topluluğa güç katmaktadır. Ancak, düzmece ya da *hakiki performans*ın tek başına bir işlevi yoktur. Bunun yanında bireylerin dramatik canlandırmadaki başarısı da önemli bir faktördür.

Bir birey herhangi bir topluluğa katıldığında davranışlarını nasıl ayarlayacağı ya da role bürüneceği hakkında bir fikri sahibi değildir. Bu roller ya da davranış şekilleri yeni bireylere ayrıca anlatılmamaktadır. Goffman (2014, s. 77) bu gibi durumlarda bireylerin önceden bildiği alçakgönüllülük, saygı ve sevgi gibi olguların kullandıklarını ve bu rolleri oynayarak başlayabileceğini vurgulamaktadır.

Goffman'ın (2009) benliğin sunumuna paralellik gösteren hatta bir devam çalışması olarak görülebilecek *damga/yaftalama* yaklaşımı da birey topluluk ilişkilerini açıklamak için oldukça verimli bir zemin sunmaktadır. Damga; toplum ya da topluluk içinde beklenen tavır ve davranış kalıplarını göstermeyenlerin dışlanmasına açıklamak için ortaya konulmuş bir kavramdır. İnsanlar farklı gördüğünü ayırmakta ve ötekileştirmektedir. Buna bağlı olarak, topluluk içindeki baskın olan kültür ve kimlik kendi yerini sağlamlaştırma eğilimine girmektedir. Farklı olan kişiler zaman zaman topluluk için risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

Goffman (2021b, s. 31) damga kavramına üç tip yaklaşım getirmiştir. Ona göre ilk tipi bedenin topluma göre anormal olmasından dolayı toplum tarafından damgalanmasını ve dışlanmasını içermektedir. İkinci tipi; hapis yatmış olmak, alkolik olmak ya da intihara girişim gibi nedenler oluşturmaktadır. Üçüncü tipi ise; ırk, ulus

ve din gibi etnolojik olguları içermektedir. Toplum içinde belirli bir dine ya da kimliğe bağlı olan insanların belli davranış kalıplarıyla davranmaları beklenmektedir. Kişiler eğer kendilerinden beklenen kimlik ya da dini uyumu göstermezlerse toplum tarafından damgalanırlar ya da dışlanırlar. Bu yaklaşım, özellikle bu tez kapsamında konu edindiğimiz semt toplulukları için de büyük önem taşımaktadır. Özellikle kimlik ve kültür meselelerinde Goffman'ın vurguladığı üçüncü tip verimli bir tartışmaya kaynaklık edebilir. Nitekim toplumun belirlemiş olduğu kültürel normlardan bir bireyin uzaklaşmaya başlaması onun damgalanmasına neden olabilmekte ve sapkın olarak değerlendirilmesinin önünü açmaktadır (Sevim, 2020, s. 46). Bu durum, birey ile toplum arasındaki ilişkinin zayıflamasına ve nihayetinde kopmasına neden olmaktadır. Farklı bir ifadeyle toplumsal dışlanmayı beraberinde getirmektedir.

Bir sonraki bölümde, yukarıda ele alınan benlik-toplum yaklaşımlarının birey ile topluluk arasındaki bağı açıklama potansiyeli üzerinde durulacaktır. Bununla beraber, sosyal medya üzerindeki semt topluluklarını açıklamada yukarıda ifade edilen kuramsal yaklaşımların potansiyelleri üzerine bir tartışmaya gidilecektir.

1.3 Benlik ve Toplum Kuramsal Yaklaşımlarının Birey-Topluluk İlişkilerini Açıklama Potansiyeli

Önceki bölümlerde Mead'in (2019) Blumer'in (1986) ve Goffman'ın (2014) benlik ve toplum üzerine yaklaşımları ortaya konulmuştur. Benlik ve toplum ilişkilerinin açıklamak için farklı kavramlar ortaya koysalar da temelde bireylerin toplum içindeki etkinliği ve belirleyiciliği üzerine yaptıkları vurgu dikkat çekmektedir. Ele alınan üç isimde de bireylerin toplum içindeki davranışlarını ve tavırlarını analiz etme ve bireylerin etkileşiminden doğan toplulukları anlamlandırma çabası vardır. Tüm bunlarla beraber, Mead ve Blumer'in aksine sembolik etkileşimcilik akımının sınırlarında duran Goffman'ın daha yapısalcı bir noktada durduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Benlik ve toplum üzerine ortaya konan yaklaşımlarda kimlik meselesi önemli yer tutmaktadır. Kimlik toplum içinde sosyal ilişkilerin getirmiş olduğu bir olgudur ve bu özelliğiyle benlik-toplum tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Alver'e göre

(2016), bireylerin toplum içindeki ilişkileri ve sembollerle etkileşim kurabilme yeteneği, benlikleriyle beraber kimliklerin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nitekim birey ötekiyle olan ilişkisini sahiplendiği kimlik üzerinden değerlendirmektedir. Bu noktada, tezin çalışma konularından olan semt kimliğinin ortaya konulmasında bireylerin topluluklar içinde ortaya koyduğu benliğin önemi oldukça fazladır. Bu bakış açısıyla, benlik ve toplum çalışmaları, birey-topluluk ilişkilerini açıklamada oldukça faydalı bir bakış açısı sağlayacağı ön görülmektedir.

Toplumsallığın oluşumu ve devamı için kültür ve kimliğin ortak olarak sürdürülmesinin önemi büyüktür. Nitekim benlik çalışmalarını kimlik ve kültür çalışmalarıyla bütünleştiren birçok önemli bakış açısı ilerleyen bölümlerde ortaya konulacaktır.

Benlik-toplum yaklaşımlarının temelinde, bireyler toplum tarafından şekillendirilen unsurlar olarak ele alınmaktadır. Her ne kadar bireylerin karşılıklı etkileşimleri sonucu anlam ve sembolik etkileşimlerin oluştuğu ifade edilse de bireylerin ferdi benliklerinin tek başına davranışlarını açıklamakta yeterli olmayacağı görüşü hakimdir. Bu noktada, benlik-toplum yaklaşımları bireylerin hareketlerinden ve birbirleriyle etkileşiminden yola çıkarak toplumları ya da toplulukları açıklamayı amaç edinmişlerdir. Wallace ve Wolf'un (2017, s. 348) birey-toplum ilişkileri üzerine benlik-toplum yaklaşımlarına bakışı oldukça özetleyicidir;

“Öznel anlam ve yapıya karşılık sürece birinci derecede önem veren bir bakış açısı, başkasının gözünden görülen başkasının dünyasını yakalamaya çalışan bir metodoloji ile bir arada, başka türlü yanıtlanamayacak olan önemli sosyolojik sorular sormaktadır”

Hewitt ve Shulman'a göre (2019), benlik ve toplum yaklaşımlarının temelinde, fiziksel bir mekânda bulunduğumuzda gördüğümüz “şu an buradasınız” haritasıyla benzerlik söz konusudur. Benlik ve toplum yaklaşımları, bireyler arası etkileşimler ve bireylerin toplum içinde duruma göre aldığı rolleri de bu haritalara benzetmektedir. “*Şu an buradasın ve duruma göre hareket etmen gerekmektedir*”.

Benlik ve toplum üzerine çalışan bilim insanları, önceki bölümlerde bahsedilen kavramları ortaya atarak, birey ile toplum ilişkisini ortaya koymaya çalışmışlar ve çeşitli davranışları ve tavırları mikrodan makroya doğru açıklamaya yoluna gitmişlerdir. Örneğin, bireylerin kilisede, okulda, camide ya da herhangi kendini özdeşleştirdiği bir grupta nasıl tavır aldığı ve bu grubun tavırlar ve etkileşimler sonucu nasıl topluluğa dönüştüğü üzerine yaklaşımlar ve araştırmalar ortaya konulmuştur. Yukarıda ele aldığımız benlik ve toplum yaklaşımları toplulukları açıklamak ve bireyin toplumdaki konumunu ortaya koymak adına verimli bakış açısı sağlamaktadır. Bu bakış açısıyla, sosyal medyada semt topluluklarına katılan ve burada çeşitli tavır ve davranışlar gerçekleştiren bireyleri ve bireylerin topluluk ile olan ilişkisini anlamak için benlik ve toplum yaklaşımları önemli bir bakış açısı sunacaktır. Araştırmanın sonucunda ortaya çıkacak birçok olguyu anlamlandırmak ve yorumlamak için ortaya konulan kavramlar önemli ilişki ağları oluşturulmasına zemin hazırlayacaktır.

Yukarıda ele alınan benlik ve toplum yaklaşımları; insanların hayatlarını, anlam dünyalarını, benliğin sosyal alandaki kökenlerini, toplumsal ilişkilerin getirdiği kısıtlamaları, bireysel davranışların toplumsal düzen üzerindeki etkisini, insanların kendilerini ifade edebilmek ve benliğini sunabilmek için sembollere bağlılığını ve bu sembollerden yola çıkarak topluluğun dinamikliğini ve deneyimleri açıklama potansiyelini ortaya koymaktadır (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 314). Bunun yanında, bireylerin toplumsal kimliği nasıl edindiklerini anlamak için önemli bir kuramsal zemin oluşturmaktadır. Bu bakış açısıyla, bu tezin konusu için de önemli bir alt yapı sunmaktadır.

Özellikle sembolik etkileşimcilik, etkileşimi ön planda tutarak bireyin toplumla uyumunu ortaya çıkarmaktadır. Bir iletişim modeli ortaya koyarak, yukarıda vurgulanan kimlik ediniminin yanında tarihsel ve kültürel oluşumların nedenlerini ortaya koyma potansiyeli sunmaktadır (Alver, 2020, s. 23).

Grup içindeki etkileşimin ve buna bağlı olarak topluluğun iç dinamiklerini ortaya çıkarmak için mikro bir kuram tasarımı ortaya konulmuştur. Böylece benlik üzerine çalışan bilim insanları, toplum ya da toplulukları anlamak için yukarıdan bir bakış yerine, bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerinden doğan bir toplum tasviri

yapmaya girişmişlerdir. Alver'e göre (2020, s. 24), internet ile beraber "bireyselleştirilmiş kitle iletişimini" ve buna bağlı olarak internetin mümkün kıldığı etkileşimlerden oluşan sosyal medyadaki sanal toplulukları açıklama potansiyeli taşımaktadır.

Tüm bunların ötesinde, sosyal medyadaki semt topluluklarını ele aldığımız bu tezin kapsamında sosyal etkileşimlerin ve buna bağlı olarak kimlik edinimlerinin de farklılaşmasından bahsetmek gerekmektedir. Mead'in (2019), Blumer'in (1969) ya da Goffman'ın (2014) ortaya koyduğu toplumsal etkileşim, benlik sunumları ya da kimlik edinimleri sosyal ağlarla beraber farklılaşmaya başlamıştır. Ortaya konulan topluluk yaklaşımlarının sosyal medyada meydana gelen sanal topluluklar üzerinde yeniden sınanması ve anlamlandırılması gerekmektedir. Nitekim ortaya atılan birçok kavram ve kavramların topluluk oluşumunu açıklama potansiyeli (benlik sunumu, *performans*, etkileşim, semboller/yazı, sosyal destek ve kabul görme gibi) sosyal medya üzerindeki sanal toplulukları ve bu topluluklardaki kimlik oluşumlarını da açıklama potansiyeli içermektedir. Benlik ve toplum kuramlarının sosyal medyadaki birey-topluluk ilişkisini açıklama potansiyeli; sosyal medyanın yapısına uygun şekilde birey merkezli bir etkileşimi baz alan yaklaşım olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Goffman'ın (2014, 2021) çalışmalarına da değinmek gerekmektedir. Onun dramaturjik yaklaşımı özellikle birey ile toplum ilişkisinde toplumun belirleyiciliği üzerine yapısal bir çerçeveyi içermektedir. Bireylerin topluluk içinde ortaya koydukları benlik sunumları üzerine düşünceleri; çok kültürlülüğe, çoklu kimliğe ve bireylerin birden fazla topluluk içinde nasıl var olabildiğini ortaya koymak adına verimli bir tartışma ortamı sunmaktadır.

Blumer'den yoğun şekilde etkilenmiş olan Adler (2020), sosyal yapının kültürel öğeleri olarak sahne, dekor, semboller gibi kültürel öğelerden bahsederek sembolik etkileşimcilik ile kültür arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur. Onun bu yaklaşımı Goffman'ın (2014) benliğin sunumu yaklaşımlarına da zemin oluşturmaktadır. Adler'in (2020, s. 163) yaklaşımlarında kültür ve birey aynı benlik ve toplum yaklaşımlarında olduğu gibi bireyin kültüre kültürün ise bireye olan etkisinden bahsetmektedir. Adler, sembolik etkileşimcilerden esinlenerek aldığı bu

görüşleri kültür nosyonu ile beraber açıklamaya çalışmıştır. Böylece benlik-toplum yaklaşımlarının kültürü de dahil edebilecek bir potansiyel içerdiğini ortaya koymuştur. Nitekim onun etkileşim-kültür-topluluk değerlendirmelerine sonraki bölümlerde tekrar değinilecektir.

Tüm bunların yanında, yukarıda ele alınan benlik-toplum yaklaşımları kültürlerin oluşum zeminlerini açıklama potansiyeli de sunmaktadırlar. Adler'e göre (2020, s. 161) bireylerin davranışlarını birbirlerine uydurmaları ve topluluğu meydana getirmeleri sosyal sistemlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Topluluk ya da grup içerisinde meydana gelen değerler, gelenekler, adetler ve buna bağlı olarak semboller ve anlamlarla beraber bir kültür sistemi de yaratılmaktadır. Benlik-toplum çalışmaları bu noktada, bireyin toplulukla olan ilişkilerini açıklarken, birey merkezli kimlik ve bireylerin etkileşiminden doğan daha mikro bakıştan kültürün nasıl ortaya çıktığını anlamlandırmada önemli bir zemin sunmaktadır.

Bir sonraki bölümde, birey-topluluk ilişkilerine benzer bir noktadan yaklaşan kültürel çalışmalar yaklaşımları ele alınacaktır. Kültürel çalışmaların birey ve topluluk ilişkilerini açıklamada kültüre verdiği önem ve toplulukları açıklarken kültürü merkeze koyması, sembolik etkileşimcilik ve ona bağlı olarak birey-toplum ilişkilerini tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Nitekim benlik-toplum yaklaşımlarında ve özellikle sembolik etkileşimcilik bakış açısında bireyler anlam üreten mekanizmalar olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, kültürel çalışmaların da temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde kültürel çalışmaların kökenleri, kültürel çalışmaların kurucu isimleri, onların kültür ile toplum ilişkisini açıklayan yaklaşımları ve bunlara bağlı olarak son dönemde kültürel çalışmalara yeni sosyal ağ çalışmalarını katan isimleri ele alacağız. Böylece, hem benlik ve toplum ilişkileri daha anlamlı bir noktaya gelecek, hem de sonraki bölümlerde ele alınacak temel kavramları açıklamak daha kolay hale gelecektir.

2. KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR PERSPEKTİFİNDEN KÜLTÜR, TOPLULUK VE TOPLUM

Bu bölümde toplum ve topluluğun kültürel çalışmalar bakış açısından nasıl değerlendirildiği ele alınacaktır. Bu bağlamda, kültürel çalışmaların kökenlerine değinilecek, sonrasında ise kültürel çalışmalar temelinde kültür, topluluk ve toplum anlayışı irdelenecektir. Kültürel çalışmalara genel bir bakışın akabinde, bu akımın kurucu metinleri ve isimleri etrafıca ele alınacaktır. İlk etapta Hoggart'ın (1957), Williams'ın (1975, 1980, 2013, 2017), Thompson'ın (2015) ve Hall'un (1972, 2017) toplum ve topluluk yaklaşımlarına değinilecektir.

Kurucu isimlerin çizdikleri çerçevelerin ışığında, kültürel çalışmaların sosyal medya üzerindeki toplulukları açıklama potansiyeli üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda Hepp'in (2015) "medyatikleşen kültürler" "yorumcu cemaat" ve Jenkins'in (2016) "katılımcı kültür" kavramları incelenecektir.

2.1 Kültürel Çalışmaların Kökenleri

Kültürel çalışmaların oluşum süreci 1950'lerin sonu ile 1960'ların başlarını kapsayan dönemde Hoggart (1957) ve Williams'ın (1975) çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Kültürel çalışmalar yaklaşımı özellikle Marksist akımlardan yararlanarak 1960'ların sonunda ve 1970'lerde devam eden toplumsal hareketlerin merkezinde yer almıştır. 1960'lı yıllarda yaşanan kültürel, sosyal ve toplum temelli dönüşümlerin açıklanmasında; Williams'ın (1975), Hoggart'ın (1957) ve Thompson (2002)'in işçi sınıfı analizleri öne çıkan çalışmalar olmuştur.

1964 yılına gelindiğinde Birmingham Üniversitesi bünyesinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi ile beraber kültürel alanda meydana gelen değişimler yoğun olarak çalışılmaya başlanmıştır. Merkez'in bilinirliği Williams (1975, 1980, 2013) ve Hall'un (1972, 2017) çalışmalarıyla artmıştır. Kültürel çalışmalar sonraki satırlarda değineceğimiz çalışmaların yanı sıra özellikle son 15 yılda alanını genişletmiş ve sosyal ağlar üzerindeki sanal topluluklar üzerine bir araştırma zeminine kavuşmuştur.

İngiliz ya da Britanya kültürel çalışmaları daha önce yapılan ve yüksek kültürü inceleyen çalışmaların aksine işçi sınıfı ve öğrencilerin kültür deneyimlerine yönelmeye başlamıştır. Smith ve Riley'e göre (2016, s.216-217), Hoggart (1957) ve Williams'ın (1975) kültür üzerine yaptıkları analizler neticesinde, yüksek kültürden ayrı olarak alt kültürlerin değerlerinin ve yaşamlarının bilimsel çalışmalara daha az yansıdığını fark etmişler ve bunun üzerine çalışmalarını işçi kültürü ve popüler kültür üzerine yoğunlaştırmaya başlamışlardır.

Kültürel çalışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan en önemli metinlerden biri olan *Okuryazarlık Kullanımları* (1957), Hoggart'ın çığır açan çalışmalarından biri olarak işçi sınıfının yaşadığı değişimleri; din, aile ve gelenekler üzerinden ele almaktadır. Hoggart (1957, s. 9) bu çalışmasında, işçi sınıfının eski alışkanlıklarının ve kültür edimlerinin gazete, roman ve dergi gibi popüler medya araçlarıyla değişime uğradığını ortaya koymaya çalışmıştır. Nitekim gazete okuma sayılarındaki artış Hoggart'ın (1957, s. 306) dikkatini çekmiştir. Hoggart'a göre, popüler kültür kitapları halk kavramını açıklamakta yetersiz kalmakta ve halkın yaşamını eksik ele almaktadır (Göktürk, 2016: 107). Hoggart (1957, s. 24) her ne kadar kitle kültürünü incelemeye değer görse de temelinde Frankfurt Okulu temsilcilerine benzer bir yaklaşımla kitle kültürü üzerine olumsuz yargıları sürdürmektedir. Hoggart (1957), Thompson (2015) ve Williams (1975), Frankfurt Okulu yaklaşımına benzer bir şekilde kitle kültürü eleştirisi ortaya koymalarına rağmen kitle kültürüne karşı işçi kültürünü öne çıkarmanın mücadelesine girişmişlerdir. Tüm bu tartışmaların ortaya çıkmasında ve kültürel çalışmaların kuramsal çerçeve kazanmasında Hoggart'ın (1957) çalışması öncü özellik taşımaktadır.

Williams (1957, 1975, 1977, 1980, 2013, 2017) kültürel çalışmalar çevresinde daha uzun soluklu çalışmalara imza atmıştır. Williams (1975) kültür fikri üzerine düşünmüş ve bu doğrultuda bir sistematik geliştirmeye çalışmıştır. Ona göre kültür, üzerinde düşünülmesi en zor ve karmaşık kavramlardan biridir ve farklı düşünce sistemleri içinde farklı algıları ve anlamlar içermektedir (Williams, 2017, s. 15). Onun yaklaşıma göre, kültürün kullanımı zaman içinde değişim yaşamıştır. Temelde ise yüksek kültür çalışmalarının aksine, kültürü yüksek ya da alçak kültür olarak

görmemiş, yaşam biçimi olarak algılamıştır. Hoggart (1957) gibi kültürü anlamaya çalışırken ekonomik indirgemeciliğe karşı bir duruş sergilemiştir. Nitekim kültürü bir hegemonik güç görmekten ziyade ortak bir kültür fikrinden yola çıkarak anlamların ve bağlantılı olarak kültürlerin insanlar tarafından ortaklaşa meydana getirildiğini savunmaktadır. Ortak kültürün oluşmasında dayanışma ve topluluk fikirleri üzerinden bir tartışmaya gitmiştir (Williams, 2017, s. 478- 483). Bu anlayış bir önceki bölümde ele aldığımız sembolik etkileşimcilik yaklaşımıyla da paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, kültür bir mücadele alanı sunmaktadır. Yukarıdan yani erk tarafından dikte edilmeye çalışılan kültüre karşı bir karşı kültür ortaya koyma çabasını da içermektedir. Öte yandan kültürel çalışmalar aktif birey merkezli bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak, kültürel çalışmaların çalışma alanı sadece kurumlar değil insanların üretkenliği, dönüştürme ve mücadele potansiyelleridir. Kültürel çalışmalar, entelektüel bir praxis olarak yaşam ile kültür arasındaki bağa odaklanmaktadır ve bağlı olarak etkin kabul edilen bireylerin/öznelerin hak ve eşitlik arayışlarında bir mücadele alanı sağlamaktadır. Bu yaklaşımıyla kültürel çalışmalar politik bir süreç olarak da algılanabilmektedir (Alver, 2014, s. 1-19).

Williams’a göre (2017, s. 469) kültür çok boyutlu ve mücadele alanı olarak ele alınmalıdır. Williams’ın kültüre bu doğrultudaki bakışını anlamak için onun *Kültür ve Toplum* (1975) ile *Kültür ve Materyalizm* (1980) kitaplarını iyi deşifre etmek gerekmektedir. Williams, *Kültür ve Materyalizm* (2013) kitabında Arnold’ın açıklamalarından yararlanır ve kültürü; “Hayatta ekonomiden daha önemli şeyler olması, manipülasyona karşı çıkmak, halka verilen eğitimin yaygınlaştırılması davasına bağlılık” olarak açıklar. Bunun yanında, kültürün düşmanı olarak; siyasi erki, ekonomik sistemi, manipülasyon yapanları ve eğitim karşıtlarını görmektedir. Williams’ın (2013, s. 14) bu açıklamasında da kültürü gündelik yaşam pratiklerine indirgediği ve bir mücadele alanı olarak gördüğü görülmektedir.

Williams, *Kültür ve Toplum* (2017) kitabında kültürün değişen anlamı ve pek çok kavramla olan ilişkisi üzerine durmuştur. Kitabın belli bölümlerde kültürün karmaşık ve sürekli yenilenen anlam dünyası içindeki yansımalarına değinmiştir (Williams, 2017, s. 467 – 478). Hoggart (1957) ile paralel olarak Williams (2013, s.

14), ekonomik yapıyı kültürel yapının önüne koymamış ve toplumların üretimleri ve yeniden üretimleri üzerine kültür temelli açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Kültürlerin durağan olmadığı ve sürekli inşa edildiği fikri üzerinden bir kültür analiz süreci ortaya koymuştur.

Kültüre bakış açısı, getirdiği anlam ve birey merkezli ele alışı itibarıyla sosyal medya çalışmaları kültürel çalışmalar için önemli bir alan oluşturmaktadır. Özellikle Hepp (2015) ve Jenkins'in (2016) çalışmalarında bu konuya tekrar değinilecektir.

Kültürel Çalışmaların bir diğer kurucu metni Thompson'ın (2015) *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*'dur. Thompson bu çalışmasında, sınıf oluşumunda ekonomik göstergeler kadar kültürün de belirleyici ve önem sahibi olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, kültürü sınıf kavramının tekeline çıkarmaya çalışarak, onun evrensel geçerliliğe sahip olmadığını ve farklı toplumsal yapılar içinde farklı kültürlerin cereyan ettiğini ifade etmiştir. Bu noktada, sınıf kavramını ele alarak onu ekonomik indirgemecilikten kurtarmaya çalışmış ve kültürel dönüşümler üzerinden açıklama yoluna gitmiştir (Thompson, 2015). Thompson çalışmasında (2015), İngiliz işçi sınıfı kültürü üzerine durarak bu kültürü sanayileşmeye ve şehirleşmeye karşı bir tutum ya da direnme kültürü olarak ele almıştır. Ona göre, sınıf kendini oluşturan bir süreçtir ve buna bağlı olarak kültürel alandaki değişimler ve kültürel olarak yeniden şekillenmelerle paralel olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında, sınıfı statik bir yapı olarak ele almayarak gazetelerin, günlüklerin ya da şarkıların şekillendirdiği ve tahakküme karşı insanların kendi kendilerine oluşturduğu bir süreç ve mücadele alanı olarak ele almaktadır. Thompson (2015), bu yaklaşımıyla kültürü potansiyel bir güç ve mücadele alanı olarak tanımlamış ve bu bakış açısıyla Hoggart (1957) ve Williams'ın (1975) kültüre bakışına benzer bir duruş sergilemiştir.

Kültürel çalışmaların kurucu isimlerinin kendi yaşamsal deneyimleri ve konumları çalışma alanları üzerinde büyük etki bırakmıştır. Bu alana katkı sunan ve diğer temsilciler gibi kendi deneyimleri etrafında çalışmalarını şekillendiren kurucu isimlerden birisi de Hall'dur.

Hall (1994, 1996, 2014, 2017) II. Dünya Savaşı sonrası artış gösteren kitle tüketimi, kitle iletişimi, alt kültürler, gençlik kültürleri ve göç gibi konular üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle anlam üzerine odaklandığı çalışmalarında Saussure ve Barthes gibi dil bilimcilerden yararlanmışır. Hall'un (2017, s. 7-8) temel anlayışı diğer kültürel çalışmalar temsilcileri ile paralellik göstermektedir. Ona göre, kültür, bir toplumun üyeleri tarafından üretilen ve değış tokuş edilen anlamlardır. İnsanların oluşturduğu ortak yorumlamalar ve çıkarımlar kültürün ortaya çıkmasına zemin hazırlayan temel faktörlerdir (Hall, 2017: 8). Hall'un temel yaklaşımı, bir kültürün oluşturucularının ve taşıyıcılarının toplumdaki bireyler ve toplumun katılımcıları olduğudur. Anlam ve pratiklerin farklılaşması, kimlik inşası ve kültür devinimleri ile ilişki içindedir. Hall (2017, s. 13) kültüre olan yaklaşımında kimlik ile anlam arasında bir bağ kurmaktadır. Belirli sembolleri ve anlamları (dil bir getirisi olarak) tanımamız bir kimliğe ya da kültüre ait hissetmemizi de beraberinde getirmektedir.

Hall'e göre (1972, 2003), bir metin bir durumu çok net bir şekilde ortaya koyabilmekte ancak çok katmanlı yapısı sayesinde her anlam göze çarpmamaktadır. Bu görüşe bağlı olarak Hall'a göre tüm insanlar aynı metni aynı şekilde alımlamazlar. Şifreleme ve de-şifreleme süreçleri içerisinde, *hâkim okuma*, *müzakereci okuma* ya da *muhalif okuma* yapabilmektedirler. Farklı bir ifadeyle, metnin üreticinin anlatmak istediğı ile metni alan kişinin algıladığı toplumsal ve kültürel deneyimler içinde farklılık gösterebilmektedir. Hall'un alana sunduğı bu bakış açısı alımlama çalışmalarına giden yolu da açmıştır. Bu yol, medyanın insanlar üzerindeki etkilerini araştırılması konusunda büyük bir literatürün oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi farklı konular etrafında şekillenmiştir. Bu konular; hegemonya ve ideoloji kavramları bağlamında kitle iletişim araçlarının metinsel analizleri, alt kültürlerin incelemeleri, yaşam tarzı analizleri, siyasal ideolojiler ve özellikle ırkçılık ve milliyetçilik üzerine çalışmalar olarak ele alınabilmektedir (Smith ve Riley, 2016, s. 219-220). Sonraki dönemlerde ise feminizm ve yeni iletişim teknoloji üzerine çalışmalar da alanda yer bulmaya başlamıştır. Alver'e göre (2020, s. 26-27) kültürel çalışmalar; sosyal praxis, iktidar,

kültür, edebiyat ve kültürlerin incelenmesine bağlı olarak, kültürel kimlik, ırk, etnisite, marjinalleşmeler ve göç konularını kapsamaktadır. Küreselleşme ve post modern dönemle beraber çalışma konuları arasına toplumsal cinsiyet ve kültürler ötesi iletişimin artmasından ötürü küresel kimlik meseleleri de dahil olmuştur. İletişim ve alımlama çalışmaları da kültürel çalışmalar alanında önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda, kültürel çalışmalar sınırları tam belli olmayan mücadeleci bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Ancak kültürü birey temelli bir mücadele alanı olarak ele almaları ve toplumları açıklamada kullanmaları sosyal medya çalışmaları için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bunun yanında, kültürel çalışmaların temellerini ortaya koymak, yeni akım kültürel çalışmalar yaklaşımlarını anlamak ve temellendirmek için hayati bir önem taşımaktadır.

Özetle; kültürel çalışmaların kökeninde, Frankfurt Okulu, Althusser (1994) ve Gramsci'nin (1997) çalışmaları, Barthes (1972) ve Saussure'un (1916) dil bilimsel çalışmaları ve bunlara bağlı olarak Hoggart (1957), Williams (1975, 1980, 2013, 2017) Thompson (2015) ve Hall'un (1972, 2017) çalışmaları yer almaktadır.

Bir sonraki bölümde, kültürel çalışmalar alanının kurucu isimlerinin metinleri ve bağlı olarak kültür, topluluk ve toplum anlayışları ele alınacaktır. Sonrasında ise ana metinlerden temelle ortaya çıkan ve sosyal ağları inceleyen yaklaşımlara değinilecektir.

2.2 Kültürel Çalışmalar Bağlamında Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Kültürel çalışmaların kurucu isimleri ve temel metinleri kültür ve toplumlar arasındaki bağı açıklamak için güçlü analizler sunmaktadır. Özellikle değişen kültürel yapılar, kültürel bellek, alt kültürler, kültür-kimlik ve kültür-topluluk ilişkisi ile bireylerin kültürü etkileme potansiyeli üzerine önemli çalışmalara kaynaklık etmektedir. Kültürel çalışmaların önemli isimlerinden Hall (2017) ise alt kültürlerin ve dolaylı olarak bireylerin direnme potansiyelleri üzerine durmuş ve ideoloji ve anlamı toplulukların mücadele unsuru içerisinde ele almıştır. Bu noktada, kültürel çalışmaların başlangıcı kabul edilen bu dört ismin çalışmaları topluluk araştırmaları içinde kültürün yeri, önemi ve mücadele unsuru olmasının tartışmasını yaratarak

Frankfurt Okulu temsilcilerinin birey ve topluluklara yüklediği edilgen fikrini yıkma mücadelesi içinde bir sosyal praksis olarak akademide alan bulmuştur. Ele aldıkları konular itibariyle ise kültürel bellek ve kimlik meseleleri için verimli bir zemin sunmakla beraber dijital ağ çalışmaları için de verimli bir analiz arka planı oluşturmuşlardır.

Bu isimlerden temellenerek kültürel çalışmalar yaklaşımlarına sosyal ağ çalışmalarını dahil eden Hepp'in (2015) *medyatikleşen kültürler* yaklaşımı kültürel çalışmaların temel tartışmalarını dijital ağlara taşımıştır. Böylece dijital ağlar üzerinde meydana gelen sanal cemaatleri ve bu cemaatlerin analizi için önemli kavramlar ortaya koymuştur. Kültürel çalışmalar yaklaşımlarını dijital ağlar üzerinden açıklamaya çalışan bir diğer isim ise Jenkins'tir. Jenkins'in (2016, s. 49) *katılımcı kültür* ve Pier Levy'e gönderme yaparak ele aldığı *kolektif zekâ* kavramları tez için önemli tartışma alanları açacaktır. Nitekim onun bu yaklaşımı sanal toplulukları da açıklama potansiyeli taşımaktadır.

Temel yaklaşım itibariyle yukarıda bahsedilen altı isim, toplulukların, alt kültürlerin ve buna bağlı olarak sosyal ağlar üzerinde kurulan toplulukların açıklanması adına birey ya da topluluk merkezli, bireylerin etken, mücadele potansiyellerinin olduğu ve kültürleri etkileme gücünün olduğuna işaret eden yaklaşımlar ortaya koyarak günümüz sosyal medya çalışmalarındaki sanal cemaatler için verimli kuramsal bir zemin sunmaktadırlar.

Aşağıdaki bölümde bu isimleri çalışmaları ve tez kapsamında faydalı olabilecek kavramları etraflıca ele alınacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak Hoggart'ın (1957) çalışmalarına değinilecektir.

2.2.1 Richard Hoggart'ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Hoggart'ın (1957) işçi sınıfı analizleri kültürel çalışmalar yaklaşımlarının en temel çalışmalarından birini oluşturmaktadır. Onun İngiliz işçi sınıfı üzerine ele aldığı anlatılar toplumu ve kültürü anlamak için verimli bir zemin sunmaktadır. Önceki sayfalarda kısaca değinilen Hoggart'ın (1957) çalışmalarına ve yaklaşımlarına bu bölümde detaylıca değinilecektir.

Hoggart (1957) sosyal bilimler ile edebiyat arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmak adına önemli çalışmalara imza atmıştır. Onun edebiyat kökenli olmasının yanında edebiyat tartışmalarından yola çıkarak sorduğu sosyolojik temelli sorular onu disiplinlerarası bir konuma taşımıştır. Bu yaklaşımı onu edebiyat sosyolojisinin temsilcilerinden biri haline getirmiştir. Zhou'ya göre (2008, s. 146) Hoggart'ın, edebiyat merkezli tartışmaları sosyolojiye taşıması onu edebiyat sosyolojisinin önemli isimlerinden biri olarak lanse edilmesine neden olmaktadır.

İşçi sınıfı kültürü, direnç, eğitim, okul, popüler kültür, medya, sınıf, edebiyat onun çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Hoggart, otobiyografik özellik taşıyan *Okuryazarlığın Kullanımları* (1957) isimli çalışmasında bir topluluk olarak işçi sınıfının çalışma hayatından komşuluk ilişkilerine kadar birçok olguyu analiz etmektedir. Bu analizin şüphesiz otobiyografik özellik taşımasından ötürü objektiflik sorunu olduğu iddia edilebilmektedir. Bu noktada, Hoggart (1957) normatif standartlar ortaya koyarak bazı Frankfurt Okulu üyelerinin yaptıklarını tekrarlamaktadır (Smith ve Riley, 2016, s. 217). Ona itham edilen yöntemsizlik ve bilim dışılık sonraki dönemde kültürel çalışmalar yaklaşımlarına yapılan benzer suçlamaların da temelini oluşturmaktadır. Öte yandan Hoggart'ın başarısını salt olarak normatif bir bakış açısıyla işçi sınıfı deneyimlerini aktarması olarak ele almak çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Hoggart'ın literatüre en önemli katkısı; işçi sınıfı gibi alt ya da egemen olmayan bir sınıfın/kültürün yaşamını akademik tartışma zeminine taşıması ve bu sınıfın eleştirel okuryazarlığı ile kitle kültürüne karşı mücadelesi arasındaki ilişkiyi ortaya koymasındır (Smith ve Riley, 2016, s. 217). Onun analizlerinde dışarıdan başkasının kolay kolay ortaya koyamayacağı gerçeklikler gün yüzüne çıkarılmıştır. Hoggart (1957) çalışmasında, kitle kültürünün topluluklar üzerine yıkıcı etkisinden ziyade toplulukların gösterdikleri direnç ve mücadele ile ilgilenmiştir (Lunn, 1990, s. 76). Ona göre, kitle kültürü işçi sınıfı için en büyük tehditlerden birini oluşturmaktadır. Bu tehdit en temel anlamıyla; kültüre aidiyeti zayıflatmayı, kültürü yıkıcılığı ve yozlaştırmasını içermektedir. Özellikle onun aidiyet kavramı sonraki bölümlerde kültürel bellek ve kimlik meselelerinde yeniden tartışılacaktır. Onun kitle kültürünün yıkıcılığı üzerine yorumları alt-üst kültür kavramının tartışılmasına zemin hazırlarken bir kültürün diğeri üzerindeki egemenliğini çalışmak için de önemli bir bakış açısı

sunmaktadır. Hoggart (1957), işçi sınıfının kültürünü etkileme ve yerini alma potansiyeli olan kitle kültürüne karşı işçi kültürünün nasıl korunabileceği ve varlığını sürdürebileceği üzerine cevaplar ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun yanında, alt kültürlerin direncini, mücadelesini ön plana çıkarmıştır (Zhou, 2018, s. 145). Sosyal medya üzerindeki sanal toplulukların ele alındığı bu tezde örneklem olarak seçilen topluluklar, bir yandan çok kimlikliğin ve kültürlülüğün çalışılmasına bir zemin hazırlarken diğer yandan da kültürler arası bir mücadelenin göstergesi olma özelliği taşımaktadır. Nitekim benzer bir yaklaşımla, egemen kültür ile alt kültür kavramlarının hangi noktalarda kesiştiği, bütünleştiği ya da mücadele içinde olduğu üzerine tartışma ilerleyen bölümlerde detaylıca ele alınacaktır.

Hoggart (1957) kültür ile topluluklar arasındaki bağı öneme vurgu yapmaktadır. Ona göre, bir topluluk ya da bir sınıf ortaya koyduğu kültürle beraber var olmaktadır. Onun bu görüşü sosyal medyadaki sanal topluluklar incelerken kültürün neden bu kadar önemli olduğunu açıklamak için verimli bir temel oluşturmaktadır.

Hoggart'ın üzerinde durduğu nokta sadece kültür ve kültürün topluluk ile bağlantısı değildir. Onun kültüre olan bakışında eleştirel okuryazarlığın büyük yeri vardır. Ona göre, eleştirel okuryazarlık oranı yüksek bir topluluğun kendilerine dikte edilen olgularla mücadele etme potansiyelleri oldukça yüksektir (Zhao, 2008, s. 147). Bununla beraber toplum içinde gerçek anlamda demokrasinin sağlanmasında da eğitim önemli rol oynamaktadır.

Toplumların ya da toplulukların içindeki bireyler edilgen alıcılar olmamakla beraber onlara sunulan içeriklerin anlamını yeniden oluşturma ya da yönlendirme gücüne sahiptirler. Bu bakış açısı Hoggart'ın eleştirel okuryazarlığa verdiği önemle paralellik göstermektedir. Toplum içinde bireyler okuryazarlıklarıyla doğru orantılı olarak egemen olana karşı mücadele edebileceği gibi kendilerine neyin uygun ya da herkes için neyin uygun olduğunu da bilebilecek kapasitededir (Bourse ve Yücel, 2020, s. 12). Hoggart'ın (1957) ortaya koyduğu bu yaklaşım, kültürel çalışmalar geleneğinin de temel anlayışına yansıtılmaktadır. Ona göre, kitle iletişim araçlarıyla beraber toplum kiteselleştirilmez ya da yozlaşıp parçalanmaz. Daha doğru bir

yaklaşım, bunun her zaman böyle olması gerekmez. Güç, toplumu oluşturan bireylerindir. Hoggart'ın (1957) ortaya koyduğu *ethos* kavramı bu yaklaşımda ön plana çıkmaktadır. Ethos; Yunanca kökenli bir sözcük olarak alışkanlıkları, gelenekleri, örfleri ya da farklı bir deyişle bir kişinin geleneksel olarak aldığı tavrı ve düşünceyi ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür (Corts, 1968). Hoggart'a göre, iletilerin ya da mesajların alımlanmasında o topluluğun *ethos*unun önemi büyüktür ve *ethos*tan bağımsız bir algılama düşünülmemelidir (Bourse ve Yücel, 2020, s. 12). Ortaya konulan bu yaklaşım, toplum ya da toplulukların kendi kültürlerine nasıl bağlı kaldıklarını ve aynı içeriğin farklı kültür grupları tarafından nasıl farklı algılanabileceğini ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle sosyal medya üzerindeki sanal toplulukları incelerken farklı sanal toplulukların aynı olgulara vereceği farklı yaklaşımların tespitini ortaya koymada da anlamlı sonuçlar verecektir.

Hoggart'a (1957) göre, kitle iletişim araçları egemen ideolojiyi taşımada önemli görevler üstlenmiştir. Ancak egemenlik altında var olan sınıfların ya da alt kültürlerin bu araçlara ve onların iletilerine yaklaşımları eleştirel okuryazarlık seviyeleriyle bağlantılı olarak mesafeli ve eleştirel olmaktadır (Bourse ve Yücel, 2020, s. 12).

Hoggart'ın (1957) üzerinde durduğu bir diğer nokta ise halk ve kitle kavramının kullanımıdır. Hoggart'a göre, önceki çalışmalarda halk ve kitle derken tam olarak kimden bahsedildiği net değildir. Göktürk'e göre (2016, s. 108), Hoggart bu açığı ortaya koyarak Frankfurt Okulu mensuplarının tam olarak sormadığı bir soru olan kitlenin kim olduğuna dair arayış içerisine girmiştir.

Onun yukarıda anlatılan ve kişisel deneyimden yola çıkarak ele aldığı düşünce kalıpları, kültürel çalışmalara ve özellikle sonrasında Williams (1975) ve Hall'a (2017) önemli katkılar sağlamıştır. Onun henüz televizyon yaygınlaşmadan yaptığı kültür analizleri sonraki yıllarda alımlama çalışmaları için önemli bir temel ortaya koymaktadır. Bunun yanında, kültür ve topluluk arasındaki ilişkiyi ele alması ve toplulukların egemen kültürlere direnme potansiyelini ortaya koyması açısından da eleştirel okuryazarlığa verdiği önemle beraber toplum-kültür çalışmalarına yeni bir boyut getirmiştir. Kimlik ve kültür kavramlarına yaklaşımı ile bu kavramları akademik

düzlemde tartışılabilir hale getirmeyi başarmıştır. Nitekim sonraki bölümlerde kimlik ve kültür kavramlarını ele alırken Hoggart'ın (1957) kültürel çalışmaları bir merkez haline getiren yaklaşımlarına yeniden dönülecektir.

Bir sonraki bölümde, kültürel çalışmaların bir diğer önemli temsilcisi Williams'ın kültür, topluluk ve topluma bakışı ortaya konulacak ve bu doğrultuda ele aldığı önemli kavramlara değinilecektir.

2.2.2 Raymond Williams'ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Williams (1957, 1975), Hoggart'ın (1957) hayat deneyimlerinden yola çıkarak ortaya koyduğu ve Frankfurt Okulu temsilcileriyle yer yer benzerlik gösteren kültür üzerine çalışmalarının aksine literatürde uzun yıllar merkezi bir rol oynayan gündelik yaşam biçimi olarak kültür kavramına vurgu yapmıştır.

Williams'ın Hoggart'tan farkını anlayabilmek için yaşamlarındaki farka bakmak gerekmektedir. Hoggart gibi Williams da işçi sınıfı bir aileye mensuptur. Yerel bir üniversiteye giden Williams, sonrasında askerlik görevini gerçekleştirmiştir. Williams'ın Hoggart'tan en temel farkı Williams'ın ailesinin sosyalist olmasıdır. Sonraki dönemde Komünist Parti ve *University Socialist Club* onun entelektüel hayatında önemli katkılar sunmuştur (Williams, 1979). Sosyalist-marksist gelenekten gelmesi onun kültür yaklaşımlarını da büyük oranda etkilemiştir.

Onun ilk çalışmalarından biri olarak değerlendirilen *Kültür ve Toplum* (1975) kültür kavramının değişimi üzerine odaklanmaktadır. Ona göre, kültürün tarihini ele alacaksa bunu düşünce ve duygulardaki ortak değişimleri ve koşulları göz önünde bulundurarak yapmamız gerekmektedir (Williams, 2017; Smith and Riley, 2016, s. 217). Hoggart'ın (1957) kültürü analiz etmede kullandığı edebiyatı Williams (1975) sadece kültürün bir türü olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, ele aldığı kültüre daha geniş bir yelpazeden bakarak onu bir yaşam tarzı olarak tanımlamaktadır. Williams, kültüre olan elitist bakışı kırmış, yüksek ve alçak kültür ayrımını reddetmiştir. Ona göre kültür kavramı sadece entelektüel ya da sanatsal bir ufku değil, yaşamın tüm katmanlarını kapsamaktadır. Burjuva ve işçi sınıfı arasındaki farklar onun çalışmasında ikincil öneme sahip olmakla beraber giyim ya da zevkler de ona

göre kültür kavramının anlamını daraltmaktadır (Coşkun, 2017, s. 48). Williams (1975) için kültür kavramı oldukça karmaşık toplumsal ilişkiler ve yaşantılar ağıdır. Onun kültüre olan bu yaklaşımı Adorno ve Horkheimer (2007) ile beraber diğer Frankfurt temsilcilerinde görünen hegemonik bir bakıştan tamamen farklılık göstermektedir.

Williams (1957) yayımlanan *Working Class Culture* isimli kitabında dönemler içinde kültürün anlamı ve karmaşıklığı üzerine durmuş ve tarihsel olarak bir ayrım ortaya koymuştur. Kültürün ilk anlamı bitkilerin ve hayvanların evcilleştirilmesi ve insan hizmetine sunulması olarak değerlendirilmektedir. Sonraki dönemde kültür kavramı insan temelinde kullanılmaya başlanmış ve insanların davranışlarıyla ve düşünceleriyle ilişkilendirilmiştir. 19. yüzyıl itibariyle kültür kavramı bir ürün olarak ön plana çıkmış ve alışkanlıklarla bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Sonraki dönemde ise sanat, bilim ve öğrenme ilişkisi içinde insanların çabaları doğrultusunda ele alınmıştır. Son dönemde ise bütün bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Williams, 1957, s. 29). Williams yukarıda ifade edilen tüm kültür tanımlarının günümüze kadar geldiğini ifade etmekle beraber vurguyu herhangi birini seçmek üzerine değil kültür kavramının karmaşıklığı üzerine yapmaktadır. Kısacası, ilk olarak ürün, hayvan ve insan aklının evcilleşmesi anlamında kullanılan kültür kavramı, 19. yüzyılın son döneminde özellikle İngiltere ve Almanya’da hayat tarzı olarak anlam kazanmıştır (Williams, 1981). Tüm bu tarihsel süreçlerden sonra günümüzde kültüre üç temel yaklaşım mevcuttur. Bunların ilki toplumların ve bireylerin dini, zihni ve estetik algılarını içeren yaklaşımdır. İkincisi sanata ve düşünsel ürünlere sahip çıkıp benimseyen yaklaşımdır. Üçüncü yaklaşım ise yaşam tarzlarını, gelenekleri, inançları içeren daha geniş bir anlamdır.

Williams’ın (1989) kültür analizleri tekil bir disiplinin alanı almaktan öte bir gerçeklik içermektedir. Toplumun bütünsel analizi ve toplumun bütün halde aksiyonu büyük önem taşımaktadır. Kültür tekel olarak; ekonomi, siyaset ya da sanat alanıyla açıklanamayacağı gibi onlardan bağımsız da anlaşılamaz. Ona göre, farklı alanların ilişkileri ve bağlantıları değerlendirilmeli ve bütüncül bir bakış ortaya konulmalıdır. Williams (1957) bu yaklaşımını *toplumsal bağlar* kavramıyla temellendirmektedir.

Sonraki bölümlerde değineceğimiz Jenkins'in (2016) katılımcı kültür yaklaşımında da Williams'ın bütüncül bir kültür yaklaşımının izlerini görmek mümkündür (Çetin, 2019, s. 41).

Kültür tarihi ve kültürel değişimler üzerine bir bakış açısı geliştiren Williams'ın (1961, s. 77) his *yapısı* kavramı onun kültür çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Ona göre bu kavram, belli dönemlerde yaşanan kültürler ve kültürlerle ait atmosferlerin insanlar tarafından deneyimlenmesini içermektedir. Onun bu yaklaşımının temelinde bireyden ziyade bir topluluk vardır. His yapıları topluluk içinde ve deneyimlerle kazanılmıştır. Bu noktada, Williams'ın kültüre bakışı ve kategorizasyonu önemlidir. Williams'a göre (1961, s. 57) kültür; ideal, sosyal ve belgesel olarak 3 kategoride ele alınmalıdır. *İdeal kültür* doğuştan itibaren aileden öğrenilen kültüre karşılık gelmektedir. *Sosyal kültür* ise toplumsal ilişkiler ve deneyimlerle kazanılan ve tecrübe edilen kültürdür. Öte yandan *belgesel kültür*, toplumdaki gelenekler, adetler ve buna bağlı olarak eski zamanlarda üretilmiş metinler, sanat eserleri, görseller sayesinde edinilen kültürdür.

Onun *sosyal ve belgesel kültür* yaklaşımları özellikle sosyal medya üzerindeki semt sanal topluluklarını açıklamak için önemli bir kültür yaklaşımı sunmaktadır. *Belgesel kültürde* önemli olan artık deneyimlenmesi mümkün olmayan ve sosyal ilişkilerle aktarılamayan kültürel olguların (yaşam deneyimlerinin) geçmişten kalan belge ve metin ile deneyimlenmeye ve hatırlanmaya çalışılmasıdır. *Belgesel kültür* ile Williams'ın *his yapıları* arasındaki bağlantı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Geçmişten gelen metin ve sanatsal yapılar seçilerek kişilerin sosyal ilişkilerle aktaramadığı his yapılarına yaklaşmak amaçlanmaktadır. Öte yandan aktarılan kültürel çıktılar üzerinde meydana gelen etkileşim ile bir diğer kültür türü olan *sosyal kültür* ortaya çıkmaktadır. *Sosyal kültür* ile beraber Williams'ın *seçici gelenek* kavramından bahsetmek gerekmektedir. *Seçici gelenek* kavramı, geçmişte yaşanmış ve kaydedilmiş kültürün seçilen bir bölümünün günümüz kültürüyle aynı ortamda buluşmasıdır (aktaran Elmacıoğlu, 2021, s. 36). Örneğin, tarihte farklı dönemlerdeki bazı edebi eserler, tiyatro oyunları, fotoğraflar ve benzer olgular günümüz kültürü içinde değer ve anlam bulurken bazıları tamamen yok olur. Williams'ın bu yaklaşımı ile hatırlama

üzerine çalışmaları olan Assmann'ın (2011) ve Halbwachs'ın (1992) unutma ve hatırlama üzerine yaklaşımlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu konu bellek bölümünde yeniden ele alınacaktır.

Belgesel kültür içinde belirli bir *his yapısını* yeniden yakalamak zordur. Williams'a göre (1961), dönemin tanıklarının susması/ölmesi durumunda yazılar, mekanlar ve modalarla belli dönemlerin his yapısına ulaşılmaya çalışılmaktadır. Tüm bunlara rağmen, *belgesel kültür* tam olarak ortaya konsa bile *his yapısı* hiçbir zaman tam olarak elde edilememektedir (Smith and Riley, 2016, s. 218). Onun bu yaklaşımı kültürlerin dönüştüğünü ve farklılaştığını ortaya koymak açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim tez kapsamında ele alınacak olan kültürün şekillenmesinde ve üretilmesinde sosyal medyadaki sanal toplulukların etkisi konusu, Williams'ın bu yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Kültür hiçbir zaman durağan olmayan ve zamanın ruhuyla da ilgili bir olgudur. Sürekli bir değişim söz konusudur. Bu noktada, geçmişte yaşanan kültürler ya da alışkanlıklar zaman içinde günümüzü etkileyebilir ancak tam olarak tekrar yaşanması mümkün değildir. Bu yaklaşım, sonraki bölümlerde kültürel bellek çalışmalarının önemli isimlerinden kabul edilen Jan Assmann'ın (2011) çalışmalarında da ele alınacaktır.

Williams'ın *his yapısı* kavramı üzerine yaptığı bir diğer vurgu ise bireyselliği barındırmasıdır. Toplum ya da topluluk içindeki her birey aynı oranda *his yapısı* barındırmaz. Bazı bireylerin döneme ait hissettiklerinin yoğunluğu diğerlerinden farklı olabilmektedir. Kolektif olarak her kuşağın kendine ait bir his yapısı olmakla beraber bir önceki kuşaktan gelen his yapısına karşı bir cevap ortaya konmaktadır (Bourse ve Yücel, 2020, s. 22). Böylece ortaya farklı bir his yapısı çıkmaktadır.

Hoggart (1957) gibi Williams (2017, s. 444-459) da kitle iletişimi ile topluluk arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Ona göre, hükümetler ya da egemen yapılar kitle iletişim araçlarını kullanarak toplulukların zihinleri üzerinde etki yaratmak isteyecektir. Williams'a göre (2017, s. 459), insan zihnini şekillendiren birçok faktör olmakla beraber topluluklar kendi deneyimleriyle uyuşmayan olguları içselleştirmeyeceği gibi onu görmezden geleceklerdir. Farklı bir ifadeyle, iletişim

sadece aktarım ve tek taraflı bir egemenlik aracı değil alımlama ve karşılık da içermektedir.

Kültür fikri birçok farkı yaklaşımdan temellenmektedir. Tüm bu yaklaşımlarda ortak olan; bireylerin sahip olduğu tüm değer ve yargıların toplumdan temelli olduğu ve ortak anlamlardan yola çıkarak düşünme ve algılamının gerçekleştiğidir. Kültürün temelleri yanında onunla bağlantılı olarak topluluk fikrinin de Williams'ın (2017) çalışmalarında sıkça yer aldığı görülmektedir. Williams'a göre, topluluk fikrinin temelinde iki ana yaklaşım yatmaktadır: *Hizmet fikri* ve *dayanışma fikri*. *Dayanışma fikri*, kolektif çıkarların ve kazanımların bireysel olarak ele alınması ve bireyin kendi idealleri içinde topluluğu düşünerek hareket etmesidir (Williams, 2017, s. 478). Temelinde dış bir düşmanın ve kuşatmanın varlığı vardır ve bu yönden ilkel bir düşünceden temellenmektedir. Duygular, koşullar ve bunların etrafında şekillenen bir deneyim dünyasıyla ilişkilidir. Öte yandan dayanışma fikriyle oluşmuş bir topluluk; ortak kültür, geçmiş, yaşanmışlıklar ve toplumun her kesimini kapsayan bir ortalık sunmamakla beraber karmaşık bir kültür yapısı içermektedir (Williams, 2017, s. 483-484). Bu karmaşa ve dinamiklik içinde dayanışma tek kalıcı unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Topluluk içinde cereyan eden kültür, sürekli değişime ve dönüşüme açıktır. Williams tüm bu dinamikliğin ve değişimin içinde toplum içinde birilerinin değişimi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebileceği yönünde bir uyarı yapar. Öte yandan bir kişinin topluluk içindeki tüm kültürel süreçlere katılımı da pek mümkün değildir. Kültürün her sürecine katılımdan ziyade bireylerin süreçlere etkili katılımı konusunda harcanan emek önemlidir. Nitekim kültür içinde bazı unsurlar doğal olarak öne çıkar ve bu unsurların ortaya çıkmasına zemin sağlayan alanda tüm bireylerin katkı sağlaması önem taşımaktadır. Bunun yanında, bir topluluk içinde ortak deneyimlerin farklı olarak somutlaşması ve ilerlemesi bazı bireylerin topluluk içindeki rolünü ve cazibesini kaybetmesine neden olabilmektedir. Böyle durumlarda bireylerin topluluklardan dışlanması ya da kopması söz konusu olacaktır. Bu gerçeklik Williams'a (2017, s. 485) göre, önemli bir zorluğu ön plana çıkarmaktadır. Ona göre *dayanışma fikrinin* önündeki en büyük zorluklardan biri ayrılık ya da kopma meydana gelmeden çeşitliliğin sağlanabilmesi ve buna bağlı olarak farklı fikirlerin demokratik olarak ortaya atılmasıdır. Kültürün ve toplumun dayanışmayla temellendiği

durumlarda yeniliklere ve çok sesliliğe önem vermekle beraber anlaşmazlıklar için de bir ortam yaratılmalıdır.

Williams'ın (2017, s. 486), topluluk ile birey arasındaki bağı açıklamada *bilinç* kavramına yaptığı vurgu önemli olmakla beraber Mead'in (2019) ve Blumer'in (1986) önceki bölümlerde bahsettiği yaklaşımlarla benzerlikler göstermektedir. Williams'a göre, insan bilinci topluluktan önce var olamaz. Deneyimlerin yaşanması ile beraber oluşmaktadır. Williams bu doğrultuda iyi bir kültür ve topluluğu tanımlarken bilincin gelişmesine alan açmakta ve farklılıkları benimseyen ve içine alan bir yapı tasvir etmektedir. Williams (2017, s. 486), ifade özgürlüğünü önemli bir hak olmakla beraber ortak bir ihtiyacın ve gerekliliğin temeli olarak görmektedir. Her ne kadar ifade özgürlüğü ve farklı seslerin alan bulmasına vurgu yapılsa da kültürün planlanamaz olduğu vurgusu Williams'ın çalışmalarında ön plandadır.

Williams'ın (2004) *Television, Technology and Cultural Form* isimli çalışmasında teknoloji ile kültürel biçim arasındaki vurgu dikkat çekmektedir. Çalışmanın temel fikrinde, her yeni teknolojinin yeni bir kültürel biçim olduğu görüşü yatmaktadır. Yeni teknolojiler toplumların dönüşüm ve değişimlerini gerçekleştirme potansiyellerini içinde barındırmaktadırlar. Kısacası, yeni teknolojiler yeni toplum ya da topluluklar yaratmaktadır (Williams, 1990; Hepp, 2015, s. 98). Williams'ın bu düşüncesi teknolojik determinizm ile toplumsal determinizm arasında bir duruş sergilemektir. Öte yandan, Williams (2017, s. 445-446) kitle iletişim araçlarının ve teknolojinin olumsuz yanlarına aşırı vurgu yapanları da eleştirmektedir. Ona göre, teknoloji kullanılarak bireylere aktarılan bilgi ve içeriklerin sorumluluğu hiçbir zaman teknolojinin salt kendisine ait değildir.

Williams (2017, s. 440-444) önceki dönemlerde olumsuz anlam atfedilen “kitle” kavramına da farklı yaklaşmaktadır ve onu reddetmektedir. Williams'a göre, kitle iletişim araçlarının içeriği ticari ve politik çıkarlar için üretilmesine rağmen onun anlamını ve değerini izleyen bireyler belirlemektedir. Bu noktada, bireylerin anlam dünyaları içinde içeriklerin etkileri ve anlamları da farklılık gösterecektir. Williams'ın teknoloji ve onun topluluk üzerine yansımalarını ele alışı sonraki bölümlerde

bahsedeceğimiz Hepp'in (2015) *medyatikleşen kültürler* kavramına da temel oluşturmaktadır.

Bir sonraki bölümde, kültürel çalışmaların kurucularından kabul edilen Thompson'ın (2015) kültür, topluluk ve topluma bakışı ortaya konulacaktır. Bunun yanında Hoggart (1957) ve Williams'ın (2017) kültür yaklaşımlarıyla ortaklıkları ele alınacaktır. Onun tarihsel bağlamda sınıf ve topluluk oluşumları üzerinde yaklaşımları tez için önemli kuramsal zemini oluşturmaktadır.

2.2.3 Edward Palmer Thompson'ın Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Thompson (2015), kültürel çalışmaların temsilcilerinden biri olarak değerlendirilen bir tarihçidir. Onun 1963'te kaleme aldığı *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* kültürel çalışmalar içinde oldukça çığır açısı bir öneme sahiptir. Sosyal bilimlerde farklı disiplinleri bir araya getiren çalışmasında İngiltere'deki toplumsal ortamı ele almaktadır.

Sınıf kavramı üzerine önemli katkılar sunan Thompson (2015, s. 387-427), deneyim ile olan ilişkisini etraflıca değerlendirmiştir. Deneyim onun sınıf analizlerinin en merkezi noktasında yer almaktadır. Thompson'ın ortaya koyduğu deneyim kavramı ortak yaşantılar ve bu doğrultuda ortaya çıkan ortaklıklarla bağlantılıdır. Thompson'a (2015, s. 42) göre, sınıf oluşumlarını incelemek için tarihsel süreç içerisinde ilişkilere bakılması gerekmektedir. Eğer bir sınıfı anlamak istiyorsak tarihin herhangi bir dönemini durdurarak o sınıfı anlamak mümkün olmayacaktır. Bunun da ötesinde sadece çok farklı deneyimleri yaşayan çok farklı insanları göreceğizdir (Thompson, 2015'ten aktaran Bulut, 2015, s. 74). Bu yaklaşım, şüphesiz toplum ya da topluluklar için de geçerlidir. Toplumlara ya da topluluklara incelerken sadece bir ana ya da zaman dilimine bakmak bize o toplum açısından çok az şey söyleyecektir. Bu kavram, dolaylı da olsa Williams'ın önceki bölümde değinilen *his yapıları* kavramıyla örtüşmektedir.

Thompson'ın (2015, s. 13) çalışmalarında önem atfettiği deneyim kavramı sınıf oluşum sürecinin merkezindedir. Özellikle işçi sınıfı üzerinden örneklediği bu kavram, sınıfın kümülatif bir şekilde geçmişten birikimlerle öğrenmesine ve kimliğine kavuşmasına işaret etmektedir (Bulut, 2015, s. 74; Yaraşır, 2006, s. 140). Deneyim

kavramı tekil olarak bir alanı değil ancak ekonomi, siyasal ve kültürel oluşum süreçlerine kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Thompson'a göre (2017, s. 22) sınıf kavramı, hiçbir zaman sadece ekonomik düzlemde anlaşılamaz. Sınıf, ekonomik referansların yanında tarihsel süreçte kültür ve kültürel ilişkilerle de tanımlanabilecek bir süreci işaret etmektedir.

Thompson'ın (2015, s. 387-427), deneyimden yola çıkarak üzerine durduğu başka bir konu ise işçi sınıfı kültürüdür. Onun işçi sınıfı kültürü üzerinden kültüre bakışında önemli bir kavram olan *ahlaki kod* karşımıza çıkmaktadır (Bulut, 2015, s. 75; Thompson, 2013). Thompson'a göre, (2015, s. 23) topluluk ya da sınıf içerisindeki ahlaki kodlar, kolektif anlayışı ve var olan topluluk yapısını korumaya yönelik kurallar silsilesidir. Ahlakı kodların ortaya çıkmasında ise iletişimin önemi büyüktür (Bulut, 2015). Tüm bu sürecin taşıyıcı ve sağlayıcı iletişimidir.

Thompson (2004, s. 40) *ortaklaşma eğilimlerinden* de bahsetmiştir. Ona göre, bireylerin toplum içindeki sınıf eğilimlerinin büyük çoğunluğu doğduğu ve büyüdüğü alana bağlı olarak kendi iradesi dışında gelişmektedir. Buna bağlı olarak deneyim, kültür ya da düşünce yapıları iletişim disiplini içinde değerlendirilmelidir (Bulut, 2015, s. 77). Bu doğrultuda, Eagleton'un (2011) ortaya koyduğu yaklaşım Thompson (2015) ile benzerlik göstermektedir. Ona göre, aynı nesil ya da çalışma şartlarına ait insanlar ortak bir kültür oluşturamazlar. Kültürü oluşturabilmek için ortak yargılar, alışkanlıklar, konuşma kalıpları ve değerler gerekmektedir.

Thompson'ın (2015) üzerinde durduğu bir diğer nokta ise bireylerin nasıl toplumsal rolleri edindiğidir. Topluluk içinde bir rol ortaya koyamayan bir birey, bulunduğu toplum için tehlikeli olarak nitelendirilebilir. Nitekim grupların ya da toplulukların içindeki uyumu bozmaktadır. Thompson (2015, s. 41), sınıfı bir nesne olarak değil ancak bir ilişkiler ağı olarak değerlendirmektedir. Nitekim toplum içinde birçok değişim meydana gelmektedir ve bu değişimler içinde bireyler toplumsal roller edinmektedir. Bununla birlikte, toplumsal değişimler devam edecektir nitekim toplumsal bir evrimin sonuna henüz gelinmemiştir. Bununla beraber bireylerin toplum içinde aldığı roller de sürekli olarak değişime uğrayacaktır.

Thompson da kültürel çalışmaların diğer kurucu isimleri kabul edilen Hoggart ve Williams gibi görece yeniyle ve araştırılmamış olanla ilgilenmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşımla, değersiz görülen ve toplumda güçlü ve hegemonik görülmeyen kültür ve topluluklarla ilgilenmiştir. Bununla beraber, modern toplumun antropolojik değerlendirmesini sunmaktadır (Dellaloğlu, 2020, s. 387).

Thompson'ın (2013) önemli çalışmalarından birisi de *dayanışma ritüelleri*dir. Thompson bu çalışmasında tek tip, genelleştirilebilecek bir topluluğun olmadığını ifade ederek bir arada ve aynı anda birçok farklı topluluğun olduğunu ifade etmiştir. Thompson'ın (2015) işçi sınıfı üzerine ele aldığı çalışmalarda üzerinde durduğu nokta dayanışmadır. Ona göre, insanlar çeşitli sosyal olgulara karşı kendilerini güvenceye almak üzere çeşitli topluluklar kurmuşlardır. Bu yaklaşımın temel nedeni; üst sınıfın kontrol mekanizmasından kendilerini kurtarmak ve gizlilik içinde kültürleri korumak ve bağlı oldukları kurumların gelişimini sağlamaktır. Thompson'ın bu yaklaşımı, alt kültür ve üst kültür ayrımını ortaya koyduğunu göstermektedir. Ona göre, alt kültürler arasında oluşturulan yardımlaşma dernekleri kültürel açıdan bir araya getirici bir özelliğe sahiptir (Thompson, 2013, s. 210). Bu yardımlaşma dernekleri bir fikrin ürünü olmaktan ziyade ortak deneyimler sonucu insanların bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

Bir sonraki bölümde, kültürel çalışmalar alanına önemli katkılar sunan Hall'un kültüre ve kültürün toplum ya da topluluklarla ilişkisini nasıl ele aldığına değinilecektir.

2.2.4 Stuart Hall'un Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Hall, kültürel çalışmalar içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1968-1979 yılları arasında Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin müdürlüğünü yapmıştır. Kültürel çalışmalar içinde anlam, ideoloji, toplum, kimlik ve kültür üzerine önemli katkılar sunmuştur.

Hall'un ortaya koyduğu *kültürel devinim* kavramı onun çalışmalarını ve sonrasındaki *kodlama/kodaçımı* yaklaşımlarını anlamlandırmak adına büyük önem taşımaktadır. Hall'a göre (2017, s. 7) dil, şeylere anlam verdiğimiz ve ortak olarak üretilen ve toplum içinde yayılan bir araçtır. Onun toplumsallığı ve anlam bütünlüğü

kültür için temel bir öge olmasını sağlamaktadır. Farklı bir ifadeyle dil, anlamların ve kültürel olguların oluşmasında bir kaynak oluşturmaktadır.

Yukarıda ortaya konulan temel varsayım etrafında düşünen Hall (2017), dilin anlamı nasıl inşa ettiği sorusunu sormuştur. Ona göre, dilde fikirlerimizi, düşüncelerimizi, duygularımızı diğer insanlara atlatma imkânı buluruz. Bunu yaparken ister müzik olsun ister elektronik ortamda yazılmış bir yazı tüm duygu ve düşüncelerin kültür içinde var olmasını sağlayan dili kullanırız. Dil temsili bir sistemdir ve bu özelliğiyle toplum içinde oluşmaktadır.

Hall'un yoğun olarak üzerinde durduğu kavramlardan birisi de kültürdür. Hall'un (2017) kültür tanımlaması Williams'la (2017) paralellik göstermektedir. Kültür açıklaması en zor kavramlardan biri olmakla beraber çok farklı dönemlerde çok farklı anlamlarda kullanılmıştır. Geleneksel kültür yaklaşımlarında kültür kavramı klasik müzik, sanat ve felsefe ile özdeşleştirilmiş ve yüksek kültür çağrışımını içermektedir. Daha yakın dönemdeki çağrışımları ise popüler kültür ya da kitle kültürü ile ilişkilendirilen ve boş zaman aktivitelerine atıfta bulunan bir anlam kazanmıştır. Son dönemde ise kültürün anlamı yaşam biçimi olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Ulusların, grupların ya da toplulukların yaşam ve hayata bakış şekillerini kültür olarak tanımlama anlayışı gelişmiştir. Tüm bunlara paralel olarak, antropolojik bir yaklaşımla Hall (2018, s. 8) tarafından *paylaşılan değerler* kavramıyla açıklanmıştır.

Tüm bu yaklaşımlardan yola çıkan Hall, kendi kültür tanımını ortaya koymuştur. Hall'e göre (2017, s. 8-9) kültür; romanlar, resimler ya da TV programlarından ziyade anlam üretimi ve anlam alışverişidir. Eğer iki insanın aynı kültüre bağlı olduğunu anlamak istersen bunu yapmak için dünyaya ve yaşadıkları çevreye bakışlarını, onu nasıl yorumladıklarını dikkat almamız gerekmektedir. Bu doğrultuda, anlam kelimesiyle de bağlantılı olarak kültürü *benzer anlamlar* çıkarmak olarak da tanımlayabiliriz. Hall (2017, s. 8-10), kültürün karmaşıklığına dikkat çekerek, kültür hakkında ortaya konulan soruların bireylerin ya da toplulukların anlam dünyaları ve yaşam biçimlerindeki değişimlerle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Hall'e göre kültür, toplumsal gruplar içinde üretilir, şekillendirilir ve varlığını devam ettirir. Bu bağlamda, tez kapsamında ele alınan sosyal medya üzerindeki sanal

topluluklar da kültürel belleğin ve semt kültürünün devamlılığı için verimli bir ortam sunabilir. Nitekim yukarıda ele alınan kültür ve anlam haritalarının aktarımdaki dilin işlevi burada da varlığını sürdürmektedir. İlerleyen satırlarda tekrar dil konusuna detaylıca dönülecektir. Nitekim kültürün oluşması ve anlamlandırılması için topluluğun kendisi kadar önemli bir işleve sahiptir.

Hall'un (1994, s. 188) *anlam haritaları* kavramına yaptığı vurgu bahsedilmeye değerdir. Hall'un *anlam haritaları* yaklaşımında, Williams'ın kültür yaklaşımına bir benzerlik vardır. Hall, bu kavramı kullanarak kültürün üretilmesinde yaşam pratiklerini, tecrübelerini ve deneyimlerini önelediği görülmektedir (Göktürk, 2016, s. 123). Öte yandan kültürel anlamlar, topluluk içinde oluştuğu ve var olduğu için sosyal pratikleri etkiledikleri gibi birey davranışları üzerinde de büyük etkilere sahiptirler. Hall'un (2007) kültürel anlamlar ve sosyal pratikler içindeki çok anlamlılığa vurgusu önemlidir. Onun kendi örneği bu doğrultuda oldukça açıklayıcıdır. Hall'e göre (2017, s. 9), oldukça basit bir anlamı olan taş bile bir heykel tıraş için farklı bir anlama gelebilirken bir siyasi için sınır belirleyen bir nesne olabilir. Taşa yüklenen anlam farklı durumlarda farklı anlaşılabilir ya da özellik kazanabilir. Hall'un aynı satırlarda verdiği benzer bir örnek de tuğla üzerinedir. Tuğlaya ev özelliği veren durum bizim onu nasıl kullandığımızla ilgilidir. Ya da benzer şekilde evin bir yuva olarak ifade edilmesi de bizim duygu ve verdiğimiz anlamlarla ilgilidir. Onun anlamın üretilmesi ve toplum içinde değer kazanmasına ilişkin düşünceleri sembolik etkileşimcilik yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Nitekim Mead (2019) ve Blumer'e göre (1969) anlam toplum içinde etkileşimlerle oluşmaktadır. Hall (2017, s. 8-14), anlama ek olarak kültür kavramının üzerine de vurgu yapmakta; dil, anlam, kimlik ve kültürü aynı düzlemde ele almaktadır. Öte yandan toplum içindeki bireylerle verdikleri öncelik ve güç nedeniyle de sembolik etkileşimcilik yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Nitekim iki anlayışta da dilin, anlamın ve kültürün topluluktaki bireyler tarafından üretildiği üzerine fikir birliği vardır.

Sorulması gereken sorulardan birisi de anlamın nasıl üretildiğidir? Hall'un (2017, s. 7) *kültürel devinim* kavramı bu doğrultuda açıklayıcıdır. Hall'e göre (2017, s. 9) anlamlar, birkaç farklı yolla üretilmekte ve dolaşıma girmektedir. Anlam tümüyle

toplumsal ilişkiler içinde üretilir, değiştirilir ve sürdürülür. Farklı bir ifadeyle, toplumsal olarak işlev görürler ve toplum içinde cereyan ederler. Onun bu yaklaşımı toplum içindeki bireylere verdiği önemi ortaya koyarken, öte yandan kitle kültürü ya da popüler kültür olarak ifade edilen ve üstten bir tahakküm ile kitlelere dikte edilen kültür anlayışını içermemektedir.

Anlam günümüzde artan kitle iletişim aracılığıyla iletilmektedir. Kültür ve anlam aktarımı küresel ölçekte hiç olmadığı kadar hızlanmıştır. Bunun yanında kendimizi ifade ettiğimiz ya da bir olay hakkında aktarım yaptığımızda da anlam aktarımı gerçekleşmektedir. Örneğin, bir hikâye aktarımında anlamları da aktarmış olmaktadır. Anlamların önemli bir işlevi de sosyal hayatın düzenlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal kuralların ve geleneklerin oluşmasında anlam aktarımı büyük önem taşımaktadır (Hall, 2017, s. 10-11). Hall'un bu yaklaşımı, Thompson'un (2015) bir önceki bölümde bahsedilen geleneklerin ve ortaklaşa eğilimlerin ortaya çıkmasındaki yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Bu noktada, dile yeniden vurgu yapılması gerekmektedir. Hall'e göre (2017, s. 11) dil, kültürel devinim için önemlidir. İnsanlar benzer şekilde düşünmek ya da yorumlamak için dilden faydalanmaktadır. Hall bu doğrultuda, dilin ortaklığına yönelik vurgu yapmak için *kültürel kod* kavramını kullanmaktadır. Hall'un (2017) bahsettiği nokta, aynı kültür içindeki bireylerin aynı dili konuşması değildir. Onun da ötesinde bireyler kimi zaman aynı olayı farklı şekilde ifade edebilir ya da ifade edilen şey hakkında farklı çıkarımlar yapabilirler. Hall'e göre, dil ile yapılan bir anlam aktarımını karşı taraf her zaman tam olarak anlamayabilir ya da bir kısmını anlayabilir. Bu doğrultuda, dil ile anlam aktarımları her zaman eşit bir sürece işaret etmemektedir. Öte yandan dil kelimesi bile başlı başına birçok anlamı da içinde barındırmaktadır. Dil denildiği zaman sadece yazılı ve sözlü dilin ötesinde bir yaklaşım olduğunu dikkate almak gerekmektedir. Hall'e (2017) göre görsel dil, trafik dili ya da müzik dili de anlam aktarımında önemlidir. Örneğin, fiziksel olarak yaratılan jestler ve vücut hareketleri ile müzik dilindeki notalar da bir şeyler söylemektedir. Bunun yanında, trafik ışıklarındaki yeşil, sarı ve kırmızının insanlara aktardığı bir anlam vardır (Hall, 2017, s. 37). Bu anlam ortak olarak toplum içinde oluşturulmuştur ve toplumun düzen içinde yaşaması için muazzam bir katkı sunmaktadır. Bunun ötesinde, son yıllarda yazılım dilleri de anlam aktarımlarında

kullanılmaktadır. Bu dilleri anlamak için anlam aktarımlarının ortaklığı büyük önem taşımaktadır. Örneğin nota okuyamayan biri için müzik dili hiçbir şey ifade etmeyecektir. Yaratılan ortak anlamlar ve anlamların bir grup ya da topluluk tarafından anlaşılabilmesi bir kültürü oluşturmaktadır. Bu çıkarımla bir toplum içinde birden fazla kültürü tecrübe edebilmek mümkündür.

Hall'un (1994, 1996, 2017) kimlik ve kültür üzerine yaklaşımlarının etkisi günümüze kadar gelmiştir. Hall, kültürler arası geçiş ve çok kültürlüğe büyük önem vermiştir. Bir kültürden ötekine geçiş için *hibrit* kavramını kullanmıştır (Hall, 1994, s. 235; Bourse ve Yücel, 2016, s. 26). Ona göre, bir birey birden fazla kültüre ait olabilmektedir. Bunun yanında farklı kültürlerin birleşmesi ve yeni kimliklerin ortaya konulmasıyla beraber *kültürleşimi* süreci gerçekleşmektedir.

Hall'un (1994, s. 228) üzerinde durduğu bir diğer kavram ise “öteki”dir. Hall'un öteki kavramı her ne kadar onun kökenlerine bağlı olarak Karayipler ve göçmenlik üzerine olsa da kimlik, kültür ve topluluk oluşumlarını açıklama potansiyeli sunmaktadır. Hall'e göre (1994), öteki ile topluluk arasında bağlantılı ve birbirlerini şekillendiren bir ilişki söz konusudur. Hall'un değindiği kültür, kimlik, ırk, etnik kimlik kavramları da son derece bağlantı halindedir. Hall'e göre kimlik, tek bir durumdan doğan bir olgudan ziyade birçok faktörün bir araya gelmesiyle ve kesişmesiyle oluşan bir durumdur. Bu özelliğinden ötürü kimlik değişken, duruma göre pozisyon alınabilen bir duruma işaret etmektedir

Kimliğim gelişimi öteki olarak tasvir ettiğimiz kişilere karşı bir ayrışma çabasını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım bizi bireyin toplumsallığına yeniden götürmektedir. Bireyler kendi varlıklarının bilincinde olmakla beraber topluma aittir ve toplum tarafından tanımlanmaktadır (Torun, 2015). Böyle bir düzlemde, daha önce bahsedilen tek bir benliğin mümkün olmadığı gibi tek bir kimlikten bahsetmek de zordur. İnsanlar aynı zamanda farklı kimliklere ve kültürlerle ait olabilir ve duruma göre kimlik sunumu gerçekleştirebilir. Bu yaklaşım, Goffman'ın (2014) benliğin sunumu yaklaşımına benzerlik göstermektedir.

Hall (1990), kültürel kimlik kavramı üzerinde de durmuştur. Ona göre, kültürel kimlik ilk etapta insanların topluluk içinde paylaştıkları ortak tarih, kültür ve soy bağıyla ilişkilidir. Öte yandan Hall'un (1994, s. 223) bir diğer tanımlamasına göre kültürel kimlik, sadece geçmişe değil geleceğe de referansla geçmiş hikâyeler ve deneyimler ışığında gelecekteki konumumuzun belirlememizdir. Hall'un (1994, s. 225) bu yaklaşımı, geçmişin sürekli olarak değişim içinde olması ve sonsuza kadar sabit olmayacağı inancından temellenmektedir. Kimlik oluşturma sürecinde önemli bir etken olan ötekiyi belirleme tutumu, kültürel kimlik için de geçerlidir. Bu doğrultuda, kültürel kimliğin oluşmasında da benzerlikler ve farklar ortaya konarak kültürel kimlik sürekli olarak yeniden inşa edilmektedir. Kültürel dinamikler ve kimliğin oluşumu ve gelişimi toplumsal bir deneyimin ürünüdür. Bu vurgulama kültürlerin ve kimlikleri sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içinde olduğunu ve gelecekte de hiçbir zaman tamamlanmış ve durağan olmayacağını ifade etmektedir (Alund, 1999, s. 111).

Hall'un üzerinde durduğu bir diğer kavram ise ideolojidir. Onun ideoloji tanımlaması altyapı tarafından belirlenen Marksist görüşe karşı bir noktada durmaktadır. Hall'e göre (1996) ideoloji, toplumsal grupların toplumun işleyişini anlamlandırmalarını sağlayan zihinsel bir bakış açısıdır. Zihinsel bakış açılarını ortaya koymada ise dilin, kavramların ve temsil sistemlerinin büyük bir önemi vardır. Marksist yaklaşımların olumsuz anlam yüklediği ideoloji kavramı, Hall'e göre, toplumu inşa eden süreçleri oluşturmaktadır. Onun ideolojiye yaklaşımı toplumsal hayatın ve kültürün karmaşıklığına bir cevap arayışı niteliği taşımaktadır (Özçetin, 2018, s. 193). Hall'un ideolojiye bakış açısının temelini Gramsci'nin (1997) bir mücadele alanı olarak ideoloji yaklaşımı oluşturur. Hall de benzer şekilde ideolojiyi anlamlar dünyası içinde bir mücadele alanı olarak nitelendirmektedir. Bunun yanında, göstergeler de ideolojik mücadelenin içinde değerlendirilmektedir. Hall'un kodların düzenlenişine ve metinlerarasılığına yaptığı vurgu önemlidir (Dağtaş, 1999). Onun bu yaklaşımı bizi çığır açıcı olarak kabul edilebilecek kodlama/kodaçımı çalışmasına götürmektedir.

Hall'un kodlama/kodaçımı çalışması medya metinlerinin alıcılar tarafından nasıl alımlandığı üzerine bir çalışma ortaya koymaktadır. Hall'e göre (1972), kültür

içinde üretilen medya metinleri tüm alıcılarda aynı etkiye sahip değildir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak Hall, üç tip okur tipi belirlemiştir. Bu okur tiplerinden ilki *hegemonik* okumadır. Bu okuma tipine göre alımlayıcı medya metnini olduğu gibi alır ve özümser. Metne karşı herhangi bir eleştirelilik getirmez. Diğer taraftan *müzakereci* ve *karşıt* olarak iki okuma tipi daha ortaya koymuştur. *Müzakereci okuma*; medya metinlerini alımlayan bir bireyin onu kısmen olduğu gibi kabul ederken bazı kısımlarını da eleştirmesi ve kabul etmemesidir. *Karşıt okuma* ise bireyin medya metinlerini hiçbir şekilde kabul etmediği ve içeriğine tamamen muhalif olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Hall, 2003). Hall'un bu yaklaşımı, bireylerin toplum içinde edilgen olmadığı ve kültürel öğeler üzerinde halen belirleyici etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan Williams'ın (2017) kültür yaklaşımlarıyla da paralellik göstermektedir. Hall'un bu yaklaşımında, toplumların ideolojiler üzerinde müzakere etme ve mücadele etme gücünün de olduğu varsayımı vardır. Bu doğrultuda, kodlama/kodaçımı yaklaşımı onun ideoloji ve kültüre bakışıyla da son derece paraleldir.

Bir sonraki bölümde kültürel çalışmaların yeni temsilcilerinden Hepp'in (2015) kültür, topluluk ve topluma bakışı ele alınacak ve kültürel çalışmalar yaklaşımlarının yeni medya ve sosyal ağlar üzerindeki açıklama potansiyelleri ortaya konulacaktır. Bu doğrultuda, Hepp'in (2015) medyatikleşen kültürler yaklaşımları özellikle vurgulanacaktır.

2.2.5 Andreas Hepp'in Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Bu bölümde, Hepp'in (2015) medyatikleşen kültürler ve bölgesizleşen topluluklar yaklaşımları üzerinden kültür, topluluk ve toplum anlayışına odaklanılacaktır.

Hall'un bölümünde değinilen anlam ve anlamın çokluğu üzerine varsayımlar Hepp'in (2015) kültür, topluluk ve toplum yaklaşımlarının temelinde görülmektedir. Hepp, toplum ve toplulukların anlam dünyalarını açıklarken kültürün daha da ötesinde beraber üretilen anlamın ve kültürün arka planını araştırmaya çalışmıştır. Kültürel çalışmalar anlayışının temelleri baz alan Hepp (2015), anlamın üretiminde ve kültürlerin devamlılığında ve değişiminde toplulukların etkisini ön plana çıkarmıştır.

Hall'un (1972, 2003) ortaya koyduğu kodaçımı/kodlama yaklaşımına paralel olarak Hepp, kitle iletişim araçlarını sosyal düzenleme aracı olarak nitelendirmiş ve “evsel dünyanın yorumcu cemaati” kavramını ortaya atmıştır (Alver, 2012, s. 252). Onun bu yaklaşımında insanların üretilen içeriklere beraber anlam yüklemesi ve analiz etmesi vardır. Bu noktada, Hepp'e göre anlam, sadece tekil bireylerin tekil olarak ürettikleri bir olgudan ziyade topluluk halinde de ortaya konulabilen bir fenomendir. Onun bu yaklaşımı toplulukların nasıl oluştuğu ve varlığını devam ettirdiği konusunda önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Öte yandan, Hall'un (1972) ortaya koyduğu izleyici alımlama analizlerinin eksiklerini tamamlamayı amaçlamıştır.

Hepp'in (1998) çalışmalarında üretilen televizyon içeriklerinin tüketici tarafından bir cemaat içinde anlamlandırılması ele alınmış ve bu doğrultuda 6 farklı cemaat incelenmiştir (Aktaran Alver, 2012, s. 272-273) Ortaya konulan çalışmalarda televizyon içeriklerini alımlayan izleyicilerin anlamları ortaklaşa yarattığı sonucu ortaya çıkmıştır. Onun bu çalışması, sosyal medyadaki sanat cemaatlerin etkileşim içinde anlam üretmesi üzerine de önemli temeller sunmaktadır. Nitekim araştırmanın sonunda elde edilecek veriler bu konuda oldukça aydınlatıcı olacaktır.

Hepp'in (1998) kullandığı *yorumcu cemaat* kavramının temelinde Fiske'in çalışmaları vardır. Fiske'e göre hiçbir anlam tarihsel ve sosyal bağlamdan kopuk olarak meydana gelmemektedir (Alver, 2012, s. 277). Hepp (1998) bu doğrultuda cemaat içinde etkileşim sistemi içerisinde televizyon içeriklerinin alımlanmasına değinerek sosyal yaşamın düzenleyici faktörlerinden biri olarak ele almıştır. Sonraki satırlarda ele alınacak olan Hepp'in (2015) son çalışmaları ise aynı çıkarımları dijital ağlar üzerinden yapmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla beraber topluluklar var olan gelenekleri, duyguları, ahlaki değerleri kitle iletişim araçlarından yayılan içerikleri yorumlayarak sürekli olarak yeniden değerlendirmektedir. Bu düzen sayesinde topluluk içindeki dayanışma ve değerler sürekli olarak güncel tutulmakla beraber güncellenmekte ve bireyler tarafından oluşan topluluklar içinde onaylanmaktadır (Alver, 2012, s. 285). Bu doğrultuda, medya üzerinde kullanılan görseller ve metinler sayesinde belirli olaylar yeniden hatırlanmakta ve bireyler olaylar ve görseller üzerinden kendi anılarını yeniden yaşayarak onaylamaktadır. Bu durum toplulukların

bir arada kalmasına ve dayanışmanın sürekli olarak devam etmesine de zemin hazırlamaktadır. Böylece hem duygusal hem de kültürel anlamda topluluğun parçası olmaya devam edilebilmektedir. Bu yaklaşım, tez kapsamında ele aldığımız sosyal medyadaki sanal toplulukları anlamlandırmak için güzel bir yaklaşım sunmaktadır.

Hepp'in (1998) televizyon üzerine çalışmalarının yanında dijital ağlar üzerine çalışmaları da büyük önem taşımaktadır. Hepp'e göre (2015, s. 10), 30-40 yıl önce iletişim ve eğlence amaçlı işlev gören kitle iletişim araçları günümüzde dijitalleşme ve sosyal medya platformlarıyla beraber kültürle nüfuz etmeye başlamaktadır. Nitekim Hepp'in (2015) çalışmalarında medya içerikleri her zaman dönemin teknolojiyle beraber ele alınmıştır. Hepp'in (1998, s. 109) çalışmalarında teknolojinin getirdikleriyle beraber metin kavramı da büyük önem taşımaktadır. Hepp'e göre metin, sadece sözlü ya da yazılı olarak bir üretimden ziyade iletişim araçlarını da kapsamaktadır.

Yaşamlarımızla beraber, eğitimlerimiz medya eğitimlerine, mesleklerimiz de medya mesleklerine dönüşmektedir (Hepp, 2015). Hepp'in medya mesleklerine vurgusu daha çok medya ortamında vuku bulan ve medya dolayımıyla çalışma şekline gönderme yapmaktadır. Tüm yaşamımızın medya yaşantısına döndüğü günümüzde kültürlerin de medyanın içinde ya da medya dolayımıyla cereyan etmesi kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir. Hepp'in (2015, s. 67) üzerinde durduğu medya dolayımlanması kavramı her şeyin medya üzerinden gerçekleşmesine gönderme yapmaktadır. Bu doğrultuda, sadece kültür değil, kimlik ve sosyal ilişkilerin medya üzerinde gerçekleşmesi ve toplulukların medya üzerinde oluşması da buna dahil edilebilir. Nitekim Hepp'in ortaya koyduğu medyatikleşme kavramının temelinde, yeni kitle iletişim imkanları sayesinde medya dolayımlanmasıyla beraber kültür ve toplumun nasıl dönüştüğünü ortaya koyma çabası yatmaktadır.

Kültürel çalışmaların ilk metinlerine gönderme yapan Hepp (2015), kültürü sınırları muğlak ve tanımlaması güç bir kavram olarak değerlendirmektedir. Ona göre, kültürler sınırları belirsiz ve akışkan bir alanı işaret etmektedir. Bu doğrultuda, Hepp'in (2015, s. 33) ortaya koyduğu medya kültürü kavramı çok katmanlı ve

karmaşık bir kültür varlığına işaret etmektedir. Bununla beraber, günümüzde iletişim, kültür ve medyumu artık iç içe değerlendirmek gerekmektedir.

Hepp'in (2015, s. 36-40) medya kültürü kavramı, Frankfurt Okulu temsilcilerinden Adorno ve Horkheimer'in (2007) ortaya koyduğu kitle kültürü ve kültür endüstri kavramlarıyla farklılıklar göstermektedir. Medya kültürü, kitle kültüründen farklı olarak her zaman ve her yerdeliği vurgu yapılmasıyla beraber ideolojik olarak dikte edilen bir kültür değildir. Bunun yanında, medya kültürü tekil bir siber kültür olarak da anlaşılmamalıdır. Medya kültürü denildiği zaman vurgulanması gereken; tüm yaşam sistemlerinin medya aracılığıyla şekillenmesi ve devamlılığının sağlamasıdır. Bunun ötesinde, toplumun medyatikleşmesi de bu bağlamda ele alınabilir. Hjarvard'a göre (2008) toplumun medyatikleşmesindeki temel yaklaşım, medya mantığına yoğun bir şekilde maruz kalınmasıyla beraber toplumların medyaya bağımlı hale gelmesidir (aktaran Hepp, 2015, s. 82).

Medyatikleşme kavramı zamansal, mekânsal ve toplumsal açıdan iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla tartışılır hale gelmiştir. Zamansal açıdan ele alındığında, medyanın artık her zaman kullanılabilmesi anlaşılmaktadır. Herhangi bir içeriğe ve iletişim imkanına 7/24 ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Mekânsal olarak da durum benzerlik göstermektedir. Mekanlar artık daha çok medya mekanlarına dönüşmüşlerdir (Hepp, 2015, s. 96). Mekândan bağımsız olarak bir tartışmaya katılmak, bir topluluk içinde rol almak ve ortak bir fikri ortaya koymak artık mümkün hale gelmiştir. Bu fayda, her ne kadar medya ortamında meydana gelse de geleneksel olarak toplumlar ve topluluklar üzerinde de etki yaratmaktadır. Nitekim sanal ortamda yapılan birçok tartışma fiziksel alanlardaki tartışmalara da yön vermektedir. Bunun tam tersi durumlar da mevcuttur. Bu bağlamda, topluluk içinde yaşayan insanlar bilgisayarlarını ya da akıllı telefonlarını sadece eğlenmek ya da e-posta atmak için değil, sosyalleşmek ve farklı toplumsal alanlarda (özel ya da kamusal) var olmak için de kullanmaktadırlar.

Hepp'in üzerinde durduğu bir başka nokta ise medyanın şekillendirici gücüdür. Hepp'e göre (2015), medya iletişim kurma biçimlerimiz üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Hepp'in (2015, s. 97-98) bu noktada kültürel çalışmaların temel

prensipleriyle benzer yaklaşımı dikkat çekmektedir. Ona göre, medyanın şekillendirme gücü iletişim süreçleri içinde oluşmaktadır. İnsanlar iletişim araçlarını evcilleştirmektedir. Hepp'in bu görüşünün temelinde, Williams'ın (1990) iletişim araçlarını teknoloji ve kültürel şekil olarak algılaması fikri yatmaktadır. Öte yandan Hepp, Williams'ın (1990) "yeni teknolojiler yeni toplumlar yaratır" önermesine de gönderme yapmaktadır. Bu tez kapsamında ele alınan sosyal medyadaki sanal toplulukları da bu gözle değerlendirmek gerekmektedir.

Topluluk, kültür ve medya arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Hepp'in (2015) medya kültürü üzerine tartışmasına geri dönmek gerekmektedir. Medya kültürleri, anlamların iletişimin teknik olanaklarıyla şekillenmesi sonucu oluşmaktadır. Hepp (2015, s. 118), bu noktada anlam kelimesine vurgu yaparak kültürel çalışmaların ilk metinlerinde ve sembolik etkileşimcilerin tanımlamalarındaki yaklaşıma yakın bir anlam tanımlaması yapmaktadır. Ona göre anlam, medya metinlerini alımlama sürecinde ortaya çıkmaktadır. Medya kültürleri, iletişimin teknik olanaklarıyla beraber hayatın her alanına nüfuz etmekte ve gündelik hayatın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bunun da ötesinde, medya araçlarının dolayısıyla meydana gelen kültürel oluşumlar teknik imkanlar sayesinde yerel ötesi bir düzleme taşınmıştır. Medyanın teknik imkanları sayesinde yerel olan etki sınırlarını aşmıştır. Bunun yanında, *medya dolayımı yerel ötesi kültürel olgular*, kültürel yoğunlaşmanın önünü açmaktadır. Yeni kitle iletişim araçları, farklı coğrafyalara dağılmış insanları bir araya getirme, ortaklık kurabilme ve topluluk oluşturma olanağı sunmaktadır.

Tüm bunların yanında, Hepp (2015, s. 98-100, 106, 121-122) medya kültürlerini tanımlamanın zorluğundan bahsetmektedir. Ona göre, medya kültürlerini anlamak ve tanımlamak için fazlalaşan ve farklılaşan iletişim araçlarını tek tek ele almak gerekmektedir. Bunun da ötesinde medya kültürleri salt olarak iletişim araçları tarafından şekillendirilmemektedir.

Hepp'in üzerinde durduğu noktalardan biri de medyatik kültürler ile topluluklaşma arasındaki bağlantıdır. Hepp'e göre (2015, s. 158), topluluklaşma benzer aidiyetlik hissini paylaşan insanların bir araya gelmesi sonucunda oluşmaktadır. Bunun oluşabilmesi için de belli kültürel kalıplara sahip insanların bir

alandanda yoğunlaşması gerekmektedir. Bu doğrultuda, sanal topluluk kavramı medya kültürü ile topluluklaşma arasındaki bağlantının açıklanması için Hepp (2015, s. 156) tarafından ele alınmıştır. İlk olarak Rheingold (1995) tarafından ortaya atılan sanal topluluk kavramı doğrudan iletişimin azalarak teknoloji temelli bilgisayar ortamında kurulan iletişimi ve oluşan toplulukları temel almaktadır. Bu topluluklar fiziksel olarak bir araya gelmekte zorlanan ya da zaman içinde farklı bölgelere ya da şehirlere dağılan insanların sanal olarak bir kültürü yaşaması ya da bir araya gelmesini işaret etmektedir. Rheingold sanal toplulukları tanımlarken Tönnies'in (2019) ortak tarih, coğrafi alan ve değer yaklaşımlarını benimsemeye devam etmektedir (Hepp 2015, s. 157). Rheingold'un sanal topluluk kavramını daha anlamlı hale getirebilmek için yerellik ve yerel ötesilik kavramlarına değinmek ve bu doğrultuda *hayali cemaatler* kavramını ele almak gerekmektedir. Anderson'a göre (1983), *hayali cemaat* kavramı sınırları hayal edilen daha çok ulus devletler için kullanılmış bir kavramdır. Tez kapsamında ele alınan sosyal medyadaki sanal topluluklar ise coğrafi sınırlar içinde ele alınmaktadır. Bununla beraber, tez kapsamında belirlenen topluluklar içinde farklı coğrafi bölgelerden insanların da olduğu bilinmektedir ancak bu olgu tespit edilen sanal toplulukları hayali bir cemaat kategorisine sokmamaktadır. Öte yandan Hepp'in (2015, s. 173) ortaya koymaya çalıştığı nokta, yeni teknik imkanlarla beraber meydana gelen bölgesizleşen topluluklardır. Hepp'in yaklaşımlarındaki medya kültürüne vurgunun önemi, kültürlerin ve bağlantılı olarak günlük yaşamların medya tarafından dönüştürüldüğü ya da etkilendiği tezini ortaya koymasıdır. Nitekim artık topluluklaşma şeklimizin bile değiştiğini vurgulamakla beraber yerel toplulukların bile yerel ötesi bir düzlem bulabildiğini ortaya koymaktadır. Hepp'e göre (2015, s. 165-166), yerel topluluklaşmalar medya kültürleriyle beraber kaybolmamış ya da aşınmaya uğramamıştır. Tam tersi olarak, yerel toplulukları günümüzde medyadan ya da medya kültürlerinden bağımsız ele almak mümkün değildir. Bu yaklaşım, semt toplulukları gibi yerel oluşumların medya kültürlerinden etkilenecek varlığını sürdürdüğü çıkarımını yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Hepp'in (2015, s. 167-168) üzerinde durduğu bir diğer kavram ise *bölgesizleşme ve bölgeselleşme*dir. *Bölgeselleşme* kavramı bir kültür (medya kültürü) için bir alanın ya da bölgenin referans oluşturmasıdır. Ulus devletler bunun örneğini

oluşturmaktadır. Bunun yanında, semt/mahalle toplulukları da ortak kültür ve tarih içinde benzer şekilde değerlendirilebilmektedir. Öte yandan bölgesizleşme, yerelliğin ya da topluluklaşmanın yoğunluğunun azalması ya da topluluğun gevşemesiyle alakalı olarak tanımlanabilir. Hepp (2015, s. 168-169), iki tip bölgesizleşme üzerinde durmaktadır; *fiziksel* ve *iletişimsel* bölgesizleşme. *Fiziksel* bölgesizleşme, göç ve bölgeden uzaklaşmalarla beraber topluluğun gevşemesi hatta ortadan kalmasıyla sonuçlanmaktadır. Günümüzün diasporaları buna örnek olarak verilebilir. *İletişimsel* bölgesizleşme ise iletişimin teknik imkanları ve küreselleşmeyle beraber medya içeriklerinin birçok alandan etkilenmesiyle kültürlerin ya da toplulukların zayıflamasıdır. Bu tez kapsamında ele alınan sanal topluluklar ise bu tanımlamalarla benzerlik göstermesine rağmen özünde farklılıklar barındırmaktadır. Rheingold'un (1995) tanımlamasına yakın olarak, iletişim olanakları sayesinde benzer tarihe, kültüre ve aidiyete sahip insanların teknolojik imkanlarla beraber sanal düzlemde bir araya gelmesini ifade etmektedir.

Her ne kadar Hepp'in (2015) tanımlamaları tez kapsamında ele aldığımız sanal topluluklarını karşılamasa da yaptığı tartışma ve kültürel çalışmaların yeni çalışmalara entegre edilmesinde faydalı bir zemin sunmaktadır. Öte yandan sanal topluluklar üzerine yaptığı göndermeler ile verimli bir tartışma zemini yaratmaktadır.

Bir sonraki bölümde, Jenkins'in (2016) katılımcı kültür tartışmaları ve bağlantılı olarak kültür ve topluluk arasındaki ilişki ele alınacaktır.

2.2.6 Henry Jenkins'in Kültür, Topluluk ve Toplum Anlayışı

Jenkins, kültür, topluluk ve toplum yaklaşımlarında kültürel çalışmalar temel yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Hepp'e (2015) benzer şekilde, toplulukların üretme ve anlamlandırma potansiyellerine gönderme yaparak hegemonik olarak insanları etkilemeye çalışan medya metinlerine karşı etken bir tüketici/kullanıcı/izleyici profili çizmektedir. Farklı bir ifadeyle, toplulukların egemen ideolojiye karşı olan etkileme ve yön verme potansiyeline vurgu yapmaktadır. Jenkins (2016) bu yaklaşımı ortaya koyarken internetin olanaklarına önemli göndermelerde bulunmaktadır. Ona göre, internetin imkanlarıyla beraber içerik üretebilen internet

kullanıcıları anlamı, değeri ya da alternatifi ortak toplumsal bir zekâ ile ortaya koyabilmektedir. Onun bu yaklaşımı, etken izleyici yaklaşımı sunan kültürel çalışmalar temsilcileriyle paralellik göstermektedir. Jenkins’e göre (2018, s. 12) kültür dediğimiz olgu artık katılımcı kültüre dönüşmektedir. Bununla birlikte internet ortamında cereyan eden topluluklar kültürü ve dolaylı olarak toplumu şekillendirme güçlerine kavuşmaya başlamışlardır. Jenkins’e göre (2018), toplumlar henüz tam olarak katılımcı kültürü yaşamamakla beraber 25 yıl öncesine göre daha fazla katılımcı kültür içerisindedir. Bunun ötesinde bir önceki bölümde bahsettiğimiz “yorumcu cemaat” kavramıyla paralellikler söz konusudur. Toplulukları etkileme gücü ve kapasitesi artık toplumu oluşturan bireylerin ürettikleri anlamlar ve metinlerle daha da güçlü olarak hissedilmektedir. Bu doğrultuda, hem Hepp’in (2015) hem de Jenkins’in (2018) ortaya koyduğu yaklaşımlar sosyal medyadaki sanal toplulukları açıklama potansiyeli sunmaktadır.

İnternet ve sonrasında gelişen web 2.0 teknolojisiyle beraber ortaya çıkan sosyal medya platformları sayesinde insanlar, sanal olarak topluluklaşmaya ve tartışma ortamları oluşturmaya başlamıştır. Bireylerin ya da izleyicilerin anlam yaratma gücüne vurgu yapan kültürel çalışmalar yaklaşımlarının temel prensibini sürdüren Jenkins (2009, 2016), sosyal medya ile beraber ortaya çıkan katılımcı kültürün meydana gelişini vurgulamıştır. Katılımcı kültür; bireysel katılıma imkân verilen, paylaşım için alanların olduğu, enformel olarak insanların deneyimlerini birbirlerine aktardıkları oluşumlar içinde ortaya çıkmaktadır (Jenkins, 2016, s. 428) Jenkins’in (2016) *Cesur Yeni Medya* kitabı ise tamamen bu katılımcılığa vurgu yapmak üzere kaleme alınmıştır.

İletişimde dijitalleşmeyle beraber yaşanan yakınsamanın mantığına değinen Jenkins (2016, s. 19), içeriğin artan önemine dikkat çekmektedir. Bireylerin yeni iletişim olanakları bağlamında ortaya koyduğu yaratıcı güç ve etkileşim, katılımcı kültürün ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Jenkins’in (2016) ortaya koyduğu katılımcı kültürün temelinde genel kavramlarla; yaratıcı ifade, kolektif zekâ, paylaşmak, sosyal etkileşim ve yurttaş katılımı yatmaktadır.

Katılımcı kültür yaklaşımı, geleneksel anlamda pasif izleyici kavramlarına tezat bir noktada durmaktadır. Teknik imkanlar sayesinde içerik üretici ve tüketicisinin rollerinin belirsiz olduğu ve herkesin aynı anda üretebildiği ve tüketebildiği bir döneme girilmiştir. Neyin tartışılacağını, neyin değerli ya da üretilmeye değer olduğunu belirleyen bireylerden oluşan bir topluluk ortaya çıkmaya başlamıştır. Elde edilen teknik olanaklar sayesinde, insanlar bir araya gelerek gündeme getirmek ya da tartışmak istedikleri olguları gündeme getirebilmektedirler. Bu durum birçok açıdan toplum içindeki bireylerin yaratıcılık güçlerini ortaya koymalarını ve yeni toplumsallıklar üretmelerinin önünü açmıştır. Jenkins (2016) *Cesur Yeni Medya* kitabında, internet üzerinde kurulan birçok topluluklaşmayı katılımcı kültüre örnek göstermektedir. Katılımcıların, filmlerin ya da TV programlarının gidişatını nasıl etkiledikleri ve alternatif film sahneleri yarattıkları üzerinde durmuştur. Buna bağlı olarak, tez kapsamında konu edinilen sanal topluluklar için de benzer bir yaratıcı güç söz konusudur. İnsanlar; olaylara, tarihsel olgulara ve kültürel değerlere karşı bir tartışma ortamı bulmakta ve içerik oluşturabilmektedir. Bu gelişme alt kültürlerin, azınlıkların ve farklı kimliklerin katılımcı kültür içinde yer edinebilmesine zemin hazırlamaktadır.

Jenkins'in (1992) katılımcı kültür kavramını ilk ele alışı onun *metin avcıları* çalışmasıyla başlamıştır, ancak kavramın tartışılması sosyal medyayı ortaya çıkmasıyla beraber yoğunluk kazanmıştır.

Jenkins'e göre (2016), bireyler katılımcı kültüre birçok farklı şekilde katılabilmektedir. Katılımcılar kimi zaman içerik üretimine katkıda bulunurken kimi zaman içerik üretimine teşvik etme noktasında katkıda bulunabilmektedirler. Bazı bireyler ise sadece izleyici olarak topluluğun içinde yer alabilirler. Bireylerin sadece izleyici olmaları katılımcı kültürün olmadığı anlamına gelmemektedir (aktaran Çetin ve Ayhan, 2020). Nitekim önemli olan katılım zorunluluğundan ziyade istenilen zamanda üretime ya da tartışmalara katılma özgürlüğüdür

Jenkins'in (2016) katılımcı kültür yaklaşımı, sanal toplulukları araştırmak için önemli bir temel oluşturmaktadır. Nitekim sanal topluluklar içinde bireyler kimi zaman içerik üreten kimi zaman ise üretilen içeriği tartışan konumundadır. Birçok

insan ise sadece izlemekle yetinmektedir. Bunun da ötesinde, oluşturulan topluluklar üzerinde anlam aktarımları, kültürel öğelere dair aktarımlar ve üretimler gerçekleşmektedir. Ayrıca büyük toplumsal yapı içerisinde azınlık durumunda bulunan sanal topluluk üyeleri kendi gündemleri içerisinde bir araya gelme ve toplum içinde üretilen anlam ve oluşumları kendi bakış açılarından değerlendirme ve yeniden üretme imkanına erişmektedirler.

Jenkins'in (2016, s. 206) katılımcı kültür kavramıyla beraber vurgu yaptığı bir diğer kavram ise halk kültürüdür. Ona göre, yaratıcı role bürünen insanlar, popüler kültürü yeniden halk kültürüne entegre etmekle beraber onun yükselişini de sağlamaktadırlar. Gündelik yaşam içinde bireyler tarafından üretilen tüm yaratıcı içerikler katılımcı kültür sayesinde kamuya açılmaktadır. Bu durum, kültürel belleğin ve kimliğin topluluklar tarafından etkin bir şekilde şekillendirilmesine de etki etmektedir. Örneğin, geleneksel medya ile mümkün olamayacak şekilde yaşadığı semt ile ilgili arşiv görüntülere ve bilgilere sahip bireyler, bu bilgileri kamuya açık şekilde paylaşma imkânı bulmuştur. Bu durum şüphesiz kültürün ve kimliğin gelecek kuşaklara aktarımında yeni bir ortama zemin hazırlamıştır.

Jenkins'in (2016, s. 49) katılımcı kültür ile beraber üzerinde durduğu kavramlardan birisi de Levy (2001) tarafından ortaya konulan kolektif zekadır. Levy bu kavramı insanların uzmanlıkları çerçevesinde internet üzerinde ortak amaçlar doğrultusunda kullanmalarıyla açıklamaktadır (Jenkins, 2016, s. 429). Ona göre, herkes her şeye hâkim değildir ve bu durumda bazı konularda topluluk içindeki bazı bireyler diğerlerinden öne çıkmaktadır. Böylece, toplumun diğer üyeleri de konu hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Toplum farklı bireylerin farklı uzmanlıkları sayesinde kolektif bir zekaya kavuşabilmektedir. Farklı bir ifadeyle, kolektif zekâ, sanal toplulukların bir arada olarak uzmanlıklarını ve yetkinliklerini artırma becerisidir. Bu kavramın bir diğer önemi ise geleneksel medyanın işleyiş şeklini değiştirme potansiyelidir. Sanal topluluklarla beraber uzmanlıklarını arttıran topluluklar ticari ya da ideolojik olarak üretilen içeriklerle mücadele etme kapasitesini arttırmaktadır.

Jenkins'e göre, internetin sağladığı imkanlarla beraber geleneksel anlamda ortaya çıkan sosyal topluluklar değişmektedir. Fiziksel olarak coğrafi bağlılıkların önemi azalmaktadır. Örneğin, bir semt topluluğuna katılmak için illa o semtte olmak gerekmemektedir. Bununla beraber, o semte bağ hissetmek sanal semt topluluklarına katılım için yeterlidir. Bu durum yeni toplum biçimlerini ortaya koymaktadır. Bu topluluklarda, gönüllülük ve duygusal aidiyetlik hissi geleneksel topluluklarda olduğu gibi büyük önem taşımaktadır. Toplumun üyeleri; menfaatleri ve kültürleri doğrultusunda birden fazla topluluğa bağlı olabilmekte ve istedikleri zaman bağımlı koparabilmektedir. Bu toplulukların bir diğer özelliği ise ortak üretime, etkileşime ve müzakereye açık olmalarıdır (Jenkins, 2016, s. 50). Tüm bu olguların sonunda ise kolektif bilgi oluşmaya başlamaktadır. Bu bağlamda, sanal topluluklar da geleneksel topluluklar gibi kültürün taşıyıcısı ve şekillendiricisi olarak etkindirler. Medya kültürünün oluşumunda önemli bir işlev üslenmektedirler.

Yukarıda ele alınan yaklaşımlar, sosyal medya üzerindeki sanal toplulukları analiz etmek için önemli bir tartışma sunmaktadır. Bununla beraber, katılımcı kültür ve sanal topluluk tartışmalarına ilerleyen bölümlerde tekrar değinilecektir.

2.3 Kültürel Çalışmaların Kültür, Birey ve Topluluk İlişkilerini Açıklama Potansiyeli

Kültürel çalışmalar, kültür, topluluk ve birey ilişkilerini açıklamak için önemli potansiyeller sunmaktadır. Özellikle ideoloji, anlam, birey, kimlik, sınıf, dayanışma gibi kavramlar üzerinden toplum-birey ilişkisini açıklarken kültür boyutuna odaklanılması kültürel çalışmalar yaklaşımlarını toplumları açıklamada verimli bir zemine oturtmaktadır. Özellikle kurucu metinlerin işçi sınıfı analizler, sonraki dönemde kimlik, ırk ve kitle iletişim araçları üzerinden ortaya konulan analizler, kültürel çalışmaları günümüzde de etkin bir yaklaşım kılmaktadır. Bunun ötesinde, topluluklaşma ve toplumların nasıl bir araya geldikleri, nasıl ideoloji ürettikleri ve anlam yarattıkları üzerine derin bir kuramsal temel sunmaktadır. Kültürel belleğin ve kimliğin oluşumunda toplumun aldığı role ve kültürün önemine yaptığı vurgu sayesinde oluşan toplulukları incelemek adına önemli bir kavramsal zemin de içermektedir.

Yeni iletişim teknolojileriyle beraber, kültürel çalışmalar yaklaşımlarının doğrultusunda çalışmalarını sürdüren Hepp (2015) ve Jenkins (2016), sosyal ağlar ve yeni iletişim teknolojileriyle bağlantılı olarak yeni ortaya çıkan toplulukları incelemişlerdir. Hepp'in (2015) merkezsizleşmiş topluluklar, medya kültürü ve medyatikleşen kültürler ile Jenkins'in (2016) katılımcı kültür tanımlamaları tezin konusu olan sosyal medyadaki sanal toplulukları incelemek ve ortaya çıkacak araştırma sonuçlarını değerlendirmek için önemli yaklaşımlar sunmaktadır. Bununla beraber, kültürel çalışmaların kurucu metinlerine referansla çalışmalarını yürütmüş olan Hepp (2015) ve Jenkins (2016), yeni medya çalışmaları için kültürel çalışmaların kuramsal yaklaşımlarını günümüz için de canlı kılmaktadırlar.

Kültürlerde medyanın etkisi giderek daha yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bununla beraber, kültürel çalışmalarda teknolojinin kültürler üzerinden yıkıcı etkisinden ziyade kültür ile teknolojinin iç içe geçmişliğine yapılan vurgu önemlidir (Hepp, 2015; Alver, 2020, s. 30). Kültürel çalışmalar ayrıca teknolojik determinist bir bakışın aksine toplum ve birey arasındaki yeni oluşumlara da gönderme yaparak kültürlerin ve toplumların değişimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, sosyal ağları ve onlar üzerinde meydana gelen sanal toplulukları incelemek üzere önemli temeller sunmaktadır. Kültürel çalışmalar merkezli son dönemde ortaya konulan yaklaşımlarda, bireylerin toplum içindeki yetenekleri ve toplumu/toplulukları değiştirme gücü ortaya konulmaktadır (Alver, 2020, s. 30). Bununla beraber, bireylerin yaratıcılığı, kültürel süreçlere etkisi ve toplulukların demokratikleşme potansiyelleri üzerine durulmaktadır. Bu tartışmalar ışığında, Hepp'in (2015) bölgesizleşen topluluklar, medya kültürleri ve medyatikleşen kültürler ile Jenkins'in (2016) katılımcı kültür yaklaşımları sosyal ağ merkezli birey, toplum ve kültür oluşumlarını açıklamak üzere verimli kavramsal ve kuramsal bakış açıları sunmaktadır.

Kültürel çalışmalar; yeni topluluk oluşumlarının, mikro toplulukların araştırılması için yöntemsel araçlar geliştirmektedir (Bourse ve Yücel, 2020, s. 232). Bununla beraber; kimlikleri, etnik kökenleri, ırk ve cinsiyet temelli oluşumları, alt kültürleri incelemek için önemli bir altyapı sunmaktadır. Özellikle Marksistlerin ortaya koyduğu kültürün egemen ideoloji tarafından oluşturulduğu ve yürütüldüğü

tezine karşı kültürün toplum ya da topluluklar tarafından oluşturulduğu ve işlendiği tezini benimsemektedir. Öte yandan, kültürel çalışmalar “öteki” kavramı içinde alt kültürlerin ve kimliklerin analizine yönelmektedir. Bu yönelim, küreselleşme ve bölgesizleşmeyle beraber sanal toplulukların ve bu topluluklar üzerinde yeni inceleme alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Kısacası, kültürel çalışmalar; yeni medya araçlarıyla beraber daha da geçişken ve karmaşık hale gelen kültür, topluluk ve birey ilişkilerini açıklama potansiyeli sunmakla beraber kültürlerin topluluklar tarafından nasıl şekillendiği ve devamlılığının sağlandığı üzerine birçok yaklaşım ve kavram ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, sosyal ağları ve üzerinde oluşan sanal toplulukları incelerken birey ve toplulukların gücüne yaptığı gönderme ile kültürel çalışmalar bu tez için önemli bir zemin oluşturmaktadır. İkinci bölümde ele aldığımız benlik ve toplum yaklaşımlarıyla paralellik göstermekle beraber kültür kavramını sürece dahil ederek bir bütünlük oluşturduğunu da ortaya koymak gerekmektedir.

3. KÜLTÜREL BELLEK, SEMT KÜLTÜRÜ VE SEMT KİMLİĞİ

Bu bölümde; bellek, kültürel bellek, kültür, alt kültürler, kimlik gibi kavramları incelenecek ve bu kavramların mahalle/semt kültürü, kimliği ile ilişkisine değinilecektir. Bunlarla beraber, çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan benlik kavramına yeniden dönülecek ve kimliğin benlik ile olan ilişkisi ortaya konulacaktır.

Yukarıda bahsedilen tüm kavramlar arasındaki bağıın oldukça geçişken olmasından ötürü yer yer bir kavrama değinirken diğer kavramlardan da bahsetmek gerekmektedir. Bu doğrultuda, ilişkisellik ve anlam bütünlüğü bakımından kültür, kimlik ve bellek kavramları zaman zaman beraber ele alınmış ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda değinilen kavramlardan yola çıkarak mahalle/semt kimliği ve kültürü kavramları tezin araştırmasına katkı sunacak şekilde ortaya konulmaya ve ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

3.1 Bellek Kavramı

Bellek çalışmaları uzunca bir geçmişe dayanmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve soykırımlarla beraber bellek çalışmaları önemli bir araştırma alanı kazanmıştır (Neyzi, 2020, s. 2). Sonraki dönemlerde, geçmişe olan ilginin artması ve geçmişin kimlikle ilişkilendirilmesi ile bellek çalışmaları önemli bir ivme kazanmıştır (Neyzi, 2020, s. 3). Günümüzde ise önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Türkiye’de darbeler, azınlık sorunları, Ermeni Tehciri, Nüfus mübadeleleri ve Türkiye’nin Güneydoğu ve Doğu bölgesinde yaşanan olaylar hakkında bellek çalışmaları ortaya konulmuştur (Neyzi, 2018; Neyzi, 2020 s, 4). Neyin hatırlanacağı, neyin unutulacağı, belleğin kimlikle olan ilişkisi, tarih yazımı, bellek oluşumunda ideolojik temeller gibi birçok başlık ve yaklaşım altında farklı çalışmalar ortaya konulmuştur. Öte yandan, medya ile bellek ilişkisi son zamanlarda üzerinde sıkça durulan bir araştırma alanı haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanılması bellek ile medya çalışmalarının artmasına sebep olmuştur. Çeşitli ideolojik ve siyasi yaklaşımlarla beraber özellikle geleneksel medya araçları toplumların bellekleri üzerinde değişimlere neden olmakta ve bir *medya belleği* kavramının ortaya çıkmasına ortam yaratmaktadır (Atik ve Erdoğan, 2014). Son dönemde ise internetle beraber dijital ağlar ortaya çıkmaya başlamış ve bireylerin etkileşim kurabildikleri, paylaşabildikleri ve yorumlayabildikleri sanal topluluklar oluşmaya başlamıştır. Sanal toplulukların mikro ve makro anlamda kültürel belleğe ve bağlantılı olarak semt kimliğine etkisi ise çalışılmaya değer güncel sorunlara farklı bakış açıları sunacak bir çalışma alanını oluşturmaktadır.

Bellek kavramı üzerinde birçok tartışma ve tanımlama mevcuttur. Türk Dil Kurumu’nun tanımlamasına göre bellek; “*yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin*” olarak tanımlanmaktadır¹⁰. Bellek üzerine önemli kavramsal tartışmalar ortaya koyan

¹⁰ bkz. sozluk.gov.tr (TDK)

Draaisma (2007) çalışmasında, Latince *memoria* (bellek) sözcüğünün iki anlama geldiğini ifade etmektedir. Ona göre bellek hem hatıra anlamına gelirken hem de yazılı olarak kaydetmek anlamında kullanılmaktadır. Kayıt nasıl yapıldığı da farklı bir tartışma alanını oluşturmaktadır. Nitekim henüz yazının çoğaltılamadığı ve yaygın olarak kullanılamadığı dönemlerde, söz ve sözün saklanması/hatırlanmasına bağlı olarak sözlü bellek oldukça büyük öneme sahip olmuştur. Sonraki dönemde ise yazının bulunması ve matbaa ile beraber yazılı bellek ön plana çıkmaya başlamıştır.

Sözlü ve yazılı bellek ayrımına en güzel örneklerden birine Assmann (2018) *kültürel bellek* kitabında yer vermiştir. Assmann sonraki bölümlerde daha detaylıca ele alacağımız kültürel bellek kavramını ortaya koyarken, aktarma teknolojilerine vurgu yapmaktadır. Assmann'a göre teknolojinin gölgesinde aktarma işlemi sözlü ya da yazılı olarak değişiklik göstermektedir. Yazılı ve sözlü kültürün farkları ve önemleri Innis, Ong, McLuhan gibi teorisyenler tarafından da tartışılmıştır (Schick, 2011, s. 14). Yazıyı teknoloji olarak gören birçok kuramcı, yazının ya da sonraki dönemde ortaya çıkan her iletişim aracının iletişim kurma ve iletişimi kayıt altına alma biçimlerini değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu varsayımdan yola çıkarak, günümüzde ortaya çıkan sosyal medya araçlarıyla beraber iletişimin nasıl kurulduğu ve belleklerin nasıl şekillendiğini ortaya koymak önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır.

Günlük hayat içinde gelişigüzel olarak kullanılan bellek kavramı yaşamın ve bağlı olarak kültürlerin kimliklerin ortaya çıkmasında ve süregelmesinde oldukça önemli bir olgudur. Bir an belleklerin olmadığı varsayıldığında en basit günlük işlerin dahi her gün tekrar tekrar öğrenilmesi gerekmekte ve toplum içerisinde belli bir düzen sağlanamayacağı düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, kültürlerin ve kimliklerin oluşması ya da varlığını sürdürmesi mümkün olmayacaktır. Bu noktada, bellek denilen oldu kültürlerin ve kimliklerin oluşmasında merkezi bir noktada yer almaktadır. Bu bağlantıyla beraber, tartışılması gereken ve bu tez için de oldukça anlamlı olan bir soru karşımıza çıkmaktadır: “İnsan belleğindeki öğrenilmişlikler sonsuza denk korunur mu?” ya da “elde edilen bilgileri ya da deneyimleri belleklerde olduğu gibi korumak ne kadar mümkündür?” Bu soruya Loftus'un yaklaşımı cevap niteliği taşımaktadır. İnsan belleğindeki birçok bilgi zaman içerisinde değişmekte ve farklılaşmaktadır

(Loftus, 1988, s. 13). İnsan belleğindeki yaşanan değişimlerin önemli bir kısmı insan iradesinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. İnsanların yaşadığı birçok olumsuz ya da olumlu yeni durumlar, insanların geçmişte yaşadığı anıları yeniden şekillendirebilmektedir. Bu bakış açısıyla, tez kapsamında ele alınan bellek ve kültürel bellek kavramları durağan değil, sürekli değişen ve dönüşen bir olguya işaret etmektedir.

İnsan belleğinin sürekli olarak değişen ve dönüşen bir yapıya sahip olmasının yanında toplumla ilişkisi de bahsedilmeye değerdir. Eğer insanlar belleklere sahip olmasaydı buna bağlı olarak insanların kendi aralarında iletişim kurması ve bir topluluk oluşturması da mümkün olmayacaktı (Loftus, 1988, s. 3). Bu yaklaşım, insanların topluluk olarak var olabilmesi, öğrendiklerini aktararak geleceğini inşa edebilmesi, kendini tanımlayabilmesi ve kendine anlam verebilmesi için belleği merkezi yerleştirmektedir.

Rubin'e göre (2015) insanların benliği ile belleği arasında net bir ilişki söz konusudur. Ona göre, insanın benliğini onun anıları ve hatırladıkları oluşturmaktadır. Benzer şekilde Locke'a göre, bireyler kendilerini başkalarından ayıran geçmişleriyle ilişki kurdukları ölçüde birey olabilmektedirler (Boyer ve James, 2012, s. 10). Bu yaklaşım yukarıdaki ele alınan benlik ve toplum çalışmalarında belleğin yerini ortaya koyması açısından önemlidir. Öte yandan bellek çalışmalarının benlik ve toplum çalışmalarıyla olan bağlantısını vurgulamak açısından da belirleyici bir yaklaşım sunmaktadır.

Hatırlama kavramıyla ilişkili olarak bellek olgusuna üç temel yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlar bireysel, toplumsal ve kültürel olarak ele alınmaktadır (İlhan, 2018, s. 23). Bireyin tek başına bir şeyi hatırlaması mümkündür ancak hatırlananın içeriği ve detayları toplum tarafından büyük oranda belirlenmektedir. Öte yandan eski Yunan filozoflarının belleğe birey temelli bakışı yakın tarihli bellek çalışmalarına tezatlık oluşturmaktadır. Platon'a göre, anamnesis (hatırlama) olgusu doğuş zamanında unutilan bilgilerin yeniden hatırlanmasına gönderme yapmaktadır. Benzer şekilde, Aristoteles'e göre bellek, geçmişte yaşanmış ve unutilmuş

deneyimlerin yeniden hatırlanmasıyla ilişkilidir (İlhan, 2018, s. 33). Yunan filozofların belleğe ilişkin görüşleri günümüzdeki tartışmalara da etki potansiyeli taşımaktadır.

Bellek üzerine çalışmalarıyla bilinen Assmann (2018, s. 27) belleği dört temel boyutta el almaktadır. Bunlar sırasıyla; *Mimetik bellek*, *Nesneler belleği*, *Dil ve iletişim belleği* ve *kültürel bellektir*. Assmann'a göre *Mimetik bellek*, davranışlarla ilgili olan bellek alanını oluşturmaktadır. *Taklit belleği* olarak da isimlendirilen bu bellek türü insanların günlük hayatlarında gördükleri hareketleri taklit etmelerine dayanmaktadır. Assmann'ın ikinci kategorisini oluşturan *nesneler belleği*, insanların etraflarını çevreleyen eşyalarla beraber geçmişlerini hatırladığı ve günlük olaylara anlam yüklediği bellek türünü oluşturmaktadır. Örneğin; karşımızda konuşan bir kişinin giydiği elbisenin bize bir şey anımsatması ya da anılarımıza göre o giysiyi giyene karşı aldığımız tavır nesneler belleğe örnek gösterilebilir. Assmann'ın ortaya koyduğu üçüncü bellek tipi *iletişimsel bellektir*. İnsanlar toplum içinde çeşitli etkileşimlerde bulunarak iletişimsel bellek geliştirmektedir. Böylece insanlar toplumlarla anlaşabileceği bir dil yeteneği geliştirmekte ve doğrudan toplumun bir parçası haline gelmektedirler. Assmann'ın oldukça fazla önem verdiği ve diğer üç bellek tipinin bileşenini oluşturan *kültürel bellek* yaklaşımı belleğin toplumsal yönünü ortaya koyma açısından oldukça temel bir kategoriye oluşturmaktadır. Assmann'ın (2018, s. 28) *anlam aktarımı* olarak da tanımladığı *kültürel bellek*, yukarıda bahsedilen üç kategorinin sınırlarını aşan, taklitlerin ötesinde kimliklerin, ikonların, ritüellerin ve mezar taşları gibi temsiliyetler ve anlamlar barındıran bellek olgularını kapsamaktadır. Farklı bir ifadeyle, geleneklerin geleceğe taşınması, anlamlandırılması ve sürekli olarak yeniden şekillenmesiyle ilgilidir. Bu yönleriyle kültürel bellek ile sosyal bellek arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur.

Son dönemde bireysel ve sosyal bellek üzerine yapılan çalışmalarda ortaya konan en önemli olgulardan biri; insanların hatıraları sanki bir diskten çeker gibi çekmediği ve güncel olaylarla harmanladığıdır (Neyzi, 2009, s. 1). Belleğin nasıl çalıştığı ve insanların neyi ne kadar ve nasıl hatırladığı üzerinde değerlendirmelerde bulunurken geçmişe ait anıların güncel ile olan ilişkisini göz ardı etmemek gerekmektedir. Buna bağlı olarak, geçmişte yaşanmış her şeyi hatırlamayan insanların

neyi hatırladığı ve hatırlamadığı üzerine de düşünmek gerekmektedir. Connerton'a göre (2009), insanlar geçmişte yaşanmış olayların ancak bir bölümünü bir seçki olarak hatırlamaktadır. Bunun temel nedenlerinden bazıları ise bireysel belleğin; sosyal çevre, aile ilişkileri, ideolojik farklılıklar, medya, popüler kültür ve ait olunan topluluklarla beraber şekillenmesidir. Birçok zaman, aynı olaylar farklı gruplar tarafından farklı hatırlanmakta ya da bir grup tarafından hiç hatırlanmamaktadır. Bu bakış açısıyla, Schudson'a göre (2007, s. 179) bireysel bellek mümkün değildir. Ona göre bellek, toplumsaldır ve toplum içindeki kurallar, kayıtlar, bilgiler, yasalar ve gelenekler tarafından şekillenmektedir. İnsanın bireysel olarak zihni toplum karşısında edilgen durumdadır. Buna ek olarak, bellek birçok zaman edebi eserler, müzeler, heykeller ya da anıtlar gibi topluluklar tarafından ortak üretilen olgular etrafında şekillenmektedir.

Schudson (2007, s. 180) çeşitli deneyimlere sahip ve yetenekleri olan insanların oluşturduğu belleği kolektif kabul etmektedir. Ona göre, bir meslek grubunda yetkin olanların sahip oldukları teknik bilgilerle dolu bir bellek bile o meslek grubunun ayırt edici belleği olduğu için toplumsal olarak kabul edilmelidir. Bunun yanında bireylerin kişisel anıları bile toplumsal uyarımlar ve yaşanmışlıklarla ortaya çıkacağı için etkileşim gerektirmekte ve bu özelliğiyle toplumsallık içermektedir. Bu yaklaşım, tezin ilk bölümünde ele alınan benlik-toplum ilişkisinde benliklerin nasıl oluştuğu ve sunulduğu yaklaşımlarına da bir benzerlik içermektedir.

Bireysel bellek konusunda Halbwachs (2018)'ın görüşleri de literatürde kabul görmektedir. Ona göre, bireysel hafıza sadece bireylerin hafızalarında kapalı kalmış ve tek başına açıklanabilir bir olgu değildir. Bireylerin hatıraları bireyin tekil olarak sahip olmadığı fikirler, kavramlar ya da terimler tarafından şekillendirilmektedir (Halbwachs, 2018, s. 46). *The Elementary Forms of Religious Life* isimli çalışmasında toplumsal bellek kavramına değinen Durkheim (2016), bireysel belleğin imkansızlığına vurgu yaparak belleğin doğal olarak toplumsal olmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Durkheim ayrıca toplumsal olanlar dışında bellek hakkında her düşüncenin yanlış olduğunu savunmuştur. Halbwachs (2018, s. 22) bireysel olarak değerlendirilen hatıralarımızın toplum içinde insanlarla olan etkileşimlerimiz

sayesinde hatırladığımız görüşünü ortaya koyarak, içinde olduğumuz toplumun bir an için dışına çıksak dahi anılarımızın toplumsal etkileşimler sayesinde hatırlanmaya devam ettiğini iddia etmiştir. Onun otobiyografik bellek olarak tanımladığı bireysel bellek, kapalı ve tam olarak kişiye ait bir bellek türü olarak değerlendirilmemektedir. Bunun da ötesinde bireylerin bellekleri zamanla beraber yaşadığı topluluğun bir parçası olarak değerlendirilmelidir (Halbwachs, 2018, s. 63-65'ten aktaran Demir ve Akaydın, 2022, s. 486).

Schudson'a göre (2007, s.196) bellek temelde dört ana yaklaşım altında ele alınmaktadır. İlk yaklaşım belleğin toplumsal olarak şekillendiği üzerinedir. Nitekim insanlar etkileşim içinde hatırlamaktadır. Schudson'un ortaya koyduğu ikinci yaklaşım belleğin seçici olduğudur. İnsanlar bir şeyleri hatırlarken bir şeyleri de unutmaktadır. Buna bağlı olarak üçüncü yaklaşım, seçici hatırlamayı etkileyen bilinç dışı ve bilinçli faktörlerdir. Bunun gerçekleşmesinde ise geçmişi öyküleştirme, uzaklaştırma (unutma, unutturma ya da belli noktaların silikleşmesi gibi) ve uzlaştırmaya (anıtlaştırma, müzeleştirme, kurumlar vasıtasıyla kolektifliği sağlama) söz konusudur. Schudson'un ortaya koyduğu son yaklaşım ise toplumsal belleğin hiçbir zaman nihai olmadığı ve sürekli olarak tartışmaya açık olduğudur. Bazı anılar zaman içinde tartışmaya açılabilen, yanlışlanabilen ya da yeniden yorumlanabilmektedir.

Belleğin ilişkili olduğu unsurlardan birisi de bellek ile mekân ilişkisidir. Connerton (2014) mekân belleği üzerine önemli varsayımlarda bulunmuştur. Mekânsal belleğin en önemli unsurları; anıt mekanlar, yer isimleri, kültürel belleğin gerçekleştiği yer olan mahal ve şehirlere ait sokaklarıdır. Bu unsurlar, bireylerin belli olayları hatırlamalarını sağlayan ve anıları canlandıran birer hatırlama alanları olarak değerlendirilmektedir. Gerek sözlü aktarımda gerekse yazılı aktarımda insanların bir şeyleri hatırlamak için belli mekanları referans aldığı görülmektedir. Örneğin, bir sokak arasındaki 100 yıllık bir kafe o bölgenin insanları arasında belli anıların yeniden canlanmasına neden olabilmektedir. Öte yandan günümüze kadar varlığını sürdüremeyen mekanların fotoğrafları da benzer bir işlev görebilmektedir. Tezin araştırma kısmında üzerinde detaylıca durulacak sanal semt topluluklarında geçmişe ait paylaşılan bir mekân fotoğrafıyla beraber diğer katılımcıların o mekân üzerinden

anılarını anlattıkları görülmektedir. Bununla beraber, yer isimlerinin de özellikle bir olayın hafızada yer edebilmesine önemli katkılar sunduğu bilinmektedir. Ülkemizde şehit isimlerinin belli mekanlara verilmesi ya da 15 Temmuz 2016 günü Boğaziçi Köprüsü'nün yaşanan terör eyleminin ardından köprünün isminin 15 Temmuz Şehitler Köprüsü olarak değiştirilmesi olayın yıllar sonra da hafızalarda taze kalmasına bir katkı amacı taşıdığı yönünde yorumlanabilmektedir.

Bellek çalışmalarının bir kısmı ise tarihsel hafıza etrafında şekillenmiştir. Bir topluluk içinde yaşayan insanlar, geçmişte yaşanmış ve direkt olarak kendilerinin deneyimlemedikleri olaylar hakkında belirli fikirler ve düşünceler geliştirebilmektedir. Belirli yıl dönümleri, anlatılar, ritüeller ve fotoğraflar tarihi olayları doğrudan yaşamasak dahi belli görüşlere sahip olmamızı sağlamaktadır. Böylece topluluk içinde yaşayan ve aktarılan izler de belirli tarihi olayların taşıyıcısı durumuna getirmektedir. Ancak bu durum gerçekleşirken, dolayimli bilgiler aracılığıyla ve kurgusal yeniden inşa süreçleri içinde bir aktarım gerçekleşmektedir (İnce, 2010, s. 14). Farklı bir deyişle, tarihsel hafıza geçmişin yeniden tasarlandığı bir duruma işaret etmektedir. Bu durum tarihsel hafızayı net bir şekilde sosyal hafızanın da bir bileşeni haline getirmektedir. Sosyal medya üzerindeki sanal semt topluluklarında paylaşılan tarihi fotoğraflar özellikle sürekli olarak tarihsel hafızayı ve buna bağlı olarak kültürel belleği yeniden şekillendirmektedir. Bu yaklaşım, kültürel çalışmalar bölümünde ele alınan ve Williams'ın (1994) ortaya koyduğu *belgesel kültür* kavramıyla da paralellik göstermektedir. Williams'a göre belgesel kültür, eski zamanlarda üretilen fotoğraf ve metinler üzerinden kültürün taşınması için kullanılan bir terimdir. Onun bu yaklaşımı kültür ile bellek arasındaki güçlü bağlantıya vurgu yapmaktadır. Hepp'in (2015) ortaya koyduğu *medyatikleşen kültür* tartışmaları gerek tarihsel gerekse sosyal ve kültürel olsun tüm hafıza türlerinin medya dolayimli olarak aktarılmaya başladığı üzerine bir tartışmaya kapı aralamaktadır.

Günümüzde toplumların medya araçları üzerinde kurulması bizi yeni bir kavram olarak “medya belleği” tartışmasına götürmektedir. Nitekim gerek internet gerek onun bir yansıması olan sosyal medya insanların bireysel ve toplumsal belleği üzerinden önemli inşa ve şekillendirme etkilerine sahiptir. Bu tezin amaçlarından birisi

de bunu ortaya koymaktır. Bununla beraber günümüzde bellek tartışmaları sonsuz bir tartışma zemini sunmaktadır. Artarak devam eden medya yoğunluğu ve kültürlerin de artık medya kültürlerine dönüşmüş olması, kültürel bellek üzerine yeniden tartışmayı anlamlı kılmaktadır. Buna bağlı olarak, bellek tartışmaları içinde değerlendirilebilecek ancak üzerinde özellikle durulması gereken kültürel bellek kavramı üzerinde ayrıca düşünmek önemlidir.

Bir sonraki bölümde, kültürel bellek üzerine tartışmalara değinilecektir. Özellikle Assmann'ın (2018) kültürel *bellek* kitabı bu noktada önemli bir çıkış noktası oluşturacaktır.

3.1.1 Kültürel Bellek

Kültürel bellek kavramı ilk olarak Alman bilim insanı Assmann (2011) tarafından ortaya konulmuştur. Kültürel bellek; insanın bireysel belleğinin dışında cereyan eden toplumsal ya da kolektif bir belleği işaret etmektedir. Buna bağlı olarak, gelenekler doğrultusunda günümüzdeki kültürel kimliği şekillendirme işlevi görmektedir. Her ne kadar kültürel bellek kavramı sosyolojinin alanı içinde görülse de sonraki dönemde farklı disiplinlerin alanına dahil olmuş ve disiplinler arası bir çalışma ortamına kavuşmuştur. Temur'a göre (2011, s. 157) sosyal bellek toplumun oluşumunda önemli bir unsurdur. Birçok katmandan oluşan sosyal bellek içinde en etkili bellek çeşidi ise kültürel bellektir.

Kültürel bellek aktarım süreçlerinde ortaya çıkan yeniden hatırlama durumlarında, güncel kültürel temsiller ve anlamlar kültürel belleği yeniden kurma görevini üstlenmektedir. Gelenekler, görenekler, adetler ve benzeri geçmişten gelen aktarımlar güncel kültürel anlamlar etrafında sürekli olarak yeniden değerlendirilmekte ve günümüz aktarımlarına yeni anlamlar yüklemektedir. Bu açıklamadan yola çıkarak kültürel bellek kavramını tanımlamak kavramı daha anlaşılır kılacaktır. Kültürel bellek; bilgi birikimlerinin, geleneklerin ileri kuşaklara aktarılması ve kültürel sürekliliğinin sağlanması için kültürel kimliğin sürekli yeniden yapılanması olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda paylaşılan ortak fikirler ve üretilen ortak değerler

ve bu değerlerin nesiller boyu değişerek ya da dönüşerek aktarılmasıyla ilişkili bir olgu olduğundan bahsetmek gerekmektedir.

Kültür ile bellek arasında önemli bağlar söz konusudur. Assmann (2018) *kültürel bellek* isimli kitabında kavramı detaylıca ele almıştır. Ona göre kültürel bellek kavramının temelinde; hatırlama, kimlik ve kültürel süreklilik olguları önemli bağlantılar sunmaktadır. Assmann, her kültürün bağlayıcı bir yapı kurduğu fikrinden yola çıkarak zamansal ve mekânsal olarak birleştirici ve bağlayıcı bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Bir topluluğun “biz” diyebilmesi ve dünle bugünü bağlayabilmesinde kültürel bellek bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Assmann, 2018, s. 23). “Bizi” inşa etmek için “öteki”yi ortaya koymak ve ondan farklılaşmak için topluluğun geçmişle olan bağının korunması ve günümüz ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir (Gülbetekin ve Öztürk, 2016, s. 587). Bunun en önemli yapı taşı ise geçmişten günümüze gelen geleneklerdir.

Kültürel bellek üzerine söylenecek en temel yaklaşım onun iletişim ve geleneklerden beslenerek oluştuğudur (Assmann, 2011, s. 30). *Mimetik, nesnel ve iletişimsel* belleğin bir arada bulunmasıyla oluşmaktadır ve anlam aktarımıyla sürekli olarak yenilenmekte ve taşınmaktadır (Assmann, 2011). Assmann’a göre (2011) hatırlama ya da kültürel bellek aktarımı kendiliğinden olan bir olay değildir. İnsanlar hatırlamak ve belleği aktarmak için çeşitli teknolojilerden ve nesnelerden yararlanmaktadır. Bu teknolojiler, mekân-bilgi ilişkisi bağlamında; yazı, söz, bir yapı ya da coğrafi olarak bir mekân olabilmektedir. Özellikle son dönemde sanal topluluklarla beraber fotoğraf ve video da bu teknolojiler arasına eklenebilmektedir.

Kültürel bellek doğrusal bir süreç olarak işlememektedir. Aksine, değişen anlamlar, unutulmalar, yeniden canlanan hatıralar ve anlamlar, yeniden gündeme gelen uygulamalar şeklinde sürekli olarak değişmekte ve şekillenmektedir. Assmann’a göre (2018, s. 36) hatıralarımız sürekli olarak yeniden kurulmaktadır. Benzer şekilde Jedlowski’ye göre (2001, s. 30) kültürel bellek, geçmişle bağlantılı olarak günümüzde yeniden ortaya çıkmakta ve şekillenmektedir.

Assmann'ın (2018, s. 58) *iletişimsel ve kültürel bellek* kavramlarını ayırması kültürel belleğin ne olup olmadığını açıklamak konusunda sınırlayıcı bir zemin sunmaktadır. Assmann'a göre, *iletişimsel bellek* yakın zamana ait hatıraları içermektedir. Farklı bir ifadeyle, aynı dönemin insanların birbirleriyle paylaştığı anıları içermektedir. Buna bağlı olarak, bir dönemi kapsadığı için zaman içinde var olmakta ve sonrasında unutulmaktadır. Farklı bir ifadeyle, kişilerin ömürleri kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu doğrultuda, kültürel bellek kavramı, kalıcı olan ve nesilden nesile aktarılan belleği oluşturmaktadır. Bunun yanında iletişimsel bellek kısmi olanla, kültürel bellek ise genel olanla ilişkilidir ve kalıcıdır (Assmann, 2018, s. 67). Assmann'a göre (2018, s. 62), tüm bunların ötesinde, kültürel bellek kendiliğinden yayılan bir olgu olmaktan ziyade belli taşıyıcıları sahiptir. Bunlar zamanına ve yerine göre, filozoflar, öğretmenler, yazarlar, din insanları gibi toplum üzerinde çeşitli sorumluluğu bulunan kişilerdir.

Nora'ya (1989) göre; anıtlar, müzeler, kutlamalar, anma törenleri ve kutsal mekanlar kültürel belleğin önemli taşıyıcılarıdır. Assmann da (2018, s. 68) yazı öncesi sözlü kültüre referansla, metinlerin dışında; gelenekleri, oyunları, resimleri, maskeleri, yeme-içme durumlarını, mekanları, giysileri, dövmeleri, takıları ve daha birçok olguyu kültürel belleklerin taşıyıcıları olarak ele almıştır. Fakat, bu bileşenler yazılı kültürlerle beraber kaybolmamış kültürel bellekler üzerindeki etkisini sürdürmeye devam etmiştir.

İkonik ya da kente özelliğini veren mekanlar ile kültürel bellek arasında da doğrudan bir ilişki söz konusudur. Şehirleri oluşturan sokaklar ve caddeler de bu ilişkiye dahildir. Şehirdeki yaşam alanlarının dokusunun değişmesi kültürel bellek üzerinde önemli etkilere sahiptir (Demirarslan, 2018). Nitekim bireyler hatırlarken ya da anı oluştururken mekanların bu oluşuma katkısı oldukça büyüktür. “

“Güncel olarak varlığını sürdürmeyen ancak sanal topluluklarda aktarılan fotoğraflarda ve videolarda varlığı ortaya koyulan mekanlar kültürel belleğimiz ve kimliğinin şekillenmesinde ne derece önem arz etmektedir?” sorusundan yola çıkarak bir çalışma Kandemir (2022) tarafından ortaya atılmış ve TRT Arşiv'in sosyal medya hesaplarıyla beraber kültürel belleğe nasıl katkı sunduğu tartışılmıştır. Araştırma

sonucunda, arşiv görüntülerinin paylaşımına sokulması ve sürekli olarak izlenebilmesinin kültürel bellek aktarımına katkı sunduğu ortaya konulmuştur.

Assmann'ın (2018) ortaya koyduğu *tekrarlama* ve *yorumlama* kavramları kültürel bellek aktarımı için önemli iki kavramdır. Kültürel belleğin canlılığını koruyabilmesi için bir şekilde olayların ve olguların tekrarlanması büyük önem taşımaktadır. Kültürel bellek, insan biyolojisiyle açıklanamayacak bir aktarım şekli olduğu için oluşan hafızaların nesilden nesile canlı tutulması ve bir sonraki kuşağa aktarılması gerekmektedir. Kültürel bellekteki devamlılığın sağlanmasına paralel olarak kimliğin de devamlılığı ve şekillenmesi de söz konusudur. Assmann'a göre (2018, s. 98), kimlik en temelinde bellek ve hatırlamanın ortaya koyduğu bir unsurdur. Bu noktada, belirli olguların güncel olaylarla yorumlanması, buna bağlı olarak canlı tutulması ve tekrar tekrar ortaya konması, kültürel belleklerin devamlılığı için önemli bir etki oluşturmaktadır.

Tarihte yaşanmış olayların sosyal medya aracılığıyla yeniden gündeme gelebilmesi sosyal medyanın kültürel bellek üzerindeki etkisinin tartışılmasına olanak vermektedir. Kandemir'e göre (2022, s. 101) sosyal medya hesaplarıyla beraber kullanıcı yorumları üzerine yapılacak çalışmalar yeni iletişim araçlarının kültürel bellek üzerindeki etkisini anlamlandırmada etkisini ortaya koyacaktır. Kitle iletişim araçlarıyla beraber ortaya atılan kavramlardan biri de "protez bellek"tir. Landsberg'in (2018) "*Prosthetic Memory: The Ethics and Politics of Memory in an Age of Mass Culture*" isimli makalesinde üzerinde durduğu kavram, bugün hatırlanan ile geçmişte yaşanmışlar arasında kurulan köprü üzerinden bir tartışma ortaya konmuştur. Landsberg (2018) *protez bellek* kavramıyla beraber kişisel ve doğal olmayan bir bellekten bahsetmektedir. Ona göre *protez bellek*, kolektif bir bellekten ziyade farklılıkların ortaklaşmasını sağlayan bir olgudur. Onun protez bellek tanımlamasında McLuhan'ın iletişim araçlarının insan eklentisi olması fikrine benzer bir görüş yatmaktadır. Nitekim, *protez bellek* medya aracılığıyla üretilen, insanların farklı yaşantıları ve travmaları öğrenerek empati ortamını ortaya çıkarmaktadır. Böylece başka ve farklı hikayeleri ve anıları bilmeye ve olayları farklı açılardan öğrenmeye zemin hazırlanmış olmaktadır. Sosyal medya üzerinde kurulan ağlar *protez belleği*

ortaya çıkaran oluşumları oluşturmaktadır. Bu özelliğiyle kolektif kimliklerin ve kültürel belleğin güçlenmesine zemin hazırlanmış olmaktadır. Tüm bunların ötesinde, hegemonik bir yapı içerisinde şekillendirilen belleklere ve kimliklere karşı alternatif bir kültürel bellek mekânı ortaya konmaktadır.

3.1.2 Mahalle/Semt Belleği ve Yeniden Üretimi

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre mahalle kavramı “bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri”¹¹ anlamına gelmektedir. Bunun yanında TDK'ya göre semt kavramı ise şehirde yerleşim bölgesi anlamında kullanılmaktadır.¹² Semt ve mahalle kelimelerinin anlamsal yakınlığı sebebiyle bu tez kapsamında semt ve mahalle kavramları beraber ele alınmaktadır. Nitekim aralarında anlamsal ve mekânsal bir bütünlük söz konusudur. Özellikle kentin sakinleri için semt ve mahalle kavramlarının genellikle iç içe geçtiği görülmektedir. Cantek ve Zırh (2015, s. 150) bu duruma örnek olarak Cebeli semtini göstermektedir. Cebeci semti kendi içinde 7 mahalleden oluşmasına rağmen mahalleler arasındaki silik olan farklar tüm bir semti mahalle gibi algılamamıza olanak sağlamaktadır. Öte yandan aidiyetin ortaya çıktığı alanlar olarak ifade edilen mahalleler için semt terimi de kullanılmaktadır (Duman, 2014, s. 24). Bu noktada, semt ya da mahalle kavramıyla beraber temel almamız gereken tartışma; yerel örgütlenmeler ya da mekâna bağlı oluşumların oluşturdukları ve aktardıkları kültürle ilişkilidir.

Mahalle en temel olarak mahal kelimesiyle aynı kökten gelen ve konaklanan yer anlamında kullanılmıştır. Sonraki dönemde ise mahalle kavramı bir şehrin yaşanan semti anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Bayartan, 2005, s. 94-95). Günümüzde de benzer bir anlamı içermektedir. Belli bir yaşam alanını paylaşan insanlar; parklar, sosyal alanlar, kahvehaneler, alışveriş mekanları, dini mekanları ve göç ettikleri bölgelere bağlı olarak zaman içerisinde kendine ait bir bellek oluşturmaktadır. Alver'e

¹¹ Bkz. www.sozluk.gov.tr (TDK)

¹² Bkz. www.sozluk.gov.tr (TDK)

göre (2010, s. 120), kahvehaneler semt ve mahalleler için önemli görevler üstlenmektedir. Mahalle sakinlerinin sohbet etmek, vakit geçirmek ve hikayeler anlatmak için kullandığı bu mekanlar; semt/mahalle kimliğinin, kültürünün ve belleğinin aktarımı için önemli işlevlere sahiptir.

Toplum içinde oluşan anlamlar ve bu anlamların farklarıyla beraber mekanlar bellek mekanları olarak görev üstlenmektedir. Bu bağlamda ele alındığında mahalle ve semtler yaşadıkları değişim ve dönüşümler neticesinde nostaljik bir duyguyla yaklaşılan yerler halini almış ve belleklerin ve kültürlerin muhafaza edilmesine yönelik bir anlayış gelişmesine neden olmuştur. Bu yaklaşımla beraber, mahalle yaşamını konu edilen diziler ve filmler nostaljik bir yaklaşımla mahalle yaşamını konu edinmiş ve mahalle/semt kültürünün muhafaza edilmesine yönelik bir istek uyandırmıştır. Öte yandan güncel olarak yaşadığı ya da bir dönem yaşadığı mahalleye bağı bulunan ve kimliğini edindiği mahalleden ve onun kültüründen kopmak istemeyen insanlar; anılarla, fotoğraflarla ve gençlik anılarıyla mahallenin belleğini sürekli dinç tutma ihtiyacı içine girmiştir. Fotoğraflar ve bu anılar aynı zamanda mekanlarla olan bağları da korumamıza olanak sağlamıştır.

Mahalle belleğinin ve kimliğinin şekillenmesinde tek başına mekanlar görev üstlenmemekle beraber insanların da büyük katkıları söz konusudur. Toplumdaki bireylerin kendi arasındaki etkileşimi bir mahalle kültürünün temel unsurunu oluşturmaktadır. Alver'e göre (2010, s. 117), mahallenin temeli mekân ve insandan oluşmaktadır. Farklı bir ifadeyle, mekân ile insanların bütünleşmesidir. Zamanla değişen, ayrılan ve yeni gelen insanlar, mahalle kültürünün ve belleğinin değişiminde ve yeniden üretiminde önemli rol oynamaktadırlar. Bu noktada, durağan, değişmeyen bir mahalle kültüründen ve belleğinden bahsetmek pek mümkün değildir. Bunun yanında mahalle içindeki bazı insanlar kültürel belleğin ve semt belleğinin oluşumunda diğer insanlara oranda daha büyük katkılar sunmaktadır. Bir mahalle içinde bulunan bir vaiz, imam, yaşlı bir şahıs ya da papaz temsil ettikleri mekanlarla beraber kültürel belleğin önemli taşıyıcıları konumundadırlar. Gürleyen ve Ocağcı (2021)'ya göre; birlikte üretme, etkileşime girme, gündelik yaşam faaliyetleri ve karşılaşmalar kent içindeki belleği taşımaya ve korumaya yardımcı olurken

mahallelerin içinde yaşanan yeni oluşumlar belleğin yeniden üretilmesini ve manipüle edilmesini kapı aralamaktadır. Özellikle Şişli ve Kadıköy'ün değişen mekânsal ve demografik özellikleri belleğin yeniden üretilmesi ve manipüle edilmesi üzerinde etraflıca bir tartışma zemini sunmaktadır. Örneğin Şişli'de tarih içinde değiştirilen sokak ve mekân isimleri ilçenin bir kısmının sahip olduğu azınlık kültürü üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır (Alpan, 2021, s. 228). Bugün Şişli ilçesindeki azınlıklara gönderme yapan birçok sokak ismi değiştirilmiş ve unutulmuştur.

Mahalle içinde mekanlarla bağlantılı anlatılar belleğin aktarımında önemli bir görev üstlenmektedir. Bununla beraber varlığı son bulmuş ve günümüzde bulunmayan mekanlar hakkında insanların sözlü anlatımları kültürel belleğin devamlılığı için önemli bir etkidir. Bu devamlılığın sağlanabilmesi için de semt sakinleri arasında etkileşimlerin devam etmesi gerekmektedir. Son yıllarda kentsel dönüşüm ve şehirlerin çok kısa sürelerde yeniden yapılanması sonucu, semtlere çok farklı insanların göç etmesi semt kültürü ve bağlantılı olarak semt belleği üzerinde yıkıcı etkiler bırakmıştır. Nitekim, belli noktalara kurulan siteler, mahallelerin ya da semtlerin genelinden kopuk insanların mekanlar içinde kapalı kutularda yaşamasına neden olmuştur. Ancak bir dönem aynı semtte yaşamış ancak yeni yapılanmalarla farklı illere ya da semtlere taşınmak zorunda kalmış insanlar, sosyal medya üzerinden o semt kültürünü yaşatmaya çalışmakta ve fiziksel olmasa da sanal ortamda tartışma ve bellek aktarım ortamı bulmaktadır. Bu gruplar üzerinden gerek halen o semtte yaşayan insanlar gerekse bir zamanlar orda yaşamış insanlar yardımıyla yakın zamana kadar mümkün olmayan bir topluluklaşma türü ortaya konulmuştur. Bu durum şüphesiz semt ya da mahalle kültürlerinin ve belleklerin aktarımını devam ettirmeye yeni olanaklar sağlamıştır.

Bu tezin konusu son zamanlarda oluşan sanat semt topluluklarını ve bu toplulukların kültürel belleğe katkılarını incelemektir. Bu bağlamda Fikirtepe, Erenköy, Feriköy, Kurtuluş ve Karagümrük'e ait sanal semt toplulukları incelenecektir. Elde edilecek bulgular semt belleği hakkında yeni veriler ve değerlendirmeler sunmamıza olanak sağlayacaktır.

İstanbul'un birçok semti ve mahallesi geçtiğimiz 100 yıl içinde aldığı göçlerle kurulmuş ya da var olan demografik yapısı değişmiştir. Bu duruma bağlı olarak, kültürel belleğin sürekli olarak yeniden yorumlanması, değiştirilmesi ya da şekillenmesi kaçınılmaz olmuştur. Tüm bunların ötesinde semt bellekleri doğrudan ya da dolaylı olarak sürekli yeniden üretilmiştir.

Semt belleğinin korunmasında ve geleceğe taşınmasında en önemli faktörler mekanlar ve sokak isimleridir. Mekanlara ve sokaklara verilen isimler bellek aktarımında, anıların ve kültürlerin yaşamasında oldukça etkili faktörlerdir. Özellikle Feriköy ve Kurtuluş'ta 1929 büyük Tatavla (Kurtuluş) yangınından sonra Rumca mekân ve sokak isimleri kaldırılmış ve yerlerine Türk milli oluşumları çağrıştıran isimler konulmuştur (Avkovan, 2019). Bu isimlerle beraber semtte önemli kabul edilen birçok isim yok olmuş ve zamanla mekanların anlamı ve belleği aktarılamaz hale gelmiştir. Bunun yanında coğrafi özellikler, demografik yapı ve sosyal alanlar semt belleğinin taşınmasında ve yeniden üretiminde önemli görevler üstlenmektedir. Örneğin, İstanbul'un Şişli ilçesine bağlı Kurtuluş ve Feriköy semtlerinde geçtiğimiz yıllarda yaşanan demografik değişimler bu şehirde kültürel belleğin kısmen yeniden ve farklı bir şekilde üretilmesine zemin hazırlamıştır. Öte yandan azınlık kalan Rum ve Ermeni nüfus, sosyal medya araçları vasıtasıyla hegemonik güç olarak ele alınan geleneksel medyaya karşı alternatif bir bellek taşıma mekânı oluşturmuştur. Öte yandan Beylikdüzü gibi görece daha yeni kurulan ve Anadolu'dan göçlerle oluşmuş semtlerde ise köy kültürü ve buna bağlı olarak aktarılan bir kültürel bellek söz konusudur.

Sonraki bölümlerde üzerinde daha detaylı değineceğimiz semt kimliği ve buna bağlı olarak semt belleğinin belirgin ve belli sınırlar dahilinde oluşabilmesi için birçok unsur değerlendirilmelidir. Bunlar nüfusun yapısı, dini yönelimler, etkin köken, kullanılan dil yapısı, o bölgede yaşayanların ekonomik durumları, mahalledeki mekanlar ve fiziksel şartlardır. Nitekim bir semtin ya da mahallenin sınırları ve diğer semtlerden ve mahallelerden farkı bu yapıların çeşitlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, üretilen ve yeniden şekillendirilen bellek de her semt için farklılaşacaktır.

Semt üzerinde oluşan belleğin sonraki nesillere aktarmak için ise kartpostallar, metinler, eski haritalar, fotoğraf arşivleri önemli görevler üstlenmektedir (Gürleyen ve Ocakçı, 2021, s. 125). Mahalle/semter bağlantılı olarak hayatın belli değeri, inanç, gelenekler çerçevesinde oluşan kendine özgü bir kimliği, yapısı ve belleği olan yaşam alanlarıdır (Alver, 2010, s.117). Bu yaşam alanlarında mekanların değışmesi ya da mekanlara yüklenen anlamların değışmesi geçmişten gelen izlerin tam korunamamasına ya da yeni gelenler tarafından yeniden şekillendirilmesine neden olmaktadır. Bir yaşam alanının kimliğini ve belleğini koruyamaması onun içinde yaşayanların alana ait duygularının da azalmasına neden olabilmektedir (Al, 2011, s. 29). Duygusal yoğunluğun azalması kültürün ve kimliğin gevşemesine neden olabilmektedir.

3.1.3 Dijital Bellek

Bellek kavramı yeni iletişim teknolojileriyle beraber farklı boyutlarda ele alınmaya başlamıştır. Nitekim özellikle internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla beraber dijital bellek kavramı hafıza çalışmaları içinde daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Günümüzde birçok veri ve paylaşım yeni iletişim araçları üzerinde aktararak ya da korunarak dijital belleği oluşturmaktadır. Bu sayede, insanların unutabileceği birçok sağlık verisi ya da tarihi olay dijital olarak saklanarak gelecek kuşaklara ya da farklı insanlara ulaştırılabilmektedir.

Dijital bellek; sanal ortamlarda veri depolama, arşivleme, saklama anlamına gelen bir kavramdır. Facebook gibi sosyal medya üzerinde paylaşılan birçok fotoğraf, anı, yorum da dijital belleğe işlenerek gelecek kuşaklara ya da topluluklara aktarılabilmektedir. Bu durum bir yandan belleklerin silikleşmesinin ya da anıların kaybolmasını engellerken diğer yandan insanların bellek üzerindeki kontrolünü kaybetmesine neden olabilmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi insan belleğinin öznel yapısıdır. İnsanlar hatırladıkları ve geleceğe aktardıkları durumları sürekli olarak kendi akıl ve yargı süzgecinden geçirmektedir. Şüphesiz bu belleklerin yazısı olarak dijitalleşmesi için de geçerli olabilmektedir. Fakat öte yandan fotoğraf ve mektup gibi belgelerin dijitalleşerek yeniden üretilmesiyle birlikte bellek daha demokratik bir unsur halini almaktadır.

Sosyal medya üzerindeki sanal semt toplulukları da belleklerin adeta dijitalleştiği mekanlar olarak değerlendirilebilmektedir. Sanal topluluklar üzerinde paylaşılan görsel ya da yazılı metinler, anlık olarak ağızdan ağıza aktarılan anlatılara göre daha kalıcı bir hal almaktadır. Nitekim, topluluğa sonradan dahil olan bir topluluk üyesi öncesi zamanlarda paylaşılan tüm içeriği dijitalleşen aktarımın kalıcılığı sayesinde görebilmektedir. Bu durum yüz yüze bellek aktarımında mümkün olmayacak birçok tartışmaya zemin hazırlamaktadır. Ayrıca teknolojinin insan uzantısı olarak algılanması üzerine McLuhan'ın (1994) ortaya koyduğu tartışmalara benzer bir tartışma zemini ortaya koymaktadır. Nitekim insan belleği artık dijitalleşmeyle beraber birçok farklı mekân ve unsurdan etkilenmekte ve şekillenmektedir. Kùltürlerimiz ya da kimliklerimiz sadece biyolojik olarak insan belleği tarafından değil dijital bellekler tarafından da şekillendirilmektedir. Bu durum şüphesiz kültürel bellek üzerine de bir etki unsuru yaratmaktadır.

Sosyal medyanın katılımcı yapısı sayesinde topluluk oluşturan insanlar, kurdukları ağlar üzerinde paylaştıkları görsel ve yazılı metinlerle beraber dijital arşivlerin oluşmasına katkı sağlamaktadırlar. Özellikle tez kapsamında ele alınan tüm sanal semt toplulukları aynı zamanda birer dijital bellek görevi görmektedirler. Taşkıran'a göre (2022, s. 11) dijitalleşme ve oluşan dijital arşivlerle beraber bireysel belleklerin sanal topluluklarda kalıcı hale gelmesinin yanında kültürel belleğin dijitalleşmesi ve aktarılması üzerine de yeni bir tartışma boyutu ortaya çıkmıştır. Şüphesiz, dijitalleşme öte yandan kültürel yapılara ve kültür kurumlarına da değişim getirmektedir. Bu tezin en temel amaçlarından birisi de dijitalleşmeyle beraber oluşan sanal toplulukların kültürel belleğe etkisini ortaya koymaktır.

Dijital bellek ile insan belleği arasında temel bazı farklar söz konusudur. Frostig'e göre (2009, s. 164), insan belleğinde hatırlama işlemi gerçekleştirirken; deneyimler, yaşlılığa ve olayın üzerinden zaman geçmesine bağlı olarak anıların muğlaklaşması, sübjektif olarak hatırlanacak olayın ya da durumun yeniden şekil alması gibi durumlar söz konusudur. Öte yandan, bir belleğin dijital hale gelmesiyle bu tür durumlar azalarak bellekler daha korunaklı hale gelmektedir (aktaran, Erdem, 2019, s. 540).

Dijital bellek kavramı denildiği zaman tartışılması gereken noktalardan birisi de müze, sanat galerisi, kitap, dergi, fotoğraf gibi birçok kurum ve teknik çıktının dijital ortama aktarılmasıdır. Bu sayede insanlar birbiriyle iletişim kurmak ya da farklı bir mekâna gitmek zorunda kalmadan istedikleri olay hakkında birilerinin aktardığı dijital belleğe ulaşabilmektedir. Bu durum katılımcı kültürün (Jenkins, 2016) günümüzü nasıl sarmaladığının da bir göstergesidir. Günümüzde kültürler artık dijital kültürlerle, bellekler ise dijital belleklere dönüşmeye başlamıştır. Bununla beraber dijital belleğe aktarılan olayların günümüz bakış açısıyla algılanması ve değerlendirilmesi biyolojik belleklerde olduğu gibi sürme eğilimi içerisindedir. Nitekim insanlar ulaştıkları verileri yine de her şeye rağmen kendi süzgecinden geçirmektedir.

Dijitalleşmenin bellek üzerinde temel birkaç işlevi söz konusudur. İlk olarak dijitalleşme ile beraber bir yeniden üretim imkanı ortaya çıkmıştır. Bir fotoğraf, mektup ya da anı dijital ortamın imkanlarına uygun şekilde hem kitlelerle paylaşmak hem de depolamak üzere dijital ortamlara eklenebilmektedir. Bu durum fotoğraf, mektup, belge gibi içeriklerin taranması ve dijital hale getirilmesiyle olurken anıların da zihinlerden metinlere dökülmesiyle gerçekleşmektedir. Kısacası, her bir bellek dijitalle aktarılırken yeniden üretilmiş olmaktadır. Bununla beraber, dijitalleşen bellek yeniden üretimin ardından daha geniş kitlelere ya da topluluklara yayılabilmektedir. Nitekim bir kere taranan ve dijital hale getirilen fotoğraf artık sonsuz kez çoğaltılmaya açıktır. Bu durum biyolojik olarak belleğin kapasitenin sınırlarını aşan bir paylaşım imkanına zemin hazırlamaktadır.

Dijitalleşme kavramının tanımlaması yukarıda ele aldığımız dijital bellek kavramını açıklamak için önemli bir unsurdur. Dijitalleşme; çeşitli bilgisayar teknolojilerinden faydalanarak çeşitli fotoğraf, metin ve sanat eserlerinin dijital kopyalarının ortaya çıkarılmasıdır (Kaiku ve Puipui, 2012 aktaran Çakmak, 2017, s.20). Nitekim birçok kültürel bellek topluluğu ya da kurumu bu şekilde anıları ve hafıza ürünlerini dijitalleştirmekte ve kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Özellikle günümüzde müzelerin dijital ortamlara aktarılması da kültürel belleğin bir dijital bellek haline gelmesine örnektir.

Tarihi ve toplum tarafından nefret ve üzüntü unsuru olan olaylarda belleklerin dijitalleşmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Nazi zulmüne maruz kalan binlerce Yahudi'nin torunları bugün birçok hikâyeye ve dokümana belleklerin dijital ortama aktarılması sayesinde ulaşmaktadır. Bu bakımdan ele alındığında sanal semt topluluklarında paylaşılan her unsur gerek o semtin tarihini bilenler gerek bilmeyenler için kültürel bir gösterge işlevi görmektedir. Bununla beraber dijitalleşen bellek sadece belli bir sanal toplulukta kalmayarak internetin sonsuz havuzunda dağılmaya ve sürekli olarak yeniden üretilmeye başlamıştır.

Bir sonraki bölümde alt kültür kavramına ve bağlı olarak semt ve mahalle kültürünün aktarımı üzerinde durulacaktır.

3.2 Alt Kültürler

Alt kültür kavramı özellikle 1920'lerden bu yana kültür içindeki farklı ve “sapkın” yaklaşımları ortaya koymak üzere ele alınan bir olgu olmuştur. 1940'lardan sonra ise işçi sınıfına ait gençlerin oluşturdukları topluluklar temelinde ele alınmıştır (Bourse ve Yücel, 2020, s. 152).

Alt kültür kavramı, egemen kültürün içinde kendine münhasır davranış kalıpları ya da inanca sahip toplulukları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Tanrıku, 2015, s. 476). Bu topluluklarda, toplumdan genel anlamda bir bağımsızlık söz konusu olmamakla beraber toplumla bağlantılı ancak farklılığını ortaya koyarak yeni bir kimlik edinimi söz konusudur. Farklı bir ifadeyle, bir kültürün yeniden anlamlandırılması ve farklılaşmasıyla ortaya çıkan bir olgudur. Mercer'e göre, bir toplum içerisinde birçok alt topluluk vardır ve bu topluluklar farklı karakteristikler ve davranış kalıpları içermektedir. İçerdikleri farklılıklar bağlamında alt kültürlerin tanımlanması oldukça farklılıklar gösterebilmektedir (aktaran Yinger, 1960, s. 625).

Wolfgang ve diğer. göre (1967) alt kültür kavramı ikinci dünya savaşına kadar literatürde çok sık yer almamıştır. Gordon'un (1947) tanımı ise kavram hakkında önemli ilk tanımlamalardan birini oluşturmaktadır. Gordon'a göre (1947, s. 40) alt kültür, ulusal kültürün bir alt bölümü olarak etnik, sınıfsal, bölgesel, dinsel bağlarla beraber fonksiyonel olarak insanların birlik oluşturmasıyla alakalı olarak bireylerin

etkilenmesidir. Bourse ve Yücel'e göre (2020, s. 152); bölgesel kimlik alt kültürleri, dinsel ve yaşla ilgili alt kültürler, sınıfsal alt kültürler, temel alt kültür türlerini oluşturmaktadır. Downes'e göre (1966) temelde 2 tür alt kültür söz konusudur. Bunların ilki baskın kültürün dışında kalan ve toplum içinde "dışlanmış" kültür türleridir. Buna en iyi örnek olarak göçmenlerin oluşturduğu bir alt kültürden bahsetmek mümkündür. Diğer alt kültür türü ise, baskın kültürün içinde ve ilişki halinde bulunan gruplar tarafından meydana getirilmiştir. Bu tür ayrıca kendi içinde de ikiye ayrılır. İlki toplumsal olgulara pozitif bir bakış açısıyla meydana gelen; yaşlıların (akranların) ve işçilerin belli haklar için mücadele yürüttüğü oluşumlardır. İkincisi ise, toplumsal olgulara negatif yaklaşan ve onu eleştiren kültür oluşumlarıdır. Bunlar temelde aşırı sağcı ya da solcu siyasi örgütlenmeler, alternatif dini oluşumlar, cemaatler ve tarikatlar olarak kabul edilmektedir. Ulusoy ve Fırat'a göre (2012, s. 558), alt kültürler baskın kültürlerle karşı anlamlı alternatif bir kültür olarak varlığını ortaya koymakla beraber baskın kültüre karşı tam anlamıyla bir mücadele içinde olmamaktadırlar. Bunun yanında alt kültürler alternatif yaşam pratiklerinin ve görünür olma mücadelesinin anlamlı bir yansımasını oluşturmaktadır. Farklı bir ifadeyle, popüler ya da hegemonik olana karşı bir direnç gösterme ve kendi yaşam pratiklerinin farklılığını sürdürme çabasıdır.

Hebdige'e göre (1979, s. 90-92), alt kültür baskın medya iletimlerine engel olmaya çalışan bir sestir. Ancak alt kültürün oluşturduğu ses, baskın kültürün yerine geçmekten ziyade baskın kültür içinde belli olguları değiştirmek ve yeniden tanımlamak için önemlidir.

Çalışan topluluklarından göçmen topluluklara kadar birçok farklı alt kültür oluşumu mümkündür. Ancak temelde tüm kültürün bir parçası olarak kabul edilmektedir. Komarovsky ve Sargent'e göre (1949, s. 143) alt kültür, toplumun kültürel yapısı içerisinde belli bir grup tarafından ele alınan bir kültürel varyanttır. En temelinde ise "dünyalar içinde başka dünyaların olmasıyla" açıklanmaktadır. Alt kültürlerin oluşumunda en itici faktörler; sınıf, ırk, iş, yerleşim yeri ve dini inanç gösterilmektedir. Young ve Mack'e göre alt kültür, paylaşılan ve öğrenilmiş davranışların özel bir topluluk tarafından ortak olarak uygulanması anlamına

gelmektedir (aktaran Yinger, 1960, s. 625). Komarovsky ve Sargent (1949) alt kültürlerin oluşmasında etnik, iş ve bölgesel farklılıkların büyük etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Alt kültür kavramı var olan egemen kültürlere karşı bir “karşı kültür” pozisyonunda değildir. Bunun da ötesinde belli bir topluluk tarafından kolektif olarak bir anlayışla ortaya çıkmıştır. Tez kapsamında ele alınan sanal semt topluluklarını bu gözle ele almak mümkündür. Jenks’in (2007) *Alt kültür: Toplumsalın parçalanışı* isimli kitabında üzerinde durduğu sınıfsal temelli mahalleler ve gençlik kültürleri alt kültüre örnek teşkil etmektedir. Bourse ve Yücel’e göre (2020, s. 151-152) kültürler, alt kültürler sayesinde farklılaşma ve alternatif yaratma kapasitesini gün yüzüne çıkartırken “karşı kültür”ler yaratarak eleştiri ve muhalefet etme gücünü yansıtmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta Bourse ve Yücel’in alt kültür ile karşı kültürü ayrı olarak ele almasıdır.

Moscovici (1979) azınlıkların etkisi üzerine ortaya koyduğu çalışmasında, azınlıkların toplumu etkileme potansiyeli üzerinde durmuştur. Etkin bir azınlığın tanımlanmasına çalışan Moscovici, etkin azınlığın kendi duruşunu ve bu duruşun etkin kültürün bakış açısını değiştirme potansiyeli üzerine görüşler ortaya koymuştur. Alt kültürler bunu yapmaya çalışırken kendi amaçları ve idealleri doğrultusunda tek ses olma durumu da söz konusudur. 1968 sonrası döneme gönderme yapan Moscovici (1979), özellikle etnik toplulukların, öğrencilerin, çevrecilerin ve mahkumların oluşturduğu azınlıkçı bir döneme geçişle beraber alt kültürlerin dönüşümlerin temeli olduğu konusunda fikir ortaya koymaktadır. Onun bu vurgusu, alt kültürlerin toplumu etkileme ve toplumları şekillendirme gücüne bir atıf niteliği taşımaktadır (aktaran Bourse ve Yüce, 2020 s. 156).

Alt kültür kavramı temel olarak bir grup insanla ve onların kolektif hareketleriyle ele alınan bir kavramdır. Özünde ise ağ temelli bir örgütlenme biçimi vardır. Bu özelliğiyle alt kültür kavramı aslında *alt topluluk* olarak algılanmaktadır. Fakat bu kavram, belli tanımsal sıkıntıları da beraberinde getirmektedir (Fine ve Kleinmann, 1979, s. 3). Örneğin, 13-20 yaş arası insanların oluşturabileceği bir gençlik kültürüne o yaştaki tüm insanlar katılmayacaktır. Hatta her genç yaşlıları gibi

davranmayacak ve grubun ağı sistemine dahil olmayacaktır. Bu durum gençlik kültürünün bir alt kültür ya da alt topluluk olarak ayrımını zorlaştıracaktır. Bu doğrultuda, her alt topluluk bir alt kültür oluşturamayabileceği gibi her alt kültür de bir topluluk meydana getirmeyebilmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak her benzer özellikteki insanları aynı topluluk içinde değerlendirmek yanlış çıkarımlara yeden olabilmektedir.

Her ne kadar alt kültürler genel olarak ırksal, bölgesel, dinsel ve sınıfsal olarak ifade edilse de günümüzde sabit, stabil ve kesin olarak bu kategorizasyonların sınırlarının belirsiz olduğu ifade edilmektedir. Modern dönemlerden post-modern dönemlere girdiğimiz günümüzde sınırları daha geçişken bireysel seçimlerin de önemli hale geldiği bir post-modern alt kültür dönemi egemen olmaya başlamıştır (Ulusoy ve Fırat, 2012, s. 558). Bununla beraber, alt kültürlerin çeşitliliği ve bireylerin alt kültürler arasında geçişi daha olağan ve muğlak bir hal almıştır.

Web 2.0 ile beraber internet üzerinde meydana gelen sosyal ağlar yardımıyla insanlar belli ortaklıklar bulmaya, kendilerine benzer kişilerle bir araya gelerek alt kültürleri oluşturmaya başlamışlardır (Düvenci, 2012, s. 4). Geleneksel alt kültürlerde insanların yüz yüze iletişimleri ve bir araya gelme gereklilikleri yeni alt kültürler için internetle beraber bir zorunluluk olmaktan çıkmaya başlamıştır. Yeni (post) alt kültürlerde insanlar daha çok internet üzerinden bir araya gelmekte, bir sosyal ağ oluşturmakta ve ait oldukları alt kültürü şekillendirmekte ve katkı sunmaktadır. Bunun yanında, internetin imkanları sayesinde yeni alt kültürler baskın kodlara karşı mücadele ederek belli olguları yeniden tanımlama ve küresel ölçekte daha fazla görünür olma imkânı bulabilmektedir. İnternetin olanaklarıyla güçlendirilmiş ya da oluşturulmuş bir alt kültür oluşumu, baskın kültürün egemenliği ve baskısından uzak bir alternatif mecra bulma ve alt kültürün ortaya koyduğu olguları ulaştırma ve kültürleri demokratikleştirme konusunda önemli bir alternatif sunmaktadır. Buna bağlı olarak, insanlar ve ait oldukları alt kültürleri, kendilerini yeniden tanımlama ve şekillendirme için özgür bir ortamla buluşmaktadırlar (Kahn ve Kellner, 2003, s. 300-301). Bunun yanında, alt kültürler herhangi fiziksel bir bağlılık hissetmeden internet üzerinde oluşturdukları sanal topluluklarda bir araya gelebilmekte ve baskın kültüre

karşı bir alternatif sunabilmektedirler. Günümüzde ortaya çıkan ve bu tezin konusunu oluşturan sanal semt topluluklarını ve oluşturdıkları alt kültürleri de bu gözle ele almak gerekmektedir: “*Bir bölgeye bağlı ancak bölgenin sınırlarının ötesinde bir anlam aktarımı*”. Bununla beraber günümüzde politikleşen alt kültürlerle beraber; marjinallik, ötekilik, çok kültürlülük, çok kimliklik, post modernizm ve post yapısalcılık gibi birçok terim alt kültür olgusuyla beraber tartışılmaktadır.

3.2.1 Semt ve Mahalle Kültürü

Yukarıda ele aldığımız alt kültür kavramına önemli örneklerden birini semt ve mahalle kültürleri oluşturmaktadır. Semt ve mahalle kültürleri direkt olarak baskın olan kültüre karşı gelmeyen ancak baskın olan kültüre karşı farklı ya da alternatif anlamlar üreten oluşumlardır. Bu yaklaşımla mahallelerin ürettikleri kültür, dayanışma ve anlam dünyaları birer alt kültür üretme potansiyeli taşımaktadır.

Tüm kentlerin temelinde adeta hücreler gibi mahalleler yer almaktadır. Kentlerin bir nevi ham maddesi olarak mahalleler bir araya gelerek şehirleri ve o şehirlerdeki kültürel yapıyı oluşturmaktadır. Özünde insan ve mekanlar olan mahalleler kentin varlığını ortaya koyan unsurlar olmakla beraber değişen tüm şehir yaşamına rağmen şehrin özü olmaya devam etmektedir (Alver, 2010, s. 117). Bu bağlamda sosyolojik ve iletişimsel olarak semtlerin ya da mahallelerin çalışmaları, makro ölçüde toplulukları anlamada değerli bir çalışma zemini sunmaktadır.

Mahalle ya da semt denildiğinde sınırları tam olarak ifade edilemeyen ve sembolik bir alan söz konusudur. Bu alanda; dayanışma, yardımlaşma, topluluk, kontrol, ortaklık, aidiyetlik gibi kavramlar akla gelmektedir. Farklı bir ifadeyle mahalle içinde yaşayan insanların şehrin bir parçası haline geldiği alanı oluşturmaktadır (Alver, 2010, s. 117). Şehirlerin oluşumunda önemli bir unsur olan mahalle; komşuluğa dayanan ortak bilinç, ortak özellikler, ortak duygular ve mekanların fiziksel sınırları dahilinde ortak faaliyet alanları sunmaktadır (Alada, 2001). Tüm bunlara bağlı olarak, kendi geleneğini ve kültürünü oluşturan mahalle sakinleri kendine güvenli bir sınır çizerek ötekiyle arasına bariyer koymaktadır (Dur, 2015, s. 35). Bu “öteki” kavramı Hall’un (1994) önceki bölümlerde bahsedilen öteki kavramıyla da paralellik göstermektedir.

Mahallelerle ve dolayısıyla mahalle kültürüyle ilgili ortaya konulan argümanlardan biri de mahalle kültürünün günümüzde yavaş yavaş yitip gittiği üzerinedir. Günümüzde yaşanan kentsel dönüşümler, göçler ve insanların daha sık mahalle değiştirmesi geleneksel anlamda Osmanlı'dan günümüze gelen mahalle olgusunu zedelemiştir (Dur, 2015, s.36-38). Ona göre, tüm bu yaşanan değişimlerin sonunda mahalle yerini farklı örgütlenmeler alacaktır. Günümüzde ortaya çıkan sanal semt topluluklarıyla beraber farklı bölgelere göç eden insanlar dahil bir dönem yaşadığı mahalle ya da semtin kültürünü yaşatmaya devam etmektedir. Bu sayede hem mahallenin kültür birikimi hem de kültürel bellek aktarımı devam etmektedir.

Mahallede ilişkilerin şekillenmesinde en önemli faktörlerden biri komşuluk ilişkileridir. Bireylerin mahalle içindeki her bir bellek ya da kültür aktarımı mahalle kültürünün şekillenmesinde etki etmektedir. Farklı bir ifadeyle, farklı gelenek, görenek ve kültürden gelen bireylerin mahalle içindeki aktarımları mahalle kültürünü oluşturan önemli bir etmendir (Alver, 2013, s. 143-146). Candan ve Kazak'a göre (2019, s. 1052) mahalle içindeki her bir birey, örf ve gelenekleri karşılıklı etkileşimler yoluyla aktararak mahalle kültürünü oluşturmakta ve hem başkalarına hem de sonraki kuşaklara aktarmaktadır. Bu bağlamda, mahalle kültürünün oluşumu ve aktarımı bellek oluşumu ve aktarıyla da paralellik göstermektedir.

Günümüzde mahalle kavramı genel itibariyle çocukluk ve çocukluğa ait anıların canlandığı yer olarak varlığını sürdürmektedir. Nostaljik bir duyguyla asla geri gelmeyecek çocukluk ya da gençlik zamanlarını bir mekân ve o mekânın içindeki insanlarla beraber hatırlamaktır. Özellikle kentsel dönüşümün yoğun yaşandığı semt ya da mahallelerde bu nostaljik duygu daha da yoğun yaşanmaktadır.

İnsanlar hayata geldiği zaman ilk sosyal çevresini mahalleler etrafında oluşturmakla beraber bireysel olarak kimliğini de bu mahalle ve semtlerde kazanmaktadır. Nitekim güvenli ve kontrollü alan olarak kabul edilen mahalle ve semtler herkesin birbirini tanıdığı, çocuklar için güvenli alanların olduğu mekanlar olarak kabul edilmektedir. Mahallelerin güvenli yapısı günümüzde değişmiş ve mahalleler yerine güvenli siteler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu oluşumlar mahalle yaşamının getirdiği dayanışma ve mahallelilik/semtlilik duygusuna zarar vermektedir.

Öte yandan mahallelilik anlayışına tehdit oluşturan bu tür yapılaşmalara karşı direnç gösteren bir mahalleli alt kültürünün varlığından söz etmek mümkün hale gelmiştir. Günümüzde özellikle İstanbul içinde meydana gelen taşınmalar ve demografik değişimler yeni mahalle sakinlerinin o mahallenin kimliğini ve sosyal benliğini yaşatan ve aktaran bireyler olmalarına engel teşkil etmektedir. Bunun farkında olan, fiziksel olarak mahallede bulunan ya da bir dönem orada yaşamış insanlar, nostaljik bir duyguyla mahalle kültürünü ve mahalleli arasındaki etkileşimi yaşatmak, hafızayı tazelemek için yeni ortamlar bulma yoluna gitmiştir. Yoğun kentsel dönüşüme maruz kalan semt ya da mahallelerde kültürel oluşumların tehdit altında olmadığı ve göçlerle beraber bu kültürel oluşumların zarar görmeyeceği yaklaşımı o bölgede bulunan insanlara aktarılmalı, tutuculuk ya da karşıtlık oluşturmalarının önüne geçilmelidir (Kılıç ve Hardal, 2019, s. 354). Aksi takdirde yeniden üretilecek ya da devamlılığı sağlanacak bir mahalle kültüründen bahsetmek zor hale gelecek, mahalleler üzerinde yıkıcı etkiler yaratacaktır. Nitekim yeni gelenlerle ortaklaşmak mümkün olmayacaktır.

Günümüzde mahalle kültürünün zayıfladığına yönelik düşünceler, mahalle kültürü ile büyümüş insanların çeşitli kanallar aracılığıyla mahalle kültürünü, belleğini ve bağlı olarak ait olduğu kimliği yaşatma mücadelesini de arttırmaktadır. Özellikle 16. yüzyıl ile beraber olduğu düşünülen mahalle kültürü 1980'ler hatta Türkiye'nin bazı bölgelerinde 1990'ların sonlarına kadar devam etmiştir. Özkan ve diğer. göre (2017) özellikle Osmanlı döneminde sosyal işlevleri ön planda olan mahalleler günümüzdeki konut artışı ve artan nüfusla beraber kültürünü kaybetmeye başlamaktadır. Bunun bir yansıması olarak, günümüzde Facebook üzerinde çeşitli semt ve mahallelere ait yüzlerce sanal topluluk açılmış durumdadır. Buna bağlı olarak mahalle kültürü denilen olgu farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşmakta ve sonraki nesillere ya da dönemlere aktarılmaktadır (Alver, 2013, 143-146). Bu yaklaşımla, ölen bir semt kültüründen ziyade dönüşümün olduğu üzerine yoğunlaşmak daha anlamlı olacaktır.

3.3 Kimlik Kavramı

Kimlik, günümüze kadar birçok farklı bağlamda ve amaçla kullanılmış, ne olduğu konusunda birçok varsayımın ortaya atıldığı bir kavramdır. Kimlik kavramının

akademik olarak ele alınmasına Amerikan pragmatizm geleneği içinde başlanmıştır. Bununla beraber sembolik etkileşimcilik, işlevselcilik, Marksizm, psikanalize kadar birçok alanda kullanılmış bir kavramdır. Hem disiplinler arası bir çalışma unsuru olan kimlik hem de üzerine birçok tanımlama ve çıkarımın yapıldığı bir olgu haline gelmiştir. Son dönemde ise post-modernizm ve dijital ağlarla beraber yeniden gündem olmuş ve kendine çalışma alanı bulmuştur. Buckingham’a göre (2008, 1-2); gelişim psikolojisi, sosyal teori, sembolik etkileşimcilik, kültürel çalışmalar ve bunlar gibi birçok disiplin ve alt disiplinde kimlik kavramı önemli yer tutmaktadır. Tez kapsamında ele alınan benlik ve toplum kuramları ve kültürel çalışmalarla ise doğrudan bağlantılı bir kavramdır. Nitekim kimlik; kültür, bellek, topluluk, rol gibi kavramlarla doğrudan ilişki içerisinde.

Birçok anlamda kullanılan kimlik kavramı Türk Dil Kurumu’na göre üç şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre kimlik, “toplumsal bir varlık olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” olarak ele alınmıştır. Bunun yanında aynı kurum, kimlik kavramını “kim olduğunu tanıtan belge (nüfus cüzdanı)” ve “herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özellikler bütünü” olarak da tanımlamıştır¹³. Bu tez kapsamında, kültür ve bellek kavramlarıyla da paralel olarak, kimliği yukarıdaki belirtilen Türk Dil Kurumu’nun ilk anlamında ele almak daha yerinde olacaktır. Hewitt ve Shulman’a göre (2019, s. 138), kimlik en temel anlamıyla benlik, rol ve konumlar arasında bir ilişki kurma ve bu ilişkiyi sürdürme olayıdır.

Kimlik, insanların kendini tanıma ve dışarıdan tanınma süreçlerinin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanların kendi kimliğini ortaya koyması, yaşadığı toplum içinde farklılığını ortaya çıkarma ve kabul görme amacı taşımaktadır (Hewitt ve Shulman 2019, s. 147). Bununla beraber, dayanışma kuracağı ve etkileşim içinde bulunacağı toplulukları ortaya koyma ve kendinden olmayanı belirleme çabasını da içermektedir.

¹³ Bkz. www.sozluk.gov.tr

Kimlik; *sosyal, kişisel ve durumsal* olarak üç kategoride ele alınabilir. Hewitt ve Shulman, kimliğin temeli üzerine yoğunlaşmış ve kimliğin kaynağını ortaya koymaya çalışmıştır. Onlara göre, *durumsal* kimlik için bir rol¹⁴ gereklidir. Örneğin okulda öğretmen olmak durumsal bir kimlik olarak ifade edilebilir. *Sosyal* kimlik ise bir toplulukla özdeşleşme ve kendini tanımlama şeklinde ortaya çıkmaktadır. *Kişisel* kimlikler ise bir olay ya da proje etrafında şekillenen kimliklerdir. Örneğin bir kişinin ünlü olmasından dolayı belli davranış kalıplarını uygulaması kişisel kimliğe örnek olarak gösterilebilmektedir (Hewitt ve Shulman 2019, s. 148). Tez kapsamında ele alınacak önemli kimlik türünden bir tanesi sosyal kimlik ve onun bireysel kimlik ile ilişkidir. Yukarıda ele alınan üç kimlik tipinin de kalıcı olmadığını ortaya koymak gerekmektedir. Örneğin, bir topluluk dağıldığında kişinin sosyal kimliği de aynı şekilde devam etmeyecektir. Kùltürlerin sürekli şekillenip yeniden üretilmesi gibi kimlikler de durağan değildir. Della Porta ve Diani'ye göre (2020, s. 131), kimlik değişmez, baştan beri var olan bir olgu değildir. Tam tersi olarak, kimlik sürekli olarak yenilenen, zayıflayan, kolektif hareketlerle beraber güçlenen ya da güç kaybeden bir olgudur. Bununla birlikte kimlik “öteki”nin belirlenmesi için de önemli kabul edilmektedir. Bireyler bir yandan kendini bir gruba ya da topluluğa dahil etmeyi amaçlarken öte yandan karşıt bir topluluk ortaya koyarak kendi konumunu netleştirmektedir. Kimlik sadece bir gruba aitliği değil diğer bir gruba mesafe koymayı da barındırmaktadır (Tilly, 2004; Della Porta ve Diani, 2020, s. 131). Schlesinger'a göre (1987, s. 235) kimlik, bir şeyleri içermenin ya da dahil edilmenin aracı olarak görülse de aynı zamanda dışlamanın ve dışarda bırakmanın da bir unsurudur. Farklı bir ifadeyle, kimlikler toplum içindeki sınırları belirleyen unsurlardır. Buna paralel olarak, kimlikler toplumsal ilişkilerin ürünüdür ve belli ilişkiler sistemi ya da simgelerdeki ortaklıklar olarak ortaya konulmalıdır. Kolektif eylemler sonucu oluşmakta ve sürekli olarak gelişip yenilenmektedir (Schlesinger, 1987, s. 236).

¹⁴ Goffman'ın (1978) dramaturjik yaklaşımına gönderme yaparak benzer bir rol kavramını işaret etmektedirler.

Kimliklerin ortaya çıkmasının bir nedeni de korkudur. Farklı kùltùrlere, ırklara karşı düşmanlık ya da kinin en temel kaynağı sınırların olmadığı bir durumda kendi kimliğinin yok olup gideceğı düşüncesidir. Mattelart ve diğer. in (1984) savunduğı en temel argümanlardan biri de kùltürel kimliği savunma durumunun ırkçılığa ya da şiddete götürme olasılığıdır. Kùltürel kimlik kavramına bir sonraki bölümde daha detaylıca değinilecektir.

Bauman'a göre (2020, s. 19) kimliğin oluşmasına neden olan iki topluluk tipi vardır. Bunlardan ilki, insanların güçlü bağlarla kader birliği ve hayat paylaşımı yaptığı topluluk tipleridir. Diğer topluluk tipi ise, çok kùltürlü ve çeşitli fikirlerin içinde insanları bir arada tutan ortak fikirlerle oluşan topluluklardır. Bu topluluklar fikirler temelinde kurulduğu gibi fikirlerin değişmesiyle son bulabilmektedir. Nitekim kişi zamanla fikirlerinin ve kimliğinin sabit olmadığını fark ederek birçok şeyi yeniden anlamlandırabilmektedir.

Coşkun (2003, s. 6) kimlik kavramını Hewitt ve Shulman (2019) ve Bauman'dan (2020) farklı olarak ifade etmektedir. Coşkun'a göre; bireysel kimlik, kişisel kimlik, grup kimliği, toplumsal kimlik, milli kimlik ve kùltürel kimlik gibi kimlik türleri birbirlerinden ayrı olarak ele alınmalıdır. Coşkun (2003) bireysel kimliği, resmi olarak bizi tanımlayan ve kim olduğumuzu ortaya koyan kimlik türü olarak ifade ederken, kişisel kimliği sosyal psikoloji temelinde ele almaktadır. Bir bebek doğduğunda ona verilen isim onun bireysel kimliğinin ilk aşamasının oluşması anlamına gelmektedir. Öte yandan kişisel kimlik; topluluk, toplum, kùltür, ulus temelinde, kişinin belli bir grup insanla beraber özdeşleştikleri ve kolektif unsurlarla ortaya çıkan kimlik türüdür. Bu kimlik türünde, kan bağı, dini bağlar, kùltürel yakınlıklar, ırksal yakınlıklar ve milli değerler önemli rollere sahiptir.

Kimlik olgusu; aidiyetlik duygusu ile ortaya çıkan dayanışmanın, istikrarın ve kaotik yapıyı düzenleyen bir faktör olarak algılanabilecek bir nitelik taşımaktadır. Bu niteliğin özünde ise sürekli değişim, yeniden üretilme, güçlenen, ortaya çıkan ve belli olaylar sonrasında zayıflayan ve yok olan bir olgu olması yatmaktadır. Bu bağlamda Coşkun'a göre (2003, s. 7) kimlikler; kümülatif olarak birikimle oluşan ve değişen,

grup içinde bulunan insanlara güven, kontrol ve birlik sağlayan oluşumlardır ve kendi içinde sürekli değişim içindedir.

Kimlikler (özellikle sosyal kimlikler) topluluk içinde bir ortaklaşmadan doğduğu için grup içinde dayanışmayı, desteği ve yardımlaşmayı da güçlendirmektedir. Kimliğin kültürle ve tarihle ilişkilendirildiği durumlar da dahi sürekli olarak yeniden üretildiği ve değişime uğradığı görülmektedir. Toplumsal bellek üzerine yapılan birçok araştırmaya göre bir kimliğe ait olan gruptakilerin tarihi olayları, kültürleri kendilerine göre yeniden anlamlandırdıkları, değiştirdikleri ve seçtikleri ortaya konmuştur (Swidler ve Ardit, 1994, s. 308-310). Bu tartışmadan yola çıkarak tarihin ve yaşamışlıkların geleceğe belli süzgeçlerden geçerek geldiğini ya da hiç gelmediğini ortaya koymak gerekmektedir.

Lacan tanımının diyalektiği kavramına vurgu yaparak kimlik kavramını benlik kavramı etrafında açıklamaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak, Winnicott da Lacan'a gönderme yaparak değindiği ayna metaforu ile ilk aynanın anne yüzü olduğunu vurgulayarak kimlik ve benlik oluşumundaki önemli unsurun başkaları olduğunu ortaya koymuştur (Aktaran Arslantaş, 2008, s. 108-109). İlerleyen bölümlerde benlik ile kimlik ilişkisine daha detaylı olarak değinilecektir.

3.3.1. Kültürel Kimlik

Bireysel olarak kimliklerin ortaya çıkmasında ırk, etnik köken, ulus, din ve cinsiyet gibi unsurlar önem taşımaktadır. Mora'a göre (2008, s. 4) bu unsurlar etrafında şekillenen kimlikler, bireylerin kimlikler üzerindeki anlayışlarını ortaya koyacağı için kültürel kimlik kavramı bu noktada devreye girmektedir.

Karkın ve Karaburun'a göre (2012) kimlik içinde sosyal ve kültürel unsurlar barındırmaktadır. Onlara göre, insanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden birisi kültür oluşturmalarıdır. Buna bağlı olarak, kimlik oluşumu kültürün bir çıktısı gibi değerlendirilmektedir. İnsanların bir topluluk içinde belli maddi manevi değerler etrafında edindiği kimlik, onun kültürel kimliğini de oluşturmaktadır.

Kültürel kimlik; ortak bir alanda, ortak amaçlar için bir araya gelmiş, oluşan ortaklıklarla beraber oluşan kültürün kimlik haline gelmesini ifade eden bir kavramdır. Bir kişinin belli normları, davranış kalıplarını ve değerlerini bir kültürden ziyade diğerini tercih etmesiyle ilişkilidir (Campbell, 2000, s. 1). UNESCO'nun 1982 yılında Mexico City'de düzenlediği Kültürel Siyasalar Üzerine Dünya Konferansı'nda kültürel kimlik kavramının tanımlanması üzerine tartışmalar yapılmıştır. Konferans'tan çıkan tanımlamaya göre kültürel kimlik; tarihten gelen geleneklerin, göreneklerin, manevi, ahlaki ve etik değerlerin günümüz kuşakları tarafından savunulması olarak ifade edilmiştir (UNESCO, 1982, s 8; Schlesinger, 1994, s. 246-247). Kısacası yeni kuşakların geçmişten gelen kültürel değerleri benimsemeleri elzemdir.

Kültürel kimliğin ulusal kimliğe eşit olmadığı yönünde bir anlayış söz konusudur. Her ne kadar dil kültürel kimliğin taşıyıcısı ve temel çıkış noktası olarak görülse de kültürlerin kendi içinde bir özerklik içerdiği ve ulusal kimliklerden bağımsız var olabileceği ortaya konulmuştur. Bu çıkarım, kültürel kimliklerin temelsiz bir oluşum olduğu anlamına gelmemektedir (Schlesinger, 1994, s. 248). Kültürel kimlikler sıklıkla çoklu, akışkan ve hibrit oluşumlardır. Ibold (2010) kültürel kimliği dünya görüşlerini kendi kimliğine uyarlama ve benzer pratikler bağlamında insanların bir araya gelip bir topluluk oluşturmaları olarak ele almaktadır. Çeşitli dünya görüşleri günlük pratikler aracılığıyla nesilden nesile devam etmekte ve kurumlar vasıtasıyla değerlerin geleceğe taşınması sürdürülmektedir. Bu bağlamda kültürel kimlik; kolektif kimlik ile bireysel kimlik arasında bir yerde durmaktadır (Ibold, 2010, s.522). Bireysel kimliğin aksine kültürel kimlik, bireylerin içinde bulundukları kültürel grupların diğer kültür gruplarıyla mesafesini ortaya koymayı sağlamaktadır (Ibold, 2010, s.523). Bu bakımdan bir yandan çatışırken diğer yandan da toplumsal olarak ötekinin ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Toplumdaki insanlar kültürel yakınlıklarına ve aidiyetlerine göre belli düşünce ve davranış kalıplarını (yas, kutlama, düğün, bayramlar gibi) belli kodlar bağlamında kullanmaktadır (Mora, 2008, s.6). Bu kodları bir bütünlük içinde kullanan ve bir topluluk içinde bulunan bireyler bir arada kültürel kimliği oluşturmaktadır. Bu kimlik,

tüm maddi ve manevi değerleri içermektedir. Bu sayede belli topluluklar birçok kültür ve kimlik bütünü içerisinde kendini diğer kültürlerden ayırmak için kültürel ortaklıkları bir kimlik haline getirmektedir. Bu şekilde topluluklar varlığını ve kültürel değerlerini koruma ve yaşatma çabasını derinleştirmiş olmaktadır.

Kültürel kimlik, tarihsel ve özcü olarak iki farklı noktadan ele alınabilmektedir. Özcü yaklaşıma göre kültürel kimlik, oluşum ve gelişim sürecini tamamlamış ve meydana gelmiş bir özdür. Tarihsel yaklaşıma göre kültürel kimlik, hiç tamamlanmayan, sürekli oluşum halinde olan değişime, gelişime her zaman açık bir oluşumdur (Mora, 2008, s. 4). Bununla beraber kültürel kimlik değişkendir, mutlaklık yoktur ve dolayısıyla sürekli olarak topluluk içindeki bireyler tarafından bilinçli ve bilinçsiz olarak yeniden tanımlama gerektirmektedir.

Hall'e göre (1994, s. 223-225) kültürel kimlik üzerine az iki temel düşünce mevcuttur. Bunlardan ilki; paylaşılan kültürler, kolektiflik bağlamında gerçek benliğin ortaya çıkması, belli tarihsellik çerçevesinde ve tarihsellikten gelen kültürel kodlar bağlamında tek bir insan (one people) olarak topluluğun ortaklaşmasıdır. Hall'un kültürel kimlik için üzerinde durduğu diğer yaklaşım ise, her ne kadar benzerlikler olsa da farklılıkların ortaya çıktığı, tarihin zamanla değiştirildiği gerçekten kim olduğumuzdan ziyade kime dönüştüğümüzle ilgili ve kesinlikten bahsedilemeyen bir olgu olduğudur. Farklı bir ifadeyle, olmaktan ziyade neye dönüştüğümüzle ilgili bir sürece işaret etmektedir. Hall'e göre, (1994, s. 225) kültürel kimlik kavramı geçmişten geldiği kadar gelecekle de ilgili bir olgudur ve sürekli olarak geleceğe doğru giden bir değişimi işaret etmektedir. Topluluk geçmişin anlatılanlarından yeni anlamlar ve olgular meydana getirmektedir.

Holliday (2010) kültürel kimliğin karmaşıklığı üzerine yaptığı bir araştırmada belli sonuçlara ulaşmıştır. Ona göre kültürel kimlik; din, etnik köken, renk, dil, sınıf, eğitim, yetenekler, meslekler, aile, aktiviteler, bölgeler, arkadaşlar, yiyecekler, giyecekler, politik davranışlar gibi birçok unsurdan birinin ya da birkaçının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu unsurlar kimi zaman ulusal sınırların da dışına çıkabilmektedir. Öte yandan, bir kültürel kimliği ait olan bir kişi tam anlamıyla bir topluluk ya da grup içine sıkışıp kalmamaktadır. Bir kişi birçok grup içinde farklı

kültür evrenlerinde bulunabilmekte ve bir topluluktan başka bir topluluğa ya da bir kültürden başka bir kültüre aktarım yapabilmektedir. Öte yandan, Holliday'e göre, (2010, s. 175) bir ulus ya da millete bağlı olarak kültürel kimlikler oluşmak zorunda değildir. Kültürel kimliklerin ulusal kimliklerle paralellik göstermesine her zaman gerek yoktur.

Kültürel kimlik birçok karmaşıklığa rağmen kolektif kimlikle ilişkilendirilmektedir. Kültürel kimlik kültürel bütünlük ve kültüre ait olmakla beraber kültürel birlik olarak da tanımlanabilmektedir. Özellikle modern zamanlarda bölünen ve parçalanan kimlikler tekil olmaktan öte birçok unsur tarafından oluşmaktadır (Hall, 2000, 3-4). Kültür olarak kendi içinde farklılaşan toplumlar, birden fazla kültürel oluşumuna zemin hazırlamakla beraber birden fazla kültüre dahil olmayı da olağan kılmaktadır. Bir kişi ulus temelli bir kültürel kimliği benimserken aynı zamanda alt kültür olarak çok farklı bir kültürel kimliğe ait hissedebilmekte ve alt kültür oluşumlarını destekleyebilmektedir (Campbell, 2000, s. 32). Bu noktada, kültürel kimliğe gönderme yapılırken çok kültürlülüğe vurgu yapılması gerekmektedir. Nitekim kültürel kimlik tek bir tanımlama ya da kategorizasyon ile açıklığa kavuşturulacak bir olgu olmaktan çok uzaktadır. Bu bağlamda, sosyal medyadaki sanal topluluklarda bulunan insanların birden fazla kimliğe ve kültüre ait olabileceğini ortaya koymak önem taşımaktadır. Nitekim o topluluklarda mekânsal, sınıfsal, dinsel ve bölgesel farklılıklara sahip insanlar bulunmakta ve ortak bir kültürü ve kimliği kurulan gruplar üzerinde yaşatmaya devam etmektedirler. Bununla beraber, kültürel oluşumlara ve gruplara her zaman yeni bireyler eklenebilmekte ve var olan kültürel birikime yeni unsurlar katabilmektedirler. Nitekim kültürler gibi kimlikler de çeşitlilik göstermekte ve önceki bölümlerden belirtildiği gibi çoğunlukla tamamlanmamış olarak değişime açıktırlar.

Kültürel kimlik kavramından bahsedildiğinde genelde ilk akla gelen kimliklerin bölgesel kökleri olduğudur. Modern dönemde, özellikle internet ve sosyal medya ile kültürel kimlikler küresel bir düzleme taşınmıştır (Hauser, 2009, s. 2). Bazı insanlar kendilerinden binlerce kilometre uzakta oluşmaya başlamış bir kültürel kimliği benimseyebilirken, bazı kimseler ise bir dönem yaşadığı bölgede devam eden

kültürel kimliğe aitliğini sosyal medya araçlarıyla sürdürmektedir. Bu noktada, sosyal medya üzerinde kurulan sanal topluluklar kültürel kimliğe bağlı kalmayı hem kolaylaştırırken hem de kültürel kimlikleri erozyona uğratabilmektedir.

3.3.2 Semt Kimliği

Semt ya da mahalle kimliği; belli bir bölgede yaşayan insanların davranış şekilleri ve günlük yaşam ritüelleri etrafında mahalleli ya da semtli olma bilinciyle paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Kimliğin mekanla ve o mekanlardaki kişilerle ilişkisinden doğan semt kimliği en çok zaman geçirdiğimiz evimiz ve evimizin yakın çevresiyle bağlantılı oluşmaktadır.

Kimlik ve kültürel kimliğin oluşumunun mikro ölçekte ele alınması olarak değerlendirilebilecek semt kimliği; din, ırk, etnik köken gibi çeşitli tarihsel ve geleneksel köklerle belirleneceği gibi belli yaşam bölgelerindeki mekanların özellikleriyle de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, hangi dine mensup olunursa olunsun kilise ve camiiler, kahvehaneler, okullar, çeşitli kültürel ve sosyal alanlar belirli bir bölgede yaşanan kimliği etkilemekte ve diğer kimliklerden ayırmaktadır. Bu unsurlar sayesinde kimlikler güçlenmektedir. Bir mahallenin ve semtin içinde bulunan tüm yapılar mahallenin kültürüne birer katkı niteliği taşımakla beraber kimlik oluşumunda da önemli görevler üstlenmektedir. Yapıların sadece fiziksel olarak bulunmalarından da öte yapıların o semt ya da mahallelerde yaşayanlar üzerinde yarattığı ortak anlam ve değerler, kültür ve kimlik oluşumuna katkı sağlamaktadır. Özellikle İstanbul'daki Kumkapı, Yeşilköy, Kurtuluş, Balat, Feriköy, Karagümrük gibi semtlerde yaşayan gayrimüslimlerin bu semtlerden göç etmesi daha sonrasında ise boşalan bölgelere farklı bölgelerden insanların yerleşmeleri semt kimlikleri ve kültürleri üzerinde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu noktada, son zamanlarda ortaya çıkan sanal semt toplulukları, birçok farklı noktadan insanı bir dönem yaşadığı semtlerin topluluklarına sanal ortamda da olsa katılma imkânı vermiş ve buna bağlı olarak kültür ve bellek aktarımlarını sürdürme fırsatı yaratmıştır.

Semte ya da mahalleye kimliğini veren mekanlarda yaşanacak değişimler beraberinde kimliğin değişiminde de önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim değişen

mekanlarla beraber semt kültürüne ve kimliğine ait unsurlar ortadan kalkmakta ve zamanla unutulmaya yüz tutmuş hale gelmektedir. Bununla beraber, semte ya da mahalleye başka bölgelerden yapılacak göç hareketleri sonrasında göç eden kişinin yaşayacağı kimlik bunalımı ve yeni semte uyum sağlaması yine o bölgenin mekanları ve insanları ile etkileşiminden sonra giderilmeye başlayacaktır. Dışardan gelen kişinin semtli ya da mahallilerle kuracağı etkileşim hem yeni gelenin semt kimliği için yeni katkılar anlamına gelecekken hem de hali hazırda olan semt ya da mahalle kültürü yeniden şekillenecektir. Öte yandan, daha homojen ve uzun dönem bir arada yaşayanların ortaya çıkardığı bir semt kimliği dışardan gelecek olanlara karşı daha çekimser olabilmekle beraber onları tehdit görebilmekte ve dışlama davranışına neden olabilmektedir. Böyle durumlarda yeni gelenlerle kurulacak iletişim, semt ya da mahalle kimliğine karşı oluşacak tehditleri gidermek için önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Stevenson ve diğer., 2019). Farklı geçmişlere ya da normlara sahip bireylerden oluşan bir semt kimliğinde bireylerin birbirleriyle sağlıklı iletişim kurması ile azalan toplumsal kaygılar arasında bir bağ söz konusudur.

Bir mahalle ve semt kimliğinden bahsedilebilmesi için o bölgede yaşayan insanların birbirlerini tanımaları ya da birbirlerine kısmen aşina ve tanıdık olması gerekmektedir. Bununla beraber aynı problemler üzerinde durmaları, ortak çözüm yolları aramaları ve ne yapılması gerektiği konusunda fikir yürütmeleri, bunlara bağlı olarak aidiyetlik duygusu geliştirmeleri elzemdir. Aidiyetlik duygusu etrafında şekillenecek etkileşimler, mahalleli olma bilincini güçlendirecektir (Türkan, 2021, s. 243; Çetiner, 1972, s. 36; Erkan, 2019, 57). Alver'e göre (2013, s. 49) mahalleye aitlik durumu çocukluktan itibaren başlayan ve tüm tutum ve davranışlara etki eden bir durumdur. Nitekim "bizim mahalle" söylemi ile bireyler yaşadıkları bölgeyi sahiplenmektedir. Bununla beraber, mahallede yaşanan düğün, sünnet, bayram, cenaze, hırsızlık, sel, deprem gibi olağan ya da olağanüstü önemli olaylarda bu aidiyetlik tekrar tekrar ortaya çıkmakta ve güçlenmektedir. Bu tür olaylar ayrıca kolektiflik hissinin arttırmakta ve sağlamlaştırmaktadır.

Mahalleler ve semtler sadece mekânsal bir alanın da ötesinde bir aradalığı temsil eden oluşumlardır. Bir aradalık içinde kişilerin gündelik hayatını şekillendiren

bu oluşum bir kimlik edinmesine de zemin hazırlamaktadır. Özellikle birkaç nesil aynı mahalleyi paylaştığı zaman mahalleli olma ve mahalle kimliği oldukça gl bir şekilde oluşmaktadır. Her ne kadar günümüzde birbirinden kopuk ya da site halinde apartmanlar yığını olarak görülmeye başlansa da geleneksel anlamda varlığını koruyan ya da korumaya çalışan şehirlerde mahalle halen bir kimliği ve bağlılığı temsil etmeye devam etmektedir (Tacirli, 2017, s. 7; Kutlu, 2016, s.85). Kızılay’a göre (2016, s. 758), kentsel dönüşüme maruz kalan mahallelerde her mahallenin bir kimliği olduğu göz önünde bulundurulmalı ve yaşanacak değişimin mahalle kimliği ile uyumlu şekilde yürütülmesine dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, ortaya çıkacak yapılaşma ile mahalle ve mahalleli kimliği yok olmaya mahkumdur.

Mahalle ve semtlerde meydana gelen hızlı değişimler neticesinde mahalleli ve semtli kimliği de tahrip olmaya başlamıştır. Yaşanan bu tahrip, eski sakinlerin nostaljik bir özlemle eski mekanları ve atmosferi andıkları ve yaşatmaya çalıştıkları bir duruma zemin hazırlamıştır. Bununla beraber, aidiyetlik duygusunun kurulmasında da mahallenin geçmişini bilmek önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Alver’e göre (2013) mahalle ile diğer mahalle ayrımı tek başına bir mekânsal tanımlamanın çok ötesinde bir işleve sahiptir. Nitekim mahalle toplumsal olarak ayrışmanın da göstergelerinden birisidir. Behar’a göre, mahalle net olarak coğrafi bir bölgeyi işaret etmenin çok ötesinde mahallede yaşanan bireylerin kendi kendilerine tanımladıkları alanı ifade etmektedir. Mahalleli nereyi mahallesi olarak değerlendiriyorsa orası mahalle sınırları içinde yer almaktadır (aktaran Atabaş, 2018, s. 72-73). Bu bağlamda iki komşu semt olan Feriköy ve Kurtuluş’un sosyal medyadaki sanal semt toplulukları üzerine yapılacak analizler mahalleler arasındaki bu sınırı oluşturan faktörleri ortaya koymak açısından önemlidir.

3.3.3. Kimlik ile Benlik İlişkisi

Kimlik ile ilgili çalışmalarda kimliğin tanımına ilişkin çıkarımlar yaparken ortaya konulan “ben kimim?” sorusuna vurgu ön plandadır. Bu durum en temelinde “ben” kavramının sorgulanmasına ve kişinin kendinin farkına varmasıyla ilişkili bir cevaba ihtiyaç duymaktadır. Bu yaklaşım, benlik kavramını ortaya çıkarmaktadır. Farklı bir

ifadeyle kimliklerden bahsederken benlik kavramının da ortaya konulması gerekmektedir. Biz neyiz? Kimiz? Hangi kültüre aitiz? Bizi biz yapan nedir? kimliğimizi nasıl elde ediyoruz? Kaç farklı kimliğimiz var? gibi soruların cevabının merkezinde benlik kavramı ve kendi bilincine varmış bireyler yatmaktadır.

Kimlik kelimesi İngilizce *identity* olarak ele alınmaktadır. Kelimenin kökü ise Latince'den gelen *idem* kelimesiyle bağlantılıdır. Bu kelime en temelde “aynılığa” işaret etmektedir. Bireyin kendi değerlendirmesiyle ortaya koyduğu bireysel ve toplumsal benliğinin sosyal ortamlarda süreklilik arz etmesi ve başkalarıyla benzerlik göstermesi kişinin kimliğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda benlik kimliğe giden yolun ilk adımlarından birini oluşturmaktadır.

Kimliğin ortaya çıkabilmesi için benliğin ortaya çıkması gerekmektedir. Kişinin kendine nesne olarak bakabilmesi ve kendi ile öteki arasındaki farkları göz önünde bulundurmasına bağlı olarak kimlik meydana gelmektedir. Mead (2019) bu şekilde toplumların/toplulukların benliklere sahip bireylerden meydana geldiğini ortaya koyarken Goffman çeşitli rollere bürünerek belli benlikler sunduğumuzu ortaya koymuştur. Bu iki yaklaşımın en temelinde ise kişilerin öz benlikleri sayesinde kimlik sahibi olma ya da kimlik sunma becerileri yatmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre, benlik kavramı; “bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet” olarak tanımlanırken kimlik kavramı “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır¹⁵. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi benlik ile kimlik arasında en temel ayrım; benliğin içsel bir süreci ifade ederken kimliğin içsel süreçler sonrası toplum içindeki bir süreci işaret etmesidir. Farklı bir ifadeyle, aralarında ontolojik bir fark söz konusudur. Bunun da ötesinde benlik kavramı bireyin kendini anlamlandırma, değerlendirme ve yorumlama kapasitesi anlamına da gelmektedir.

¹⁵ Bkz. www.sozluk.gov.tr

Bireyin gelişiminde önemli bir aşama olarak kabul edilen benlik kavramı bireylerin kimlik oluşturma ya da kimlik aidiyetliği oluşturma sürecinde önemli bir dönemeç olarak kabul görmektedir (Mead, 2019). Benliğin akabinde ortaya çıkan kimlik ise insanın kim olduğu, kişiliği ve nereye ait olduğu ya da nereden dışlandığının farkına vararak davranış ve tutum sergilemesiyle ilişkilidir. Bu yaklaşımla, kimlik benliğe giydirilmiş bir elbise gibi değerlendirilebilmektedir. Özdemir ve Yıldırım’a göre (2019, s. 180), benliğin belirli güzergahta devam etmesini sağlamaktadır.

Assmann’a göre (2018, s. 241) kimlik ilk etapta “ben” ve “biz” olarak iki temel ayrımı içermektedir. “Ben” içerisinde bireysel ve kişisel kimliği ifade ederken “biz” ortak kimliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu noktada, bireysel kimlik kişinin rastlantısal verilerle beraber kendine özgü kimliğini oluştururken, kişisel kimlik ise sosyal ortamda edinilen rollerle alakalıdır. Bu iki kimlik türüne de sosyo-kültürel etkiler kaynaklık etmektedir. Toplumsal ya da bireysel olsun kimlik, bilinç oluşmasıyla meydana gelmektedir. Birey ortak bir kültürel oluşumun içine dahil olarak sahip olduğu benliği kimliğe dönüştürmektedir. Mead’e göre (2019) benliklerden toplumsal kimliklerin oluşması hem öteki hem de benliğin ötekilerle etkileşimden oluşan bir süreçtir. Assmann (2018, s.144-145) kimlik kavramını açıklamak için Mead’in bu göndermesine vurgu yaparak benlik ile kimlik arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Ona göre kimlik hiçbir zaman tekil bir anlamda ele alınmamalıdır. Nitekim, ona göre çeşitlilik olmazsa birlik ve aidiyetlik, başkaları olmaz ise benlik oluşmamaktadır. Bu bağlamda kimlik de benlik gibi çeşitlilik içinde meydana gelmektedir.

Benliğin sonucunda kimliklerin oluşması için etkileşim büyük önem kazanmaktadır. Benlikleri oluşmuş bireyler toplumun çeşitli kademeleriyle etkileşime girerek kendini tanımlama ve nereye ait olduğunu ortaya koyma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum sonucunda, benliklerin yardımıyla kimlikler oluşmaya başlamaktadır. Bireylerin birden fazla rol almasına ve benlik sunmasına bağlı olarak, birden fazla kimliğe sahip olmak ya da ait hissetmek mümkündür. Bununla beraber topluluklarla girilen etkileşimler sonucu uyarılan benlikler, kimliğin oluşmasında en temel faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Benliklerin karmaşık ve farklı sosyal etkileşimler sonucu oluştuğu fikri James (1890)'ın çalışmalarından merkezli ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak, farklı benliklerin farklı topluluklarda farklı kimlikler sunması ya da bir kimliğe bağlı olması ortaya çıkmaktadır. Bir anne, bir baba, bir çalışan ya da bir öğrenci olarak benliklerimizi ortaya koymamız beraberinde anne kimliği, öğrenci kimliği, azınlık kimliği, sanatçı kimliği, mahalleli kimliği gibi birçok kimliği de beraberinde getirecektir. Bu bakımdan kimlik ile benlik beraber değerlendirilmeli ve kimliklerin ortaya çıkabilmesinde benliklerin temel unsur olduğu dikkate alınmalıdır. Bireylerin semt ve mahallelerde ve bu semt ve mahallere ait sanal topluluklarda kuracağı ilişkiler, benlik sunumlarının kolektif olarak bir kimliğe dönüşmesiyle ilişkilidir. Farklı bir ifadeyle, kimlikler sosyal benliklerin ortaklaşmasıyla ortaya çıkan unsurlardır.

Hewitt ve Shulman'a göre (2019, s. 135) kimlik, sosyal ortamda bir benlik olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak kimlikler temelde benlikler, roller ve toplum içindeki konumlar arasındaki ilişkiden ortaya çıkan unsurlardır. Bu ilişkiye bağlı olarak ortaya *durumsal* kimlikler ortaya çıkmaktadır. Bu kimlik türü insanların sosyal ortamlarda durumlara özgü sundukları benlikleri kapsamaktadır. Örneğin bir hastanede doktorun mesleği gereği benlik sunumu ve o sunumun toplum içinde belirlenmiş özellikleri doktorun topluluk içindeki kimliğini oluşturmaktadır. Bununla beraber boynunda stetoskop bulunan biri gördüğümüzde onu doktor olarak tanımlar ve ona karşı bir benlik sunumu gerçekleştiririz. Benzer şekilde elinde müzik aleti olan ve mikrofonu ayarlayan birinin müzisyen olduğunu ilk etapta ortaya koyarız. Bir kişi benlik bilinciyle ve sosyal hayat içinde hem doktor hem de müzisyen kimliğine sahip olabilmektedir. Ancak kişinin kimlikler arasında geçiş yapabilmesi ve kendini konumlandırabilmesi için benlik sunma süreci ortaya çıkmalıdır. Bu doğrultuda, benlik ile kimlik kavramları arasında ilişkisel bir bağlantı vardır. Benlik olmadan kimlik oluşamayacağı gibi toplum içinde benliklerin kimliğe dönüşmesi de kaçınılmazdır.

Mead'in (2019) benlik ve toplumun gelişimi için ortaya koyduğu *dil, oyun ve grup içinde oyun* kavramlarına önceki bölümlerde değinilmişti. Netchitailova (2017, s. 10-11), Mead'in benliğimizi oluşturduğunu iddia ettiği bu üç unsurun Facebook için

de uygulanabileceğini dile getirmektedir. Örneğin, Facebook'a profil fotoğrafı yüklediğimiz zaman karşımızdaki insanlara kim olduğumuz hakkında bilgi vermekteyiz. Farklı bir açıdan, bir topluluk içimde yorum yaparken, kendimizle ilgili bir bilgi paylaşıırken ya da bir olay hakkında yorumda bulunurken kendimiz hakkında bilgi vermekte ve karşımızdakiler tarafından kabul göreceğini düşündüğümüz tarafımızı ortaya koymaktayız. Bunu yaparken illa kendi fotoğrafımızı da koymamız gerekmemektedir. Profil fotoğrafına tuttuğumuz takımı, sevdiğimiz hayvanı ya da çok değer verdiğimiz bir yapıyı da koyabiliriz. Tüm bunlar karşı tarafa kim olduğumuzla ilgili bilgi vermekte ya da bizim insanların paylaşımlarına göre nasıl kimlik sunmamız gerektiğini ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında zaman, benlik ve onun sosyal çıktısı olan kimliklerimizi ortaya koyarken yüz yüze kurulan ilişkilere benzer bir ilişkinin de sosyal medya üzerinde kurulabildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir sonraki bölümde semt kimliği ve semt kültürünün inşasında ve devamlılığında kültürel belleğin rolü üzerine odaklanılacaktır.

3.4 Kültürel Belleğin, Semt Kimliğinin ve Semt Kültürünün İnşasındaki ve Devamlılığındaki Rolü

Kültürel bellek; toplumları ya da daha mikro olarak toplulukların gelenek, görenek, inanış, dayanışma gibi olguları geleceğe taşımasına destek olmaktadır. Bununla beraber, kazanılan kimlik ve kültürlerin geleceğe aktarılmasında önemli bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Assmann'a göre (2011), kültürel belleğin ortaya çıkma unsurları olarak ritüeller ve bayramlar önemli bir yer tutmaktadır. Ona göre kültürel bellek, kimliklerin korunması ve aktarılması içinde önemli bir görev üstlenmektedir. Benzer şekilde tarihsellik barındıran gelenekler, görenekler, kutlamalar, tavırlar ve davranışlar belli bir topluluğun kimliğini ve kültürünü koruması ve gelecek kuşaklara aktarmasına imkân sağlamaktadır.

İnsanların yaşadığı bir semt ya da mahalledeki bayram alışkanlıkları, bir ibadethane ya da mekânın anlamı ve oluşan anlamların gelecek kuşaklara bellek yoluyla aktarılması semtli ya da mahalleli kimliğini güçlendiren unsurlardır.

Döner'e göre (2019, s. 1-2), kültürel belleğin temel alanlarından birisi kenttir. Kültürün üretilmesi, kimliklerin oluşması ve bağlı olarak kültürel bellekle olan ilişkisi değerlidir. Kültürel bellek ve onunla ortaya çıkan kimlik arasındaki bağlantı gündelik yaşam içinde ortaya çıkmaktadır. Yaşam mekanları olarak mahalleler ve semtler; yeme içme kültürlerinden, kutlama, tören, toplanma gibi ritüel halinde yapılan tüm kolektif hareketlerden etkilenerek kimliği ve kültürü oluşturmaktadır. Bu kimliğin yeniden üretilmesinde ve gelecek nesiller tarafından yaşatılmasında ise kültürel bellek önemli bir rol oynamaktadır. Farklı bir deyişle, nesilden nesile kimlik ve kültür aktarımında en önemli unsurlardan birisi kültürel bellektir.

Halbwachs'a göre (2018, s. 174), toplumsal anlamda belleğin oluşması ve sürekliliği olmasının temel unsuru mekandır. Mekanlar içinde bulunan durumu ortaya koyulmasına zemin hazırlamasının yanında anıların ve yaşanmışlıkların merkezinde yer almaktadır. Mekân ve mekanlara dair yaşanmışlıklar olmadan toplumsal anlamda bir bellek mümkün değildir.

Kültürel belleğin aktarımında mekanların önemli görevleri vardır. Bu görevlerden biri dolaylı olarak semt kimliğinin ve kültürünün devamlılığının sağlanmasıdır. Önceki bölümlerde üzerinde durulan kentsel dönüşümle beraber yok olmaya başlayan mahalle ve semtler, kültürel belleğin zayıflamasına zemin hazırlamaktadır. Mahalleli ya da semtli kimliği zayıflamakta hatta neredeyse hiç oluşmamaktadır. Mekanlarla birlikte anılar, ritüeller ve özgün oluşumlar bir bölgede yaşayan insanlara aitlik hissi yaratmaktadır. Bu aitlik hissi, mekân merkezli bir kültürel bellek aktarımıyla paralel olarak kimlik sahibi bir topluluk oluşmasının da zeminini hazırlamaktadır.

Kültürel bellek; kimlik, hatırlama ve süreklilik arasındaki bağa odaklanmaktadır. Bu üç unsur “bağlayıcı yapı” olarak ifade edilmektedir (Akın, 2019, s. 104). Bağlayıcı yapının en önemli unsurlarından biri ise “tekrarlama”dır. Tekrarlama kavramı Assmann'ın (2018) bellek aktarımında üzerinde durduğu önemli kavramlardan birisidir. Belli bir yaşam pratiğinin hatırlanması, anlamın ve tavrın tekrarlanması, kimliklerin ve kültürlerin gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Örneğin, bir mahalle içerisinde bulunan kahvehanede, bireylerin

oynadıkları oyunlar, paylaştıkları anılar ve tutumlar bazen dönüşerek bazen ise değişerek gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Kültürel belleğin aktarımında mezarlıkların da önemli işlevleri vardır. Nesiller boyu kalan mezarlıklar ve üzerinde yazan bilgiler bellek aktarımı için önemli görevlere sahiptir. Kantemur (2019)'a göre ölüm, kültürel bellek ile kimlik arasındaki bağlantıya önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Örneğin Kurtuluş, Feriköy, Kadıköy ya da Hasköy'deki Hristiyan mezarlıkları ya da Üsküdar'daki Karaca Ahmet gibi merkezi ve büyük mezarlıklar, kültürel bellek aktarımında ve şehir kimliğinin oluşmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Mezar taşları üzerinde yazan ve ölen kişilerin yaşadıkları yerlere ve kendi yaşantılarına ait paylaşılan anekdotlar, kültürel belleğin taşıyıcısı olduğu gibi aktarılan belleğin kimliğe ve kültüre etkisini de arttırmaktadır. Örneğin, Feriköy Protestan ve Pangaltı Latin Katolik mezarlıklarında bir dönem o bölgede yaşamış insanların olduğu görülmektedir. Bu insanların o bölgelerde bulunmuş olması şehrin geçmişi ve kimliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Nitekim günümüzde Feriköy Protestan Mezarlığı bir tarihi miras olarak ele alınmaktadır.¹⁶

Günümüzde birçok semt ve mahalle yok olma aşamasına gelmiş, buna bağlı olarak kimliksiz mekanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle geçmişi ve bellek aktarımı daha eskiye giden semt ya da mahallelerde kültürel bellek aktarımı ve mahalleli kimliğini sürdürmek için yeni yollar aranmaya başlanmıştır. Semt ve mahallelerin eski sakinleri bellek aktarımı için sosyal medyada oluşturdukları sanal toplulukları kullanmaya başlamışlardır. Hali hazırda Facebook üzerinde yüzlerce semt ve mahalle oluşumları söz konusudur. Örneğin kentsel dönüşümle beraber neredeyse yok olan Fikirtepe semtine ait sosyal medya üzerinden birçok sanal topluluk açılmıştır. Bu oluşumlarla beraber; kültürel belleğin devamlılığını nasıl sağladığını, semt kimliğini ve kültürünü nasıl devam ettirdiğini ve şekillendirdiğini analiz etme

¹⁶ Dr. Brian Johnson ve Dr. Richard Wittmann tarafından çalışılan mezarlık ve onun tarihi mirası üzerine yapılan çalışma için bkz. <http://www.ferikoycemetery.org/visitor-guide/>

ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Farklı bir ifadeyle, “günümüzde oldukça tartışılan erozyona uğramış semt kimliği ve kültürünün yaşama ve yeniden var olma çabası ne kadar gerçekçidir?” sorusu tez kapsamında ortaya konulacaktır. Bu bağlamda, kültürel belleğin kimlik ve kültür ile olan ilişkisinin olduğunu vurgulamak ve bir arada ele alınması gerektiğinin altını çizmek oldukça önemlidir.

Toplumda öne çıkan birçok isim, kentlerin kimlikten ve kültürel bellekten yoksun olarak planlandığından şikâyet etmektedirler. Bu eksiklik üzerine 2017 yılında düzenlenen Şehircilik Şûrası’nda kentlerde kimlik konusu tartışılmış ve kimlikli kentlerin önemi ve nasıl oluşturulacağı üzerine tartışmalar yapılmıştır (Bayraktar, 2022, s. 64). Ortaya konan tartışmalarda; özgün, kimlikli, geleneklerine bağlı olarak kültürle beslenen yerleşim yerlerinin tasarlanması üzerine görüşler bildirilmiştir. Önemli bir tartışma zemini oluşturan erozyona uğrayan semt ve mahalle kimliği üzerine belleğin aktarımı ve gelecek nesillere ulaştırılması yukarıda da ifade edildiği gibi mekân ile önemli bir bağ içindedir. Semt kimliğinin ve semt kültürünün devamlılığı için kültürel bellek gerekirken kültürel belleğin devamlılığı için ise mekân ve insan devamlılığı gerekmektedir. Bu doğrultuda bahsi geçen tüm bu kavramların birbirleriyle ilişkisi olduğunu ortaya koymak gerekmektedir.

Semt ve mahallelerin temelini oluşturduğu varsayılan coğrafya, sosyal yapı, ekonomik yapı, kültürel yapı gibi unsurlar bir şehre kimliğini veren ve kültürünü oluşturan etmenler olarak değerlendirilmektedir. Farklı bir ifadeyle, tek başına coğrafi konumlar semtlere ve mahallelere kimlik ya da kültür imkânı sunmamaktadır. Bununla birlikte tarihsel bağlamda aktarılan kültürel bellek, semt ve mahallenin yaşaması ve bir ruha ve anlam dünyasına kavuşması için daha büyük bir etkidir.

Bir sonraki bölümde, kültürel belleğin, semt kimliğinin ve kültürünün yeniden üretim alanı olarak sosyal medya ele alınacaktır. Bu bağlamda internetin ve sosyal medyanın gelişimi, sanal toplulukların oluşumu ve türlerine değinilecektir. Hemen arkasından ise sosyal medyadaki sanal toplulukların semt kimliği ve kültürünün yeniden üretimi, sürdürülmesi ve kültürel bellek ile ilişkisi ele alınacaktır.

4. KÜLTÜREL BELLEĞİN, SEMT KİMLİĞİNİN VE SEMT KÜLTÜRÜNÜN YENİDEN ÜRETİM ALANI OLARAK SOSYAL MEDYA

Bu bölümde, internetin ve yeni medya teknolojilerinin gelişimi, sosyal medyanın ortaya çıkışı ve türleri, sanal toplulukların ortaya çıkışı ve oluşan topluluk türleri üzerine incelemeler yer alacaktır. Sanal topluluk türlerini ortaya koyarken araştırmanın neden Facebook üzerinden yapılacağı netlik kazandırılacaktır. Bununla beraber, semt ve mahalle kimliğinin sanal topluluklar üzerinde temsili, inşası ve kültürel bellek ile olan ilişkilerine değinilecektir. Ortaya koyulacak türler ve kavramlar tezin araştırma bölümü ve sonuçların analizi için yol gösterici nitelik taşımaktadır.

4.1 Yeni İletişim ve Medya Teknolojilerinin Gelişim Eğilimi

İnternetin tarihi 1960'lara dayanmaktadır. Soğuk savaş döneminde, iki kutuplu dünyada, ABD ve Sovyetler Birliği dünya genelindeki etkisini attırmak için mücadele içine girmiştir. Bu mücadele, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin ilk uzay uydusu olan Sputnik'i uzaya göndermesiyle farklı bir boyuta ulaşmaya başlamıştır. ABD ise buna karşılık Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı (ARPA)'yı kurmuştur.

ARPA'nın en temel görevlerinin başında yenilikçi fikirler ve yeni araştırma alanları üzerinde çalışmalar yapmak vardı. ARPA'nın en önem verdiği projelerinden birisi ise üniversiteler ile araştırma kuruluşları arasında ve doğrudan hükümet ile iletişim kurulabilecek bir ağ kurmaktı (Almagor, 2013, s. 46-47). Bu proje, dünyada internetin ortaya çıkmasında bir mihenk taşı olarak kabul edilmiştir.

Sistemin kurulmasının ardından mekanizmanın açıkları üzerine konuşulmaya başlanmıştır. Bu konuşmalar arasında yapının merkezi bir kontrolünün bulunmasının düşmanın saldırılarına karşı kullanılmaz hale geleceği korkusu da vardı. Ortaya konan tartışmalar sonucunda, oluşturulan ağın bölünmesi ve birden fazla merkezden yürütülmesi gerektiği üzerine bir anlayış ortaya konulmuştur (Almagor, 2013, s. 46)

1962 yılında Licklider, ortaya koyduğu “galaktik ağ” kavramıyla beraber küresel olarak birbirine bağlanmış sistemler aracılığıyla herkesin belli programlara ve veri setlerine erişebileceği bir yapının fikrini dile getirmiştir (Leiner ve diğer., 2009,

s. 23). ARPA ve Licklider'in bu yaklaşımları artık yavaş yavaş internet fikrinin şekillenmesinin önünü açmıştır. Ağustos 1962 yılında Licklider ve Clark konu hakkındaki *On-line Man Computer* isimli ilk makalelerini yayımlayarak interneti iletişim ve bilimsel verilerin aktarılabilceği bir yardımlaşma ağı olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır (Almagor, 2013, s. 47). Onların bu yaklaşımı, günümüzdeki internet mantığının da temelini oluşturmaktadır.

ARPA'nın 1969 yılında kurduğı ARPANET günümüzdeki internetin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir. ARPANET zaman içerisinde farklı kurum ve kuruluşları çalışma ağına ekleyerek büyümeye devam etmiştir. Kısa süre içinde, Kaliforniya Üniversitesi'nden Stanford Araştırma Merkezi'ne kadar birçok akademik yapı bu proje hakkında ilgi duymaya başlamıştır (Chayko, 2018, s. 22). Kurumların ve kuruluşların bütünsel bir ağ oluşturması fikri, günümüzde kurumsal birçok işin daha kolay halledilmesine ve kurumlar arası iletişimin güçlenmesine olanak sağlamaktadır.

ARPANET, 1970'li yıllardan sonra, ABD dışındaki ülkeleri de kapsamı içine almaya başlamıştır. Bu yıllarda Londra Üniversitesi Koleji ve Norveç'te bulunan bir gözlemevi de ARPANET'e bağlanmıştır (Abbate, 2011, s. 472). 1970'lerin sonlarına doğru ise Almanya, Japonya ve Avustralya gibi ülkeler de benzer şekilde kendi ağlarını kurmaya ve işletmeye başlamışlardır. BITNET isimli bir kuruluş uzun uğraşlar içinde dünyadaki tüm akademik ağları birbirine bağlayan bir yapının mücadelesine girişmiştir.

İnternet kelime olarak ilk kez 1974 yılında Vinton Cerf, Yogen Dala ve Carl Sunshine tarafından bir belgede kullanılmıştır (Chayko, 2018, s. 22). Tüm bunlarla beraber Avrupa Birliği fikrinin desteklenmesi adına Avrupa Bilişim Ağı ve Euronet gibi ağ oluşumları Avrupa'da da görülmeye başlanmıştır (Abbate, 2011, s. 473). ABD ve diğer ülkelerde ağların kontrolü, politik ve ticari olarak ele alınması tartışmaları 1980'lere kadar oldukça yaygın olarak devam etmiştir. Dünya genelinde kurulan birçok ağ sistemi, ağların küresel anlamda beraber kullanılması önünde oldukça önemli bir etken haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, 1980'lerden sonra ABD'de

TCP/IP¹⁷ kullanılmaya başlamıştır. ARPANET, NCP protokol sisteminden TCP/IP'ye geçerek internet tarihi için önemli bir değişime imza atmıştır. Günümüzde dünya genelinde halen bu sistem kullanılmaktadır. Sonraki dönemde bazı ülkelerin internet ağları için teknik altyapılara sahip olmaması sonucu hem internetin ABD merkezli olmasına hem de dijital eşitsizliklerin meydana gelmesine yol açmıştır.

Özellikle 1980'lerden sonra e-posta gönderme ve dosya aktarmayı internet üzerinden yapmak mümkün hale gelmesine karşın, ara yüzlerin kullanıcı dostu olmaması ve metin tabanlı sistemler nedeniyle insanların internete kolay uyum sağlamasını zorlaştırmıştır (Abbate, 2011, s. 473). Fakat, 1985 yılı itibariyle internet; araştırmacılar, geliştiriciler ve diğer topluluklar tarafından günlük iletişim için kullanılmaya başlanmış ve kişiler arası elektronik iletişimin hızlandığı bir döneme girilmiştir (Leiner ve arkadaşlar, 2009, s. 26).

1990'lı yıllara gelindiğinde internet üzerinde yaklaşık 300.000 host ve 1000'den fazla haber grubu rakamına ulaşılmıştır. 1991 yılında internet üzerindeki ticari kullanımına dair sınırlamalar ortadan kalmış ve HTML dokümanları http protokolü sayesinde aktarılmaya başlanmıştır. 1993 yılında ise interneti günümüze daha da yaklaştıran WWW'nun kullanımına başlanmıştır (Bulunmaz, 2014, s. 25; Civelek, 2009, s.10). Rainie ve Wellmann'a (2012, s. 61) göre, 1990'ların başında sadece uzmanlaşmış insanlar bilgiye ulaşabilmekte ve yeni bilgiyi sitelere yükleyebilmekteydi. Her ne kadar insanlara açık bir yapı olsa da insanların onu kolayca anlaması çok zordu. Bu durum, 1990'ların ortaları itibariyle artık son bulmaya başlamış, internet yavaş yavaş popüler hale gelmiştir.

İnternetin büyümesi ve yaygınlaşmasıyla beraber sistemli olarak bilgilere ulaşma ve hangi bilginin nasıl bulunacağı üzerine soru işaretleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durumdan yola çıkarak, internet üzerinde tarayıcılar geliştirilmeye

¹⁷ Bilgisayarlar ve ağlar arasındaki iletişim gerçekleştirmek ve veri paketlerini standart olarak iletilmesini sağlayan kurallar bütünüdür.

başlanmıştır. İlk olarak, 1994 yılına geldiğimizde Netscape kullanılmaya başlanmıştır. 13 Ekim 1994 tarihinde Netscape şirketi Mosaic Netscape 0.9 adında bir web tarayıcısını piyasaya sürmüştür. Oldukça etkin bir şekilde kullanıcıların kullanımında olan Mosaic, sonraki yıllarda Netscape Navigator olarak ismini değiştirmiştir. 1995 yılına geldiğinde Netscape tüm internet kullanıcıları arasında tekel durumuna ulaşmıştır.

4 Eylül 1998 tarihinde Stanford Üniversitesi'nden Larry Page ve Sergey Brin tarafından kurulan Google, kısa sürede 3 milyon arama talebine ulaşmıştır. Bu rakam 2001 yılı itibariyle günde 100 milyona kadar yaklaşmış ve günümüze kadar gelen sürede Google, Web'e damgasını vurmuştur (McPherson, 2010, s. 5). Bununla beraber etkisi her geçen yıl artmaktadır.

1990'ların ortalarından sonra yaygınlaşan internetin yaşadığı dönüşümleri, gelişimini ve toplumda kullanımını anlamak için WWW'un keşfi ve sonrasında onun kâşifi Tim Berners Lee'nin tanımlamalarını dayanak almak gerekmektedir. Lee'ye göre Web dediğimiz teknoloji, sadece bilgilerin okunduğu bir ağı oluşturmaktadır. Bu yaklaşım 1989 ile 2005 yılları arasında etkin olarak değerlendirilen Web 1 teknolojisini de tanımlamaktadır. Birinci nesil Web olarak da tanımlanan Web 1, kullanıcının pasif olduğu, sadece bilgilere ulaşip okuyabildiği ve sitelerle ya da kişilerle etkileşime giremediği ya da çok az girdiği Web sistemini anlamlandırmak için kullanılan bir tanımlamadır (Choudhury, 2014, s. 8096). İnternetin bu döneminde sosyal medya platformları Web'in yapısı gereği pek mümkün değildi. Ancak Myspace, Blogger, sohbet odaları gibi siteler kullanıcılara kısıtlı da olsa sosyalleşme imkânı sunmaktaydı.

Web 2.0 teknoloji ise 2004 yılında ilk olarak Dale Dougherty tarafından tanımlanmıştır (Choudhury, 2014, s. 8097). İlk olarak tartışılması ise bir konferansta O'Reilly ve MediaLive International'ın oturumunda ortaya konulmuştur (O'Reilly, 2009) En temel anlatımla WEB 2.0 teknolojisini sadece okuma için kullanılan bir Web'ten öte kullanıcıların hem okuduğu hem de içerik üretebilmesiyle ilişkilidir. Web'in bu özelliğiyle beraber kullanıcılar çeşitli sanal topluluklar; hayran grupları, mahalle toplulukları, aktivist toplulukları, politik topluluklar gibi ortak ilgi alanlarına

sahip insanların bulaşabildiği ve etkileşime girdiği alanlar oluşturabilmişlerdir. Katılımcı ve etkileşimli bir ortam sunan Web 2.0 ile beraber sosyal medyanın toplumdaki etkisi de tartışılmaya başlanmış ve toplumsal değişimler farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Nitekim günümüzde herkesin içerik üretebildiği, haber yazabildiği, kendi filmini ya da müziğini insanlarla paylaşabildiği bir internet mümkündür.

Web 2.0'ın ortaya çıkışında dot.com krizi¹⁸ önemli bir paya sahiptir (Munday ve Chandler, 2018, s. 429). İnternette gelir beklentisinin düştüğü dot.com kriziyle beraber, yeni bir pazarlama stratejisi olarak Web 2.0 ortaya çıkmış ve içerik üretimini ve tüketimini aynı anda kullanıcılara mümkün kılmıştır.

Sonraki dönemde teknolojinin imkanlarıyla beraber Web 3.0'a geçiştir. Semantik Web olarak da adlandırılan Web 3.0'ın en temel özelliği makinaların web belgelerini ve web üzerindeki verileri okuyabilmesi, onları kullanabilmesi ve verilerden çıkan davranış modellerini tespit ederek kullanıcılara bireye özgü içerik sunabilmesidir. Farklı bir ifadeyle “kişileştirilmiş internet” dönemi ortaya çıkmıştır. Böylece, insanlara ilgilenecekleri içerikler sunularak internette geçirecekleri zamanı daha konforlu hale getirmek amaçlanmıştır (Solanki ve Dongaonkar, 2016, s. 76). Günümüzde birçok sosyal medya platformu Web 3.0 ile entegredir.

Web 4.0 ile beraber makine ile makine ya da makine ile insan etkileşimlerinin yoğun olarak yaşanacağı bir dönemden bahsetmek mümkündür. Bulut teknolojilerin yardımıyla sistemlerin farklı yerlerde ve mekanlarda da kullanılabileceği bir platformlar bütünü önermektedir.

¹⁸ Dot.com balonu olarak da bilinen kriz, 2000 yılının ilk çeyreğinde teknoloji firmalarının NASDAQ'daki hisse senetlerinin fazla değer kaybetmesiyle sonuçlanan ve internete olan inancın ve gelir beklentisinin sarsıldığı bir krizdir.

WEB 1.0	WEB 2.0	WEB 3.0	WEB 4.0
1995 - 2005	2005 - 2010	2010 - 2020	2020 -
Sadece okunabilir	Okuyup yazmak mümkün	Kişiselleştirilmiş	Kendi kendine öğrenen ve organize olan sistem
Doküman merkezli	İnsan ve toplum merkezli	Bilgi merkezli	Büyük veri merkezli
Bireysel	Paylaşımsal	Sanal asistan destekli bireysel	Yapay zeka
Statik	Sosyal	Semantik	Simbiyotik
Websiteler	Web uygulamaları	Akıllı uygulamalar	Otonom uygulamalar
Anonim kullanıcı	Kayıtlı kullanıcı	Yetkin kullanıcı	Kişiselleştirilmiş kullanıcılar
Şirketler	Topluluklar	Bireyler	Veriye sahip kullanıcılar

Tablo 1 - Web'in evrimi

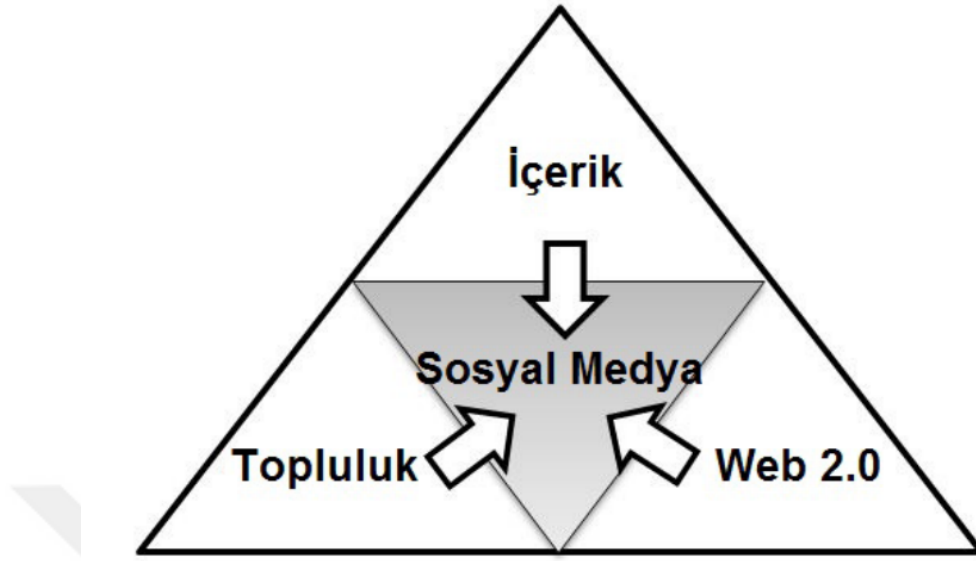
Özellikle Web 2.0 ile beraber konuşulmaya başlayan sosyal medyadaki sanal topluluklar internette topluluk oluşturma ve farklı amaçlı insanları bir araya getirmek üzere önemli görevler üstlenmiştir. Nitekim sosyal hareketlerden, sivil oluşumlara kadar birçok olgunun varlığı ya sosyal medya merkezli olarak ortaya çıkmış ya da yüz yüze meydana gelen birçok oluşum sosyal medyaya taşınmıştır. Örneğin, toplumsal hareketlerin sosyal medyadaki oluşumlardan ötürü gerçekleştiği üzerine birçok çalışma mevcuttur (Cooper ve Dzara, 2010; Marzouki ve diğer., 2012; Harlow, 2013). Bu denli etkili olduğu düşünülen, kültürün, kimliğin ve belleğin taşınmasında önemli roller üstlenebileceği öngörülen sosyal medyadaki bu oluşumlar, sosyal medyanın ne olduğu ve yapısı gereği ne türlü oluşumlara zemin hazırladığı üzerinden bir tartışmaya gidilmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktadan çıkışla, sanal topluluklara değinmeden önce sosyal medyanın yapısına ve özelliklerine değinmek hem faydalı olacak hem de tezin örneklemini oluşturan Facebook üzerindeki sanal toplulukları anlamlandırmamıza yardımcı olacaktır.

4.1.1 Sosyal Medya

Web 2.0'ın ortaya çıkmasıyla beraber oluşmaya başlayan etkileşimli yapı internet üzerindeki algımızı sonsuza dek değiştirmiştir. Kısaca sosyal medya; kullanıcıların bulunduğu, paylaştığı, etkileşime girdiği, ağ oluşturduğu ortamlar olarak tanımlanmaktadır (Breslin ve diğer., 2009). Chandler ve Munday'a (2018, s. 372-373) göre sosyal medya, mekânsal olarak aynı yerde olup olmadığından bağımsız fiziksel olarak bir araya gelmiş ya da gelmemiş olsun insanların etkileşimlerini mümkün kılan bir medya türü olarak tanımlanmıştır. Onlara göre etkileşimcilik, Web 2.0 ve kullanıcı üretimi, sosyal medyayı tanımlayan önemli kavramları oluşturmaktadır. Boyd'a göre

(2014, s. 6) sosyal medya; sosyal paylaşım platformları, video paylaşım siteleri ve çeşitli blog sayfalarında kullanıcıların kendi içeriklerini oluşturdukları ve 2000 yılında sonra yoğunluk kazanan site ve uygulamaları anlamlandırmak için kullanılan bir kavramdır. Boyd ve Ellison'un (2007, s. 211) çalışmasında yer alan tanımlamaya göre sosyal medya, kullanıcıların profil oluşturduğu, ilişki halindeki insanları listelediği ve bu insanlara paylaşımlar yapabildiği ve diğer kullanıcıların profillerini gözlemleyebildiği bir sanal ortamdır. Hunsinger ve Senfit (2013, s. 1) ise daha sosyal bir noktadan ele alarak, sosyal medyayı; sosyal etkileşim, topluluk oluşturma, kolektif çalışmaları güçlendirmek için oluşturulmuş bir sistem olarak ele almışlardır. Bu fenomen üzerine çalışmaları olan Shirky'nin (2008, s. 20-21) sosyal medya tanımlaması ise bu yeni medya aracının toplumsal hareket ve mücadelelerin merkezinde olduğuna işaret etmektedir. Shirky'e göre sosyal medya; tüm geleneksel kurum, kuruluş ve oluşumların dışında kolektif olarak hareket etme, paylaşma ve topluluk olarak mücadele etme gücünü attıran bir unsurdur. Tüm bu tanımlamalardan anlaşılacağı gibi sosyal medya; bireylerin toplumsal tartışmalara katılma olanağı sağlayan, yüz yüze paylaşımlara alternatif, herkesin içerik üretebildiği ve tüketebildiği, kolektif olarak tavır alabildiği bir platform olarak tanımlanabilmektedir. Nitekim Jenkins (2016) bu yeni ortamı ve bu ortamlarla beraber yükselen kültürü "katılımcı kültür" olarak tanımlamakta ve bu doğrultuda Levy'nin (2001) kolektif zekâ kavramını yeniden tartışmaya açmaktadır.

Yukarıdaki yapılan tüm tanımlamalarda sosyal medyanın en önemli özelliği olan paylaşılabilmek özelliği çoğunlukla vurgu yapılmaktadır. İnsanlar tarihte hiç olmadığı kadar sanal da olsa bir araya gelme, topluluk oluşturabilme ve paylaşılabilmek olanağı bulmuştur. Benzer şekilde, Kaplan ve Haenlein de sosyal medyanın paylaşımcı yönüne vurgu yapmışlardır. Onlara göre sosyal medya, kullanıcılar tarafından içerik oluşturulan ve paylaşımına olanak verilen, Web 2.0 teknolojisi üzerine inşa edilmiş bir yapıdır (aktaran Kara, 2013, s. 54).

Şekil 1 - Sosyal Medyanın Kavramları (Kara, 2013, s. 55)

Sosyal medya araçları birçok durumda kullanılmıştır. İnsanların bir araya gelme ve ayrılma, destek olma, iz sürme, nefret aksetme, hedef gösterme gibi tüm faaliyetlerinde sosyal medya araçları kullanılmıştır (Bayraktutan ve diğer., 2013, s. 13). Bu bakış açısından ele alındığında internet artık toplumsal ve kişiler arası olayların merkezinde yer almaktadır.

Günümüzde, Facebook, Instagram, LinkedIn gibi önemli ve milyonlar tarafından kullanılan sosyal medya uygulamaları bulunmaktadır. Her geçen gün yaygınlaşmaya devam eden uygulamalar sayesinde günlük yaşantımızdan, iş hayatımıza, akrabalık ilişkilerimizden toplumsal olgulara karşı bakışımız ve ele alış biçimimiz önemli oranda değişime uğramıştır. Sosyal medyanın katılımcı ve paylaşımcı yapısı sayesinde hem bireysel anlamda kişilere ulaşma şansımız artarken hem de yüz yüze mümkün olmayan birçok topluluğa katılım imkânı doğmuştur.

Habermas'ın (2004) *kamusal alan* kavramı sosyal medya üzerinden oldukça fazla tartışılmıştır (Bruns ve Highfield, 2015; Van Dijk, 2018, 264-265). Sosyal medya ile beraber, vatandaş gazeteciliği, katılımcı kültür (Jenkins, 2009) medya kültürleri (Hepp, 2015), sanal cemaatler (Rheingold, 2000; Rolls ve diğer., 2016), hactivizm, siber aktivizmi ve ağ toplumu gibi birçok konu tartışmaya açılmıştır. Nitekim

Castells'e göre (2013) internet ve sosyal medya bireyleri harekete geçirme konusunda çok güçlü bir araç olarak değerlendirilmiştir. Sullivan (2009), 2009 yılında İran'da yaşanan protestolarla Twitter arasında bir bağlantı kurmuş ve devrimin "tweetleneceği" üzerine iyimser bir bakış açısı geliştirmiştir. 2013 yılında Brezilya'da ve Şili'de başlayan öğrenci hareketleri ile İtalya, Türkiye ve Meksika'da yaşanan sosyal hareketler ile sosyal medya arasında güçlü bağlar olduğu savunulmaktadır (Castells, 2015, s. 220). Bu bakış açısıyla Castells (2016, s. 92), sosyal medyayı *kitlesel öz iletişim* olarak değerlendirmekte ve sosyal bir dünya olarak nitelendirmektedir

Van Dijk (2018) *ağ toplumu* isimli kitabında sosyal medyanın toplumsal ve kişisel etkilerini bir bölüm altında tartışmıştır. Ona göre, sosyal medya ile beraber hayatımız ve iletişim dünyamız içindeki sınırlar ve bariyerler ortadan kalkmaya başlamış ve bununla beraber yer ve zamandan bağımsız olarak topluluklar ve bireyler arasındaki sınırlar görünmez hale gelmiştir. İnsanlar birbirleriyle daha bağlantılı olmaya başlamış ve sosyalleşme oranı artmaya başlamıştır. Her ne kadar dijital eşitsizlikler ortaya çıkmış olmasına rağmen baskı altındaki topluluk ve kurumlar yeni bir sosyalleşme alanı kazanmıştır. Örneğin tez kapsamında ele alınacak Fikirtepe semti bu duruma güzel bir örnektir. Kentsel dönüşüm yüzünden kaybolan mahalle ve semt düzeni sosyal medyada kurulan sanal topluluklarla yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Web 2.0 ile beraber sosyal medya platformlarının demokratik bir toplum oluşturma yolunda önemli bir adım olduğu görüşü üzerine yoğun olarak durulmuştur (Fuchs, 2020, s. 180). Benzer şekilde Shirky (2008) sosyal medya ile özgürlüklerin güçleneceği yönünde bir ilerlemenin olduğunu işaret etmiştir. Her ne kadar sosyal medyanın Fuchs (2020) gibi yeni bir sömürge biçimi olduğunu savunanlar olsa da onun topluluk oluşturma ve kolektif hareketlerdeki gücü hiçbir zaman yadsınamaz ve tartışmaya değerdir.

Tüm bu tartışmaların ışığında sanal toplulukların artması ile sosyal medyanın ortaya çıkması arasında da doğrusal bir ilişki söz konusudur. Yüz yüze iletişim kuran ve farklı yolların oldukça sınırlı olduğu bir dünyadan akıllı telefonlar vasıtasıyla herkesin bir şey paylaştığı, kader birliği yaptığı ve kolektif olarak mesafe tanımaksızın diyaloga girdiği topluluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu noktada, sosyal medyadan

yola çıkarak sanal toplulukları incelemek oldukça önemlidir ve bağlantılı olarak sanal toplulukların yapısını anlamlandırmaya katkı sunacaktır. İlerleyen bölümlerde, sanal topluluk ve onun türleri üzerinde tartışırken sosyal medya ile olan bağına tekrar değinmek gerekecektir.

Bir sonraki bölümde, sosyal medya üzerinde en çok kullanılan temel birkaç uygulama tipinden bahsedilerek tez kapsamında neden Facebook üzerinde durulduğu etraflıca ele alınacaktır. Böylece tez kapsamında hem sanal topluluğun tanımsal anlamı daha iyi anlaşılacak hem de her sosyal medya platformunun sanal topluluk meydana getirmediği üzerinde çıkarımlar yapılacaktır.

4.1.1.1 Facebook

2004 yılında Zuckerberg, Andrew McCollum ile Eduardo Saverin'in açtıkları bir web sitesi çevrimiçi sosyal etkileşimi sonsuza dek değiştirecek bir girişimin temellerini atmıştır. Üç öğrencinin bu girişimi ile başlayan Facebook macerası ilk olarak Harvard Üniversitesi'nin kampüsünde 1200 öğrencinin 24 saat içinde kaydolmasıyla başlamıştır. Hemen sonrasındaki haftalarda Stanford ve Yale Üniversiteleri de bu ağa dahil olmuştur. (Croft, 2007). Sonrasında ise ağa katılan üniversitelerin ve kurumların sayısı kısa hızla artmıştır.

2006 yılından itibaren herkesin kullanımına açılan Facebook, açıldığı günden itibaren milyarlarca insana ulaşmıştır. Nitekim günümüz itibarıyla 2.963 milyar Facebook kullanıcısı vardır. Bu rakamla beraber Facebook en çok kullanılan sosyal medya platformu durumundadır ("Data Reportal", 2023). 2012 yılı itibarıyla kullanıcıların %80'i ABD dışından olmasıyla beraber 70 dilde hizmet sunan Facebook, günümüzün küresel sosyal medya araçlarından biri haline gelmiştir (Caers ve diğer., 2013, s. 983). Facebook'un bu denli popüler olması onun birçok araştırmaya kaynaklık etmesine neden olmaktadır.

Facebook yıllar içinde büyüyen ününe rağmen onun çalışma prensibinden bahsetmek tez kapsamında neden örneklem olduğunu anlamak için önem teşkil etmektedir.

Facebook üzerinde kullanıcılar ilk önce bir hesap oluştururlar. Bu hesabı Facebook'un uygulamasına ya da internet sitesine girerek yapabilirler. Hesap oluştururken girilen bilgiler ve oluşturulan şifre ile ana sayfaya girilebilmektedir. Bu sayfa üzerinden arkadaş bulunabilir ve arkadaşlık için teklif gönderilebilir. Ana sayfada ayrıca istenilen görsel ve metin paylaşılabilir. Tüm bu özelliklerin yanında Facebook'ta bir hesabınız olması durumunda sizle ilişkili gördüğünüz topluluklara da katılmak mümkündür. Bu toplulukların bir kısmı direkt olarak üye kabul ederken diğer bir kısmı ise belli bir admin denetiminin ardından üye kabul etmektedir. Facebook'un topluluk oluşturma özelliği, onun sosyal medyadaki sanal toplulukları inceleme konusunda örneklem olmasının önemli bir nedenidir. Üye sayısı belli, üyelerin ortak amaçlar için toplanabildiği, kolektif olarak fikirler üretebildiği bu oluşumlar sayesinde fiziksel olarak toplanmakta zorlanan toplulukların bir araya gelmesi olanaklı hale gelmektedir. Bir topluluk içinde bireyler, fotoğraflar paylaşabilir, yorumlar yapabilir, sohbet edebilir ve bir tartışma merkezinde yoğunlaşabilirler. Son dönemlerde, alt kültürlerle ait birçok oluşum Facebook üzerinde de topluluklaşmaya başlamıştır. Facebook'un bu yapısı onun halen en çok kullanılan sosyal medya platformlarından biri olması için büyük etkiye sahiptir.

Facebook üzerine iki temel araştırma yaklaşımı mevcuttur. Bunlardan biri eleştirel yaklaşımları oluştururken bir diğeri ise eleştirel olmayan yaklaşımları temsil etmektedir. Eleştirel yaklaşımlarda, Facebook'un yeni sömürü sistemi yarattığı ve kâr amaçlı insan sömürüsüne neden olduğu üzerine çalışmalar yer almaktadır. Özellikle Fuchs (2020) ve Netchitailova (2018), Facebook çalışmalarına eleştirel taraftan bakmakta ve onun yeni bir insan sömürü yöntemi sunduğunu ifade etmektedirler. Diğer araştırma yönelimleri ise katılımcı kültürün ve artan etkileşimin gücüne vurgu yapan çalışmalardır. Bu noktada, Castells (2015) ve Jenkins (2016) gibi sosyal medya üzerine önemli kavramlar üreten isimler Facebook'un bir araya getirici özelliklerini vurgulamışlardır. Bu tez kapsamında da benzer şekilde örneklem alınan Facebook toplulukları; katılımcılık, yeni toplumsallık, kültür, kimlik ve bellek yapıları üzerinden ele alınacaktır. Bu bağlamda hem yapısı gereği hem de kullanıcı sayısı temel alındığında Facebook günümüzde muazzam bir çalışma sahası sunmaktadır. Nitekim Facebook abonesi olan 1,8 milyar kullanıcı aylık olarak Facebook içinde bir topluluğa

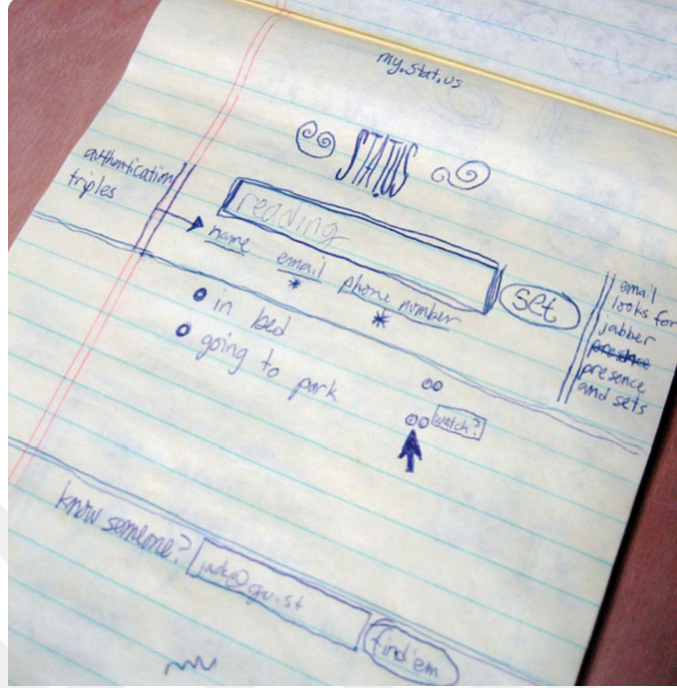
dahil olmaktadır. Bu gruplar insanların ortak bir noktada birleştigi, paylaşım yaptigi ve etkileşime girdigi sanal topluluklari oluşturmaktadır. Facebook grup özelliği sayesinde oluşan sanal topluluklar birçok farklı kültür ve ilgi grubu etrafında incelenmiştir (Ho, 2014; Mansur ve Anando, 2017; Cheung ve diğer., 2011; Mohamad, 2017; Lee ve Suzuki, 2020). 2020 yılında hayatımızı yoğun olarak etkilemeye başlayan Covid-19 ile beraber Facebook üzerinde kurulan sanal topluluklar sağlık sorunlarından kent sorunlarına birçok sanal topluluğun kurulmasına neden olmuştur. Tez kapsamında ele alınan sanal semt topluluklari da bu bağlamda önemli bir sosyalleşme ve etkileşim alanı sunmaktadır. Tüm bunlarla beraber diğer önemli sosyal medya platformlarından da bahsetmek gerekmektedir. Nitekim bu sayede Facebook'un neden örneklem olarak seçildiği daha anlaşılır hale gelecektir.

4.1.1.2 Twitter

Twitter ilk olarak 2006 yılında San Francisco'da Jack Dorsey tarafından Flickr hesabında paylaşılmıştır. Uygulama ilk kullanıma sunulduğunda ismi Twtr olarak düşünülmüştür (Milstein ve diğer., 2009). Genel olarak Twitter; insanların duygu, düşünce, eleştiri, değerlendirmeleri ve günlük eleştirilerini paylaştıkları bir sosyal paylaşım aracıdır. Katılımcılar ister anlık olarak herkese, isterse direkt mesaj üzerinden diğer katılımcılarla iletişime geçebilmektedir.

Twitter'ın diğer sosyal medya araçlarından en temel farkı yazı karakterindeki 140 sınırıdır. Bu sınır diğer kullanıcılara gönderen direkt mesajlarda yoktur.

Twitter hakkında bir görsel paylaşan Dorsey, Twitter'ın nasıl bir sosyal medya aracı olacağına yönelik ilk fikirleri vermiştir (Rogers, 2014, s. 11). Twitter hakkında Dorsey'in ilk paylaştığı fotoğrafa göre, sosyal medya aracında kullanıcıların kendi durumları hakkında paylaşım yapmaları planlanmıştır.

Şekil 2 - Jack Dorsey'in Flickr hesabında 2006 yılında paylaştığı Twitter taslağı (Rogers, 2014)

İlk etapta bireylerin durum ve duyguların paylaşması fikriyle ortaya çıkan Twitter, günümüzde haberlerden, kişisel ilgi alanlarına kadar birçok alanda paylaşım yapılan bir platform halini almıştır. Özellikle 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı gibi birçok sosyal harekette insanların birbirleriyle açık şekilde haberleştiği ve bilgi aldığı platform halini almıştır.

Twitter'ın Facebook'tan en temel farklarından birisi etiketler üzerinden paylaşılanlara ulaşmanın mümkün olmasıdır. Kullanıcılar belli etiketler üzerinden arama yaparak istedikleri bilgiye kolaylıkla ulaşabilirler. Ancak Facebook Grup gibi bir amaca sahip insanları bir araya getirme gibi bir özelliği yoktur. Twitter, kullanıcıların takip ettikleri diğer kullanıcılar ve etiketler etrafında şekillenen bir bilgi akışı sunmaktadır. Twitter'da paylaşılanlar arasında en çok konusu geçen kavramlar "Trend Topics" ismiyle kullanıcıların ana sayfalarında listelenmektedir. Bu listeler o an Twitter kullananların en çok hangi konular hakkında tartıştığını ortaya koymaktadır. Twitter günümüzde 556 milyon aktif kullanıcıya sahip en çok tercih edilen sosyal medya araçlarından birisidir ("Essential Twitter statistics and trends for

2023). Twitter'ın etiketler üzerinden işleyen sistemi onu Facebook'un arkadaş merkezli paylaşım ağından farklılaştırmaktadır. Twitter üzerinde belli amaca hizmet eden grupların kurulamaması onu sanal topluluk oluşturma imkânı bakımından zayıf kılmaktadır. Bu durumdan ötürü bu tez kapsamında Facebook'un örneklem olarak alınması daha uygun olarak görülmüştür. Nitekim Twitter üzerinden bir topluluk oluşturma, bu topluluğun kapalı olarak birbirleriyle iletişim kurabileceği, sohbet edebileceği, görüntü ve yorum paylaşabileceği bir ortam oldukça zor sağlanmaktadır. Bununla beraber, Twitter'ın bilgi akışı ile Facebook'un bilgi açısı birçok açıdan farklılık göstermektedir. Bu noktada, Facebook ile Twitter arasındaki farkları ortaya koymak neden bu tez kapsamında Facebook'un seçildiğini ortaya koymak için önemlidir.

Facebook grup kurma özelliği sayesinde belli bir topluluk üyeleri tarafından belli bir alan içinde etkileşim için kullanabilmektedir. Twitter ise belli bir topluluk üyelerine kapalı etkileşim alanı sunmamaktadır. Twitter temelinde, başkaları ve başka olaylar hakkında konuşmak için kurulmuşken, Facebook grup özelliği ile beraber çeşitli alt kültür ve toplulukların kendileri hakkında konuşmalarına imkân vermektedir. Bununla beraber, Twitter daha kısa mesajlar üzerine bir sistem geliştirmiştir. Önemli bir diğer fark ise, Twitter'ın temelini durum bildirme üzerine olmasıdır. Facebook ise durumla beraber belli topluluk üyelerinin deneyimlerini ve değerlendirmelerini de yansıtmakta ve birbirleriyle paylaşmalarına imkân tanımaktadır.

Facebook ve Twitter arasındaki yukarıda bahsedilen temel farklar Facebook ve Facebook gruplarının örneklem olarak seçilmesinde belirleyici olarak değerlendirilmiştir.

4.1.1.3 Youtube

Google'un bir platformu olan Youtube, 2005 yılında eski PayPal çalışanları Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından kurulmuştur. Kısa süre içinde başarı yakalayan platform, 2006 yılında Google tarafından 1,6 milyar dolara satın alınmıştır (Thirakulwanich ve Sawmong, 2022). Kullanıcının içerik üretimini önceleyen

Youtube, kullanıcılarına video yükleme, yorum yapma ve izleme gibi imkanlar sunmaktadır. Youtube'un video temelli var oluş prensibi müzik kliplerinden, eğitim videolarına kadar birçok içeriğin burada buluşmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde yaklaşık 2,6 milyar kişi günlük olarak Youtube kullanmaktadır (Aslam, 2022). Özellikle 2014 ile 2020 yılları arasında YouTube %40 oranında büyümüş ve 2020 yılı itibariyle her dakika 500 saatlik video yüklenen bir platform haline gelmiştir (Wojcicki, 2020). Bu sayı her geçen gün artmaya devam etmektedir.

Youtube'un kullanıcı üretimini önceleyen yapısı onun katılımcı kültüre olan etkisini güçlendirmiştir. Üretici ile tüketici arasındaki çizgiyi muğlaklaştırmış ve alternatif içeriklerin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır (Jenkins, 2016). Bununla beraber ana akım medyada yer bulamayan birçok yayıncı, etnik grup, gazeteci ve yapımcı YouTube sayesinde kendine özgür alan bulmuştur. Geleneksel medyanın yok saydığı birçok kültür, alt kültür ve gelenek Youtube sayesinde yeniden kendine ortam bulmuştur (Khairiyani, 2022, s. 214-215). Kendi sesini duyurmak isteyen bir kişi ya da bir grup, yükledikleri video ile gün içerisinde milyon izlenmeye ulaşabilmektedir.

Günümüzde birçok sanal topluluk Youtube üzerinde varlığını sürdürmektedir. Özellikle bazı alt kültürler ve hayran toplulukları Youtube kanalları üzerinde bir araya gelmekte ve kendi kültürleri, gelenekleri, hayran oldukları filmler hakkında tartışma zemini bulmaktadır. Ancak tez kapsamında Youtube'un değerlendirilmeme sebebi, platform bünyesinde semtlere ya da mahallelere ait grupların neredeyse hiç olmayışındır. Video merkezli bir sosyal medya platformu olan Youtube büyük oranda semt ve mahalle toplulukları oluşturamamıştır. Bu durumdan ötürü, bu tez kapsamında Youtube örneklem olarak değerlendirilmemiştir.

4.1.1.4 Instagram

Instagram, fotoğraf ve video paylaşım yapılabilen ve paylaşım yapmadan önce çeşitli filtrelerle fotoğraf üzerinde oynama imkânı veren bir sosyal medya uygulaması olarak 2010 yılında Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur. Instagram fikri ilk ortaya çıktığında amaç Foursquare benzeri yer bildirimi yapılabilen bir sosyal medya platformuydu. Fakat kısa süre sonra karar değiştiren yapımcılar; fotoğraf,

yorum, beğeni ve istenildiği takdirde yer bildirimi yapılabilen bir uygulama üzerine çalışmaya başlamışlardır. Günümüzde Instagram, fotoğraf paylaşılabilen bir iletişim aracıdır. Uygulama kullanıcıların fotoğraf çekip, filtre uygulayıp paylaşmasına ve sosyalleşmesine yarayan bir fonksiyona sahiptir (Kerpen, 2011). Kısa sürede kullanıcı sayısını oldukça arttıran Instagram, yaklaşık 1 milyar dolara 2012 yılında Facebook’a satılmıştır (Leaver ve diğer., 2020). Onun bu derece değerlenmesinde dönemin paylaşımcı kültürünün etkisi büyük paya sahiptir.

Instagram ismi İngilizce’de derhal ve anlık anlamına gelen “instant” ile telgraf anlamındaki “telegram” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Uygulamaya 2013 yılında etiketleme sistemi getirilmiştir. O tarihten itibaren kullanıcılar çektikleri fotoğraflara belli etiketler koymuşlar ve görünürlüklerini sınıflandırabilmişlerdir. Önceki dönemlerde sınırlı saniyede video paylaşılan Instagram sonraki dönemde bu sınırı genişletmiş ve daha uzun süreli videoların yüklenmesine izin vermektedir.

Instagram diğer sosyal medya araçları gibi kullanıcıların kendilerini tanıtmaya ve kimlik sunumu yapmalarına olanak sağlamaktadır. Onun etkileşime açık yapısı bireylerin kendilerini istedikleri gibi sunma ve karşılığında etkileşime girmesine zemin yaratmaktadır. Bu özelliği sayesinde, kimlik ve kültür aktarımları Instagram üzerinde de yapılmaktadır. Nitekim günümüzde Instagram üzerinde etkin olan birçok kişi neyin popüler olacağını belirleyebilmektedir. Bununla beraber birçok çalışma “Instagram kültürü” üzerine odaklanmaktadır (Manovich, 2017; Giles ve Edwards, 2018; Doherty, 2017). Leaver ve diğer. göre (2020), Instagram son yıllarda yükselen görsel sosyal medya kültürü içinde değerlendirilmelidir.

Kullanıcıların kendilerini ya da içinde bulundukları durumu paylaştıkları Instagram yazıdan çok görüntü üzerine varlığını sürdüren bir uygulamadır. Kullanıcıların yediklerini, gittikleri yerleri, o anki görünümelerini paylaşarak bir içerik havuzu yarattıkları Instagram, bireylerin birbirlerini takip ettiği, ilham aldığı ve yakınlık kurduğu bir platform halini almıştır. Nitekim, paylaşılan her fotoğrafın aldığı beğeni sayısı bir sonraki paylaşım için cesaret vermektedir. Ancak onun anlık görüntü ve paylaşım üzerine yapısı Facebook ve Youtube gibi sanal topluluk oluşumuna izin

vermemektedir. Her ne kadar Instagram üzerinde birçok grup olmasına rağmen, grup üyeleri içerik paylaşmamaktadır. Kullanıcılar daha ziyade grup içinde grup sahibinin paylaştığı içeriklere yorum yapabilmektedir. Uygulamanın bu özelliği, onun tam olarak bir sanal topluluk oluşturmamasının önünde engeldir. Bununla beraber, onun fotoğraf ve beğeni üzerine kurulan düzeni sanal topluluk yapısına uymamaktadır. Nitekim Facebook’u ele aldığımızda grup içinde üyelerin hepsinin paylaşabildiği ve yorumlayabildiği bir ortam söz konusudur. Instagram’ın bu imkânı sağlamaması onun örneklem olarak alınmamasına neden olmuştur. Ancak Instagram üzerinde birçok semt ve mahalle üzerine grup aktif olarak bulunmakta ve içerik paylaşmaktadır. Ancak bu gruplar adminin tercihine bağlı olarak tek taraflı bir gündem oluşturma özelliğine sahiptir. Bu sayfalar başka bir çalışmanın konusunu oluşturabilecek niteliktedir.

4.2 Sosyal Medyanın Sanal Toplulukların Ortaya Çıkışına Etkisi

Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri mesafenin ve mekânın yok olmasına zemin hazırlamıştır. Uzaklık artık insanlar arasında iletişimi sınırlayan bir unsur olmaktan çıkmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak, insanlar arasındaki iletişimin olanakları ve türü dönüşmeye başlamış ve bu durum yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal düzene etkisi adı altında birçok çalışmaya konu olmuştur (Komito, 2011). Yeni iletişim teknolojileriyle beraber ortaya çıkan çevrimiçi iletişim kurma imkanının sanal toplulukları nasıl ortaya çıkardığı ve geleneksel yüz yüze iletişime göre farkları birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır (Komito, 2011; Preece, 2000). Geleneksel olarak bireyler; yardım almak, bilgi almak için ya da yeni kişilerle tanışmak için belli topluluklara dahil olabilirler. Yeni iletişim olanaklarıyla beraber ortaya çıkan çevrimiçi gruplar vasıtasıyla bireyler yer ve zamanlardan bağımsız olarak daha uzaktaki gruplara dahil olabilir, insanlar yüz yüze tanımadan sohbet etme ya da bilgi alma imkânı bulabilirler. Ağlar etrafında şekillenen sosyalleşme ile beraber oluşan destek grupları sadece egosantrik ağlar değil yeni topluluklar da oluşturabilmektedir. Sanal topluluğun ortaya çıkışında üzerinde durulan en büyük unsurlar internetin kitleler tarafından kullanılabilir olması ve internet ile beraber yeni sosyal örgütlenmelerin mümkün olmasıdır. Farklı bir ifadeyle, sanal toplulukların ortaya çıkmasında en büyük unsur yukarıda da değinilen internetin gelmiş olduğu teknolojik

düzeıdır (Wellman, 2001). Teknolojik düzeın artmasıyla beraber topluluklaşma türlerinde de yeni imkanlar kaçınılmaz olacaktır.

Yeni iletişim teknolojilerinin topluluklar üzerine etkisini ele alan incelemelerde en önemli tartışmalardan birisi topluluğun ne olduğu üzerinedir. Bundan ötürü, yeni iletişim teknolojilerin oluşturacağı topluluklar üzerine fikir birliğine ulaşmak oldukça güçtür ancak temel olarak topluluk denildiğinde; topluluk üyeleri arasında yüksek etkileşim, ortak bakış/görüş, ortak ideoloji, uzun süreli katılım, ekonomik özgürlük ve sıkı sıkıya bağılı bir ilişki ağı gerekmektedir (Komito, 2011, s. 1076). Yeni iletişim teknolojileriyle beraber yukarıda ele alınan özellikleriyle sanal topluluğu oluşturmak ne kadar mümkündür? Günümüzde araştırmacılar çevrimiçi grupların topluluk olarak faaliyet gösterdiği konusunda hemfikirdirler (Waldron, 2018, s. 2). Nitekim bir sanal topluluk bir kullanıcının hayatında önemli görevler üstlenebilmektedir.

Sanal topluluklar ilk olarak açık çevrimiçi topluluklar olarak oluşmaya başlamıştır. Açık çevrimiçi topluluklar herkesin ulaşabildiği ve yorum yapmadığı sürece üyelik gerektirmeyen bir ortamda herkesin görünümüne açıktı. Eğer katılımcılar yorum yapmak isterlerse üye olmaları gerekirdi. Bu düzen özellikle Web 1.0 döneminde sohbet odaları ve forumlar için geçerliydi.

Web 2.0 ile beraber ortaya çıkan sosyal medya platformları sanal topluluk üzerine hem imkanları hem de yoğunluğu arttırmıştır. İlk olarak bahsedilmesi gereken, aradan geçen süre içinde daha fazla insanın sosyal medya araçlarını kullandığıdır. Türkiye’de ortalama 68,9 milyon kişi sosyal medya araçlarını kullanmaktadır (Babaoğlu, 2022) Buna bağılı olarak bu uygulamalara katılma, yorum yapma, kapalı ve küresel topluluklar oluşturabilme, belli kültür ve kimlik değerleri ekseninde sanal topluluklar oluşturma artık mümkün hale gelmektedir. Fotoğraf, video, ses, metin paylaşımına imkân veren sosyal medya platformları bir araya gelmekte zorluk çeken ya da yüz yüze iletişimin etkisini arttırmak isteyen topluluklar tarafından

kullanılmaktadır. Kullanıcılar artık “prosumer”¹⁹ olarak bireysel anlamda da anlık olarak topluluklarda paylaşım yapabilmekte ve diğer kullanıcılarla eşit olarak katkı sunabilmektedir. Yukarıda Komito’nun (2011, s. 1076) tanımlamasında belirttiği ortak görüş, uzun süreli katılım, sıkı sıkıya bağlı olma ve ortak ideoloji gibi olguların hepsi sosyal medya üzerinde kurulan sanal topluluklar için de geçerlidir. Hatta yüz yüze toplulukların zamanla bir araya gelemeden dağılma ve kimliklerin kopması gibi riskler sanal toplulukların 7/24 yapısı sayesinde azalma eğilimi göstermektedir. Günümüzde benzer kültürel ve kimliksel arka plana sahip ancak yüz yüze bir araya gelmemiş insanlar, farklı coğrafyalarda olsa dahi birbirlerini etkileyebilmekte ve var olan kültürlerini güçlendirerek yaşatmaya devam edebilmektedir. Buna tez kapsamında ele alınan sanal semt topluluklarını da örnek vermek mümkündür. Semt topluluklarında bazı kullanıcılar yıllar önce terk ettiği bir mahallenin sanal topluluğuna katılarak kültürel belleğin aktarımına katkıda bulunabilmektedir. Tüm bu imkanlar internet ve sosyal medyanın imkanları sayesinde ortaya çıkmıştır. Bu bölümde kısaca bahsedilen sanal topluluk kavramının köklerine ilerleyen bölümlerde yeniden değinilecek ve sosyal medyayla olan ilişkisi üzerinde yeniden durulacaktır. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere her sosyal medya platformunun sanal topluluğun yapısına uygun olmadığı da dikkate alınmalıdır.

Sonraki bölümlerde ele alınacak sanal topluluğun kökleri sanal topluluk kavramına daha da açıklık getirecektir.

4.3 Sanal Toplulukların Ortaya Çıkışı ve Kavramsal Kökleri

1990’larla beraber forumlar, web siteleri, sanal topluluklar, destek ve hizmet toplulukları, abone sayfaları önemli ölçüde artış göstermiştir (Van Dijk, 2018, s. 254). Sanal topluluk kavramının yoğun olarak tartışılmasında ise Rheingold’un (1993, 2000, 2008) çalışmalarının katkısı büyüktür. Ona göre sanal topluluk, bir grup insanın sanal olarak oluşturulmuş bir alanda, ilişki ağı içerisinde, uzun bir süre boyunca devam eden

¹⁹ İlk olarak Alvin Toffler tarafından kullanılan terim (Kotler, 2010).

etkileşimle beraber her katılımcıya açık toplanma alanlarını ifade etmektedir. Farklı bir ifadeyle sanal topluluklar; farklı coğrafi bölgelerde yaşayan insanların, sanal bir alanda kolektif şekilde tartışılabilmesi, paylaşabilmesi ve bilginin aktarılması ve bu kolektifliğin uzun bir süre devam etmesi sonucu oluşturdıkları topluluklardır.

Sanal topluluk terimi ilk olarak Rheingold (1993) tarafından siber alanda kişisel ilişki ağları olarak tanımlanmıştır. Sonraki dönemde ise kavram genişletilmiş ve bir grup insanın ortak ilgi alanları altında siber alanda yaptığı paylaşımlar olarak değerlendirilmiştir. Ridings ve diğer., göre (2002) sanal topluluk, bir grup ortak ilgileri ve pratikleri olan insanın düzenli olarak internet aracılığıyla iletişim kurması ve internet üzerinde ortak bir mekânda buluşmasıyla meydana gelmektedir. Her ne kadar fiziksel bir etkileşim olmasa da kullanıcılar sanal ortamda buluşabilir ve belli sorunlara ya da isteklere cevap bulabilirler. Bu mekanlar özel sohbet odaları, bültenler, forumlar, e-posta programları ya da Facebook grupları olabilir.

Sanal topluluğun oluşabilmesi için tartışılması gereken önemli kavramlardan birisi bağlılıktır ve buna bağlı olarak topluluk üyelerinin ortak amaçlar doğrultusunda topluluğu benimsemeleridir. Rheingold'a göre (2000), insanlar yeni iletişim teknolojileriyle beraber kaçınılmaz olarak hâkim ideolojiden kaçışı da simgeleyen bir şekilde yeni topluluklar kurmaya çalışacaklardır.

Sanal topluluklar genel itibariyle e-posta listeleri, sohbet odaları, alışveriş siteleri, haber bültenleri, sosyal medya platformları üzerindeki gruplar, forumlar, bloglar, fotoğraf paylaşım siteleri, oyun siteleri üzerinde meydana gelmektedir. Bu oluşumlar, katılımı ve ayrılmayı kolaylaştırdığı gibi maliyeti de bir o kadar azaltmaktadır. Bununla beraber sanal topluluklarda ilişkiler daha yatay olmakla beraber paylaşımların ya da etkileşimlerin her zaman eş zamanlı olması gerekmemektedir. Farklı bir ifadeyle, sanal topluluklarda geçmiş yazılanları yeniden okumak, birinin çok önceden paylaştığı bir şeye sonradan cevap vermek ve konuşulanları hatırlamak daha kolaydır. Bu da üyeler topluluğa her ne zaman katılırsa katılsın geçmiş konuşmaları ve aktarımları takip edebilme imkânı sunmaktadır. Böylece kimlik ve kültür aktarımı daha kesintisiz olarak sürebilmektedir.

Sanal topluluk tanımlarının önemli bir bölümü, dayanışma, sosyalleşme ve iş birliği kavramları etrafında şekillenmektedir. Bu kavramların geçerli olabilmesi ve topluluğun oluşabilmesi için süreklilik şarttır. Kullanıcılar aynı topluluğa sık sık uğramalı ve belli paylaşımlar yapmalıdır. Aksi takdirde internet ağları üzerinde kurulacak her etkileşim ve grup sanal topluluk oluşturmak için yeterli zemini bulamayacaktır.

Van Dijk'a göre, günümüzde ağ toplumu içinde yaşamakla beraber yüz yüze ilişkiler halen önemli bir unsurdur. Öte yandan dolayımlanmış iletişim her geçen gün yüz yüze iletişimin yerini almaya devam etmektedir. Medya aracılığıyla iletişim kurabilme kapasitesi; mesajlaşma grupları, sanal yarışmalar, sanal takımlar ve çeşitli ilgi alanları etrafında sanal topluluklar kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu topluluklar sosyal medya ile ortaya çıkmasının yanında belli özelliklere de beraberinde sahip olmuştur. Van Dijk (2018, s. 72-73) sanal topluluklar üzerindeki genel kanılarından bahsederken, onun toplulukları demokratikleştirme, herkese açık olma, yatay ilişkilerin kurulması, mekân, zaman olarak sıralamış ve bu yaklaşımları tek taraflılıkla eleştirmiştir. Nitekim, ağ toplumunun kültürler üzerine yıkıcı etkileri ve kapitalist ilişkiler açısından sömürü sistemi yaratması gibi birçok eleştiri getirilebilmektedir.

Sanal topluluk kavramını daha güçlü şekilde ortaya koymak için topluluk kavramına geri dönmemiz gerekmektedir. Bir topluluk bireylerin zorunluluk ya da ortak amaç uğruna bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Rothaermel ve Sugiyama, 2001). Gusfield'e (1975) göre iki tip topluluk oluşumu söz konusudur. Bunlardan ilki coğrafi olarak yakınlıktan doğan topluluklardır. Buna verilecek en iyi örnek ise aynı semt ve mahallede oturanların oluşturdukları topluluklardır. Diğer ise belli amaçlar doğrultusunda bir araya gelen topluluklardır. Örneğin, bir müzik akımı, dini inanç ya da hayran grubu için oluşan topluluklar bu kategori içinde değerlendirilebilir. Buradan yola çıkarak sanal topluluklara baktığımızda aynı ayrımı yapmak mümkün değildir. Sanal ortamda oluşan tüm topluluklar, bir amacı, bağlılığı ve ortak çıkarları gerektirmektedir. Tez kapsamında ele alınan sanal semt topluluklarına da bu gözle bakmak önemlidir. Nitekim bu topluluklardaki insanların nihai amacı semt ya da

mahallerinde olan bitenler hakkında bilgi sahibi olmanın yanında semtin kültürüne ve kimliğine sahip çıkmaktır. Farklı bir ifadeyle, bir adanmışlık ve aidiyetlik söz konusudur.

Fiziki Ortamdaki Topluluklar	Sanal Topluluklar
Toplumsal ilişkiler fiziki ortamlarda gerçekleşmektedir.	Sosyal ilişkiler internetin aracılık ettiği bir sanal ortamda gerçekleşir.
Toplulukların boyutunu coğrafi alanlar belirlemektedir.	Coğrafi alanın önemi daha azdır.
Bireyler her zaman her yerde olamayacağından ötürü sınırlı sayıda topluluğa üye olunabilmektedir.	Bireyler birden fazla topluluğa katılım sağlayabilir.
Farklı kimlik sunumları daha kısıtlıdır.	Birden fazla toplulukta birden fazla kimlik sunumu yapılabilir.
Aracısız bir iletişim söz konusudur. Yüz yüzedir.	Ağlar aracılığıyla iletişim gerçekleşir. Metinsel ya da görüntüsel olabilir.
Ortak ilgi alanlarından oluşmaktadır.	Topluluklar ortak ilgi alanlarından oluşmaktadır.

Üyeler rahatlıkla topluluk değiştiremezler, topluluğa dahil olup ayrılamazlar.	Topluluklara dahil olup ayrılmak daha kolaydır
Hiyerarşi daha fazla hissedilmektedir.	Katılımcılar arasında hiyerarşi daha az hissedilir. Bazı durumlarda admin kontrolü söz konusudur.
Topluluktaki insanların birbirlerini tanıma olasılığı daha fazladır.	Topluluk üyeleri birbirlerini daha az tanır.
Senkron bir iletişim söz konusudur.	Senkron bir iletişim gerekli değildir.
Topluluğa sonradan dahil olanlar geriye dönük tartışmaları takip edemezler.	Tüm tartışmalar kayıtlıdır. Geriye dönük tartışılana ulaşmak mümkündür

Tablo 2 - Fiziki Ortamdaki Topluluklar ile Sanal toplulukların farkları

Fernback ve Thompson'a göre (1995) sanal topluluk sosyal ilişkilerin sanal ortamda kurulmasıyla ilişkilidir. Sridhar Balasubramanian (2001) ise sanal topluluk için beş temel özellik ortaya koymuşlardır: İnsanların bir araya gelmesi, rasyonel üyeler, sanal ortamda etkileşim, toplumsal bilgi alışverişi, ortak amaçlar, kimlikler ve ilgi alanları. Yukarıdaki özelliklere benzer olarak Preece (2000) de dört temel özellik üzerinde durmaktadır: paylaşılan amaç, bilgisayar sistemleri, insanlar ve ortak politika. Jones ise temel özelliklerden ziyade sanal topluluk için gerekli dört temel şartı ön plana çıkarmıştır; etkileşim, iletişim kuranlar, devamlılığı olan üyelik ve sanal alan. Tüm bu özelliklerle beraber bazı sanal topluluklar coğrafi sınırları da aşarak zaman zaman bir araya gelirken bazı topluluklar ise ilk etapta itibaren sanal ortamda cereyan edip orada varlığını sürdürmüştür. Bu noktada, sanal semt topluluklarını örneklem

olarak ele alırken üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri de sanal topluluğun devamlılık gösterip göstermediğidir. Koh ve Kim'e göre (2004, s. 156) sanal topluluk üzerinde yapılacak nihai tanımlama şu şekildedir; sanal topluluk, ortak amaçları ve ilgi alanları olan bir grup insanın devamlılık içinde bilgi paylaşımı yapmasıdır.

Bir sonraki bölümde sanal topluluk türleri üzerinde durulacaktır. Böylece tez kapsamında ele alınacak sanal semt topluluklarının türlerini ortaya koymak daha anlamlı hale gelecektir. Nitekim aşağıdaki kategoriler kimi zaman kendi aralarında geçişlilik de göstermektedir.

4.3.1 Sanal Topluluk Türleri

Birçok sanal topluluk türü vardır. Bunlar teknik ve içerik açısından ayrılabilir. Buss ve Strauss (2009, s. 16-18)'a göre, sanal topluluklar açık, kapalı ve konulu topluluklar olarak sınıflandırılmıştır (Aktaran Akar, 2010). Açık topluluklar, herkesin katılım sağlayabileceği ve üyesi olabileceği toplulukları tanımlamak üzere kullanılmış bir terimdir. Kapalı topluluklar ise, davetle üye kabul eden ya da üye olurken çeşitli sorulara cevap verilmesi gereken toplulukları oluşturmaktadır. Diğer taraftan konulu topluluklar belli bir amaç ya da içerik bağlamında meydana gelen toplulukları ortaya koymaktadır. Özellikle Facebook üzerinde kurulan sanal topluluklar buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Nitekim aşağıda türlerinden bahsedilecek sanal topluluklar birer konulu topluluktur.

Sanal topluluklar tema ve amaç olarak oldukça farklılık göstermektedir. Bir sonraki bölümde, bu bakış açısından yola çıkarak sanal topluluk türleri üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda; sosyal sorumluluk toplulukları, siyasi/ideoloji topluluklar, kültürel topluluklar, hayran toplulukları, bellek toplulukları ve pazarlama ve marka toplulukları olarak sanal topluluk türleri sınıflandırılmıştır. Bu türler birçok zaman kendi aralarında da benzerlikler ve geçişkenlikler içermektedir. Bu noktada, bir sanal topluluğu tekil olarak bir tür olarak ele almak eksik değerlendirmeye zemin hazırlayabilmektedir.

4.3.1.1 Sosyal Sorumluluk / Dayanışma Toplulukları

Tüm toplulukların temelinde dayanışma yatmaktadır. İnsanları bir arada tutan ve belli olguları beraber yaşamalarını sağlayan motivasyonun arkasında dayanışma vardır. Schubert ve Koch'a göre (2003, s. 2), neredeyse tüm sanal topluluklar iletişim, etkileşim ve dayanışma için doğru insanları bulmak için ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, sosyal medya üzerinde kurulan tüm sanal toplulukların temelinde de iletişim, etkileşim ve dayanışma olduğu iddia edilebilir.

Toplumsal bağlamda destek bulmak ve sorunlarla baş etmek için topluluklar büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşımla, kurulan her topluluk ya da sanal topluluk az ya da çok bir yardımlaşma ağını oluşturmaktadır.

Sosyal sorumluluk toplulukları; çeşitli hastalıklar için yardım, deprem ve sel gibi özel afetlerle mücadele, insanları çeşitli hastalıklar ve riskler hakkında bilinçlendirme ve eğitim verme amacıyla meydana gelen topluluklardır. Örneğin, Facebook üzerinde kurulan SMA hastalarıyla dayanışma toplulukları sosyal sorumluluk / dayanışma topluluklarına örnek olarak gösterilebilir (Çetin, 2019, s. 74).

AHBAP ve Çarşı Taraftar Grubu gibi geleneksel toplulukların iletişim ve topluluklaşma süreçleri sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla beraber değişime uğramıştır (Çetin ve Ayhan, 2020, s. 67). Bu topluluklar dayanışmayı güçlendirmek için sosyal medyada topluluk oluşumuna öncelik vermektedir. Örneğin elinde fazla eşyası bulunanlar ya da bir hastalıkla mücadele edenler bu topluluklar aracılığıyla destek bulabilmektedirler. Sanal topluluklar engellilere destek, AIDS için farkındalık ve tedavi gibi yüzlerce farklı amaç uğruna açılabilir.

Fukuoka ve diğer. göre (2011, s. 7-8) sanal topluluklar, hayatın değişik durumları için sürekli ve etkili bir destek sağlamaktadır. Sanal topluluklarla beraber topluluk üyeleri profesyonel ya da amatör destek şansı bulabilmektedir. Her ne ırktan ve yaştan olursa olsun sağlıkla ilgili sanal topluluklara üye olan kişiler hem kendi hem de diğer topluluk üyelerinin deneyimlerinden yola çıkarak sağlıklı bir hayat için destek bulabilmektedir.

Göçmenlerin dayanışma ve destekleri için de sanal topluluklar önemli roller üstlenmektedir. Komito'ya göre (2011, s 1077), sanal topluluklar bir şekilde göçmek zorunda kalanlar için hem göçtüğü yerdeki arkadaşlarıyla iletişim halinde kalmak hem de kültürlerini yaşamak için imkân sağlamaktadır.

Kriz zamanlarında sosyal sorumluluk ve dayanışma toplulukları insanların yalnızlıklarına çare buldukları, sorunlarını kolektif olarak çözebildikleri bir alanı oluşturmaktadır. Ocak 2010'da Haiti'de yaşanan depremde yaklaşık 200.000 insan ölmüştür ve 2,3 milyon insan yerlerinden olmuştur. Bu krize bağlı olarak; barınak, yiyecek, iletişim gibi ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Tüm bunlarla beraber ortaya çıkan "iletişim patlaması"²⁰ nedeniyle tam anlamıyla bir kaos yaşanmıştır. Bu doğrultuda sosyal medya üzerinde oluşturulan sanal topluluklar ihtiyaçların düzgün olarak belirlenmesinde ve gönüllü yardımların toplanmasında oldukça etkili rol oynamıştır (Dugdale, 2012, s. 713-714). Benzer şekilde, 12 Mayıs 2008 tarihinde Çin'in Sichuan bölgesinde meydana gelen depremde 70.000'den fazla insan yerlerinden olmuştur. Milyonlarca insan ailesine ve sevdiklerine ulaşamamıştır. Kaosun çok büyük boyutlara ulaştığı bölgedeki iletişim ağı sosyal medyada kurulan sanal topluluklar vasıtasıyla düzene girebilmiştir. İnsanlar sosyal medyadaki sanal topluluklar aracılığıyla yardımlaşma, dayanışma ve sevdiklerine ulaşabilme imkânı bulmuşlardır. Tüm bunların ötesinde Lu ve Yang'a göre (2012, s. 529) gönüllü olarak bu topluluklara katılan insanlar depremde kayıplar yaşayan insanlarla empati kurabilme olanağı bulmuş ve sorunlarına çözüm aramışlardır.

Sanal topluluklar sadece hayati ya da kriz durumlarında faydalı olmamaktadır. Sağlık, eğitim, eğlence, akran desteği gibi durumlarda da bu topluluklar fayda sağlamaktadır. McLoughlin ve diğer. göre (2018, s. 138) sosyal ağlarda oluşan topluluklarda insanlar sağlık bilgileri, eğitim etkinlikleri ya da akran ve iş arkadaşlarından yaptıklarıyla ilgili destek alabilir ya da geri bildirim talep edebilirler.

²⁰ İnsanların hangi bilginin nereden geldiğini bile tam olarak anlayamadığı bilginin ve iletişimin yoğunlaştığı durumlar için kullanılan terim.

Sanal toplulukların insanlara yeni iletişim olanağı sağlayan bu yapısı sayesinde hemen hemen her sanal topluluk birer yardımlaşma ve destek ağı olarak işlev görmektedir, ancak yardımlaşma her zaman topluluğun asıl amacı olmayabilir.

4.3.1.2 Siyasi/İdeolojik Topluluklar

Siyasi ya da İdeolojik topluluklar; belli bir görüşün, politikanın ya da partinin çıkarları için bir araya gelen insanların oluşturduğu topluluklardır. Bu tür topluluklar son zamanlarda sosyal medyanın artan kullanımıyla beraber sanal topluluklar oluşturmaya başlamışlardır. Örneğin, Facebook üzerinden CHP Genel Merkez grubu bu türde bir sanal topluluğa örnektir. Bunun yanında, Bayraktutan ve diğer. göre (2012, s 10), siyasi partilerin çeşitli kolları sanal topluluklar oluşturarak seçmenlerini bir arada tutmaya çalışmaktadır.

Sosyal hareketlerle beraber de sanal topluluklar oluşmaya başlamıştır. Örneğin, Arap Baharı ve Wall Street’i İşgal Et hareketlerinde sosyal medya yoğun olarak kullanılmıştır (Çildan ve diğer., 2012, s. 6). Günümüzde politik tartışmalarda marjinal görünen kişiler ya da tartışmalar ve tabu olarak kabul edilen birçok konu sanal topluluklar üzerinde tartışılabilmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya ve bağlantılı olarak sanal topluluklar bireylerin politik deneyimleri ve tartışmaları üzerinde etkili bir faktör haline gelmiştir. Sanal topluluklarla beraber; demokratikleşme, milliyetçilik, küreselleşme, uluslararası aktivizm ve diaspora gibi konular daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlamıştır (Srinivasan, 2006). Ayrıca fiziksel olarak oluşan topluluklarda yaşanan politik temelli tartışmalar sanal topluluklarla beraber sınırlarını genişletmiş ve ulaştığı kişiler bakımından daha geniş yaşam alanı bulmuştur.

1990’ların ortalarından itibaren meydana gelmeye başlayan sanal topluluklar, kitle olarak insanların katılabildiği yeni “demokratik” ortamların temelini atmıştır. Bu bağlamda “Dijital demokrasi” kavramı ortaya çıkmış ve politik ve ideolojik tartışmalarla beraber literatürde yerini almıştır (Hacker ve Jan van Dijk, 2000). Örneğin, son dönemde Obama’nın seçim kampanyalarında sanal topluluklar önemli roller oynamıştır (McQueen ve Green, 2010; Fung, 2010). Obama’ya seçim kazandıran bu başarısının ardından, 2011 yılında Hindistan’da önemli bir hareket

ortaya çıkmıştır. India against corruption (Hindistan yozlaşmaya karşı) isimli hareket, sosyal medya aracılığıyla kurulan sanal topluluklarda ortaya çıkıp, ideolojik olarak benzer düşünen insanları bir araya getirmiştir (Biswas, 2014).

Sosyal sorumluluk ve dayanışma toplulukları ile siyasi/ideolojik topluluklar arasında belli benzerlikler göze çarpmaktadır. Her siyasi ve ideolojik sanal topluluk bir bakıma dayanışma topluluğu olarak da ele alınabilir. Bu noktada, her ne kadar ayrı ayrı ele alınsa da birçok sanal topluluğun birden fazla sanal topluluk türü olarak ele alınması mümkündür.

Cambridge Analitica skandalı sanal toplulukların ve sosyal medyanın günümüz siyaseti için önemini gözler önüne sermektedir. 2014 yılında 87 milyondan fazla kişinin Facebook verileri çalınmış ve kullanıcıların oy tercihleri üzerinde kullanılmıştır (Hinds ve diğer., 2020). Nitekim burada tartışılması gereken veri güvenliği meselesinin yanında sosyal medyada meydana gelen sanal toplulukların kullanım yoğunluğudur. Bu yoğunluk tüm siyasi figürlerin ilgisini çekmekte ve seçmen davranışlarını değiştirmek üzere kullanılmaya çalışılmaktadır.

Talukder ve Yeow'a göre (2007, s. 83) sanal topluluklar, siyasi tartışmalara merkezlik etmekle beraber yer ve zaman sınırını ortadan kaldırarak sorunların küresel ölçekte tartışılmasını sağlamıştır. Örnek olarak, Bangladeş'te kurulan bangladesh.com, Bangladeş'e ait politik ve tarihsel sorunların bu sanal toplulukta tüm dünyadan Bangladeşliler tarafından tartışıldığı bir sanal topluluk olmuştur.

Sosyal medya ve bağlantılı olarak sanal topluluklar geleneksel anlamda politik tartışmalara katılıma alternatif bir ortam sunmuştur. Böylece gençler kendi ilgi alanlar, istekleri, talepleri ve amaçları doğrultusunda sanal topluluklar üzerinde siyasi tartışmalara katılabilmektedir. Demokrasinin tehlikeye düştüğü üzerine görüşler belirtilen özellikle Batı ülkelerinde sanal topluluklar yeni bir kamusal alanın ve siyasi tartışmaların merkezi konumuna gelmiştir (Miia ve diğer., 2006). Bu doğrultuda, belediye topluluklarından farklı ideolojik görüşlere kadar ise irili ufaklı yüzlerce sanal topluluk oluşturulmuştur. Oluşturulan sanal topluluklar gerçek toplulukların bir yansıması olabileceği gibi fiziksel olarak hiçbir araya gelmemiş insanlardan oluşan bir

topluluk olarak da varlığını sürdürebilmektedir. Her geçen gün ise önemini ve etki alanlarını politik ve ideolojik alanlarda arttırmaktadır.

4.3.1.3 Kültürel Topluluklar

Bu tür sanal topluluklar benzer kültürlere sahip insanların oluşturdukları topluluklardır. Örneğin, yöresel müzik toplulukları, göçmenlerin oluşturduğu memleket toplulukları, belli etnik kökenden insanların kendi kültürlerini yaşamak ve yaşatmak için oluşturdukları topluluklar, çeşitli sanat, film ve müzik akımlarına ilişkin topluluklar bu topluluk türü içinde değerlendirilebilmektedir (Mattar, 2003). Bunun yanında ortaya çıkan semt, mahalle, köy sanal toplulukları da bu kapsamda ele alınabilmektedir. Özellikle internetin mümkün hale getirmesiyle küresel ölçekte birçok kültür topluluğu kurulmuş, bu sayede hem yerel kültürler yeni topluluk yaratma olanakları bulurken fiziksel olarak bir araya gelmesi mümkün olmayan topluluklar da yeni toplanma olanağı edinmişlerdir (Dell'Aquila, 1999, s. 32; Wellman and Guila, 1999). Kültür temelli topluluklarla beraber kültürel kimliklerin devamlılığı sağlanmaktadır (Baltezarevic ve diğer., 2019). Bu doğrultuda tez kapsamında cevap aranılan sorularla kültürel sanal topluluklar doğrudan ilişkilidir.

Günümüzde benzer kültürlerden gelen birçok insan farklı ülkelerde çalışmakta ya da öğrenim hayatını sürdürmektedir. Örneğin, özellikle 1990'lı yıllardan bu yana birçok Çinli öğrenci ABD ya da Kanada'da eğitim görmektedir. Bu durum binlerce Çinli öğrencinin kültüründen ayrı düştüğü anlamına gelmektedir. Sosyal medyada kurulan sanal topluluklar ise bu konuda Çinli öğrencilerinin kültürleri yaşamalarına ve farklı ülkelere entegre olmalarına olanak sağlamaktadır. Sanal topluluklar sayesinde birçok Çinli öğrenciler Çin kültürüne bağlılıklarını sürdürürken Kuzey Amerika'da bulunan yeni kültürel ortamlara da uyum sağlamaktadırlar. Bu sayede, Çinli öğrenciler kültürel kimliklerine bağlılıklarını sürdürmektedirler (Wenjing, 2005, s. 398). Sanal topluluklar; benzer ilgi ve yaşam biçimine sahip insanlar tarafından oluşturulmaktadır. Bu bakımdan ele alındığında sanal topluluklar, kültürlerin yeni yaşam alanları bulması, yeni kültürlerin ortaya çıkması ve kültürlerin birleşmesi gibi olgularda önemli görevler üstlenmektedir. Bu bağlamda, birçok sanal topluluk kültür aktarım alanı sunmaktadır. Gerek kitle kültürü gerek halk kültürü gerekse yerel kültürler bağlamında

kurulan birçok sanal topluluk, kültürü yaşatan hatta yüz yüze yaşaması mümkün olmayan kültürleri bile var eden bir etki alanı sunmaktadır. Kurulan sanal semt toplulukları da birer kültür ya da kültür aktarım toplulukları olarak kabul edilebilmektedir.

Kültürle ilişkili olarak kimliklerin korunması ve devamlılığı için sanal topluluklar günümüzde hiç olmadığı kadar aktif rol üstlenmektedir. Jenkins'in (2016) katılımcı kültür içinde yer verdiği Hepp'in (2015) medya kültürleri kavramıyla temel oluşturduğu sanal topluluk kavramı aslında kültür kavramını merkeze alan bir süreci işaret etmektedir. Bu bağlamda diaspora, marka ya da semt toplulukları fark etmeksizin her topluluk birer kültür topluluğu olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim bu yaklaşım, Williams'ın (1975) kültürü yaşam biçimi olarak değerlendirdiği yaklaşıma benzer bir noktayı işaret etmektedir.

Kısacası, küreselleşen dünya içerisinde dijitalleşen iletişim olanakları sayesinde kültürler sosyal ağlar üzerinde oluşabilmekte ve varlığını devam ettirebilmektedir. Ayrıca ne yerel kültür tam yerel bir kültürü ifade etmekte ne de yerel bir topluluk tam anlamıyla yerel bir topluluk anlamına gelmektedir. Artık sanal ortamlar sayesinde kültür, topluluk ya da bağlı olarak kimlik sanal bir düzlemde yaşanabilen bir olgu haline gelmiştir. Buradaki temel mesele, kültürün ya da kimliğin spesifik olarak hangi sanal toplulukta ne kadar sağlıklı yaşadığı ya da aktarıldığıdır. Bu mesele de bu tezin cevap aradığı nihai sorulardan birini oluşturmaktadır.

Tez kapsamında ele alınacak olan sanal semt topluluklar, birer kültür topluluğu olduğu söylenebilir. Ancak sanal kültür toplulukları birey merkezli ele alındığında, kültüre ve kimliğe etkisi ölçülmesi gereken önemli unsurlardır. Bununla beraber sanal semt toplulukların makro anlamda toplumu etkileme kapasitesi de farklı bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

4.3.1.4 Bellek Toplulukları

Bellek toplulukları, özellikle nostaljik bir duyguyla açılan ve geçmişe dair metinlerin, anıların, fotoğrafların paylaşıldığı topluluklardır. Bu topluluklar, geçmişte yaşamış bir birey hakkında olabileceği gibi bir sokak, mahalle, semt, şehir, kişiler, tarihi olaylar

ya da sanat eserleri hakkında da olabilir. Facebook üzerinde bu tür toplulukları sıkça görmek mümkündür. Türkiye’de özellikle 90’lar ve 80’ler müzik, Türk Sineması ya da şehirler üzerine bu tür topluluklar Facebook üzerinde oldukça popülerdir.

Sosyal medya üzerinde paylaşılan içerikler herhangi bir bilginin, anının ya da olayın hatırlanmasına hizmet etmektedir. Tarihsel içeriklerin sosyal medya üzerinde paylaşılması sosyal medyadaki oluşumları birer “bellek mekânı” ya da bellek için yeni bir merkez haline getirmektedir (Aslan, 2020, s. 75). Böylelikle sosyal medyadaki sanal topluluklar tarihi içeriklerin yeniden paylaşıldığı ve yorumlandığı bellek toplulukları olarak değerlendirebilir. Bu bağlamda, tarihi içeriklerin paylaşıldığı her sanal topluluk bir bellek topluluğu olarak adlandırılabilir.

Sanal topluluklar kültürel miras aktarımlarında önemli roller oynamaktadır. Sosyal medya ve bloglar üzerinde kurulan sanal topluluklarda; kişisel hikayeler, anılar, deneyimler, ölüm ilanları ve anmalar belleklerin aktarımı için önemli unsurlardır.

İnternetle beraber yaşanan kültürel değişimler toplumsal pratiklerin sosyal medyaya yansısıyla yeni bir anlam kazanmaya başlamıştır. İster gelişmiş ister gelişmemiş ülkelerde olsun, kişilerin sanal topluluklarda paylaştıkları tüm deneyim ve anılar kültürel belleğin taşıyıcılarıdır. Tüm sanal topluluklar az ya da çok bellek toplulukları olarak tanımlanabilir. Ancak sanal topluluklarda meydana gelen bellek aktarımlarının yoğunluğu ve fiziksel olarak bir topluluğu etkileme kapasitesi farklıdır. Nihai olarak sosyal medyanın ve sosyal medyada kurulan sanal toplulukların yeni bir “bellek mekânı” oluşturduğu fikri ortaya konabilmektedir. Bu tezin amaçlarından birisi de bu tartışmaya yakın olarak sanal semt topluluklarının kültürel bellek ile olan bağlantısını ortaya koymaktır. Nitekim sanal semt toplulukları en temel bellek topluluklarından birini oluşturmaktadır.

Sanal topluluklarda yer alan bireyler tarihi olayları ya da belgeleri kalıcı olarak paylaşabilmekte ve anlamı üzerine tartışmaya gidebilmektedir. Böylece, kolektif olarak belleğin şekillenmesine ve tekrar tekrar anlatılmasına imkân tanınmış olmaktadır. Sanal topluluk içindeki üyeler yarım kalmış bir anlatıyı tamamlayabilir ve bir kültüre ya da kimliği aidiyetliği güçlendirebilirler. Tüm bunlarla beraber, sosyal

medyadaki bellek topluluklarındaki anlatımlar tarihin sürekli olarak yeniden şekillendirilmesine ve anlamlandırılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kolektif belleğin sadece geçmiş deneyimlerden oluşmadığı, günümüzdeki tartışmalarla da anlam kazandığı fikri sanal topluluklardaki anlatılarla da ortaya çıkmaktadır (Papargyris ve Angeliki Poulymenakou, 2009, s. 19-20).

Kısacası, sosyal medyadaki nostaljik ya da belli ortak duygularla oluşan topluluklar birer bellek topluluğu özelliği göstermektedir. Bu tür sanal toplulukların fiziksel yaşama etkisi ise üzerinde tartışılması gereken bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim her geçen gün sanal ile fiziki ortamdaki topluluk olgusu daha karmaşık ve iç içe hale geçmektedir.

4.3.1.5 Pazarlama ve Marka Toplulukları

Pazarlama ve marka toplulukları, bir markaya hayranlık duyanların oluşturduğu ya da o marka hakkında bilgilerin paylaşıldığı ya da tartışıldığı topluluklardır. Sosyal medyadaki sanal topluluklarla beraber müşteriler etkilenebilmekte, aldıkları ürünler hakkında mutluluklarını ya da mutsuzluklarını paylaşabilmekte ve diğer kişileri etkileyebilmektedir (Biswas ve diğer., 2014, s. 131). Bununla beraber, marka bağımlılığının artmasında sanal topluluklar şirketlere önemli fırsatlar sağlamaktadır (Uzkurt ve Özmen, 2006, s. 36). Günümüzde birçok insan kendini belli markalarla özdeşleştirmektedir. Bu noktada gerek marka aidiyeti yaratması gerekse markanın sonraki ürünlerinin nasıl olacağı ile ilgili fikir alışverişi yapılması ve ürünlerin tartışılmasında bu topluluklar önemlidir (Başar, 2007, s. 207; Uzkurt ve Özmen, 2006). Birçok şirket için bu tür topluluklar direkt olarak hedef kitle oluşturmaktadır.

Günümüzde internetin getirdiği imkanlarla beraber sosyal medya marka toplulukları için önemli bir mecra halini almıştır. Kâr amacı olmayan, bir markaya bağlı insanların oluşturdukları bu topluluklar, kullanıcıların etkileşimleri ile beraber kar topu gibi büyüme potansiyeli içeren ve araştırmacılar için adeta bir maden özelliği göstermektedir. Bu topluluklar ayrıca, pazarlama şirketleri ve markalar için de araştırılması gereken topluluklardır. Bu yaklaşımla, Dalgıç ve Tiltay (2019), Toyota Türkiye hayran topluluğu üzerine çalışmış ve topluluğun marka bağımlılığı üzerine

etkisini incelemişlerdir. Onlara göre, Toyota'nın internet üzerindeki hayran topluluğu dört tip tüketici meydana getirmektedir. Bu tüketici tipleri; menşe markalarına bağlılar, marka bağlılığı olmayanlar, esnek marka bağlıları ve gerçek marka bağlılarıdır.

Markalar sanal topluluklarla beraber müşterileri üzerinde bağlılık yaratabilmesine rağmen bu topluluklar üzerine çalışmalar oldukça azdır. Bu görüşten yola çıkan Başar (2018) BMW sanal topluluklarına üye olan 18 yaş üstü 400 kişinin katılımıyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, bireylerin sanal topluluğu eğlenceli ya da ilgi çekici bulmaları markaya karşı bakışı pozitif yönde etkilemektedir. Bununla beraber, sanal topluluk üyelerinin marka bağlılıklarında bir artış olduğunu düşündüren sonuçlara ulaşılmıştır (Başar, 2018, s. 207). Benzer şekilde Brodie ve diğer. göre (2011), sosyal mecralardaki sanal marka toplulukları, tüketici davranışlarının tespiti ve tüketici yorumlarını ciddiye alarak markaların yeni stratejiler geliştirmesi için oldukça etkin bir ortam sunmaktadır. Sosyal medyadaki sanal marka topluluklarında kullanıcıların ya da müşterilerin ürünler için paylaştıkları yorumlar, kendi aralarında ürünü değerlendirmeleri markalar için yeni pazarlama stratejilerine ilham kaynağı yaratmaktadır.

Sanal marka toplulukları şimdiye kadar bahsedilen tüm sanal topluluk türlerinden farklılıklar içermektedir. Bu farklılığın en önemli yönü de sanal marka topluluklarında bulunan katılımcılar şirketler tarafından birer müşteri ve gelir kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Sanal topluluklarda bulunmanın bir diğer önemi ise kişinin kendini özgürce gösterebilme imkanıdır. Birçok çalışmaya göre, sanal topluluklarda bulunan bireyler genellikle diğerleri tarafından tanınmayı amaçlamaktadırlar (Eisenbeis ve arkadaşlar, 2012, s. 8). Böyle durumlarda sanal topluluk üyelerinin bazıları ürünler hakkındaki uzmanlıklarını ortaya koyarak kendi takipçi kitlelerini oluşturabilmektedirler.

Tüm bunlar nedeniyle, diğer sanal topluluk türlerinde olmadığı kadar şirketlerin üzerinde gözlem yaptığı oluşumlardır. Bu doğrultuda Adidas, Nike, Apple,

Disney gibi birçok markanın gözü kulağı sanal marka topluluklarında yapılan tartışmalardadır.

4.3.1.6 Hayran Toplulukları

Hayran toplulukları; bir şarkıcı, sanatçı, film ya da eserle ilgili hayranların oluşturduğu topluluklardır. Örneğin Harry Potter sevenlerin oluşturdukları ya da farklı bir oyunun ya da ünlü kişinin üzerine oluşturulan topluluklar örnek olarak gösterilebilir. Marka topluluklarıyla benzerlik içermektedir. Nitekim markalara olan bağlılıklarda farklı bir noktada hayranlığın sonucu oluşmaktadır. Sanal hayran toplulukları ile sanal marka topluluklarını ayıran en önemli unsur, birinin daha çok kişilere, aktörlere ya da karakterlere diğerinin ise şirketlerin ürettikleri ürünlere yönelik olmasıdır.

Bir zamanlar sanatçıların hayran kulüpleri günümüzde sosyal medya ile beraber sanal topluluklara dönüşmeye başlamıştır. Günümüzde birçok ünlü kişinin sanal hayran toplulukları kurulmuş ve bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Jenkins (2016) sosyal medya ile beraber oluşan katılımcı kültüre gönderme yaparak Star Wars hayranlarının alternatif film sahneleri ürettiklerini ve kendi oluşturdukları sanal topluluklarda o sahneleri değerlendirdiğini ele almıştır. Bununla beraber *Survivors* ya da *Masterchef* gibi televizyon programları için de birçok sanal hayran topluluğu bulunmaktadır.

Özellikle son 10 yılda BTS K-Pop müzik grubu en çok hayranı bulunan müzik gruplarından biridir. Sosyal medyada kurulan hayran toplulukları sayesinde grubun tüm klipleri, röportajları ve müzikleri paylaşılmakta ve kısa sürelerde alt yazılar hazırlanarak dünyanın dört bir yanında izlenebilmektedir. Güncel olarak BTS'nin Facebook topluluğunda yaklaşık 20 milyon insan yer almaktadır. Bununla beraber birçok ülkede BTS grubunun ayrı ayrı sanal hayran toplulukları yer almaktadır. Hayran toplulukları sosyal medyanın katılımcı yapısı nedeniyle hayranlara birçok imkân sağlamaktadır. Örneğin, Harry Potter hayranları internetin etkileşimli yapısından faydalanarak kolektif olarak bir sözlük oluşturmuşlardır. Bununla beraber sanal topluluklar üzerinde yapılan değerlendirmeler ve yorumlarla beraber bir filmin hayranları o film için alternatif sonlar yaratabilmekte ya da senaristler üzerine baskı

yaratabilmektedir. Jenkins (2016) *Cesur Yeni Medya* kitabında sosyal medyanın yaratıcı yönüne vurgu yapmış ve sanal hayran topluluklarında üretilen alternatif içeriklere yukarıdaki örneklerle değinmiştir.

Geleneksel medyanın aksine sosyal medya insanların aktif rol alabildikleri yapılardır. Bu özellikleriyle sosyal medyada kurulan sanal topluluklar daha demokratik bir yapı sunma eğilimindedir. Hal böyle olunca, all kültür ve karşı kültür bağlamında internet üzerinde kurulan sanal hayran toplulukları, hayranların elini güçlendirmiştir. Sanal hayran toplulukları sayesinde kullanıcılar hayranlık duydukları karakterleri kendileri yaratabilir ya da hayran oldukları insanlarla bir platform üzerinde buluşabilirler. Farklı bir ifadeyle, sanal olarak kurulan hayran toplulukları süre gelen oluşuma ya da kültüre güç katan yapılardır (Maigret, 2011, s. 344)

Bu doğrultuda, sanal hayran toplulukları sadece hayran oldukları kişi ve karakterleri takip eden kişilerden oluşan değil aksine kişi ve karakterleri yeniden oluşturan ve şekillendiren bir ortam sunmaktadır. Tüm bunlarla beraber, diğer sanal topluluk türlerinde olduğu gibi sanal hayran toplulukları belli bir amaç doğrultusunda var olan topluluklardır. Ancak her zaman bir hedef etrafında var olmayabilmektedir.

4.4 Sosyal Medyadaki Sanal Topluluklarda Semt Kimliğinin ve Kültürünün Temsili

Sosyal medyadaki sanal topluluklar; kimlik ve kültürün sunumunda, oluşmasında ve aktarımında önemli etkilere sahiptir. Fiziksel mekândan bağımsız olarak aynı yönelimlere sahip insanları bir araya getiren sanal topluluklar, fiziksel mekânın ötesinde kimlik ve kültür üzerinde etkili olabilmektedir. Tez kapsamında ele alınan sanal semt toplulukları; fotoğrafların paylaşılması, semt ve mahalle sorunlarının tartışılması, anıların hatırlanması, düğün ve cenazelerin duyurulması ve dayanışmanın sağlanması konularında oldukça verimli bir mekânsal özellik göstermektedir. Bu bakış açısıyla, günümüzde özellikle eski semt ve mahallelere ait yüzlerce sanal topluluk Facebook üzerinde yer almaktadır. Bu topluluklar hem bir zamanlar var olan ve halen yaşamaya çalışan geleneksel topluluklar için bir alternatif sunarken hem de semt kimliğinin ve kültürünün yaşaması için bir zemin oluşturmaktadır. Bu topluluklar

aracılığıyla semt kültürüne ait öğelerin; anılar, mekân bilgileri ve fotoğraflar vasıtasıyla sonraki nesillere aktarılması söz konusudur.

Sanal semt toplulukları yoğunlukla Facebook üzerinde oluşmaktadır. Bu topluluklarda hem geçmişten gelen alışkanlıklar ve gelenekler öğrenilirken hem de semtin kimliği ve kültürü bir platform üzerinde kalıcılık kazanmaktadır. Bunun yanında, sosyal medyanın sağladığı yatay ilişkilerle beraber kültürün ve kimliğin oluşmasında ve sanal topluluk üzerinde temsil edilmesinde daha eşitlikçi bir ortam söz konusudur. Farklı bir ifadeyle, bireylerin tekil eylemlerinden doğan kültür ve kimlik aktarımlarından bahsedilebilmektedir. Mead'in (2019) *zihin benlik toplum* kitabında bahsettiği üzere, topluluklar bireylerin tekil hareketlerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Benzer bir şekilde, sanal semt topluluklarında da bireyler tekil olarak benlik ve kimlik sunumlarını yaparak ortak bir kimlik üretimine katkıda bulunmaktadırlar.

Kültür kavramı için de benzer bir durum söz konusudur. Geleneksel medyada yer bulamayan, fiziksel olarak bir araya gelmekte zorlanan bireyler sanal topluluklar üzerinden ait oldukları kimliği ve kültürü temsil etmekte ve aktarmaktadır (Abdelnour-Nocera, 1998; Wenjing, 2005). Hal böyle olunca, sosyal medyanın sağladığı bu imkanlar neticesinde Türkiye genelinde yüzlerce sanal semt ya da mahalle topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu kadar yoğun olarak var olan sanal topluluklar yeni bir araştırma sahası oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde çıkacak sonuçlar, sanal topluluklarda semt kimliğinin ve kültürünün temsilini ortaya koruyacaktır.

4.5 Sosyal Medyadaki Sanal Topluluklar Aracılığıyla Kültürel Belleğin Yeniden Üretimi

Günümüzde dijitalleşmeyle beraber kültürel bellek aktarımındaki pratiklerde değişimler yaşanmaya başlamıştır. İlk etapta televizyon, sinema ve radyo gibi teknolojilerle birlikte tartışılan kültürel bellek aktarımı, yakın zamandaki teknolojik gelişmelerle beraber sosyal medya üzerinde yeni bir bellek aktarım şekli ortaya çıkarmıştır.

Son yıllarda kültürel belleğin taşıyıcı görevlerinden birini üstlenen sosyal medya, eşzamanlı etkileşim imkânı ile daha önce iletişim araçlarının imkân vermediği ölçüde kültürel bellek aktarımında önemli bir pozisyona erişmiştir. Assmann’a göre (2018) tekrar, kültürel belleğin aktarımında ve canlılığının korunmasında önemlidir. Bir olay tekrar edildikçe var olabilmekte ve unutulma riski azalabilmektedir. Tekrar edilen olaylar zamana yenik düşmeden çeşitli anlam değişimleriyle varlığını sürdürebilmektedir (Aktaran Kandemir, 2022, s. 88-91). Sosyal medya ise tekrarın sağlanmasına katkı sunan bir yapı sunmaktadır. Belirli olaylar; anılar, tarihsel durumlar, çeşitli fotoğraflar ve metinsel anlatılarla tekrar tekrar konu edilerek kültürel bellek içinde taşınabilmektedir. Bu bakımdan günümüz dünyasında sosyal medya, kültürel belleğin taşıyıcı unsuru olarak önemli işlevlere sahiptir.

Sosyal medyadaki sanal topluluklar kültürel belleğin aktarılması ve şekillendirilmesi açısından oldukça aktif bir sahadır. Sanal topluluklar üzerinde paylaşılan anılar, fotoğraflar, yorumlar, eleştiriler, fikirler ve videolar kültürel belleğin taşınmasında rol oynamaktadır. Paylaşılan içeriklerle beraber bazı kültürel olgular yeniden anlamlandırılırken bazıları ise nostaljik bir duyguyla yeniden ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak 500 yıllık geçmişe sahip Baklahorani festivali gösterilebilir. Kurtuluş semtinde yeniden düzenlenmeye başlanan Baklahorani, sosyal medyanın gücü sayesinde yeniden ortaya çıkmış ve kutlanmaya başlamıştır. Paskalya’dan 40 gün önce başlayan Büyük Perhiz’ten hemen önce “temiz pazartesi” günü olarak adlandırılan günde yapılan bir kutlamadır. Bu kutlama 1942 yılında son kez yapıldıktan sonra 2009 yılında yeniden düzenlenmeye başlamıştır (Mavituna, 2020). Festivalin düzenlenmesinde Şişli Bellek topluluğunun etkisi büyüktür. Nitekim bu grup bir sanal topluluk olarak da faaliyet göstermektedir.

Gündelik olarak toplumsal yaşam içerisinde deneyimler birçok farklı şekilde paylaşılmaktadır. Bunlardan birisi de internetle beraber sosyal medya üzerinde yapılan paylaşımlardır. Sosyal medyadaki bireyler kendi görüşlerini, hayata bakışlarını ve dolaylı olarak kimliklerini sosyal medya üzerinde paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımlar alınan yorumlara ve beğenilere göre şekillenmekte ve bireyler üzerinden toplumsal bir etki yaratmaktadır. Bir nevi Mead’in (2019) ve Goffman’ın (1968) ortaya koyduğu

kimliğin toplumsal boyutu ortaya çıkmaktadır. Bu anlatılar zaman içerisinde şekillenirken kişisel anlatılarla da harmanlanarak kültürel belleği ortaya çıkarmaktadır. Bu varsayımdan yola çıkarak, toplumsal etkilerle şekillenen belleğimiz sosyal medya üzerinde toplumsal bir bellek halini almakta ve onun yapısının imkanları dahilinde aktarılmaktadır. Bu çıkarım, yüz yüze toplulukların etkisinin azaldığı anlamına gelmemektedir. Aksine kültürel ya da toplumsal belleğin aktarımı için yeni bir ortamın ortaya çıktığına işarettir. Bununla beraber, daha öncedeki sayfalarda vurgulanan sosyal medyanın daha demokratik yapısına değinmek gerekmektedir. Geleneksel medya ile paylaşılan ve aktarılan kültürel bellek öğeleri hem tek taraflı bir paylaşım sunarken toplumdaki bireylere çok fazla imkân tanımadan hafızaları yönlendirmekteydi. Sosyal medyadaki sanal topluluklar, hegemonik bir gücün etkisinden sıyrılarak alternatif bir platform üzerinde kültür aktarımına devam edebilmektedir. Böylece geleneksel medyanın görmediği, görmek istemediği ve yok saydığı birçok alt kültür ve alt kültürlerin belleği yeniden temsil edilme ve aktarılma şansına sahiptir. Bu fırsat, sanal semt toplulukları için de geçerlidir. Üyeleri dağılan ya da dağılmak zorunda kalan, bir araya gelmekte zorlanan semt ya da mahalle toplulukları geleneksel medyada bulamadığı kültürel bellek aktarım imkanına sosyal medya üzerinde kurduğu sanal topluluklar vasıtasıyla ulaşmaktadır. Nitekim büyük bir yıkıma uğrayan Fikirtepe semti buna güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Sosyal medyadaki sanal toplulukları üzerinde kültürel belleğin üretiminde en önemli unsurlardan biri de sosyal medyanın ritüelistik paylaşım imkân tanınmasıdır. Semt ya da mahallelere ait kültürel öğeler zaman içinde birçok farklı kişi tarafından yeniden paylaşılmaktadır. Bu durum birçok farklı anlam dünyasından gelen benzer kültürel içeriklerin bir ortamda birleşmesi ve aktarılmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, bir sanal semt topluluğunda 1980'lere ait bir olay ya da fotoğraf paylaşıldığında onun kültürel bir bellek ürettiği üzerine durulabilmektedir. Aynı fotoğraf birden fazla kez birden fazla yorumla paylaşıldığı zaman kültürel bellek açısından fotoğrafın anlamı da değişebilmektedir. Nitekim bu tür gruplarda nostaljik duygularla yapılan paylaşımlar oldukça fazladır. Bu tür topluluklarda geçmişe dönük yapılan paylaşımların hemen hemen çoğu geçmişe bir özlem içermektedir. Farklı bir

ifadeyle, fotoğrafın ilk çekildiği zamandan uzaklaşmış bir anlamı söz konusudur. Yeniden yaratılan bu anlam geleceğe aktarılmaktadır.

Assmann'a göre (2008) hatırlama hiçbir zaman kendi kendine ortaya çıkan bir olgu değildir. Çeşitli teknolojiler vasıtasıyla insanlar belleklerin körelip gitmesinden kaçınmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal medya üzerinde kurulan semt toplulukları da belleğin birçok kaynaktan aktarılıp geleceğe taşınmasında görev üstlenmektedir. Bu sayede bellekler sürekli olarak yeniden oluşmakta, değişmekte ve şekillenmektedir. Connerton'un (1999) *toplumlar nasıl anımsar* isimli çalışmasında benzer bir yaklaşım söz konusudur. Ona göre bellekler sadece geçmişte yaşanmış olayların akla gelmesiyle ve yeniden yaşanmasıyla oluşan olgular değildir. Tam aksine bellekler günün ihtiyaçları ve toplumsal ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden düzenlenmekte ve üretilmektedir. Bu bakıştan yola çıkarak kültürel belleklerin de sürekli olarak yeniden şekillendiğinden bahsetmek mümkündür. Nitekim sanal topluluklar da benzer şekilde günün anlam dünyası üzerinden geçmişi yorumlamakta ve kültürel belleği yeniden üretmektedir. Bazı olgular kültürel bellekten silinirken bazı olaylar çok farklı anlamlarda kültürel oluşumlar içinde varlığını sürdürmektedir. Bununla beraber, farklı topluluklar aynı geçmişi başka şekilde kültürleri içinde eritebilmekte ve aktarabilmektedir. Sosyal medya bu aktarımlarda yeni bir bellek aktarım teknolojisi olarak kültürlerin dahi medya kültürlerine (Stevenson, 2008; Hepp, 2015) dönüştüğü günümüzde önemli bir yapı sunmaktadır.

4.6 Kültürel Belleğin, Semt Kimliğinin ve Kültürünün Yeniden Üretimi ve Temsilinde Sosyal Medyadaki Sanal Toplulukların Rolü

Sanal topluluklar; kültürlerin, hafızaların ve dolaylı olarak kimliklerin yeni yaşam ve paylaşım alanı bulmasına neden olmuştur. Bireyler kendi hür iradeleriyle içinde bulundukları kültürü ve kimliği başkalarıyla tartışmak ve yaşatmak için kolektif yapılar üreten varlıklardır. İlk çağlardan bu yana birbirlerine benzeyen insanların ya da insan ırklarının topluluk oluşturduğu ve bu sayede hayatını kolaylaştırdığı görülmüştür. Sanal topluluklar ise kültürlerin, kimliklerin ve buna bağlı olarak belleklerin yaşaması ve aktarılması için önemli ve tartışılmaya değer bir oluşumdur. Bu doğrultuda, öncelikle tezin kavramsal oluşumunu anlatan bölümlerde internet,

sosyal medya, kültür, kimlik, bellek, topluluk, sanal topluluk gibi kavramlar ve bu kavramların birbirleriyle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu ilişki kültürün ve kimliğin yeniden üretiminde sanal toplulukların önemini ortaya koyması açısından oldukça değerlidir.

Günümüzde tüm kültürler az çok medya kültürlerine dönüşmüştür. Medya dolayımıyla yaşanan bu kültürler bir şekilde hem yaşantımızı şekillendirmiş hem de bizim onları şekillendirmek için yeni ortamlar bulmamıza olanak sağlamıştır. Geleneksel medyada hiç yer bulamayan, bununla beraber kentsel dönüşüm gibi semt kimlikleri ve kültürleri üzerine yıkıcı etkiler barındıran unsurların varlığının söz konusu olduğu günümüzde sosyal medya önemli kültürel işlev yürütmektedir. Bu unsurlarla mücadele etmek adına sosyal medyadaki sanal topluluklar önemli işlevler ortaya koymuştur. Bu bağlamda, tez kapsamında incelenecek semt sanal toplulukları tüm olumsuzluklar ve görünmezlikler içinde semtleri yeniden var etme mücadelesinin bir merkezi konumuna gelmiştir. Bu merkezi konumda, yerel gündemler ve sorunlar tartışılmakta artık aktarımı zorlaşmış; anı, fotoğraf, hikâye gibi olgular aktarılmaktadır. Bu durum kimliğin kültürün ve belleğin aktarımına sebep olmaktadır. Günümüzde neredeyse imkânsız hale gelen semt kimliğini ve kültürünü yaşatma şansını sanal topluluklar vasıtasıyla varlığını sürdürebilmektedir. Sarıkaya (2023) çalışmasında sanal semt topluluğu olan *Tatavla'dan Kurtuluş'a* üzerinde yorum ve paylaşımları incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, bahsi geçen sanal semt topluluğu semt kimliği, kültür ve belleğinin aktarımında önemli bir rol üstlenmesine rağmen sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşimler yüz yüze ilişkilere limitli olarak yansımaktadır. Bu noktada, sanal semt topluluğunun sağladığı etkileşim ortamının semt kimliği ve kültürü üzerinde aktarıcı ve bilenler için hatırlatıcı bir rol üstlendiği ortaya konulmuştur. Paralel olarak etkileşimlerle beraber Kurtuluşlu kimliği canlılığını korumaktadır.

Kimlikler toplumsal ilişkiler içine varlık kazanmaktadır. Temel olarak bir ilişkiler sistemi olarak tanımlanabilmektedir. Bir kimliğin devamlılığı için bir kimliğin sürekli olarak ilişkiler ağı içerisinde yeniden üretilmesi gerekmektedir. Kimliğin ve kimlikle ilişkili kültürlerin yeniden üretimi ve varlığını sürdürebilmesi için

toplulukların varlığı elzemdir (Robins ve Morley, 1997, s. 74) Kimliklerin devamlılığını ve kültürün yaşamasının koşullarını sağlamak üzere toplulukların olduğu gibi sanal toplulukların da katkısı söz konusudur.

Bu tezin araştırma zeminini oluşturan sanal semt toplulukları bu minvalde ele alınmaktadır. Hipotetik bir yaklaşımla, sosyal medyadaki sanal semt toplulukları, kültürel belleği, kimliğe ve kültürü etkilemekte ve onların yeniden üretim alanı ve temsil edildiği yer olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında belirlenen soruların bulacağı cevaplar, literatürde oldukça az işlenen sosyal medya ile semt kimliği, kültürü ile kültürel bellek ilişkisi üzerine çalışmalara önemli katkılar sunacaktır. Bu başlık ise araştırmanın niteliği gereği sonuç kısmında daha detaylı olarak cevaplanacaktır.

5. ARAŞTIRMA

Araştırma kapsamında kuramsal ve kavramsal bölümde yer alan; benlik, etkileşim, kültürel kimlik, kültürel bellek, sanal topluluk gibi kavramlar araştırmanın ortaya konmasında ve sonuçlarının analiz edilmesinde doğrudan etki unsurlarıdır. Bu bağlamda, araştırmanın sorularından da yola çıkarak ortaya konan araştırma yöntemleri ve yarı yapılandırılmış mülakat sorular bir bütünlük temelinde ele alınmıştır. Farklı bir ifadeyle tezin literatür kısmında yer alan tartışmaların hemen hepsi derinlemesine görüşme sorularında ve Facebook verilerinin analizinde etken olarak kullanılmıştır. Böylece çalışmanın kuramsal ve araştırma bölümleri arasında bağ ortaya konulmuştur.

Bu olgudan yola çıkarak bu bölümde, tezin amacı, önemi, yöntemi, örnekleme ve bulguları üzerine değerlendirmeler ortaya konulacaktır.

5.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, sanal semt topluluklarında etkileşimin incelenmesidir. Ayrıca, sanal semt topluluklarında ortaya çıkan etkileşimin; semt kimliğine, kültürüne ve kültürel belleğe etkisini tespit etmek tezin bir diğer amacıdır.

Tüm bunların ötesinde, çözünmeye başlayan mahalle ve komşuluk ilişkilerinin sanal semt topluluklarıyla beraber nasıl var olmaya devam ettiği ve fiziksel yaşama yansıdığına ortaya konulması büyük önem taşımaktadır. Nitekim fiziksel olarak tahrip edilen ve yok olmaya yüz tutmuş kültürlerin taşınmasında sosyal medyanın alacağı rolü ortaya koymak ve değişen kültür yapılarının anlamlandırmak tezin amaçları arasındadır.

5.2 Araştırmanın Önemi

Bu tez, değişen kültürleri ve yeniden şekillenen sosyal yapıları anlamlandırmak adına önemli bir yapı ortaya koymaktadır. Durağan olmayan ve sürekli değişen kültürler olguların tespit edilmesinde medyanın aldığı rolü ortaya koyma açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber, belleklerin ve kimliklerin sürekliliğinin ortaya koymak ve bu sürekliliğin sağlanması için salt olarak fiziksel ortamlara gerek duyulmadığını

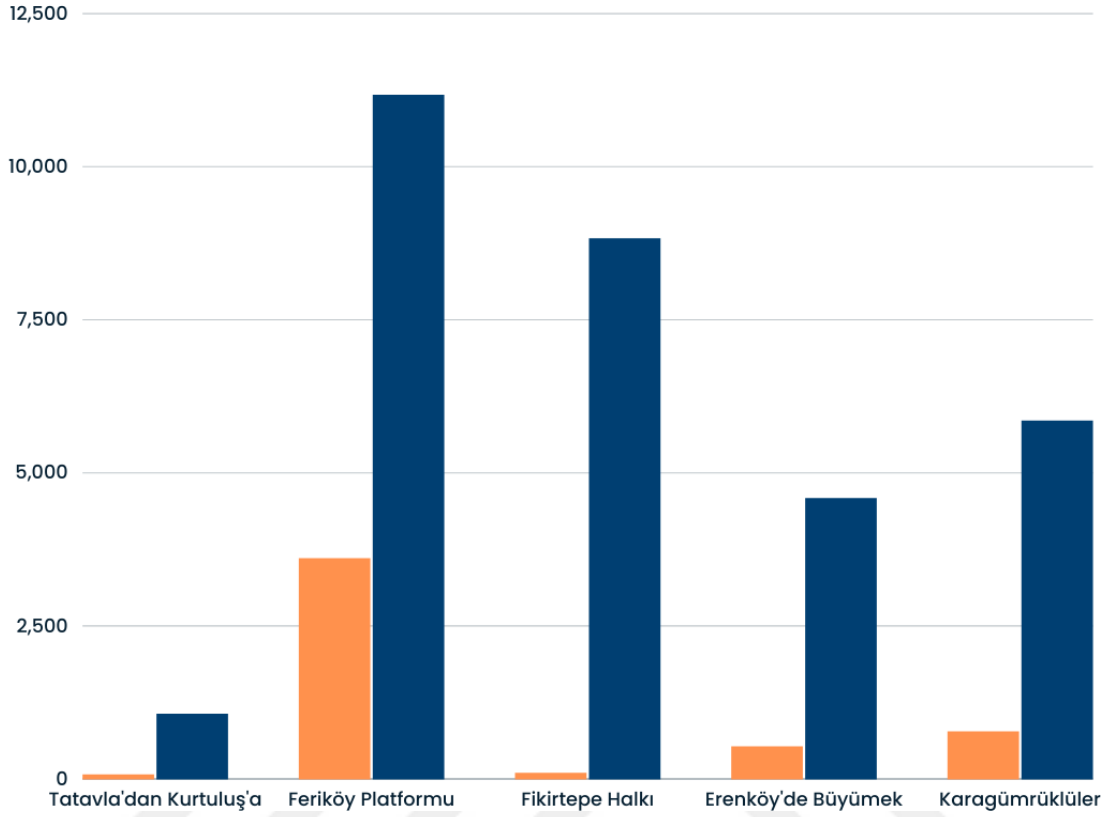
vurgulamak bu tezi anlamlı bir noktaya taşımaktadır. Tüm bunların ötesinde, çözülmeye başladığı düşünülen ve günümüzde artık bitmeye yüz tuttuğu üzerine tartışmalara konu olan mahalle ya da semt kültürü ve kimliğinin canlılığını sürdürme ve devam ettirme çabasını ortaya koyma açısından da önemli bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Semt ve mahalle kültürü ve kimliğinin yeniden canlanmasında ve bellek aktarımında sosyal medyadaki sanal semt toplulukların rolünü ortaya koymak literatürde yeni birçok tartışma zemini ortaya koyacaktır. Nitekim, bu tez bittiği ya da erozyona uğradığı düşünülen semt ve mahalle kültürü ve kimliğinin var oluş çabasına ve yeni ortamına vurgu yapması açısından da önemli veriler ortaya sunacaktır.

5.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma kapsamında yukarıda belirtilen sanal topluluklardan elde edilen veriler, aşağıda belirlenen kodlarla bağlantılı olarak el yordamıyla elde edilmiştir.

Çalışma kapsamında Tatavla'dan Kurtuluş'a, Feriköy Platformu, Fikirtepe Halkı, Erenköy'de Büyüme ve Karagümrüklüler sanal semt toplulukları örneklem olarak seçilmiştir ve bu 30 Mayıs 2022 ve 30 Aralık 2022 tarihleri arasında 35.599 paylaşım ve yorum elde edilmiştir. Paylaşım ve yorumların dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 3 - Sanal Semt Topluluklarına Göre Paylaşım ve Yorumların Dağılımı (Turuncu: Paylaşımlar / Mavi: Yorumlar)

Belirlenen sanal semt toplulukları kendi içinde kapalılık içermektedir ve belirli koşulları sağlamadan topluluklara katılımcı kabul edilmemektedir. Bu topluluklar; Kadıköy ilçesine bağlı “Fikirtepe Halkı” ve “Erenköy’de Büyümek” sanal toplulukları, Şişli İlçesine bağlı “Feriköy Platformu” ve “Tatavla’dan Kurtuluş’a” sanal toplulukları ve Fatih ilçesine bağlı Karagömrüklüler sanal topluluğu olarak belirlenmiştir.

Kadıköy ilçesine bağlı Fikirtepelilerin oluşturduğu “Fikirtepe Halkı” sanal topluluğun en temel seçilme nedeni: Fikirtepe semtinin son yıllarda maruz kaldığı kentsel dönüşümle beraber erozyona uğramaya başlayan kimliği ve varlığını topluluk olarak sosyal medya üzerinde korumaya çalışmasıdır. Bununla beraber, aynı ilçeye bağlı ancak hem kentsel dönüşüm hem de sosyal-ekonomik açıdan farklı geçmişe sahip Erenköy ise Kadıköy içinde bile farklılıkların ve semtler arası ayrılıkların anlamlandırılması için karşı örnekleme oluşturmaktadır. Bu sayede, birçok açıdan

farklı ancak aynı ilçenin semtleri olarak kültürün, kimliğin ve belleğin aktarım unsurları ortaya konulacaktır.

Şişli ilçesine bağlı Kurtuluş ve Feriköy ise birbirleriyle komşu ve sınırları geçişken iki semti oluşturmaktadır. Her ne kadar azınlıkların yaşadıkları semtler olarak bilinse de aralarındaki sınırların muğlaklığı ve aldıkları göçlerin farklılığı bu iki semti birbirinden ayırmaktadır. Bu durum; kimlik, kültür ve bellek aktarımlarına da yansımış ve ilerleyen bölümlerde bahsedilecek semt ve mahalle sınırlarının geçişkenliğine ve sınırların ve semt/mahalle sınırlarının topluluğu oluşturan insanlar tarafından belirlendiğine yönelik tartışmalara kaynaklık etme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda, “Feriköy Platformu” ve “Tatavla’dan Kurtuluş’a” Şişli’nin iki yüzünün kimlik, kültür ve bellek ekseninde sanal toplulukları üzerinden karşılaştırmasına olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda, kimliğe, kültüre ve bellek bakışlardaki farklılıklar da ortaya konulacaktır.

Bir diğer örnekleme ise Fatih ilçesine bağlı Karagümrük semtine ait Karagümrüklüler sanal topluluğu oluşturmaktadır. Bu topluluk, yüzyıllardır yerleşim yeri olan ve halen geleneksel havasını sürdüren bir semt olan Karagümrük’ü ele alarak bu tarihselliğin semt kimliği ve kültürü için sanal topluluklara nasıl yansıdığını ortaya koyacaktır.

5.4 Araştırmanın Yöntemi

Tez kapsamında belirlenen ve yukarıda belirtilen Facebook üzerindeki sanal semt topluluklarından elde edilen 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarih aralığındaki 35.599 paylaşım ve yorum ile 20 yarı yapılandırılmış görüşmede ortaya çıkacak cevaplar Van Dijk’ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle çözümlenecektir.

Nitel çalışmalar; kişilerin düşüncelerini, hislerini, deneyimlerini derinlemesine anlamak için kullanılan araştırma türlerinden biridir. Özellikle sosyal bilimler alanında oldukça fazla tercih edilmektedir. Temelinde ise görüşme, gözlem ve betimsel analizler içeren bütünlükçü bir çalışma prensibi ortaya koymaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme sosyal bilimler alanında oldukça fazla tercih edilen nitel bir araştırma yöntemidir. Yapılandırılmış görüşme yöntemine göre soru sorma biçimi daha esnek olan yarı yapılandırılmış araştırma yöntemi, araştırmanın akışına göre alt sorular ile katılımcılardan elde edilecek yanıtların daha da detaylandırılmasını sağlayabilir. Buna bağlı olarak bu yöntemi kullanan araştırmacılar araştırmaları üzerinde daha fazla kontrol sahibidir (Yazar, 2011, s. 63; Ekiz, 2009, s.63). Farklı bir ifadeyle araştırmacı için sınırlı bir esneklik sağlamaktadır. Bu yöntemin temelinde ise karşılıklı soru-cevap ve etkileşim söz konusudur. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularını hazırlarken sanal semt topluluklarını kullanan kodlardan faydalanılmıştır. Böylece yapılacak söylem analizi için bir ortaklık oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, benliğin, sosyal benliğin ve kültürel kimliğin ortaya konulması için aidiyet ve sosyal ilişkilerle ilgili sorular, kültürel belleğin ortaya konulması için ise fotoğraflar, tarihi olaylar, anma günleri, gelenekler ve alışkanlıklar, kaybolanlar ve kültürel değişimle ilgili sorular ortaya konmuştur. Böylece söylem analizi için ortak bir zemin yaratılmıştır.

Katılımcılara ilgili Facebook topluluklarından direkt mesaj ve topluluğa genel mesaj atarak ulaşılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş sonrasında ise deşifre edilmiştir. Görüşmeler başlamadan önce tüm sorular etik kurul onayına gönderilmiş ve etik kurul onayının ardından görüşmelere başlanmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme beyannamesi okunmuş ve sözlü onayları alınmıştır. Ayrıca katılımcılara Facebook hesapları ve e-posta hesapları üzerinden etki kurul onaylı beyanname formu gönderilmiştir. Bununla beraber

KATILIMCI BİLGİLERİ					
SANAL SEMT TOPLULUĞU	YAŞADIĞI YER	YAŞI	CİNSİYETİ	MESLEĞİ	KODU
Tatavladan Kurtuluş'a	Kurtuluş	35	Erkek	Akademisyen	KK1
Tatavladan Kurtuluş'a	Feriköy	55	Kadın	Tekstilci	KK2
Tatavladan Kurtuluş'a	Feriköy	34	Erkek	Öğretim Görevlisi	KK3
Tatavladan Kurtuluş'a	Ataşehir	36	Erkek	Fuar - Organizasyon	KK4
Feriköy Platform	İçerenköy	35	Erkek	Kent Araştırmacısı	FK1
Feriköy Platform	Feriköy	30	Erkek	Araştırma Görevlisi	FK2
Feriköy Platform	Feriköy	44	Erkek	İnşaat	FK3
Feriköy Platform	Tuzla	36	Erkek	Mimar	FK4
Fikirtepe Halkı	Maltepe	54	Erkek	Siyasetçi	KF1
Fikirtepe Halkı	Sakarya	62	Erkek	Emekli	KF2
Fikirtepe Halkı	Kadıköy	22	Erkek	İnşaat Teknikeri	KF3
Fikirtepe Halkı	Ümraniye	39	Erkek	Esnaf	KF4
Erenköy'de Büyümek	Almanya	59	Kadın	Ev Hanımı	EK1
Erenköy'de Büyümek	Erenköy	55	Erkek	Akademisyen	EK2
Erenköy'de Büyümek	Erenköy	39	Erkek	Bilgisayar Yazılımcısı	EK3
Erenköy'de Büyümek	Fatih	38	Kadın	Bankacı	EK4
Karagümrüklüler	Fatih - K. Mustafa Paşa	40	Kadın	Bankacı	KAK1
Karagümrüklüler	Fatih	38	Erkek	Gıda - Ticaret	KAK2
Karagümrüklüler	Balat	66	Erkek	Matbaacı	KAK3
Karagümrüklüler	Avcılar	63	Erkek	Ayakkabıcı	KAK4

Tablo 4 - Yarı Yapılandırılmış Görüşmeye Katılanlar

görüşme öncesinde beyanname esasları üzerinden önemli hususlar üzerine aktarımlar yapılmıştır. Katılımcı listesi aşağıdaki tablodaki gibidir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilecek veriler söylem analizi yöntemiyle çözümlenecektir. Bu noktada söylem analizi yöntemine değinmek faydalı olacaktır.

Dijk'a (2015) göre tam ve tüm olguları kapsayan bir söylem analizi mümkün olmamakla beraber basitçe tanımlanacak bir olgudan da öte bir şeydir.

Eleştirel söylem analizi, birçok gerekliliği yerine getirmesi beklenen bir çözümleme yöntemidir. Temelinde bu yöntem, politik ve sosyal problemler üzerine odaklanan bir çözümleme tekniğidir. Bununla beraber toplumsal etkileşimleri anlamlandırmak, toplumdaki güç ilişkilerini ortaya koymak açısından elverişli bir yöntemdir. Nitekim eleştirel söylem analizinin tanımlamalarında; güç, ırk, ilgi alanları, kurumlar, sosyal düzen, sosyal yapı, hegemonya, cinsiyet, sınıf, ayrımcılık gibi sosyal ve bilişsel birçok kavram yer almaktadır. Bu kavramlardan temelli bir kuramsal çerçeve; söylem, biliş ve toplumun bir araya gelmesiyle mümkün olmaktadır. Ayrıca tarih, politika ve kültürün de bu yapı içerisinde yeri önemlidir (Van Dijk, 2015, s. 468).

Eleştirel söylem analizini ortaya koyarken; kültür, kimlik ve bellek üst kavramları üzerinden bir kavramsal çerçeve üzerinde durulacaktır. Bu yaklaşım

araştırmanın amacı, soruları ve sonuçlarını bağlamak ve bir zeminde bütünleştirmek açısından önem arz etmektedir. Kimlik kavramı üzerinden aidiyetlikler ve sosyal ilişkiler ve etkileşimlerin boyutları ele alınacakken, anıların ve yaşanmışlıkların aktarımı üzerinden ise kültür ve bellek kavramları anlamlı bir temel oluşturacaktır. Bunların yanında ve aynı zamanda bağlantılı olarak; ideoloji, sınıf, tahakküm, iktidar, eşitsizlikler, kurum, toplum, topluluk, etkileşim, iletişim, benlik, bölgesizleşme, dijital kimlik, aidiyet gibi kavramlar eleştirel söylem analizinin yapılmasında bu çalışma için anlamlı bir kavramsal bağlama ve eleştirel söylem analizine temel oluşturmaktadır.

Van Dijk'a göre (2015) eleştirel söylem analizi (ESA) temelde birkaç noktaya temas etmelidir. ESA ilk olarak sosyal problemler ve politik sorunları üzerine yoğunlaşmakta ve tekil olarak metinleri ele almamaktadır. İkinci olarak, disiplinler arası bir yaklaşımla sorunların tespitini ortaya koymaktadır. Üçüncü olarak, sorunları tanımlamak yerine onları açıklamayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken sosyal ilişkileri ve etkileşimleri temel almaktadır.

Eleştirel söylem analizi; cinsiyet eşitsizliklerinin tespitinde, ırkçılık ve milliyetçilik temelli konularda, medya metinlerinin analizinde, politik tartışmaların incelenmesinde, kurumsal oluşumların incelenmesinde kullanılmaktadır.

Van Dijk (2015), ESA'yi makro ve mikro yapı olarak ele almaktadır. Özellikle makro yapıda ele aldığı güç, ideoloji, eşitsizlikler ve tahakküm yapıları ile mikro yapıda ele aldığı, dilin kullanımı, etkileşimler ve iletişim süreçleri eleştirel söylem analizi için önemli unsurlar olarak değerlendirmektedir. Öte yandan, Van Dijk'a göre, mikro ve makro seviye günlük yaşam içerisinde bir arada bir bütün olarak yer almaktadır. Bu bağlamda birçok zaman mikro ve makro seviyeleri ayırmak oldukça zordur. Örneğin bir topluluk içindeki ırkçı söylem hem mikro bağlamda o toplumu ilgilendirirken hem de makro bağlamda ırkçılığın yeniden tartışılmasına neden olabilmektedir (Van Dijk, 2015, s. 354). Bu yaklaşımla bu tez kapsamında sanal semt toplulukları üzerinden elde edilen Facebook yorumları ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden elde edilecek bulgular:

Makro bağlamda;

- a) İdeoloji
- b) Tahakküm (Güç) yapıları –
- c) Eşitsizlikler

Mikro bağlamda;

- a) Dilin kullanımı,
- b) Sözcük seçimleri
- c) Doğrudan ya da dolaylı söylenenler
- d) Toplumsal yapı içindeki etkileşimler ve iletişimsel süreçler

üzerinden ele alınacaktır. Bunu yaparken Van Dijk'ın (2015, s. 354) üzerinde durduğu 4 temel unsur dikkate alınacaktır.

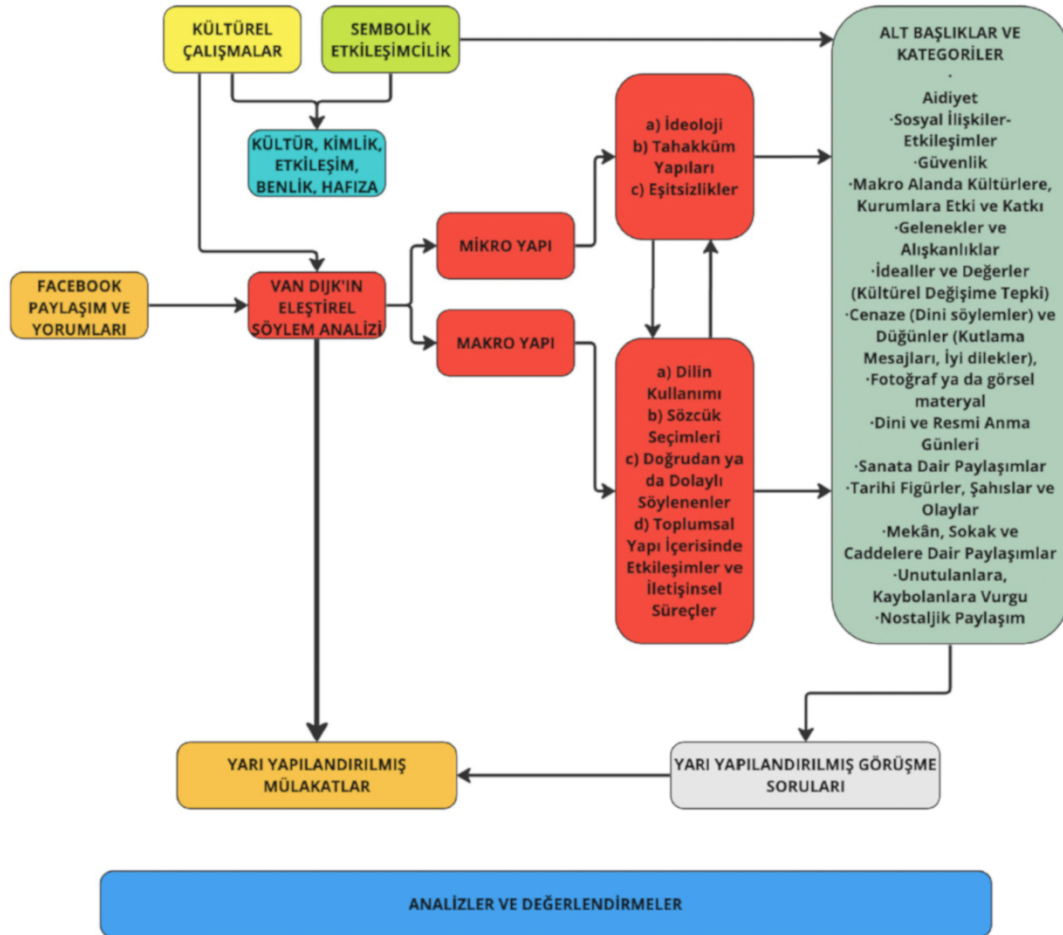
- 1) Topluluk üyeleri: Dili kullananların sosyal bir grubun üyesi olarak tartışmalara katılmaları
- 2) Eylemsel süreç: Bireylerin toplum içindeki hareketleri (kullanılan dili onaylama ya da ırkçılığı yeniden üretme süreçleri)
- 3) Sosyal Yapı: Etkileşimlerin ya da çeşitli organizasyonların davranış kalıpları
- 4) Kişisel ve sosyal bilişsel düzey: topluluk içindeki dili kullanan bireylerin hatıraları, bilgileri, fikirleri, ortak kültürleri ve aksiyonları.

Elde edilen tüm bulgular kuramsal ve kavramsal tartışmalar ışığında elde edilen kategoriler altında değerlendirilecektir. Böylece hem elde edilen yorumlar belli bir düzen içinde ele alınmış olacaktır. Bu noktada elde edilen yorumlar aşağıdaki kategoriler altında mikro ve makro yapı içerisinde bir bütün olarak incelenecektir. Bulguların eleştirel söylem analizi yapılırken aşağıdaki kategoriler altında hem makro hem de mikro yapı aynı anda bir bütün olarak değerlendirilecektir. Başlıklar altında

Facebook yorumlarının ve yarı yapılandırılmış görüşme verileri bir arada değerlendirilecek böylece hem verilerin tutarlılığı hem de tamamlayıcılığı test edilmiş olacaktır.

- Aidiyet
- Sosyal İlişkiler-Etkileşimler
- Güvenlik
- Makro Alanda Kültürlere, Kurumlara Etki ve Katkı
- Gelenekler ve Alışkanlıklar
- İdealler ve Değerler (Kültürel Değişime Tepki)
- Cenaze (Dini söylemler) ve Düğünler (Kutlama Mesajları, İyi dilekler),
- Fotoğraf ya da görsel materyal
- Dini ve Resmi Anma Günleri
- Sanata Dair Paylaşımlar
- Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar
- Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar
- Unutulanlara, Kaybolanlara Vurgu
- Nostaljik Paylaşım

Bu bağlamda, elde edilen veriler sadece kendi içinde değil öncesinde ya da sonrasındaki söylemlerle olan bağlamı, seçilen kelimelerin ideolojik referansları ve söylemlerin karşılıklı aldığı etkileşimler de önem taşımaktadır. Elde edilen verilerin kodlanmasında da önceki ve sonraki söylemlerin bağlamı ve birbirlerini tamamlaması da dikkate alınmıştır. Bunun sonucunda, bir söylem, farklı bir kodlama ile kategori altında analiz edilirken benzer kelimelerden oluşan başka bir söylem farklı bir kategori altında ele alınmıştır. Bu noktada her ne kadar başlıklar belirlenmiş olsa da başlıklar arasında geçişkenlikler de söz konusudur. Tezin araştırma ve yönteminin şeması aşağıdaki gibi hazırlanmıştır.

Şekil 3 - Tezin Araştırma Şeması ve İşleyişi

Yukarıda ortaya konan şema ve bağlantılı olarak unsurlar etrafında tezin eleştirel söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Van Dijk'in (2015, s. 354) eleştirel söylem analizinde makro ve mikro yapıların geçişkenliğine yaptığı vurgu bu çalışma için de temel alınmış ve kategoriler altında ayrı başlıklar altında olmaksızın metinlerin tümüne beraber çözümleme uygun görülmüştür.

5.5 Bulgular

Araştırma kapsamında yukarıda belirtilen sanal semt etkileşiminden ortaya çıkan yorumların kategori edilmesinde literatür kısmından faydalanılmış ve çalışmanın bütünlüğü ve tamamlayıcılığı esas alınmıştır. Toplamda 35.599 yorum ve paylaşım 5 sanal topluluktan elde edilmiştir.

İlk olarak Tatavla'dan Kurtuluş'a sanal topluluğu incelenecek ve bulgular ortaya konulacaktır.

5.5.1 Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi

Tatavla'dan Kurtuluş'a, Şişli ilçesi içinde Kurtuluş semtine bağlı unsurların paylaşıldığı bir sanal semt topluluğudur. Sanal semt topluluğu üzerinden 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında toplam 1143 paylaşım ve yorum elde edilmiştir. Paylaşım ve yorumlardaki aktarımların önemli bir kısmı di'li geçmiş zamandadır. Bu durum hatıralar ve olguların tarihsel bağlamda anlatıldığı ve topluluk üzerinden günümüze aktartıldığını ortaya koymaktadır. Sanal topluluk, sunduğu etkileşim ortamıyla beraber erozyona uğrayan semt ve mahalle kültürüne karşı bir mücadele alanı sağladığı ifade edilebilir.

Sanal Topluluk	Tatavla'dan Kurtuluş'a
Kuruluş Yılı	16.Eyl.14
Örneklem Alınan Zaman Aralığı	30 Mayıs – 30 Aralık 2022
Üye / Takipçi Sayısı	19.005
Paylaşım Sayısı	80
Yorum Sayısı	1063

Tablo 5 - Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Künyesi

Aidiyet

Aidiyet ifade eden yorumlar doğrudan ya da dolaylı bireysel ve sosyal benlik aktarımları içermektedir. Elde edilen yorumlarda cümleler çoğunlukla birinci tekil şahıs ve aktif yapıdadır. Cümle yapıları basit ve anlamsal olarak karmaşık değildir. Topluluk üyeleri genel itibariyle kendilerini birinci şahıs olarak ve basit bir şekilde Kurtuluş semtiyle bağdaştırmaktadır. Bunu yaparken özellikle bir zamanlar bu semtte yaşadıklarını ya da anılarını aktararak semte olan ilişkisini temellendirmektedirler. Bu temellendirmenin özünde ise “oturdum”, “yaşadım”, “çocukluğum”, “gençliğim”, “özledim” “büyüdüm” gibi sözcükler tercih edilmiştir. Nitekim 34 yorum direkt olarak “çocukluğum” içermektedir. Bu sözcük/fill yapıları topluluk üyelerinin kendilerinin semt kimliği ve kültürüyle ilişkilendirilmesinde ve aidiyet hissettiklerinin ortaya konmasında önemli unsurlardır. Aşağıdaki birinci tekil şahıs üzerinden semte bağlılık içeren paylaşım örnekleri yer almaktadır.

“Vayy benim dogdugum Son durak bu kilisenin karsisinde gorunen yuksek binanın arkasinda ahsap tahtabinada oturduk Kurtulus kulubu ve karsimizda Rum okulu da vardi aclik sefillik vardi ama hurduk guzel ve aci hatiralarim var”

“Bende orada yaşadım ama şimdi ğitmeye korkuyorum sondurakta çadır kurulurdu berkant serpil örümcek çıkardı bende eski dosları arıyorum”

“Ne güzeldir kurtuluşumuz çocukluğumuz, gençliğimiz anılarımız”

Ayrıca kişilerin semte olan bağılılıklarını ortaya koymak adına sık sık sokak isimlerine yer verdiği tespit edilmiştir. Bu sokak isimleri, topluluk üyelerinin fiziksel olarak bulunmasalar da kimlik olarak Kurtuluş’u benimsediklerini ortaya koymaktadır. Bu durum aitlik bildiriminin yanında fiziksel anlamda bir kopukluğa da işaret etmektedir. Öte yandan verilen sokak isimleri kişilerin sanal topluluğun diğer üyelerini Kurtuluşlu olduğunu inandırmak üzere üstü kapalı olarak seçtiği bir yol olarak da değerlendirilebilir. Bir nevi kanıt sunma çabasıdır. Hangi sokakta oturduğunu ifade etmek üzere “sokakta” ifadesi “yaşadım” ya da “oturdum” ile beraber tam 27 kez kullanılmıştır.

“Peşkir ağası sokakta dokuz yıl oturdum 74 yılıdan 83 yılına kadar ne güzel yıllardı”

“Hacı Ahmet mah, Eburiza Dergahı sokak ta oturdum”

Sanal topluluk üzerinde paylaşılan fotoğraflar bazı durumlarda kişilerin topluluğa ait olduğunun kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde paylaşılan fotoğrafların altında birçok insanın paylaşılan fotoğraflardan yola çıkarak anı aktardığı ortaya konulmuştur. Böylece, başkasının paylaştığı bir fotoğraf farklı bireyler için kanıt olarak değerlendirilerek kendilerini anlatma fırsatına dönüşmüştür. Ortaya konan benlik/aitlik sunumları ise sanal topluluk üzerinde etkileşimin temelini oluşturarak topluluğu bir arada tutan unsur olarak göze çarpmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi yapılan benlik sunumlarının önemli bir bölümü “oturmak” ya da “yaşamak” ifadeleri üzerindendir. Farklı bir ifadeyle, sanal topluluk üzerinde aitlik bildirenlerin üstü kapalı şartı Kurtuluş semtinde fiziki olarak bulunmuş olmaktır. Bu durum fiziksel olarak semtin varlığının sanal olarak bu topluluğu ortaya çıkardığını ortaya koymak adına anlamlı bir çıkarım ortaya koymaktadır.

“Ah..çocukluğum, gençliğim bu sokakta geçti.. tam 40 yıl yaşadığım sokağım.. Gözümün önünden ne anılar geçti.. Rahmetli anneciğim ve babacığım.. dünya iyisi komşularımız.. ve daha neler.. kalbim bir cız etti.. Fotoğraflar için 182şekkürler.. O günleri hatırlattığınız için 182şekkürler..”

Bu bağlamda en çok vurgu, kişilerin bir zamanlar ya da günümüzde Kurtuluş'taki ikametlerine yönelik yaptıkları yorumlardır. Sanal topluluk üzerindeki bu vurgunun haricinde ikinci ya da üçüncü tekil şahıs üzerinden ya da edilgen bir dille aktarım tespit edilmemiştir.

Sanal topluluk üzerinde birinci çoğul şahıs paylaşımları tespit edilmiştir. Bazı yorumlarda çocukluk dönemlerinden bahsedilerek aileye referansla “oturduk” ya da “yaşadık” paylaşımları dikkat çekmektedir.

“Bizler Ailece HacıAhmet Mahallesinde Oturduk Cocuklugumuz cok Güzel gecti ve Tüm Mahallede Cok Mutluyduk Komsularimizla hep Beraber İnsan Eski Günleri Ariyor ve cok Özlüyor”

“Ben ömer Akyıldız uzun yıllar haciahmetde oturduk babam fırıncı idi pirireis orta okulunda okudum”

Bu durum bireylerin topluluk içerisinde konumlarını ortaya koymanın dışında ailece semte bağlılıklarının da bir sunumu olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun dışında farklı insanların bu semtte yaşadığına dair birinci çoğul şahıs üzerinden bir aktarım söz konusu değildir. Bu durum semtle fiziksel bağı olmayanların ya aktif olarak paylaşım yapmadıkları ya da sayfada yer almadıklarına işaret etmektedir.

Bu yaklaşımla, semte aidiyet hisseden bu insanların fiziksel mekânda yaşadıkları anıları ya da hissettikleri aidiyetleri aynı şekilde burada da yaşamak istedikleri şeklinde değerlendirme yapmak mümkündür. Bu paylaşımlar, araştırmanın ilk sorusu olan (S1) “Fiziki ortamdaki topluluklardan farklı olarak sosyal medyadaki sanal semt topluluklarındaki etkileşim nasıl ortaya çıkmaktadır?” sorusuna da cevap niteliği taşımaktadır.

Bireyler aidiyet aktarımları, paylaşılan tarihi fotoğraflar ve hatıralar üzerinden sanal topluluk üzerinde etkileşime girmektedir.

- Fotoğrafa cevaben;

“Çocukluğumuzda bu camiide öğrendik ilk elif be demeyi ilk Ömer hoca Mahir hoca Erdoğan hoca bayram hoca Mustafa arı hoca ve Sadettin hocalardan ders aldık ALLAH hepsinden razı olsun”

Tatavla'dan Kurtuluş'a sanal semt topluluğunun ortaya çıkış amacını da bu aidiyet bildirimleri ve hatıra aktarımları oluşturmaktadır. Bu etkileşimlerin kaynağı ise fiziksel ortamdaki yaşanmışlıklardır. Sanal topluluk üzerinde paylaşımlardan anlaşıldığı üzere semtlilerin bir kısmının uzak bölgelere taşınmasına bağlı olarak fiziksel ortamda yaşanan anıların sanal ortamda yeniden anlatılması sonucu semt kimliği yeniden görünür bir hal alırken, fiziksel mekân sınırlılıklarının da bu yolla aşıldığı görülmektedir. Paylaşılan aidiyetler ve anılar üzerinden ise semt kimliğinin etkileşim içinde yeniden yeşerdiği ortaya konulmuştur. Nitekim “çocukluğum”, “gençliğim”, “anılarım”, “hatıralarım” gibi sıkça kullanılan kelimeler kaybolduğu düşünülen semt kültürünü sanal ortamda arama çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu çabanın temelinde ise benliğin dijital ortamda sunumu vardır. Nitekim topluluk üzerinde semtin geçmişi, tarihi ya da ideolojik duruşu hakkında bir eleştiri ya da yargı cümlesi tespit edilmemiştir. Geçmişe yönelik tüm yorumlar olumlu ve kişisel yargılar içermektedir.

Sanal topluluk üzerinde var olan kişilerin hemen hepsi mekanla bağ kurmakla beraber Kurtuluşlu olmanın kendilerine dair bir özellik olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunu yaparken herhangi bir ırk, inanç ya da ideoloji üzerinden çıkarım tespit edilmemiştir. Farklı bir ifadeyle, Kurtuluş semtine aidiyet ifadelerinde farklı semtlere ya da kültürlere karşı bir mücadele ya da ön yargı göze çarpmamaktadır. Bununla beraber kaybolan ya da erozyona uğrayan semt kültürü ve kimliği üzerinden bir söylem de dikkat çekmemektedir. Ancak paylaşımlarda tercih edilen geçmiş zaman, semt kültürünün çözüldüğünü ortaya koymaktadır. Semtin birçok azınlığı barındırması ve Rum ve Ermeni nüfusun zaman içinde azalması üzerine paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bununla beraber, Arapların sayısının artması üzerine söylemler semt

kimliğinin yok olması ile değişen demografik yapı arasında bağ kurulduğunun bir göstergesidir.

Sosyal medyanın öz-iletişimsel yapısı nedeniyle tahakküm yapılarından ve güç ilişkilerinden soyutlanmış bir şekilde bu topluluğun var olmasını hâkim ideoloji ve kültüre karşı bir duruş olarak ele almak mümkündür. Öte yandan, bu kategori altındaki paylaşımların hemen hepsi bireysel deneyimler ve anılar üzerindendir. Farklı bir ifadeyle kimlik sunumlarıdır. Bu sunumlar ise aşağıdaki hemen her farklı başlığın temel bir nedenidir.

Sosyal İlişkiler ve Etkileşimler

Her ne kadar aidiyet bildirimleri sosyal ilişki içinde ele alınsa da aidiyet sunumlarından öte bu kategori altında incelenen metinler karşılıklı soru-cevap ve diyalog içermektedir.

“Niyazi baba nasılsın iyimisin Allaha emanet olun hayırlı akşamlarınız olsun ellerinden öperim”

“hadi inşallah. Bizim de dileğimiz dediğin gibi olması”

“aynen valla Benerde gelirdi bazen hala selamlaşırız konuşuruz arada sırada”

slm kardeşim tam yatmak üzereyken tesadüfen gördüm yazayım dedim

“sağol kardeşim sende iyisin insallah iyi geceler”

Özellikle “nasılsın” “teşekkür ederim” “aynen” “inşallah” ya da soru ekleri gibi bir diyalogu başlatan ve bitiren unsurlar temel alınmıştır. Bu paylaşımlar özellikle ikili diyalogların ve sosyal ilişkilerin varlığında ortaya konulmuştur. Bu diyaloglarda direkt olarak ortaya çıkmayan ancak “kardeşim”, “arkadaşım”, “özledim”, “dostum” “abi” gibi kelime seçimleri diyalog halinde olan kişilerin fiziksel ortamdan birbirilerini tanıdıklarını göstermektedir. Bu durum fiziki anlamda Kurtuluş semtinin başlattığı etkileşimleri sanal semt topluluğunun devamlılığını sağladığı fikrini ortaya koymaktadır. Farklı bir ifadeyle fiziki ortamdaki etkileşimlerin kaldığı yerden sanal semt topluluğu üzerinde devam ettiği ortaya konulmuştur. Bunlarla beraber cümle

yapılarının basitliği ve enformel olması dikkat çekmektedir. Cümlelerdeki bu yapı sanal topluluk içindeki bireylerin birbirlerini önceden tanıdığı görüşünü desteklemektedir.

Sanal topluluk üzerinde ortaya çıkan etkileşimlerin ve sosyal ilişkilerin geçmişe yönelik özelemlerden kaynaklandığı da ortaya konulmuştur. Özellikle bu kategori altında tespit edilen yorumlarda, bireylerin sordukları sorular ve aldıkları cevaplar üzerinden verdikleri “özledim” cevabı dikkat çekmektedir. Bu durum, fiziksel olarak semtin artık bir topluluk gibi hareket edemediğini ortaya koymaktadır. Bu eksikliği ise sanal semt topluluğu üzerinden giderme çabası hakimdir. Ayrıca bu topluluk bir haberleşme ağı olarak kullanılmaktadır. Bu durum yorumlarda kişilerin farklı kişilerin aileleri hakkında sorular sormalarından anlaşılmaktadır.

Dış etkenler konu olduğu zaman metinlerin önemli bir bölümünde birinci çoğul zaman dikkat çekmektedir.

“Sesimizi yükseltelim koyun gibiyiz”

“Caddenin içine etmişler cadde mi kaldı. 9 aydır metroya yürüyerek gidip geliyoruz Allah belalarını versin hakkımız haram zıkkım olsun. Beyefendiler kendileri belediye kiralık araba ile istedikleri gibi takılıyorlar gariban işe yürüyerek gidip geliyor yazıklar olsun”

Özellikle “göreceğiz” “gibiyiz” gibi cümleler sorun semt dışından geldiği zaman kullanılan cümle yapılarıdır. Bu durum dış etmenlerin sorun olması halinde sanal semt topluluğu üzerindeki bireylerin kendilerini “bir” gördüklerini ve dışarıya karşı ortak sosyal benliğe büründüğünü göstermektedir. Özellikle semtlilerin sorunlar karşısında kendilerini “bir” dışarıyı da “öteki” olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle semte dair yapı sorunlarında belediyelere karşı alınan tavırlarda ortaya çıkmaktadır. Bu tavırlar aynı sorun etrafında şekillenmesine rağmen bireylerin yorumlarının temel hedefi birbirleri değil, üst kurumlardır. Bu noktada her etkileşim ya da sosyal ilişki direkt olarak diyaloglar etrafında şekillenmediği için üst kurumlara karşı ortak tavırların da etkileşim ve sosyal ilişki olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Nitekim belediyenin sorunlar üzerine nasıl gideceği hakkında kişilerin yorumlarla beraber

tahminleri gelecek zaman şeklinde “yapacaklar” “düzenleyecekler” “herhalde” ya da “sanırım” üzerindendir. Bu tür yorumlar hem sosyal ilişkilerin devam ettiğini gösterirken hem de üst kurumları etkileme amacı içermektedir.

Sanal topluluk üzerinde ortaya çıkan etkileşimlerin ve sosyal ilişkilerin geçmişe yönelik özelemlerden kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Özellikle bu kategori altında tespit edilen yorumlarda bireylerin sordukları sorular ve verdikleri “özledim” cevabı dikkat çekmektedir. Bu durum, fiziksel olarak semtin artık bir topluluk gibi hareket edemediğini ortaya koymaktadır. Bu eksikliği ise sanal semt topluluğu üzerinden giderme çabası hakimdir.

Yukarıda bahsedilenlere örnek diyaloglar aşağıda yer almaktadır.

“elmas teyze senin evi söylüyor kaç çok büyüdü evlendi o evde dimi teyze”

“selam Karmen ben sınıf arkadaşın Murat Taşkın”

“merhaba

“Sizleri çok özledim”

“aynen arkadaşım”

Sosyal ilişkiler ve etkileşimlerin devam etmesinde yardımlaşma ve ilanlar da önemli işlev görmektedir. İş ilanları, kayıp ilanları ve yardım çağrıları bu kategori içinde değerlendirilmiştir. Bu tür ilanlar hem yardımlaşmayı ortaya çıkarırken hem de bireylerin kendinden olarak gördüğü semtlilere öncelik verdiği şeklinde yorumlanabilir.

“Merhabalar... Ev için acil yardımcı arıyorum... Kurtuluş civarında ikamet gerekmektedir. Çocuklarımın servise bindirilip karşılanması gerektiği için kendi muhitimden birini tercih ediyorum... Yardım ve destek ricasıyla...”

Çeşitli hastalık durumlarında da sanal semt topluluğu içinde dayanışma çağrıları yapıldığı görülmektedir. “Kan arama ilanları” buna örnek olarak gösterilebilmektedir.

Kurulan sosyal ilişkilerle beraber ortaya çıkan etkileşim ve dayanışma, kişilerin semt kimlikleri üzerinde etken olarak değerlendirilebilmektedir. Buradaki en önemli unsurlardan biri fiziksel olarak birbirinden uzaklaşan insanların bu topluluğu bir haberleşme ve sosyal ilişki ağı olarak kullandığı yönündedir. Bunu yaparken de gerek kullandıkları cümle yapıları gerekse enformel anlatı biçimleriyle fiziki ortamdaki topluluklaşmayı taklit ettiği şeklinde anlamlandırmak mümkündür. Bununla beraber üstü açık herhangi bir etnik, siyasi, ideolojik söylemden katılımcıların genel olarak uzak durduğu görülmektedir. Bu durumu Kurtuluş semtinin birden fazla etnik ve dini kökenden insanı barındırmasıyla bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Güvenlik

Sanal semt topluluk içinde güvenliğe vurgu oldukça sınırlı olarak ortaya konulmuştur. Topluluk üyelerinin güvenlik endişeleri ya da toplum içindeki başlarına geleceklerden korkma hali oldukça sınırlıdır. Ancak ortaya konan yorumlar birinci tekil şahsı üzerinden korku hissini ortaya koymaktadır. Bununla beraber polisin güvenliği sağlayamadığı üzerine çıkarımlar söz konusudur. Bu çıkarımların temelinde ise semtte yaşanan demografik yapıya göndermeler dikkat çekmektedir. Sayfada özellikle “Arap” söylemi altında ötekileştirmeler göze çarpmaktadır.

“Bu yokuştan çok çıktım,fakat şimdi korkukuyorum.”

“Tabii ki tarla başı Bölge 80 sene önce En güzel yer idi.. Şimdi nasıl olmuş korku yara oldu hatta polisleri oraya gitmezler”

Temel olarak *güvenlik* kategorisi ele alınan sanal semt topluluğu için anlamlı bir yorum öbeği sunmamaktadır.

Makro Alanda Kültürlere, Kurumlara Etki ve Katkı

Makro anlamda kültürlerle bir mücadele tespit edilememiştir. Farklı kültürlere ya da inanç yapılarına karşı yoğun bir söylem yer almamaktadır. Bununla beraber belediyelerin beceriksizlikleri üzerine söylemler dikkat çekmektedir. Söylemler belediyeye karşı soru cümleleri içermektedir. Özellikle, “hangi mucit planladı bunu?”

“Manası ne bunun?” gibi belediyenin uygulamalarına karşı söylemler dikkat çekmektedir. Söylemler direkt olarak hedef belirtmeksizin sorumlu olan Şişli ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerine yöneltilmektedir.

“Caddenin içine etmişler cadde mi kaldı. 9 aydır metroya yürüyerek gidip geliyoruz Allah belalarını versin hakkımız haram zıkkım olsun. Beyefendiler kendileri belediye kiralık araba ile istedikleri gibi takılıyorlar gariban işe yürüyerek gidip geliyor yazıklar olsun”

“Kaldırımları bu kadar genişletmenin manası neydi? Zaten daracık yolu var Kurtuluş’un! Çok saçma oldu böyle. Kaş yapayım derken göz çıkardılar. Nasıl olacak bu yolların hali hiç anlamadım ben!”

“Yolları resim çekinde belki belediye görürde bi müdehale eder şuanda hiç iç açıcı değil”

Bu belediyelerin mekanların ve sokakların işlevlerini bozduğuna ve semtin işleyişine olumsuz katkı sunan çalışmalar yaptığına yönelik yorumlar dikkat çekmektedir.

Buna ek olarak “her şey çok güzel olacak” söylemi dikkat çekmektedir. Bu cümle Ekrem İmamoğlu’nun İstanbul seçimleri için kullandığı seçim sloganıdır. Sanal topluluk üzerinde kullanılan bu cümle ters anlamda her şeyin daha kötü olduğuna yönelik vurgu şeklinde yapılmıştır. Sunumların genelinde üst kültürlerle mücadele tespit edilememiştir ancak paylaşım yapan semtlilerin fayda sağlamadığını düşündükleri ve semtlere daha kötü geleceğini gördükleri yeniliklere karşı duruş tespit edilmiştir. Bununla beraber bu tür paylaşımların en temel unsuru aidiyet bölümünde ele alınan sanal topluluklarda yer alan kişilerin semtleri için hissettikleri aidiyettir. Semt üzerinde birçok etnikten ve dinden insan olmasına rağmen Arap kültürünün Kurtuluş kimliği ve kültürü üzerinde tehdit olarak algılandığı da dikkat çekmektedir.

“Arap değilsin seni alamıyoruz diyecekler neredeyse”

“Sizlerin de bildiği gibi her yeri arap zenci”

Bu noktada, egemen ideolojinin politikalarının karşısında bir duruşun sanal topluluk üzerine hâkim olduğunu ortaya koymak mümkündür. Öte yandan Araplara yönelik bir ırkçılığın da ortaya çıktığı söylenebilir. Araplar Kurtuluş kimliği üzerine bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Araplar dışında hiçbir etnik köken semt kimliği ve kültürü için tehdit olarak algılanmamaktadır.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan (S3) “Sosyal medyadaki sanal topluluklarda ortaya çıkan etkileşimle beraber alt kültürlerin makro ölçüde topluluklara etki etme ya da katkı sunma potansiyeli nedir? Ele alındığında sanal semt topluluğunun kendi kimliğinin ve mekanının korunmasına yönelik söylemleri dışında kurumları etkileme ya da katkı sunma potansiyelinin düşük olduğu saptanmıştır. Sanal semt topluluğunun mikro anlamda kendi varlığını ve kimliğinin varlığını ortaya koymak dışında bir mücadele potansiyeli taşımadığı ortaya konulmuştur. Bununla beraber kurumlara katkıları tespit edilememiştir. Nitekim yapılan tüm eleştiri paylaşımları belediyelere yapılmasına karşı ortak bir hareket için mücadelenin fiziksel ortama taşındığını gösteren bir paylaşım tespit edilememiştir. Bununla beraber açıktan tahakküm yapıları ve ideolojik yapılar eleştirilmemiştir ya da onlara karşı bir duruş dikkat çekmemektedir.

Kültürel Değerler ve Alışkanlıklar

Kültürel değerler ve alışkanlıklar özellikle semt kültürünün ve belleğinin aktarımında önemli unsurlardır. Özellikle bir dönem semtlilerin alışkanlıklarının sanal semt topluluğu üzerinde paylaşıldığı tespit edilmiştir. Semtin çeşmelerinden içilen sular ve semtli çocukların bisiklet binme hatıraları topluluk üzerine özellikle üzerinde durulan konulardı.

Cümle yapıları birinci tekil şahıs ya da birinci çoğul şahıs üzerinden paylaşılmaktadır. Bu noktada “giderdik”, “oynardık”, “binerdik” gibi fiiller dikkat çekmektedir.

“cennette ruhlari huzur bulsun allah rahmet eylesin . ayni yazdigin gibi
bisiklete binmeyi ogrendigimiz yer fuat abi . arkadada park vardi oraya

giderdik aksama dogru bisikletten sonra , buyuklerimiz bahcede oturur cay keyfi yapardi cocuklar salincaklarda eglenirdi . hey gidi gunler”

“O tarihî kümbetin üzerinde ne çok oynardık. Önce tam karşıdaki yüksek ahşap bina, sonra da karşı köşesindeki sarı ev. Çook özlemişim çok.”

Bir dönem bisikletçi olan “Fuat” isimli kişi üzerinden anı aktarımları tespit edilmiştir. Ayrıca parklarda ve sokaklarda oynanan top üzerine de paylaşımlar dikkat çekmiştir. Bu tür paylaşımlar ayrıca eski çocuklukların kalmadığına yönelik çağrışımlar da yapmaktadır.

Öte yandan bir zamanlar çeşmelerden su içildiğine yönelik paylaşımlar dikkat çekmektedir. Çeşmelerin günümüzde yok olması ya da temiz bir şekilde gelememesi üzerinden ilgili kurumlar suçlanmaktadır. Bu bağlamda çeşme paylaşımları beraberinde hâkim kurumlara birer eleştiri paylaşımlarını da oluşturmaktadır. Ancak bu paylaşımların tam olarak kime hitap yapıldığı net değildir. Bu durum sanal semt topluluklarında görülen siyasi mesajlardan uzak durma yaklaşımının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Alışkanlıklarla ilgili paylaşımlar genelde geçmiş zamanla ilişkilidir. Bahsi geçen tüm alışkanlıkları gençlik ve çocukluk dönemlerine yönelik hatıralarla ilişkilidir. Günümüzde devam ettiklerine dair bir paylaşım söz konusu değildir. Günümüze dair kültür halini almış bir alışkanlık aktarımı da söz konusu değildir. Bu noktada, kişilerin anılarının aktarımından oluşan bu sanal topluluk aidiyetlikleri paylaşırken bunu günümüzde var olan kültürel değerler ve alışkanlıklar değil geçmiş alışkanlıklar üzerinden ele almaktadır. Üstü kapalı olarak günümüzde kültürün değiştiği ya da değiştirildiği üzerine dolaylı olarak bir sonuç çıkarmak mümkündür. Öte yandan bu çıkarım semt ve mahalle yapılarının erozyona uğradığı yönündeki güncel çalışmalara da paralellik göstermektedir.

Her ne kadar alışkanlıklar ve kültürel değerler üzerine günümüzden bir paylaşım söz konusu olmasa da geçmişe yönelik paylaşımlar semt kültürünün ve kültürel belleğin aktarımında önemli etki unsurlarıdır.

İdealler ve Değerler (Kültürel Değişime Tepki)

Sanal semt topluluğu üzerinde ele alınan paylaşımlarda kültürel değişimlere tepkiler saptanmıştır. Bu tepkiler “komşu”, “komşularımız” ve “komşuluklar” üzerine yoğunluk kazanmıştır.

Ben de işe yürüyerek gitmek zorundaydım kar yüzünden otobüsler çalışmıyordu ama komşularımız çok iyi insanlardı keşke herkes eskisi gibi olsak

“Nekadar güzel yıllardı dostluk komşuluk herşey ayrı bir güzeldi”

“Çocukluğum büyüdüğüm yer pirireis ilk öğretimde okudum mustafa ergül hocamız vardı eskiden ramazanlarda pide almaya giderdik dolap dere ışıklara hey gidi günler heybe komşuluk dostluk ne güzel günlerdi”

Sanal topluluk üyeleri komşuluk ilişkilerinin erozyona uğradığı ya da artık kalmadığı üzerine paylaşımlarda bulunmaktadır. Bu paylaşımlarda dikkat çeken unsur konu hakkında göç eden semtlilerin suçlanmamasıdır. Arapların semte yerleşmeye başlamaları, hâkim güçlerin mekanları ticarethaneye dönüştürmeleri özellikle semtlilerin sanal topluluk üzerinden yönelttikleri suçlamalar olarak göze çarpmaktadır. Şu an içindeki bulundukları sanal topluluk ise hâkim ideoloji ve tahakküm yapıları karşısında semtin bir alt kültür olarak mücadelenin bir yansımasıdır. Semt kültürü ve kimliğinin yok olmasına, kültürel belleğin unutturulmasına karşı gerek anılarla gerekse sarıldıkları değerlerle mücadelenin merkezidir. Bu mücadele hukuksal ya da mekânsal bir mücadelenin de ötesinde var olma çabasının bir mücadelesi olarak değerlendirilebilir. Farklı bir deyişle “biz buradayız” anlamına gelmektedir.

Bunların yanında Kurtuluşlu olmanın getirmiş olduğu değerler ve idealleri üzerinden bir paylaşım tespit edilememiştir. Diğer başlıklar da olduğu gibi yok olan olgulara karşı anlatılan anılar ve paylaşılan hikayeler var olma çabasının yansıması olarak değerlendirilebilir.

Geçmişe dönük kültürel değer aktarımlarında “paskalya”, “Ermenisi-Türkü”, “Ermeniler”, “Rumlar” gibi çeşitli etnik ve dini kökenlere yönelik paylaşımlar dikkat çekmektedir.

“6 Ocak 1970 de yandı, paskalya günü. Hepimiz sokakta kaldık. Komşularımız sahip çıktı, Beco, Seta, Valo Tantiğim. Komşuluk o zaman çok kıymetliydi.”

“Kurtuluş ‘rumlar ermeniler varken güzeldi onlar gitti harabeye döndü , hiç bakım yok özen yok ‘ yazık”

Kültürel değişimin yaşanmasında ve komşuluk değerlerinin yok olmasında Ermeni ve Rum nüfusunun azalması neden olarak gösterilmektedir. Bu yaklaşımla semt kültürünün kökeninde azınlıkların olduğu görülmektedir. Bu bağlamda değişen demografik yapı ile yok olan kültürel değerler arasında bağlantı kurulduğu tespit edilmiştir.

Ortaya konan tepkiler kültürel belleğin canlanmasında önemli işlevlere sahiptir. Dolaylı olarak kullanılan kelimeler ve yapılan paylaşımlardan semt kültürünün ve kültürel belleğin aktarımı söz konusudur.

Cenazeler, Düğünler ve Kutlamalar

Sanal topluluğun en etkin olduğu konu cenazeler ve kutlamalardan doğan etkileşimlerdir. Sanal topluluk üzerinde etkileşimlerin önemli bir bölümü cenazeler ve kutlamalar üzerinden şekillenmektedir. Toplam 310 paylaşımda “rahmet eylesin” “nur içinde yatsın” cümleleri geçmektedir. Ayrıca bu paylaşımlarla beraber başlayan etkileşimlerde ölen kişiyle ilgili anılara ve yaşanmışlıklara yer verilmektedir. Bu durum dolaylı olarak kültürel belleğin unsurlarından birini ortaya çıkarmaktadır. Bir mekânı ya da topluluğu oluşturan en önemli unsurların başında kişiler gelir. Kişilerin hatıraları ise belleklerin temelini oluşturur. Bu yaklaşımla salt cenaze duyurusundan ve rahmet dileklerinden öte ölen kişilerle beraber semt kimliğine ve belleğine dair öğeler ortaya çıkmaktadır. Özellikle ölen Ermeni ve Rum esnaflar ve bireyler üzerinden semt kimliğinin ve kültürünün yansımaları aktarılırken bu paylaşımlarla bir aradalık hissi güçlenmektedir. Semt demografik yapısına dair fikirler elde edilebilmektedir. Bunun yanında kolektif olarak üzüntülerin paylaşılmasıyla semte olan bağlılığın armasına neden olmaktadır. Bu tür paylaşımlar semt içinde bir dönem anılarda ve ilişkilerde yer almış ancak güncel olarak unutulmuş kişilerin de hatırlanmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Müslümanların (isimlerinden anlaşılıyor)

ölen Ermeni ve Rumlar hakkında güzel anılar paylaştığı görülmüş bu durum semtin bir zamanlar daha yoğun olan kozmopolit yapısının yeniden hatırlanmasına zemin hazırlamıştır.

Fotoğraf ya da görsel materyal

Facebook'un yapısı gereği sayfa üzerinde fotoğraf paylaşımları da oldukça sık bir şekilde yapılmaktadır. Fotoğrafların içerik olarak tarihi mekân, sokak, esnaf, öğretmen ve aile fotoğraflarından oluştuğu tespit edilmiştir. Ancak çalışma kapsamında önemli olan fotoğrafların içeriklerinden ziyade etkileşimlere nasıl katkı sunduğudur.

Fotoğraflar semt kültürünün ve kültürel belleğin aktarımından önemli görevler üstlenmektedir. Nitekim topluluk üzerinde paylaşılan fotoğrafların altında fotoğrafın çağrıştırdığı şekilde anılar ve hatıralar paylaşılmıştır. “Bu sokakta oturdum” “bu sokaktan geçerdim” “bu sokakta yaşadım” ya da “Fuat abi bize bisiklete binmeyi öğretti” gibi paylaşımların varlığı tespit edilmiştir. Fotoğraflar adeta aidiyetliğin ve semt kültürünün birer ispatı görevi görmektedir. Bunun yanında günümüze dair fotoğrafların da paylaşıldığı görülmektedir. Bu fotoğraflar temelde insanların bir zamanlar oturdukları yerleri gösterme etkinliğine dönüşmektedir. Bu noktada bu kategori altında kodlanan tüm paylaşımlar sanal topluluğun genelinde olduğu gibi geçmişe yönelik, geçmişte kalan ya da geçmişin yansımaları şeklinde bellekleri günümüze taşıyan unsurlardır.

Topluluk üzerinde günümüzde topluluk üyelerinin fiziksel birlikteliklerine yönelik bir tek fotoğraf tespit edilmemiştir. Bu durum günümüzde fiziksel olarak Kurtuluşlu olanların bir araya gelmediği ve bu sınırlılığı sanal semt topluluğu üzerinde giderdiğini ortaya koymak açısından anlamlıdır. Kısacası, *Tatavla'dan Kurtuluş'a* topluluğu tarihsel bağlamda bir kimlik ve kültür taşıyıcısı konumundadır. Geçmiş günümüze taşımaktadır. Tüm etkileşimler ve aidiyetlikler ise bu etkenler üzerinden şekillenmektedir.

Dini ve Resmi Anma Günleri

Bayram kutlamaları çok yoğun olmamakla beraber makro anlamda kültürlerle benzerlik göstermektedir. Kısmen de olsa “iyi bayramlar” “bayramınız kutlu olsun” gibi Kurban ve Ramazan Bayramı’na atıfla bayram kutlamaları dikkat çekmektedir. Bunun yanında demografik yapıyla tezat olarak Hristiyanların bayram kutlamalarına dair paylaşım tespit edilememiştir. Bu durum örneklemin seçildiği dönemle ilişkili olmakla beraber ideolojik olarak bir tercih değildir. Ancak temel olarak dini ve resmi anma günlerine göndermeler topluluk içinde sınırlıdır. Öte yandan yerel anma günleri ise hiç yok denecek kadar azdır. Semtin kültürüne ve kimliğine dair bir anma tespit edilememiştir. Ancak bu durum ideolojik bir gösterge ya da göndermeye işaret değildir. Bunun yanında örneklemin seçim aralığıyla ilişkili olabilir.

Sanata Dair Paylaşımlar

Sanal semt topluluğu üzerinde sanata dair herhangi bir paylaşım tespit edilmemiştir. Bununla beraber semt içindeki geçmiş ya da güncel sanatsal faaliyetler hakkında herhangi bir paylaşım da yer almamaktadır. Sanata ya da sanatçıya ait kültürel bir aktarım söz konusu değildir. Bu durum semtlilerin sanata olan mesafesinin uzak olduğunu göstermemektedir. Öte yandan topluluğun bir aidiyet ve geçmiş hatırlama ve aktarma yönüne vurgu yapmaktadır. Topluluk kişisel ve topluluk olarak sanatsal faaliyetlerin paylaşıldığı bir yer olmamakla beraber kişiler sanatçı kimliklerinden ziyade semtli sosyal benlikleriyle var olmanın tercihini yapmaktadır şeklinde yorumlamak mümkündür.

Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar

Tarihi figürlere, şahıslara ya da olaylara dair paylaşımlar semt kimliğinin, kültürünün ve belleğinin aktarımında temel unsurlardandır.

Topluluk üzerine net olarak tespit edilen 1987 kışına yönelik paylaşımlardır. “Kıştı” “Kış” “87 yılı” “Akarca” gibi kelimeler etrafında çok ağır bir kış yaşandığına dair paylaşımlar dikkat çekmektedir. Akarca yokuşunun ise yoğun karlarda insanların kaydığına yönelik bir alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır.

“Çocuklar tatil yağıyor diye seviniyordu ben kardeşimin düğününe gidememiştim”

“Kayıinvalidem vefat etmişti evden zor çıkardılar Acibademde yolları kazıdılar öyle çok iki acı nirden yaşadık Mekanı cennet olsun nurlarda ışıklarda yatsın inşallah”

“1987'nin unutulmaz kışında Sondurak... “ - (Fotoğraf: Herman İşçi)

Bunun yanında semt için önemli isimlerin oldukça sık paylaşıldığı görülmektedir. Bu paylaşımlar genel itibariyle bir fotoğrafın altında mekanla ilişkili olarak ele alınmıştır. Bu paylaşımlar içinde “Fuat” ismi oldukça sık geçmektedir.

“Bisikletçi fuat abi vardı üç tekerlekli bisiklete binmek için neler yapmazdık biraz sinirliydi”

“Ortak hafızamızda, semt geçmişimizde önemli yeri olan, Sondurak'taki bisikletçi Fuat Abimizin eşi Cemile Abla'yı da dün ne yazık ki kaybettik.”

“Kurtuluş’un çocukları kuşaklar boyu onun bisikletleriyle büyüdü. Fuat Ağabey, hepimizin bisikleti öğrendiği ve/veya geliştirdiği adrestir.”

Paylaşımlardan “Fuat” ın çocuklara yardım eden bir bisikletçi olduğu çıkarımı yapılabilir. “Fuat” üzerinden sokaklarda oyunlar oynandığı, bisiklet sürüldüğü ve çocukların sokakları oyun alanları olarak kullandığı çıkarımını yapmak mümkündür. Ayrıca “Fuat” üzerinden günümüzde hem bisiklet kültürünün hem de çocukların sokaklarda oyun oynamalarının son bulduğu ortaya çıkmaktadır. Bu paylaşımları dolaylı olarak artan hızlı kentleşmeyle çocuklara oyun alanı bırakılmadığı şeklinde yorumlamak da mümkündür. Bir nevi bu paylaşımlar değişen mekânın anlamı üzerine bir eleştiri mahiyetindedirler. Fakat şahıslar ve olay üzerinden kültürel öğelere yönelik aktarımların yapıldığı göz önündedir.

Bir diğer oldukça sık geçen şahıs ise “Meral Öğretmen”dir. Topluluk üzerinde Meral öğretmenin öğrencilerinin etkileşim içinde olduğu görülmüştür. Öğretmen ile eski öğrencilerinin bağının devam ettiği ve öğretmenlerine duydukları saygı aktarılmıştır. Bu paylaşımlardan birinde “Meral Öğretmen”nin bayramda gelen

öğrencilerine mendil ve şeker verdiği ifade edilmiştir. Bu aktarım sayesinde topluluk üzerinde geçmişteki bir kültürün (mendil ve şeker verme) günümüze aktarıldığı tespit edilmiştir. Aynı aktarımlar farklı öğretmenler ve esnaflar üzerinden de dikkat çekmektedir.

Tarihsel bağlamda olaylar ve şahıslar kültürel belleğin ve semt kültürünün aktarımında önemlidir. Yukarıda da görüleceği gibi topluluğun geneliyle bağlantılı olarak kültür aktarımları hemen her kategori altında dikkat çekmektedir.

Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar

Mekân, sokak ve caddelere dair paylaşımlar temelde fotoğraflar üzerinden dikkat çekmektedir. Günümüzden ve geçmiş dönemden yapılan fotoğraf paylaşımları mekanlar ve sokaklar üzerinde etkileşimleri ortaya çıkarmaktadır. “Sokak” ve “sokakta” ifadeleri özellikle fotoğrafların altında kullanılmış ve sokağa dair birçok aktarımla beraber ele alınmıştır.

Sokaklar ve mekanlar değişime uğramaktadır. Bu değişimler kültürel belleğin ve semt kültürünün yok olmasına vesile olmaktadır. Bu noktada fotoğraflar kültürel belleğin en önemli kanıtlı taşıyıcıları konumundadırlar. Bu bağlamda fotoğraflar altında paylaşılan anılar ve anlatılar, kültürel belleğin aktarımında temel unsurlardır. Öte yandan topluluğun diğer üyeleri üzerinde de hatırlatma işlevi görmektedir.

Sanal toplum üyelerinin özellikle büyüdüğü ev üzerinden mekân anlatıları yaptıkları ortaya konmuştur.

“Tüm kurtuluşlılara selam olsun bende oralarda büyüdüm akağalar yokuşunda mutat Yılmaz apartmanında oturuyordum çok güzel yıllardı şimdi herkes dünyanın bir tarafına dağılmadık ama hala özlemleri anıyoruz kurtuluşa yaşadığımız güleri sağlar kula sevgiyle”

“Ateşböceği ve lokumcu sokağın kesiştiği köşede idi evimiz orda doğdum ve büyüdüm buradan aşağı doğru gidince yokuş başlıyo ve Aya Tanaş klisesi var”

“Oturuyordum” ve “büyüdüm” gibi fiiller üzerinden topluluk üyelerinin mekanlarla bağlarını ortaya koydukları tespit edilmiştir. Öte yandan günümüz mekanlarının değiştiği de vurgulanmıştır. Evlerin ya da yapıların bir zamanlar ahşap olduğu üzerine paylaşımlar dikkat çekmektedir. Özellikle 7 paylaşımda mekânların bir zamanlar “ahşap” olduğu direkt olarak ifade edilmiştir. Bununla beraber yolların da asfalt olmadığına dair yorumlar tespit edilmiştir. Hem ahşabın kaybolması hem de taş yerine asfaltın yollarda yer alması bir gelişmeden ziyade betonlaşma ve yok olma olarak kabul edilmektedir. Topluluk üzerinde betonun ve asfaltın bir düzenden ziyade sokakların ve mekanların aurasını bozduğuna yönelik görüşler hakimdir. Bu görüşler iktidar sahiplerinin mekanları ele getirdiği, anlamlarını yok ettiği ve paraya çevirdiği yönünde çıkarımlara sebep olmaktadır. Bu topluluk ise bu “kötüye gidişin” yanlış olduğuna dair fikişel bir karşı duruş temsil etmektedir.

Mekân ve sokaklar kimliğin ve kültürün korunmasında önemli unsurlardır. Bu noktada yaşanacak değişimler ise kimliğe ve kültüre karşı doğrudan bir tehdit algısı oluşturmaktadır. *Tatavla’dan Kurtuluş’a* sanal semt topluluğu da sosyal medyanın imkanları sayesinde bir karşı duruş mekanının merkezini oluşturmaktadır.

Unutulanlara, kaybolanlara Vurgu

Semtlilerin büyük bir kısmı tarafından unutilanların paylaşılması semt kültürünün ve belleğinin devamlılığı için önemli bir unsurdur. Sanal topluluk üzerinde bazı üyelerin unutilanlara ve kaybolanlara vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Unutilanlar özellikle mekanlarla ilişkili olarak ele alınmaktadır. Örneğin topluluk üzerinde bir üyenin ilk kez bir sarnıçtan bahsettiği görülmektedir. Bu sarnıcın varlığı konusunda söylenceden öte bir anı ya da hatıra aktarımına rastlanmamıştır.

Aktarımlar ise genel itibariyle mekanların değişimi ve yok olmasıyla ilişkilidir. Esnafların artık olmamasıyla ve eski samimiyetin kalmamasıyla doğrudan ilişkilidir.

“Hala orda mıdır çocukluğum. Babam arabayı başa çekmiş müşterisini bekliyor mudur? İsmet bakkalda var midir hala şemsiye çikolatalardan.ya da yasemin düğün salonu ayakta mıdır hala.Hicbiri yok”

Unutulanlar arasında esnaflara yapılan vurgu günümüzün değişen ekonomik şartlarıyla da doğrudan alakalıdır. Günümüzde Kurtuluş'ta bakkallar markete dönüşmüş ve esnafılık azalmıştır. Bununla beraber esnafların sayıları da git gide azalmaktadır. Unutulan esnafılık mefhumu ise sanal semt topluluğu üzerinde oldukça fazla dile getirilmektedir. “Bakkal” “pastane” gibi küçük işletmeler üzerlerinden biten esnafılık, değişen demografik yapı ve göçler yüzünden ise biten komşuluk ilişkileri topluluk üzerinde oldukça yoğun olarak paylaşılmaktadır. Bununla beraber bostanların artık olmadığı üzerine vurgu dikkat çekmektedir. Üç olgu da semtin makro ölçüde tahakküm sahiplerine yenildiği ve “kalelerine girildiği” şeklinde algılanabilir. Farklı bir ifadeyle, kapitalist ekonomik tahakküm yapılarının semt kültürünü erozyona uğrattığı şeklinde yorumlanabilir. Eskinin hiçbir zaman geri gelmeyeceğine yönelik bir söylemin de üstü kapalı şekli olarak ele almak mümkündür. Nitekim, ortaya konan yorumlar mücadelenin söylem halidir ve fiziksel yansımaları yoktur.

Nostaljik Paylaşım

Paylaşımlarda oldukça fazla “hey gidi günler” ya da “ne günlerdi” paylaşımları dikkat çekmektedir. Tüm paylaşımlarda bireylerin geçmişte yaşantıları üzerinden geçmişe övgüyü ve özlemi bir arada aldığı dikkat çekmektedir. Özellikle hatıra ve olay aktarımlarının sonunda dikkat çeken “her gidi günler” ya da “ne günlerdi” söylemleri bir özlemi vurgulamaktadır. Dolaylı olarak ise özlemlerden doğan yorumların bir kültür ögesi olarak sanal topluluk aracılığıyla günümüze aktarılmasıdır. Kişilerin hatıralarından ve özlemlerinden oluşan etkileşimler ve iletişim süreçleri sayesinde kültürel bellek günümüze taşınmaktadır. Bu noktada topluluk üzerinde yapılan tüm yorumların geçmişten günümüze aktarım içermesi, bu sanal semt topluluğunun söyleyeceği yeni bir şeyinin olmadığı ve bir kültür ve bellek topluluğu olarak etkin olduğu fikrini güçlendirmektedir. Etkileşimleri yoğunlaştıran temel unsurlardan aidiyetlik bildirimleri kadar nostaljik bir hisle ortaya çıkan özlemlerin de etkisi büyüktür.

5.5.2 Tatavla'dan Kurtuluş'a Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi

Topluluk üzerinde bulunan 4 kişiyle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan sadece 1'i Kurtuluş'ta ikamet etmektedir. Diğer 2 kişi komşu semt Feriköy bir kişi ise Ataşehir'de ikamet etmektedir. Görüşmecilerin hepsi *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğuna dahil olmakla beraber Kurtuluş semtinde yaşamının bir bölümünü geçirmişlerdir. Bu noktada, katılımcılar hem fiziksel hem de sanal ortamda etkileşimleri ortaya koyma ve değerlendirme şansına sahiptirler.

Sanal semt topluluklarında iletişimin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak ve bu iletişimin kimliğin, kültürün ve belleğin aktarımına nasıl katkı sunduğu üzerine görüşmecilere sorular yöneltilmiştir. İlk etapta katılımcılara sanal topluluğun semt kimliğine ve aidiyet duygusuna katkısı ile ilgili sorular sorulmuştur.

Katılımcılara “sanal semt topluluğuna üye olmak ile semte ve semt kimliğine bağlılık üzerindeki etki” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi direkt olarak semt kimliği üzerinden cevap vermemesine rağmen semti önemsedikleri, semte bir bağlılık hissettiklerini ifade etmişlerdir. 4 katılımcı da benzer şekilde “haber almak” “haberdar olmak” “olan biteni öğrenmek” gibi ifadeler kullanmıştır. Katılımcılardan 3'ü direkt olarak sanal semt topluluğu ile daha fazla aidiyet arasında ilişki kurarken bir katılımcı dolaylı yoldan aşağıdaki ifadelerle semt kimliğini ya da semte bağlılığını ortaya koymuştur.

“KK3 - Yarattığını söyleyemem. Sadece semtte olan bitenler hakkında bilgi sahibi olmak için daha çok oradayım işte çeşitli anılar görmek, işte yaşanmışlıklara şahit olmak, fotoğraflara bakmak, insanları neler düşündüklerini hissettiklerini anlamak için oradayım. Yani direkt olarak kendimi o semtte Kurtuluş'a ait hissetmem.”

Yorum ve paylaşımlardan farklı olarak sorulara yöneltilen cevaplarda birinci tekil şahıs üzerinden aktarımlar söz konusudur. Bununla beraber, yorum ve paylaşımlardaki di-li geçmiş zaman üzerinden aktarımlar derinlemesine görüşmelerde

tespit edilememiştir. Katılımcılar yorum ve paylaşımlarda ortaya koydukları bir zamanlar semtte yaşadığını vurgulayan “oturdum” “yaşadım” gibi ifadelerden ziyade günümüzle bağlantılı cevaplar iletmişlerdir.

Tüm bunların yanında görüşmecilerin *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğuna katılmalarındaki motivasyon sorulmuştur. Katılımcıların hepsi uzun yıllar Kurtuluş'ta bulunmalarının temel motivasyon kaynağı olduğunu iletmişlerdir. Bunun yanında yaşadıkları çevreden “haberdar olmak”, “olayları ya da haberleri duymak”, “fotoğraflara bakmak” katılımcıların temel motivasyonu olarak göze çarpmaktadır. Bu ifadeler dolaylı olarak katılımcıların *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşimi ve iletişimi takip ettiklerini göstermektedir. Bununla beraber, çeşitli olayların, gelişmelerin ya da fotoğrafların bir iletişim unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir.

KK3 – “Tüm insanların ya da bir dönem tanıdığım insanların neler yaptığını, neler paylaştığını takip etmek semtte yaşanan. Aslında bu toplulukta işte tanıdığım bir zamanlar tanıdığım ortak bir şeyler, paylaştığımız insanların neler yaptığını ilgili işte bilgiler ediniyorum. Onlarla etkileşim fırsatı oluyor. Onları, unuttuğum insanları tekrar hatırlıyorum. Semtin geçmişe dair fotoğraflara bakıyor.”

KK1 – “Sonuçta mahalleden haberdar olmak istiyorum. Yani o mahalleyi seviyorum, 15 sene oldu. Ondan sonra hatta İstanbul'a ilk geldiğimde oturduğum yer de orasıydı. Sonuçta orada tarihi binaların detaylarını görmek filan hoşumuza gidiyor.”

Yukarıdaki iki soru ve elde edilen cevaplar *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğuna üye olmanın temel nedenleri arasında kişilerin kendini semtin bir parçası hissetme ve semt kimliğini yaşamaya devam etme arzusunu ortaya koymaktadır. Nitekim Mead'in (2019) sosyal benlik anlayışının temelinde ya da Goffman'ın (1986) benliğin sunumu yaklaşımlarında yaşadığımız çevreyi öğrenmek ve bilmenin sosyal benlik sunumu ile ilişkili olduğu üzerine görüşler ifade edilmiştir. Bu bağlamda, sanal semt topluluğunda “bulunmak” ve “haberdar olmak” ifadeleri kişilerin halen Kurtuluş

kimliğini benimsediğini ve yaftalanmamak üzere olayları takip etmek istediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu iki soru ve alınan cevaplardan ortaya çıkan sonuç, bireyler sanal semt topluluğuna katılarak fiziki olarak çözülmeye başlayan semt kimliğine tutunmaya çalışmaktadır. Katılımcılardan KK2 “bir mahalle sıcaklığı veriyor” ifadeleriyle eski mahalle/semt kimliğinin yeni yaşam alanı olarak ifade ederek *Tatavla’dan Kurtuluş’a* sanal semt topluluğunun önemine dikkat çekmiştir. Ancak yorum ve paylaşımlardaki “oturdum” “yaşadım” “çocukluğum” gibi ifadeler derinlemesine görüşmelerde direkt olarak kaç senedir bu semtle ilişkili olduğuna yönelik söylemlere dönüşmektedir. Bunun altında ise halen semt ile olan bağın vurgulanmak istenmesi yatmaktadır.

Katılımcıların hiçbirinin sanal semt topluluğu üzerinde görünür ya da bilinir olma gibi bir çabası dikkat çekmemiştir. Sadece KK4 “Kurtuluş Kaldırımları diye bir şiir paylaştım ve insanlar beğendi bu benim hoşuma gitti” ifadesini ortaya koymuştur. Bu durum katılımcılarda ilk amacın sosyal benliklerinin devamlılığı için çevreleri hakkında bilgi sahibi olma adına topluluk üzerinde oldukları izlenimini güçlendirmektedir. Bilinir ya da görünür olmak değil, semtin bir parçası olmaya devam etme arzusuna işaret etmektedir.

Katılımcılara ayrıca “etkileşimlere ve paylaşılanlara katılım sağlıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm katılımcılar sanal topluluk yorum yapmadığını sadece beğeni ile etkileşimlere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada katılımcıların kendilerini iletişim ve etkileşimleri izleyen taraf olarak konumlandıkları ortaya konmuştur.

KK1 - Fotoğraflara bazen atıyorum da ondan sonra yorum yazmıyorum. Beğeni atıyorum ama arada.

Sadece KK4 yorum çabası olmadığını ancak bu toplulukta olmasını bir misyon olarak gördüğünü ifade etmiştir. O misyonu ise geçmişe dair aktarımlarda bulunmak olarak açıklamıştır. Misyonunu ise “semt kimliği”ni devam ettirmek olarak ifade etmiştir. Kullandığı “semt kimliği” ifadesi bilinçli olarak bir mücadeleyi devam ettirdiğinin bir göstergesidir.

KK4 – “Çabam yok ama misyonum var. Yani sadece ben bu sayfada geçmiş fotoğrafları paylaşıyorum. Misyonum var. Bir semt kimliği sürdürme çabam var.”

KK4, bu açıklamasıyla asıl amacının kendisi değil semtin devamlılığı olduğunu ifade ederek topluluğun önemine ve kimlikle olan ilişkisine dikkat çekmektedir.

Katılımcılara, “sanal topluluklar sayesinde kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar genel olarak *Tatavla’dan Kurtuluş’a* sayfasının kurum ve oluşumlara katkı sunabileceğini ifade ederken hali hazırdaki paylaşımlarda bunu göremediklerini ifade etmektedirler. KK1, Kahramanmaraş depremi zamanı sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışılıp yardım toplandığını ancak bunun topluluk genelinde zaman zaman ve kopuk olarak gerçekleştiğini ifade etmiştir. Katılımcılar etki potansiyeli görmesine rağmen sanal topluluğun böyle bir etki unsuru yaratacak birlikteliğe sahip olmadığı ifade edilmiştir. Ancak paylaşım ağı içerisinde iletişim unsurlarından birini de kurumlara atfen paylaşılan içerikler oluşturmaktadır. Ancak bu paylaşımlar etki yaratma noktasında değildir. Bu yaklaşım, yorum ve paylaşımlardan elde edilen bulguları da destekler niteliktedir.

KK3 – “Açıkçası üzerinde etkisinin çok olduğunu düşünmüyorum. Bazı şeylere özellikle belediyenin işte yaptığı uygulamalara karşı çeşitli eleştiriler var, görüyorum. Özellikle yol değişimleri işte diğer asfalt dökülmüş ya da bir yerde taş döşenecek ancak yolun tıkanması gibi. Araç işgallerini görüyorum ama bunların belediyelere yansıdığını ya da ne kadar bir şeyleri değiştirme potansiyeli olduğu konusunda şüpheliyim. Biraz havaya yazma gibi geliyor.”

Katılımcılara, “sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan K1, Kurtuluş’a dair öğrenecek bir şeyinin olmadığı ifade ederek sanal topluluk üzerinden yeni bir şey öğrenmediğini dile getirmiştir. Bununla beraber, eskiden daha fazla olan Ermeni ve Rum nüfusa atıf yaparak sanal topluluk sayesinde Ermeni ve Rumlara dair çok şey öğrendiğini ancak bunların bireysel anıları içerdiğini ifade etmiştir.

KK1 – “Çok fazla bir şey öğrenemedik tabii. Ama hani? Mesela bazı mekanların tarihi hakkında filan bilgi sahibi oluyoruz. Göreme’nin orada Ermenilerin ve Rumların yerlerini, o anlamda etkisi oluyor tabii.”

Bunun yanında KK1, KK2 ve KK3 eski insanların ya da semtliilerin nasıl komşuluk ilişkileri yürüttüğü gönderme yapmış ancak o komşulukların bugün olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak KK1 ve KK2 belli gelenek ve semtliilerin alışkanlıklarını sayfada çokça gördüğünü ifade etmesine rağmen iki katılımcı da bir gelenek ya da alışkanlık hatırlayamamıştır. Bu durum sanal semt topluluğunun bireyler üzerinden etkisini düşündürmektedir. KK3 ise geçmişe dönüş birçok bilgi edindiğini ifade ederek bir dönem Ermeni ve Rum kimliğinin gücüne vurgu yapan alışkanlıklardan bahsetmiştir.

KK3 – “Tatavla’nın ne demek olduğunu öğrenmişim. Mesela ilk olarak Kurtuluş’u ilk kimlerin yerleştiği, yerleştirildiğini öğrenmişim. Bir de bahkla horoni (doğrusu Baklahorani) diye sanırım yanlış söylüyor olabilirim. Bir festival varmış burada eskiden düzenlenen bir festivalmiş. Bu sanırım gayrimüslimlerin yaptığı bir festivalmiş. Bunun bunun tekrar yaşatmak için belli girişimlerde bulunuldu ve bu topluluk da bu girişim için önemliydi. Çünkü insanlar katıldılar, buralardan görerek ben de aslında bu tür festivallerin olduğunu, işte isimlerin isminin tarihçesini öğrendim.”

Alınan cevaplar azınlık kimliklerinin, semt kimliği ile nasıl bağlı görüldüğünü ifade etmektedir. Kurtuluş alınan cevaplarda bir azınlık semti olarak ifade edilmektedir. Bu azınlıkların zaman içinde göç etmesiyle demografik yapının bozulduğu ve semt kimliğinin de çözünmeye başladığına işaret eden söylemler dikkat çekmektedir. Nitekim tüm semt kimliği sorularında “Ermeni” ve “Rum” ifadeler geçmektedir. Bunun yanında yorum ve paylaşımların aksine Arapların semt kimliğine zarar verdiği yönünde bir cevap ortaya konmamıştır.

Facebook yorumlarının içinde sıkça karşımıza çıkan cenaze paylaşımları hakkında “Fiziksel yaşamda tanıdıklarınıza ait düğün, doğum, cenaze gibi olaylar hakkında sanal semt topluluğu üzerinden haberdar olduğunuz oldu mu?” sorusu katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların hepsi cenaze paylaşımlarına sıklıkla denk

geldiğini ifade ederek ölen insanlardan sanal semt topluluğu aracılığıyla haberdar olduğunu ifade etmiştir.

KK2 - “Oldu, kişisel olarak değil ama o Kurtuluş’ta ki esnaflardan tanıdığım simha olarak bu da mı öldü aa? Ben bunu tanıyorum ya da alışveriş yapmıştım vay be dediğim olmuştur ama birebir tanıdığım yok.”

Tüm bunların yanında hiçbir katılımcı cenaze duyurularında kimlerin öldüğü üzerine bir örnek verememiştir. Bu durum sanal semt topluluk üzerinde aktarılanların hafızalarda kalıcılığı üzerine düşündürmektedir. Ancak ölen kişilerin yakınlık durumu da burada belirleyici faktör olarak değerlendirilebilir. Nitekim hiçbir katılımcının bir yakınının ölümü buradan duyurulmamıştır.

Katılımcılar genel itibariyle, “haber almak”, “fotoğraflara bakmak”, “eski insanları yeniden görmek” “tarihi değişimleri görmek” uzaklaştığı insanlarla yeniden görmek” gibi ifadeler üzerinden sanal semt topluluğu üzerinde varlıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla bağlantılı olarak katılımcılara, “sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir? sorusu yöneltilmiştir, katılımcıların açıktan düşünceleri alınmıştır. Bu noktada, katılımcılar hemfikir olarak semt kimliğinin, kültürünün ve belleğinin sanal semt topluluğu üzerinden aktarıldığını ve yaşatıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar özellikle, “esnaf”, “fotoğraf” “mağaza” “kafe”, “yangın” “Tatavla²¹” gibi ifadeler üzerinde semt kimliğinin, kültürünün ve belleğinin yeniden aktarıldığını bahsetmişlerdir. Eski fotoğraflar üzerinden semtlilere, mekanlara dair fotoğrafların paylaşılmasının semt kimliği, kültürü ve belleğin aktarılmasında önemli unsur olduğunu dile getirmişlerdir.

KK4 - “Kesinlikle var! Geçmiş tarihlerde belli mekanların yerinde ne olduğu, insanların orada ne gibi anılar yaşadığı, mesela cambaza ne oldu? Orada etkinliklerin olduğu meydana meydanın çok önemli bir yer olduğu. Yani ilk

²¹ Kurtuluş’un eski adı.

sırada gelen önem sırasında bu konunun olduğunu düşünüyorum. Belediye gibi yani top bir çatı altında toplanıp güzel bir arşiv oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü şişli ve bu semtlerin tarihi diğer semtlere benzemiyor ve oldukça eski ve tarihi bunların hepsinin belgelendirilmesi gerek, haritalandırma alıp.”

KK3 - “Aslında işte günümüzdeki kültürü, önümüzdeki işte o kafeleri, yeni açılan kafeleri, yeni mekanları bunları dahi paylaşımlarda görüyorsunuz. Aslında semt kültürünün yaşaması ve insanların bir arada olması için güzel bir ortam sunuyor.”

KK1 – “İşte fotoğraf ve toplumsal bellek dediğimiz konu var ya o konuya etki yapıyor. Sonuçta görüyorsun, yeni şeyler mağazalar. 50 yılın üzerinde en az orada yüze yakın belki işletme vardır. Bu durum belleği tutuyor. Bize mesela Ergenekon caddesi olsun Halaskargazi olsun. Bizim Kurtuluş Caddesi olsun onu anlatıyor.”

KK2 – “Kurtuluş tatavla da çıkan yangın en çok beni o etkilemişti ki, ben o yangın zamanında belki yaşamıyordum, belki yoktum ama şu anda gördüğüm zaman beni çok eskiye götürüp hayal dünyamı genişletiyor.”

Yukarıdaki soruya bağlantılı olarak katılımcılara “sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar özellikle yangın ve 6-7 Eylül olaylarına göndermeler yaparak geçmişte yaşanmış olayların topluluk üzerinde konu edinildiğini ifade etmişlerdir. Şahsiyet olarak da hepsinin “birilerini ilk kez tanıdım” cevabı vermelerine rağmen bir isim söyleyemedikleri tespit edilmiştir. Bu durum sanal semt topluluklarda aktarılanların akıllı kalıcılığı üzerine şüphelere neden olmaktadır. Yine belleğin aktarımı noktasında tespitite bulunmak için “bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz? ya da mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu? sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılardan KK4, KK3 ve KK1 semtin büyük oranda kentsel dönüşüme maruz kalmamasına vurgu yaparak semtin çok fazla değişime uğramadığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber KK2 semtin değişimine çok fazla denk gelmediğini ifade etmiştir. Bu tespit elde edilen

yorum ve paylaşımlarla da paralellik göstermektedir. Semt yoğun olarak kentsel dönüşüme mahruz kalmamıştır ancak demografik yapıda değişimler söz konusudur. Bu durum mekânsal değil ancak kimliksel zayıflamalara yol açtı düşüncesini hâkim kılmaktadır.

KK2 - Arabalar değişiyor ama cadde olarak değişmiyor.

Bununla beraber katılımcılar yakın geçmişten fotoğrafların paylaşıldığını ve insanların, giyimlerin, arabaların bu fotoğraflar aracılığıyla karşılaştırıldığını ifade etmişlerdir.

Gerek yaşanmış yakın zaman olsun gerekse yaşanmamış daha uzak zaman, katılımcıların hemen hepsinin tarihe olumlu yanlarıyla ve daha iyi baktığı tespit edilmiştir. “Eskiler güzeldi” “mutluyduk” “komşuluklar daha güzeldi” gibi ifadeler üzerinden di-li geçmiş zamanlı cümleleri kurduğu ve geçmişe yönelik olumsuz bir yargıda bulunmadıkları tespit edilmiştir.

Katılımcılara göre, kişiler arası iletişim, fotoğraflar, eskilerin paylaşılması, fotoğraf altlarına yapılan yorumlar, cenazeler, tarihi olayların ve şahısların aktarılması, anma günleri, gelenek aktarımları, çeşitli yardımlaşma ilanları, *Tatavla’dan Kurtuluş’a* sanal semt topluluğunun iletişim süreçlerinin içeriklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sanal semt topluluğu kimliğin ve kültürün devamlılığı için önemli taşıyıcı bir unsur görevi görmektedir.

5.5.3 Tatavla’dan Kurtuluş’a Sanal Semt Topluluğu örneklemini üzerinden yapılan eleştirel söylem analizlerinin bütüncül olarak kimlik, kültür ve bellek ekseninde değerlendirilmesi

Yukarıdaki kategorilerde ele alınan tüm unsurlar sosyal medyanın sağladığı etkileşimli yapı sayesinde mümkün hale gelmiştir.

Tatavla’dan Kurtuluş’a sanal semt topluluğu; geçmişe dair kültürel öğelerin, hatıraların paylaşıldığı, erozyona uğrayan semt yapısı içinde kimlik sunumları yapıldığı bir topluluktur. Bu bağlamda etkileşimler çoğunlukla geçmişe yönelik hatıra aktarımları, bireylerin Kurtuluşlu olduklarına dair kimlik sunumları ve paylaşılan

fotoğraflar altında tarihi olguların ve yaşanmışlıkların aktarımıyla ortaya çıkmaktadır. Artık çeşitli göçler ve taşınmalar sonucu bir araya gelemeyen, fiziki ortamlarda etkileşime giremeyen kişilerin geçmişe duydukları özlemlerin de etkisiyle etkileşim kurdukları bir yapı halindedir. Bu etkileşimler içinde unutilan, geçmişte kalan olgular ve hatıralar etrafında yaşanan anlatılar bir yandan semt kimliğinin ve aidiyetin bir göstergesi olarak ele alınabilecekken öte yandan semt kültürünün devamlılığına ve kültürel belleklerin aktarılmasına neden olmaktadır.

Facebook paylaşımları ve yorumları ile derinlemesine görüşmelerden elde edilen cevaplar neticesinde sanal semt topluluğu üzerinde; aidiyet bildirimleri (semt kimliğine bağlılık), fotoğraf paylaşımları, cenaze törenleri, anı aktarımları ve fiziksel olarak uzakta kalan insanların iletişimleri sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşimi ve iletişimi şekillendirmektedir. Bununla beraber biten komşuluk ilişkileri ve fiziksel ortamda iletişim imkanlarının azalması ya da araya giren mesafeler bu topluluk üzerinde etkileşim yaratan unsurlar olarak ifade edilebilir. Öte yandan hali hazırda semtin içinde yaşamını sürdürenler ise fiziki ortamda komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin kopmasına bağlı olarak semtten haberdar olmak üzere sanal semt topluluğu üzerinde varlığını sürdürmektedir.

Bu etkileşim ve iletişim ile beraber paylaşılan fotoğraflar ve bu fotoğrafların akabinde anılar ve geçmiş olaylar semt kültürünün yaşamasında etkindir. Özellikle paylaşılan fotoğraflarla semt belleği arasında doğrudan bir bağlantı kurulduğu tespit edilmiştir. Nitekim tüm katılımcılar semt belleği kavramıyla birlikte sanal semt topluluk üzerinde paylaşılan fotoğrafları hatırlamış ve bahsetmiştir. Ayrıca, semt kimliğini sahiplendiğini görüşmelerden anladığımız katılımcılar ile Facebook yorum ve paylaşımları üzerinden elde edilen açıklamalar paralellik göstermektedir. Bu topluluk üzerinde paylaşım ya da yorum yapan veyahut sadece takip eden herkes semt kimliğini yaşamaya devam etmek ve bulunduğu kimliği güçlendirmek için bu topluluk üzerindedir. Her ne kadar direkt söylemlerde bu cevap alınamasa da özellikle “semt hakkında haber almak”, “mahallemde olup bitenleri takip etmek” gibi yaklaşımlar kişilerin bu kimliği taşımaya devam etmek istediğinin bir göstergesidir. Erozyona

uğrayan komşuluk ilişkileri ve fiziksel ortamlara rağmen sanal semt topluluğu bu konuda alternatif bir ortam sunmaktadır.

Fiziksel ortamda yakın geçmişte yaşanan olayların sanal semt topluluğu üzerinde paylaşımı oldukça fazladır. Bununla beraber fiziksel ortamda yaşanan gelişmeler özellikle geçmişte yaşanmış olaylar ya da güncel olarak semtle ilgili gelişmeler üzerinedir. Öte yandan günümüzde ölmüş insanların cenaze bildirimleri yine sanal semt topluluğuna yansımaktadır. Artık Kurtuluş'ta yaşamayanlar için günümüzden fotoğraflar paylaşıldığı ve bu fotoğrafların altında anıların ve özlemlerin aktarıldığı tespit edilmiştir. Fakat günümüze dair günlük gelişmelerin sayfaya yansımaları sınırlıdır. Bu bağlamda fiziksel ortamdaki gelişmelerin bire bir şekilde sanal semt topluluğuna yansıdığını söylemek yanlış olacaktır. Topluluk daha çok semte olan bağlılıkları ve yakın tarihle ilişkilidir.

Sanal semt topluluğu üzerinde etkileşime giren kişilerin oldukça fazla semte bağlılıklarını bildirdikleri tespit edilmiştir. Bu noktada topluluk üyeleri sosyal benliklerini dijital benliklere dönüştürerek aktardıklarıyla kültürün ve belleğin devamlılığına katkı sunmaktadırlar. Anlatılan her bir anı ya da paylaşılan fotoğraf yakın tarihin unutulmamasına ve sonraki nesillere aktarılması için yeni bir kapı açmaktadır. Sanal semt topluluğu üzerindeki paylaşımlar kalıcılığına katkı sunmaktadır. Ayrıca geçmişi günümüze aktarırken aidiyetin güçlenmesine neden olmaktadır. Bu aidiyet çözülmekte olan fiziki ortamdaki semt aidiyetine ve etkileşim imkanına karşı bir duruş ve mücadele olarak değerlendirilebilmektedir.

Bunların ötesinde, *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğunun kurumlara etki ve katkı potansiyeli zayıf olarak görülmektedir. Gerek yorum ve paylaşımlardan çıkarılan sonuçlar gerekse görüşmelerde kişilerin topluluğun bu yönünün zayıf olduğuna yönelik görüşleri ortaya konulmuştur. Bununla beraber bu tür oluşumlarda her ne kadar toplulukların dijital imkanları kullanarak beraber hareket etmesinin daha kolay olacağı ve bir potansiyel olduğu ifade edilse de *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğunda bu özelliğin çok ön plana çıkmadığı görülmüştür. Elde edilen yorumlar ise çeşitli değişimlere tepki olarak değerlendirilebilir. Bu noktada alt kültür olan Kurtuluş semt kültürünün kurumlara ya da kültürlere etki potansiyeli sınırlıdır.

Bu sınır yapısal ya da teknik değil topluluğun davranış şeklinden kaynaklanmaktadır. Bu durum semt sakinlerinin eleştirel olmadığı şeklinde algılanmamalıdır. Ekonomik tahakküm yapılarının semt kültürünü yok ettiği üzerine bir yaklaşım tespit edilmiştir. Herhangi bir siyasi oluşum hedef alınmadan tahakküm yapıları semt kültürünün sona ermesi ya da erozyona uğramasında etken olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal topluluğunun bireylerin sunumlarıyla ortaya çıkan varlığı, sosyal medyanın imkanları sayesinde ortaya çıkan etkileşim odaklı bir var olma mücadelesinin göstergesidir şeklinde yorumlamak mümkündür. Her bir anlatı bu mücadelenin bir göstergesidir. Fakat bu etki olarak değerlendirilmemelidir. Paylaşım ve yorumlarda kullanılan “ben” ve “biz” merkezli dil bu mücadelenin önemli bir göstergesidir. Ancak bu mücadele zaman zaman farklı kimlikleri de ötekileştirmeyi getirmektedir. Nitekim “Rum” ve “Ermeni” söylemi semt kimliği için olumlu “Arap” ise olumsuz bir anlam içermektedir. Sanal semt topluluğu üzerinde hemen hemen tüm aktarımlar geçmiş zaman üzerinden ve geçmişin şimdi ile karşılaştırılması şeklindedir: Biten dostluklar, komşuluklar, değişen demografik yapı, ölen semtliler, kaybolan geçmiş, alışkanlıklar, biten semt esnaflığı üzerine görüşler dikkat çekmektedir. Topluluğun temeli ise geçmişi hatırlama, hatırlatma, tekrarlama ve yaşatma üzerine bir varlık mücadelesidir.

5.5.4 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi

Feriköy Platformu sanal topluluğu Şişli'ye bağlı Feriköy semtlilerinin kurduğu bir sanal semt topluluğudur. 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında 14773 paylaşım ve yorum elde edilmiştir. Bunun yanında sanal semt topluluğuna üye 4 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Paylaşımlar ve yorumlar özellikle “iyi dilekler” etrafından şekillenmektedir. Derinlemesine görüşme sonuçlarına göre ise paylaşılan fotoğraflar ön plana çıkmaktadır.

Elde edilen Facebook paylaşımları ve yorumları ile derinlemesine görüşmelerden elde edilen cevaplar neticesinde sanal semt topluluğu üzerinde, aidiyet bildirimleri (semt kimliğine bağlılık), fotoğraf paylaşımları, cenaze törenleri, anı aktarımları, fiziksel olarak uzakta kalan insanların iletişimleri sanal semt topluluğu

üzerindeki etkileşimi ve iletişimi şekillendirmektedir. Bununla beraber biten komşuluk ilişkileri ve fiziksel ortamda iletişim imkanlarının azalması ya da araya giren mesafeler bu topluluğun etkileşim yaratan unsurları olarak ifade edilebilir. Öte yandan Hali hazırda semtin içinde yaşamayı sürdürenler ise fiziki ortamda komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin kopmasına bağlı olarak semtten haberdar olmak üzere sanal semt topluluğu üzerinde varlığını sürdürmektedir.

Bu etkileşim ve iletişim ile beraber paylaşılan fotoğraflar ve bu fotoğrafların akabinde anılar ve geçmiş olaylar semt kültürünün yaşamasında etkindir. Özellikle paylaşılan fotoğraflarla semt belleği arasında doğrudan bir bağlantı kurulduğu gözlemlenmiştir. Nitekim tüm katılımcılar semt belleği kavramıyla birlikte sanal semt topluluk üzerinde paylaşılan fotoğrafları hatırlamış ve bahsetmiştir. Ayrıca, semt kimliğini sahiplendiğini görüşmelerden anladığımız katılımcılar ile Facebook yorum ve paylaşımları üzerinden elde edilen içerikler paralellik göstermektedir. Bu topluluk üzerinde paylaşım ya da yorum yapan veyahut sadece izleyen herkes semt kimliğini yaşamaya devam etmek ve bulunduğu kimliği güçlendirmek için bu topluluk üzerindedir. Her ne kadar direkt söylemlerde bu cevap alınamasa da özellikle “semt hakkında haber almak”, “mahallemde olup bitenleri takip etmek” gibi yaklaşımlar kişilerin bu kimliği taşımaya devam etmek istediğinin bir göstergesidir. Erozyona uğrayan komşuluk ilişkileri ve fiziksel ortamlara rağmen sanal semt topluluğu bu konuda alternatif bir ortam sunmaktadır.

Bununla beraber “iyi dilek” aktarımlarında “Allah” kelimesinin 1154 kez kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum sanal topluluğa üye kişilerin dini referanslarına dair ipucu vermektedir. Nitekim topluluk üzerinde semt kimliğiyle beraber Müslüman kimliğinin de oldukça görünür olduğu tespit edilmiştir. Bu çıkarımlarla başlıklar ele alınmıştır.

Sanal Topluluk	Feriköy Platform
Kuruluş Yılı	19 Aralık 2014
Örneklem Alınan Zaman Aralığı	30 Mayıs - 30 Aralık 2022
Üye / Takipçi Sayısı	7.604
Paylaşım Sayısı	3606
Yorum Sayısı	11.167

Tablo 6 - Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Künyesi

Aidiyet

Feriköy Platformu üzerinde aidiyet bildirimlerinde cümleler birinci çoğul şahıs üzerinden “biz” ile aktarılmaktadır.

“Arkadaşlar bu instigram sayfasına yorum yaparsanız feriköyümüz için çok büyük reklam olacak”

“biz doğuştan Feriköylüyüz su an uzakta olsakta kalbimiz ferikoyle”

“Maçtayıdık 5-1’lik netice bizleri çok mutlu etti güzel bir gün yaşadık”

“Bizim” “biz” “bizler” “sakinlerimiz” “cümlemiz” “hepimiz” “dileriz” gibi cümle yapıları üzerinden tüm iyi dilekler, hatıralar, anlatılar toplu olarak bir aidiyet söylemi etrafında birleşmektedir. Bu noktada sanal topluluk üyeleri sadece kendi aidiyetlerini bildirmelerinin yanında herkesi bir bütün olarak Feriköy çatısı altında algıladığı görülmektedir. Özellikle Feriköy’e bağlılık içeren metinlerde “biz” ifadesinin ardından Feriköy’e bağlılıkların anlatıldığı görülmektedir. Bunun yanında “Feriköyüm” söyleminin oldukça yaygın bir söylem olduğu tespit edilmiştir. Bu ifade

Feriköy’ü kişileştiren ve cisimleştiren bir söylem içermekle beraber kişilerin Feriköy’e aidiyet bildirmelerinin yanında Feriköy’ün kendilerinin olduğu yönünde bir algı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum semt kimliği ve kültürünü korumanın mücadelesi bir duruşuna da işaret etmektedir.

Aidiyet bildirimlerinde Feriköy’le fiziki bağlılığına vurgu dikkat çekmemektedir. Farklı bölgelerde yaşayan ve Feriköy’le olan bağıyı koparmak istemeyenlerin topluluk üzerinde yorum ya da paylaşımlarına sınırlı olarak tanık olunmuştur.

Feriköylü olmak ayrıca bir gurur vesilesi olarak lanse edilmektedir. Toplam 9 kez Feriköylü olduğunu duyduğu gururla açıklayan yorum tespit edilmiştir. Bu bağlamda sanal topluluk üzerinde semt kimliğinin yoğun olarak adeta bir futbol taraftarlığı gibi aktarıldığı ortaya konmuştur. Bu aitlik bildirimlerinde ise tarihsel söylem oldukça azdır. Nitekim paylaşılan anılar ve anlatılar oldukça kısıtlı olmakla beraber aidiyet bildirimlerinde ana temayı oluşturmamaktadır. Tarihi bir semt geçmişine karşın *Feriköy Platformu* üzerinde tarihsel olgular üzerinden semt kimliği aktarımı oldukça zayıftır. Bu durum semtin göçler ve kentsel dönüşümle beraber özellikle 1960’lardan sonra artan ve değişen nüfus yapısının bir getirisi olarak değerlendirilebilir. Öte yandan Feriköylü olmak tarihsel bir oluşumun getirdiği kimlikten ziyade günümüzde içinde olmaktan gurur duyulan bir yapı olarak anlaşılmaktadır.

“İstabulumuzun müstesna semtlerinden olan Feriköy gurubuna katılmak gurur verici. Ortak yönlerimizin olduğunu düşünüyorum. Kabul ettiğiniz için memnuniyetimi ve teşekkürlerimi sunarım.”

“Gururlan feriköy çocuklarımız feriköy bayrağını her yerde dalgalandırdı bu çocuklarla ve teknik ekibimizle ne kadar gurur duysak az bu gurur hepimizin bu gurur tüm feriköylülerin”

Doğuştan Feriköylü olmanın verdiği gurur üzerine paylaşımlara rastlanmıştır. Bu yaklaşım üstü kapalı olarak sonradan yaşanan göçlere ve göçlerle beraber değişen

demografik yapıya gönderme olarak nitelendirilebilir. Nitekim Feriköy son 15 yıldır kentsel dönüşüm yaşamaktadır.

Tüm bunların ötesinde, Feriköylü kimliğinin yanında söylemlerde “Allah” olgusu üzerinden müslüman kimliğinin de sunulduğunu söylemek yanlış olmaz. Bir dönem semtte çoğunluk yapıyı oluşturan Ermeni ve Rumların kimlik sunumlarına ya da Feriköylü kimliklerini yaşadıklarına dair paylaşımlar tespit edilmemiştir. Feriköylü ve Müslüman olmak üzerinden bir kimlik sunumunun yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu durum sonraki başlıklar altında da incelenecektir.

“Bir sevdadır Feriköy” paylaşımının ayrıca sık sık ifade edildiği tespit edilmiştir. Bu söylem gurur söylemleriyle de düşünüldüğünde sanal topluluk üyeleri tarafından nostaljik bir duygudan ziyade romantik bir duyguyla aidiyet beslendiğini göstermektedir.

“HERDAİm FERİKKÖYLÜYÜZ”

Tüm bunların yanında cümlelerde “Feriköy” sözcüğünün oldukça sık kullanıldığı ve ona insani bir anlam verildiği görülmektedir. “Efsanesin Feriköy’üm” “Harikasın Feriköy’üm” “Feriköyümüz”, “Feriköylüyüz” gibi hem kişilerin semte olan bağlılıklarını ifade eden hem de bağlılıktan da öte bir aşk anlatısına dönüşen paylaşımlar ve yorumlar dikkat çekmektedir.

Aidiyetlik bildirimlerinde Feriköy İlköğretim Okulu önemli bir etmendir. Semtte bir dönem yaşamış ya da halen yaşayanlar semte olan bağlılıklarını eskiye götürürken Feriköy İlköğretim Okulu’nda okudukları dönemlere gönderme yapmaktadırlar. Özellikle “okudum” “bitirdim” gibi cümle yapıları temelde Feriköy İlköğretim Okuluyla beraber ele alınmıştır.

Sosyal İlişkiler – Etkileşimler

Sosyal ilişkiler ve etkileşimler topluluk üzerinde etkileşimin ve etkileşim etrafından kimliğin, kültürün ve belleğin aktarımında temel rol teşkil etmektedir. Topluluk üzerinde etkileşimlerde bir zamanlar Feriköy’de tanışmış ve komşuluk yapmış ancak artık başka şehirlerde yaşayan insanların etkileşimleri dikkat çekmektedir. Bu kişilerin

uzun yıllardan sonra topluluk üzerindeki paylaşımlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu durum erozyona uğrayan semt yapısı sonucu göçmek zorunda kalan insanların *Feriköy Platformu* sayesinde yeniden iletişim fırsatı bulduğu ortaya konmuştur.

Soru ekleri, “Allah razı olsun” “iyi geceler” “neredesin” “teşekkürler” “günaydın” ve “merhaba” cümle olguları üzerinden etkileşimlerin başladığı ve sürdüğü görülmektedir.

“Mustafa Yakupoğlu evet Zürih’teyim sen neredesin”

“Nerdesin ist damısın”

“Merhaba bulundu mu acaba kediniz baruhane caddesi gediz sokakta bir kedi var benzeyen dün akşamdan beri buralarda ve sakın bir kedi sağ tarafında tüyleri dökülmüş benziyor gibi ama emin olamadım”

Özellikle etkileşim halinde insanların birbirlerinin nerede yaşadığını sorması fiziksel olarak semtin kısmen dağıldığını ancak bu topluluğa dahil olmalarıyla beraber Feriköy kimliğinden kopamadıklarını göstermektedir. Bu noktada doğma büyüme Feriköylü olduklarına dair aidiyet bildirenlerle bir zamanlar Feriköy’de yaşadıklarını ancak günümüzde başka yerlere taşınmış olanların söylemleri birbirleriyle paralellik göstermektedir. Nitekim bu insanların Feriköy’e olan bağlılıkları devam etmektedir. Aşağıdaki örnek genel anlatıya güzel bir örnek oluşturmaktadır.

“Bize heryer feriköy derken şaka yapmıyorduk burası Çınarcık 20 küsur yıldır cınarcık duvarlarında feriköy yazısını görürüm bugünde sahilde bu yazıyı gördük feriköy sınırlarından daha büyük bunu heryerde gördük şimdi hep birlikte ne diyoruz BİR SEVDADIR FERİKÖY”

Sosyal ilişkiler ve etkileşimler içinde dini, siyasi, ideolojik görüşlere yer verilmemektedir. Topluluk üzerinde siyasi ve ideolojik olaylar hakkında bir paylaşım ya da yorum tespit edilememiştir. Topluluk üyeleri kendi etkileşimlerini ve sosyal ilişkilerini siyasi yapıları üstünde görmektedir. Bu noktada bir kesimin başka bir kesime karşı söylem üstünlüğü dikkat çekmemektedir. Sosyal ilişkiler, semtte halen yaşayanların hâl hatır sormaları, bir zamanlar semtte yaşayanların karşılaşmaları,

Feriköyspor maçlarının öncesi, sonrası hakkında yorumlardan oluşmaktadır. Etkileşimlerde yoğun olarak Feriköy maçlarına katılım ile iyi Feriköylü olmak arasında bağ kurulduğu tespit edilmiştir. Bu noktada sadece Feriköy’e değil Feriköy’e ait bir kurumun da benimsendiğini söylemek yanlış olmaz. Bu durum sanal semt topluluğu olan *Feriköy Platformu* topluluğunun fiziki ortamlara da katkı sunma amacıyla olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim her hafta Feriköyspor maçlarına davet paylaşımları saptanmıştır.

Bunların yanında çeşitli yardımlaşma paylaşımları ve yorumları üzerinden etkileşimlerin yaşandığı görülmektedir. Kedi-köpek kayıpları, kedi-köpek sahiplendirme, eski eşyaların başkalarına dağıtılması ve iş ilanları konusunda etkileşimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu paylaşımlar sanal semt topluluğunun fiziki yaşama katkı sunma çabasına bir vurgu olarak da ele alınabilir.

Semte yeni taşınmış insanların sanal topluluk üzerinden etkileşime girdiğine dair bir tespit yapılamamıştır. Ancak etkileşimlerin fiziki yaşama katkı sunma çabasıyla beraber aidiyet ve semt kimliği üzerinde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Nitekim sayfa üzerinden kayıp kedi ve köpeklerin bulunduğu, eşyalara yeni sahipler bulunduğu tespit edilmiştir. “Eşyalar verildi” ya da “tüm eşyaların sözü verildi” gibi yorumlar dikkat çekmektedir. Bunun yanında kayıp kediler için “burada benzer bir kedi var” “kayıp kedinizi buldunuz mu” ya da “kedimizi bulduk” gibi paylaşımlar dikkat çekmektedir.

“Kaybı olan varmı??? Baruthane caddesinin başındaki stada yakın petshopun oralarda dolaşıyormuş (kedi kayıp ilanı)”

Etkileşimlerde Müslüman kimliğine dair söylemlerin dışında herhangi bir ideolojik söylem göze çarpmamaktadır. Bunun yanında farklı etnik ve dinsel yapılar hakkında bir ifade yer almamaktadır. Ancak sanal semt topluluğu semtte bulunan birçok Ermeni’nin ve farklı etnik kökenden insana rağmen yoğunlukla Müslüman-Türk kimliğine dair bir semt imajı çizmektedir.

Güvenlik

Semte dair bir güvenlik söylemi dikkat çekmemektedir. Farklı kimlikler, kültürler ya da inançlar semt için bir güvenlik sorunu olarak görülmemektedir. Bu durum tüm diğer kimliklerin yok sayıldığı de yorumlanabilir ancak bunu dolaylı olarak anlatan bir yorum da tespit edilmemiştir. Bununla beraber herhangi bir asayiş sorunu da topluluk üzerinde bahsi geçmemektedir.

Makro Alanda Kültürlere, Kurumlara Etki ve Katkı

Topluluk üzerinde belirgin bir ideolojik ayrım göze çarpmamaktadır. Ancak Feriköy’de yaşanan kentsel dönüşüm üzerinden ekonomik tahakküm yapılarına yönelik eleştiriler göze çarpmaktadır.

Kentsel dönüşümün bir rant meselesine dönüştüğüne yönelik tepkiler tespit edilmiştir. Bunu “*Sürekli bina dikerek geliştiğimizi santıyoruz*” söylemi açık bir şekilde göstermektedir. Özellikle yakın zamanda yıkılan Şişli Anadolu Lisesi binasının olduğu yere birçok kez yeni okul yapacağın aktarılmasına rağmen (topluluk üzerindeki görsellerden anlaşılmaktadır) rezidans olarak yapılacağı görüşü ileri sürülmektedir. Bu durum sanal topluluk üzerinde semtlilerin kentsel dönüşüme karşı olmasının yanında iktidar sahiplerine de inanmadığını göstermektedir. Ancak bu tepki tekil olarak bir siyasi oluşumu ya da ideolojiyi hedef almamaktadır. Öte yandan bu değişimin semt kimliği ve kültürü üzerindeki etkilerine değinilmemiştir. Dolaylı ya da doğrudan kişilerin kentsel dönüşüm nedeniyle göç ettiği ya da semti terk ettiği üzerine bir eleştiri ele tespit edilmemiştir. Bununla beraber kentsel dönüşüm ve ekonomik tahakküm yapılarına karşı duruşun hedefine ulaştığını söylemek de yanlış olur. Nitekim bu çıkışlar beğeni almak dışında yoğun bir etkileşime neden olmamıştır. Bunun dışında eleştiri de almamıştır.

Topluluğun üyelerinin Feriköyspor’un maçlarına taraftar topladığı görülmüştür.

4 Aralık Pazar günü saat 14:00 da oynayacağımız Osmaniye istiklal maçı hem İstanbul sıralaması hemde şampiyonluk yarışı için çok önemli bir maçıdır herkezi bu maça bekliyoruz

“Pazara kadar değil, mezara kadar FERİKÖY Tüm taraftarlarımızı, özellikle de kadın taraftarlarımızı, en azından kendi evimizde oynanan maçlara mümkün olduğunca katılmaları için davet ediyorum... Bu çocuklar bizim çocuklarımız ve her zaman desteğe ihtiyaçları var... Bugün yine şahaneydin FERİKÖY Bugün yine şahaneydin TARAFTAR... FERİKÖY SPOR 5 - 1 GEBZE TAYFUN”

“İki maçıdır rakip taraftarlardan aldığımız güzel tepkiler feriköy tribününde güzel şeylerin olduğunu gösteriyor ve daha güzel olacağının sinyalinide vermiş olduk teşekkürler büyük feriköy taraftarı”

“Bu taraftara bu takıma değil 3.lig süper lig yakışır.Feriköylülük Bir Ayrıcalıktır.
Feriköy”

Özellikle aidiyet ile maça katılı arasında bağlantı kurulduğu, semtlilerin bir şekilde maça çekilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Özellikle “sen yoksan 1 eksigiz” söylemi bunu ifade etmektedir. Bunun dışında Feriköyspor Kulübü’nün idari ve yönetim yapısıyla ilgili eleştiriler göze çarpmamaktadır. Semtlilerin topluluk üzerinden de olsa Feriköyspor’u desteklediği göze çarpmaktadır. Bunu “*taraftar şahaneydi emeği geçen ve katılım sağlayan herkese teşekkürler*” paylaşımı ve aldığı olumlu etkileşimden anlamak mümkündür.

Bu destek Feriköyspor’un bir semt kurumu olarak *Feriköy Platformu* sayfasından pozitif anlamda etkilendiğinin bir göstergesidir. Futbol takımı semt kimliğinin taşıyıcı kurumlarından biri görevini üstlenmektedir. Nitekim videolar ve fotoğraflar üzerinden maçların paylaşıldığı ve önemli etkileşim alındığı göze çarpmaktadır.

Bunun dışında otobüs seferlerinin arttırılması üzerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nden yardım istendiği görülmektedir. Ancak bu talep beraberinde bir eleştiri, kötüleme ya da mücadele getirmemektedir. Paylaşımları İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne yansıdığına yönelik bir tespit yapılamamıştır.

Farklı kültürler, kimlikler, ideolojiler ve tahakküm yapılarıyla bir mücadelenin yapılmadığı ve yapılan mücadelelerin de sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bununla beraber semt kimliğinin erozyona uğradığını düşündürecek ya da topluluk üyelerinin

kaygılandığını gösteren bir yorum da tespit edilememiştir. Ancak semt kimliğinin özellikle Feriköyspor’a olan bağ ile ilişkilendirilmesi kurumun semt kimliğine ve semt kimliğin de kuruma etkisini ortaya koymaktadır. Bunun dışında; demografik yapı, göç, ideoloji, iktidar ilişkileri üzerinden bir söylem tespit edilememiştir. Hâkim bir söylem göze çarpmamaktadır. Nitekim, farklı başlıklar altında farklı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Atatürk üzerinden milliyetçi söylemler ve dini bayramlar üzerinden İslam dinine referans veren söylemleri farklı kategoriler altında değerlendirmek mümkündür. Ancak kurumlara ya da kültürlere yönelik olarak herhangi bir ideolojik ya da dini söyleme referans paylaşım/yorum yer almamaktadır.

Gelenekler ve Alışkanlıklar

Gelenek ve alışkanlık semt kültürünün ve kültürel belleğin aktarımı için önemli unsurlar barındırmaktadır.

Topluluk üzerinde gelenekler ve alışkanlıklar önemli oranda bireysel anılardan yola çıkılarak aktarılmaktadır. Kuruyemişiçi, gazozcu ve bakkallar üzerinden alışkanlıkların aktarıldığı saptanmıştır. Bunun yanında tüm alışkanlıklar di’li geçmiş zaman olarak aktarılmaktadır. Özellikle “yapardık” “vardı” “halen duruyor mu” gibi cümle yapıları üzerinden geçmişe dönük alışkanlıkların aktarıldığı görülmektedir.

“Bayram telaşı ne güzeldi eskiden, adı üstünde eskiden...bayramlarımız bile eskidi artık. Günlerce temizlik yapardık. Öyle elektrik süpürgesi,makine felan yok. Halıları çırpardık komşuya seslenirdik. Ayşe teyze camı kapat toz gelmesin.Fındık ceviz ayıklardık baklava yapılırdı tepsi tepsi, arefeden şerbeti dökülürdü. Şimdilerde her şey sipariş. Üşenip el öpmeye bile gitmez olduk. Eski bayramlar güzeldi ,yenisini almasaydık keşke.”

“Dere yatağı oralar yeşillik idi bahçıvanlar vardı kara lahana kıvrıcık salata hep edilirdi okmeydanı hastanesi 1970 li yıllarda yapıldıktan sonra değişti okul ile birlikte gider piknik yapardık derenin üzerinde tahta bir köprü vardı geçerdik ne güzel günlerdi”

Bu aktarımlar geçmişe dönük olmakla beraber farklı bir unsuru daha görünür kılmaktadır: semtteki değişen alışveriş alışkanlığı. Tüm bunların yanında büyük

marketlerin açılmasının semtteki esnafların ortadan kalkmasına ya da azalmasına neden olmasına neden olmuştur. Paylaşım ve yorumlar Feriköy içindeki esnaf geleneğini zayıflattığı yönünde algılanabilir. Bununla beraber bir dönem esnafların semt ve mahalle kültürü için etkin olduğu görüşü ön plana çıkabilir. Ayrıca kültürel bellek aktarımlarında semt esnaflarının merkezi bir rol oynadığı ifade etmek yanlış olmaz.

Bununla beraber makro ölçüde Müslüman-Türk kimliğinin de zayıfladığı üzerine görüşler dikkat çekmektedir. Bayramların eski bayramlar olmadığı, el öpmelere gidilmediği ya da bayramların da sadece tatil amaçlı hale geldiği yönünde eleştiriler dikkat çekmektedir. Bununla beraber bayramda açılan baklavalara ya da hazırlıklara değinilerek hepsinin kültür içindeki yerinin azaldığı yönünde görüşler tespit edilmiştir.

Gelenek ve alışkanlıkların yaşanan kentsel dönüşüme rağmen devam ettiği görüşü sanal topluluk üzerinde hakimdir. Her ne kadar görüntüde bir köy ortada kalmamasına rağmen “*Dev inşaatlara inat hala semt kültürünü yaşatmaya devam ediyor*” söylemi sanal topluluk üzerindeki bireylerin semt kültürüne olan bağlılığını ve mücadelesini ifade etmektedir.

Tüm bunların ötesinde geçmişe yönelik alışkanlık aktarımları sınırlıdır. Bireylerin alışkanlıklara ve geleneklere yaptıkları göndermeler ve bunlar üzerinden oluşturdukları etkileşim ağı sınırlıdır. Bu şekilde olmasının nedeni ise sanal topluluk üzerindeki bireylerin halen semt kültürünü yoğun olarak yaşadıklarına inanmaları gibi görünmektedir. Semt kültürünün ve kimliğinin her şeye rağmen devam ettiği görüşü sanal topluluk üzerinde hâkim bir inançtır. Bunun yanında esnaflarla ilişkili olanlar hariç peki bir gelenek ya da alışkanlığa atıf tespit edilememiştir.

Cenaze (Dini söylemler) ve Düğünler (Kutlama Mesajları, İyi dilekler),

Bu kategori altında tüm yorumların %85,5'i yer almaktadır. Topluluğu paylaşım ve yorumlarda etkileşim içine sokan en önemli unsurlardan birisi cenaze ve ölüm haberleridir. Ölen esnaflar, Feriköy'ün yakın geçmişine dair önemli isimler,

futbolcular ve Feriköy tarihinde ve komşuluk ilişkilerinde önemli kabul edilen kişilerin cenaze haberleri hemen her gün paylaşılmakta ve yorum almaktadır.

“Mahallemiz sakinlerinden kahramanbey sokakta mukim Mustafa Örsman vefat etmiştir. Cenazesi 10/06 cuma günü Behram Çavuş Camisinde kılınacak öğlen namazına müteakip Kilyos mezarlığına defnedilecektir. Rahmetli abimize rahmet sevenleri ve ailesine sabırlar dileriz. Alb. Tayfun Gürel”

“Feriköy'ümüzün yerlilerinden benimde yıllarca komşuluk ettiğim, kapısı, sofrası herkese açık ablam, Şahin, Şaban ve İsmail Duman'ın anneleri KEZBAN DUMAN, geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Vefat tarihi geçen hafta perşembe günü olup, yeni bilgim olduğu için ancak paylaşabildim. Kendisine. Allah'tan rahmet ailesine ve tüm sevenlerine başsağlığı diliyorum. Mekanı cennet olsun.”

“Mahalle Sakinlerimizden Aşkın Kartalın Babası Hasan Kartal Vefat etmiştir Cenazesi 24.08.2022 Çarşamba Günü ikindi Namazına Mutakiben Feriköy Paşa Mahallesi Caminden kılınacak Cenaze namazından sonra ebedi istirahatgahına defnedilecektir.”

“İsmet bakkal Yok rahmetli oldu. Yasemin hanımın orası star düğün salonu oldu oda galiba vefat etti öyle duydum aldım”

Bu paylaşımların iki temel fonksiyonu göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki Feriköy kimliğine sahip insanların ölen kişilere dair haberleri buradan öğrenmeleri ve yorumlarla taziye ileterek etkileşimde bulunmalarıdır. Bununla beraber semtin önemli isimleri tekrar hatırlanmaktadır. İkinci unsur ise ölenlerin yanında ölen kişilerle olan anıların etkileşimlerde göze çarpmasıdır. Bu durum bir anlamda Feriköy semtine olan bağlılığı ortaya koyarak kimliğin devamlılığına katkı sağlarken geçmişten gelen hatıralar ve yaşanmışlık aktarımlarıyla beraber kültür aktarımı ve belleğin taşınmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında semt içinde ya da tarihinde oldukça fazla olmasına rağmen sadece Müslüman ve Türk cenazelerinin paylaşıldığı görülmektedir. Bu durum semtin bir zamanlar ya da günümüzdeki demografik yapısına karşın üst Müslüman-Türk kimliğinin sayfayı şekillendirdiği şeklinde yorumlanmasına sebep olabilir. İslam gelenekleri dışında hiçbir gelenek topluluk üzerinde ifade edilmemiştir. Bu da semt

topluluğunun temsil bağlamında bütünlükçü bir yapı içermediği yönünde anlamlandırılabilir.

Cenaze paylaşımlarının yanı sıra günlük iyi dilek paylaşımları da dikkat çekmektedir. Özellikle “günaydın”, “iyi haftalar”, “hayırlı cumalar”, “iyi akşamlar”, “mutlu pazarlar” gibi paylaşımlar semtliker arasındaki etkileşimi ve bağı kuvvetlendirmektedir.

Fotoğraf ya da görsel materyal

Paylaşılan fotoğraflar ya da görsel materyal, tarihi ve günümüze dair içerikleri ve Feriköyspor’un maçlarına ilişkindir. Temel olarak topluluk üzerinde etkileşimi arttıran, geçmişe dönük hatıraların ortaya çıkmasını sağlayan unsurlardır. Ancak tarihi fotoğrafların önemli ölçüde Şişli ilçesi genelinden olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber semt kimliği ve kültürü üzerinde doğrudan bir etkisi saptanamamıştır.

Ayrıca paylaşılan video ve fotoğrafların Feriköyspor’la bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Maçlardan sonra atılan goller, taraftar görüntüleri, kutlama görüntüleri fotoğraf ve videoların çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Topluluk üzerinde bir grup katılımcının tüm İstanbul’a dair tarihi fotoğraflar paylaştığı görülmektedir. Ancak bu fotoğraflar etkileşim almadığı gibi beğeni de almamaktadır. Bu durum topluluğun semt dışı paylaşımlara karşı mesafeli olduğunu göstermektedir. Bununla beraber tarihi fotoğraflarda da Feriköyspor’un tarihi figürlerine ve maçlarına yer verilmiştir. Özellikle hatıraları canlandıracak, semt kültürünü ve belleğini aktaracak fotoğrafların paylaşım sıklığı oldukça az olmakla beraber topluluk üzerinde yarattığı etki de sınırlıdır. Öte yandan paylaşımlar içinde kişilerin hazırladıkları “günaydın” ve “hayırlı cumalar” görselleri bu kategori içinde değerlendirilmemiştir.

Değinilmesi gereken nokta semtte birçok kilise ve Hristiyan mezarlığı olmasına rağmen hiçbirinin topluluk üzerinde paylaşılmadığıdır. Bu durum Hristiyan semtli kimliğinin yok sayıldığına yönelik bir başka kanıt olarak göze çarpmaktadır.

Dini ve Resmi Anma Günleri

Dini ve resmi anma günleri de topluluğun genel tutumuna benzer şekilde Müslüman-Türk kimliği üzerinden ele alınmaktadır. Özellikle Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı üzerinden bayram kutlamaları ve kutlamaların altındaki etkileşimler dikkat çekmektedir. Bunun yanında Öğretmenler Günü, Babalar Günü, Kız Çocukları Günü, Dünya Kadın Hakları Günü gibi günler de paylaşımlar arasında az da olsa görülmektedir. Bu günlerin paylaşılmasında ve kutlanmasında dikkat çeken unsur bu paylaşım metinlerinin Atatürk ile bağdaştırılmasıdır. “Başta Baş Öğretmen Mustafa Kemal ATATÜRK Olmak Üzere” söylemi özellikle Öğretmenler günü için sıkça kullanılmıştır. Ayrıca Dünya Kadın Hakları günü için de benzer bir durum söz konusudur.

“Aralık Dünya Kadın Hakları Günü, aynı zamanda ülkemiz için büyük önem taşıyan, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye’deki Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkını verdiği en değerli günlerden biridir.

“Başta Baş Öğretmen Mustafa Kemal ATATÜRK Olmak Üzere, Tüm Öğretmenlerimizin 24KasımÖğretmenler Günü Kutlu Olsun”

“Büyük komutan, büyük devlet adamı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve Milli mücadelenin kahramanı Mustafa Kemal Atatürk’ü aramızdan ayrılışının 84. yılında milletimiz adına saygı, minnet ve rahmetle anıyorum.”

Öte yandan Cumhuriyet Bayramı, Zafer Bayramı gibi bayramlar da yoğun bir şekilde kutlanmaktadır. Bu kutlamalar özellikle “Atatürk” ya da “Mustafa Kemal Atatürk” söylemleriyle beraber ifade edilmektedir. Yaklaşık 60 kutlama paylaşımı ve yorumu direkt olarak Mustafa Kemal Atatürk’e referansla gerçekleşmektedir.

“Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün 'Ya İstiklal Ya Ölüm' hedefiyle manda ve himayeye karşı duran Türk Ulusunun en büyük kazanımı olan Cumhuriyetimizin 99. Yılı'nı kutlamanın onuru, gururu ve heyecanını yaşıyoruz. Cumhuriyet Bayramımız kutlu olsun...”

“Ulu Önder ATATÜRK’Ü ve de Silah Arkadaşlarını, Canından, aziz bildiği vatani için, kanlarını bu toprağa dökmüş şehitlerimizi, rahmet ve minnetle bir kez

daha yâd ediyor, 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI'NIZI yürekten, en kalbi sevgilerimle kutluyorum.”

Bu bağlamda bir üst kimlik olan Türk kimliği semt kimliğinin önüne geçmekte ve aidiyet aktarımı üst kimlik etrafında toplanmaktadır. Bunların yanında herhangi bir Ermeni, Rum, Yahudi ya da değişik etnik ve dinden bir kutlama göze çarpmamaktadır. Ancak demografik yapıda birçok farklı etnik ve dinsel grup yer almasına rağmen sanal semt topluluğunda görünür değillerdir.

Tüm bunların ötesinde daha yerel ölçekli bir anmanın sanal topluluğa yansıdığı görülmemiştir.

Sanata Dair Paylaşımlar

Topluluk üzerinde sanata ya da sanatçıya dair bir paylaşım göze çarpmamaktadır.

Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar

Bu kategori altında en dikkat çeken unsur topluluk üzerinde Atatürk’e dair hikayelerin ve anlatıların yer almasıdır. Bununda ötesinde tarihi şahıslar bile Atatürk’e referansla dile getirilmektedir.

“rahmetli Behlül amca.Atatürk gibi kaşları vardı.”

Bunun yanında; esnaflar, öğretmenler, semtin ismini aldığı figürler üzerinden paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bu anlatılar semt kültürünün ve belleğinin aktarımında işleve sahiptir. Örneğin Feriköy’e ismini verdiği ifade edilen Ferry ailesine dair paylaşımlar semtin kimliği üzerinde işlevlere sahipken öte yandan önemli bir bellek aktarım unsuru olmaktadır. Hatta bir paylaşımda “Beş kuşak ferry’ler. Feriköy’ün ilk sahipleri” başlıklı bir yazı dizisinin de paylaşıldığı görülmüştür. Facebook’un yapısı gereği yazı dizisini kaç kişinin okuduğu tespit edilememiştir ancak kültürel bellek aktarım unsuru olarak değerlendirilebilecek önemli bir bellek aktarım unsuru olduğu açıktır.

Topluluk üzerinde bazı olayların da paylaşıldığı görülmektedir. Özellikle 1987 kışına dair bir paylaşımın altında yaşanan en büyük kışlar tartışılmış ve bu vesile ile

1954 aralık kışı, 1989 sel baskınının ve 1987 kışının yoğun yağışlarla geçtiği tespit edilmiştir. Bunun yanında yoğun olmamakla beraber ara sıra paylaşımlarda “şu esnafı tanıyor musunuz?” “Terzi İsmail”, “Nurcan Eczanesi’nden Ertan”, gibi ara ara geçen isimleri görmek mümkündür.

Ayrıca semte dahil olmayan ancak Türkiye için önemli kabul edilen şahısların da aktarıldığı görülmektedir. Nejat Uygur, Ayhan Işık gibi isimler yer yer konu edinilmektedir.

Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar

Mekân ve sokaklara dair paylaşımlar semtin ve semt çevresinin yaşadığı değişimi göstermektedir. Mandra Taverna, Tunç Büfe, Lunapark, Çay Bahçesi, Balık Tezgâhları topluluk üzerinde bahsi geçen mekanlardır. Bu mekanlar günümüzde kapanmıştır ancak sanal topluluktaki etkileşimler etrafından yeniden hatırlanmakta ve semt kültüründeki yeri ifade edilmektedir.

Özellikle semt üzerinde bir dönem sinema kültürünün yoğun yaşandığı ve birçok sinemanın yer aldığı tespit edilmiştir. Etkileşimlerde; İnci sineması, Tan sineması, Arzu sineması, İdil Sineması ifadeleri geçmekte ve günümüzde artık sinemanın olmadığı ifade edilmektedir.

“İnci + tan + İdil Sineması na ne giderdik sayamam sayısını ne güzeldi o günler”

Bununla beraber etkileşimlerde bireylerin bir dönem sinemalara sık gittiği tespit edilmiştir. Paylaşımlar ve yorumlar sayesinde sinema kültürünün Feriköy semtinden uzaklaştığı ortaya konmuştur. Öte yandan sinema salonlarının kapitalist yaşam tarzı içinde bireylerin kontrolünden çıkıp dev şirketlerin eline geçmesinin bu durumda etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim günümüzde sinema salonları açık alanlarda ya da binalarda değil AVM’lerin içinde yer almaktadır. Topluluk üzerinde biten sinema kültürüne vurgunun temel olarak üstü kapalı kapitalist sistem eleştirisi olarak ele almak mümkündür. Bununla beraber sinemaya gitme alışkanlığının Feriköy semt kültürü içinde bir parça olarak ifade edildiği söylenebilir.

Bunların dışında semtin bir dönem fabrikalarla çevrili olduğuna yönelik ifadeler göze çarpmaktadır. Gazoz fabrikası, Nestle fabrikası, Bomonti Bira Fabrikası gibi fabrikaların günümüzde kapandığı ve rezidans ve iş merkezlerine dönüştüğü ifade edilmektedir. Ancak bunlarla ilgili bir eleştiri göze çarpmamaktadır. Bu mekanların topluluk üzerinde konu edinilmesi bir dönem semt kültürünün dinamiklerini anlamak adına önem taşıırken, kültürel belleğin aktarılmasına da yardımcı olmaktadır.

Sokak ve caddelerde yaşanan değişimler etrafında bir paylaşım ve yorum bütünlüğü tespit edilememiştir. Aktarım ve etkileşimler daha çok kaybolan mekanlar üzerinedir. Kaybolan mekanlar, semt kültürü içinde yer alan sinema kültürünü bitirmiştir. Nitekim yeni çıkan filmler ya da açılan sinemalarla ilgili bir paylaşım ya da etkileşim tespit edilememiştir. Fabrikalar ise geçmiş yad ederken ve hatırlarken kullanılan mekanlar konumundadır. Mekânın kolektif bellekle ilişkisi düşünüldüğünde geçmişin ve kültürün aktarılmasında önemli görevler üstlendiği açıktır. Bunun yanında kimliğe katkısı sınırlıdır. Nitekim “Feriköylüler fabrikalarda çalışırdı” gibi bir söylem tespit edilememiştir. Ya da benliğini fabrikalarla tanımlayan ya da aktaranlara dahil yorum ya da paylaşımlar saptanamamıştır.

Unutulanlara, Kaybolanlara Vurgu

Bu başlık altında incelenen paylaşımlar ve yorumların büyük çoğunluğu di-li geçmiş zaman ekiyle yazılmıştır. Sinema salonlarının yok olduğu üzerine “film oynatılırdı” söylemi dikkat çekmektedir. Bununla beraber direkt olarak ifade edilmese de fabrikaların, iş merkezlerinin semtten taşındığı üzerine görüşler dikkat çekmektedir.

“Evet annem abim ablam ve bende taş mektepte okuduk çok eskiden bu mektep derihane imiş rahmetli ananem öyle söylerdi hafta sonları barakada Türk filmleri oynatırlardı”

“Babam bira fabrikasında 27 yıl çalışmış emekli olmuştu .Pazar olduğu günlerde babamı iş çıkışı fabrikanın yakınında bekler birlikte alış veriş yapardık ,babamı da Feriköyümüzü de çok sevdim . Benim için çok güzel bir nostalji oldu anılarıma gittim.”

“Ferace sokağın neresinde bu gazoz fabrikasına yakınımı”

Çocuk oyunlarının artık kalmadığı, sokak kültürünün sona erdiği üzerine metinler tespit edilmiştir.

“2 Ağabey ile büyüdüm. Onlarla beraber çok oyun oynardık. Topaç ta çevirirdim. Halâ evimde var seviyorum onun için saklıyorum.”

“Zamanında bunlarla oynayanlar, şimdi yakın gözlüğü kullanıyor (kart oyunu)”

Özellikle “oynanırdı” geçmiş zamanlı fiil kullanımıyla çocukluk oyunlarının günümüzde unutulduğu ve kaybolup gittiği üzerine paylaşımlar söz konusudur. Ancak bu paylaşımlar sanal toplulukla beraber kültürel bellek üzerinde etki unsuru yaratsa da günümüz çocuklarına herhangi bir etkisi olmayacağı açıktır. Nitekim topluluk üzerinde herhangi bir çocuk paylaşımına ve yorumuna denk gelinmemiştir. Bu noktada semt kültürünün devamlılığından öte kültürel bellek aktarımına sebep olabilir.

Sanal topluluk üzerinde paylaşımlardan eskiden insanların bir şeyler izlemek üzere bir evde toplandıkları anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde komşulukların ve dostlukların azaldığı yönünde bir anlayış hakimdir. Bu durum göçler ve kentsel dönüşümle beraber değişen hatta yok olan komşuluk ilişkilerinin göstergesi olarak nitelendirilebilir. Aşağıdaki paylaşılan yorum erozyona uğrayan semt kültürünün göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“Yeni kuşaklar bilmez ama Bizim çocukluğumuzda ne güzel aile dizileri olurdu, akşamları açılırdı televizyonlar, ahşap pencereci evlerin ahşap çatılı çatılarında sıra sıra antenler olurdu, mahalleli bazen bir evde toplanır evden herkes çerez börek kuruyemiş getirip muhabbet sohbet yapılırdı, sobaların üzerinde kestaneler kavrulup, Mısırlar patlatılırdı”

Kaybolanlar ve unutilanlar içinde şehrin çok kültürlülüğü ve farklı etnik kimlikten insanları barındırmasına vurguya rastlanmamıştır. Bu noktada Ermeni ve Rum nüfusunun azalması ya da yok olması sanal semt topluluğunda bulunanlar için bir kayıp olarak görülmemektedir.

Mekanlarla ilgili kaybolanlar ya da unutilanlara çok sık yer verilmemiştir. Sadece Feriköy İlköğretim Okulu’nun eski taştan yapılmış binasının bir dönem

derihane olduğuna yönelik bir yorum dikkat çekmektedir. Ancak aktarım birileri tarafından doğrulanmamış ya da yanlışlanmamıştır.

Nostaljik Paylaşım

Nostaljik paylaşımlar sanal topluluk üzerinde etkileşimi sağlama konusunda önemli işlevlere sahiptir. “hey gidi günler hey”, “özlüyorum” ve “güzel günlerdi” şeklindeki cümle yapıları geçmişin melankolik bir duyguyla anıldığına işaret etmektedir.

“İnci sinemasi tunç cafe hey gidi yıllar”

“Gençliğimin sinamasıydı hafta sonları 11matinasına giderdim hey gidi günler hey hatırlattığınız için teşekkürler ediyorum”

“11 numara benim..O yoklukla İstanbul Şampiyonu olmuştuk...Hakan a ALLAH rahmet eylesin..Güzel günlerdi..”

Bunun yanında bu söylemlerin öncesinde ya da sonrasında ifade edilen yukarıdaki cümle yapıları beraberinde etkileşimlerle beraber anıların ve anlatıların paylaşılmasına neden olmaktadır. Bu noktada, tarihte yaşanmışlıkların ve semte dair kültürel öğelerin artık yaşanmayacağına inancın da göstergesi olarak geçmişe duyulan özlem dile getirilmektedir.

Nitekim sanal topluluk içindeki bireylerin kendilerini “şanslı” olarak nitelendirmesinin altında bir zamanlar daha yoğun yaşanan semt kültürüne vurgu vardır. Günümüzdeki gençler bu noktada şanssız olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu şanssızlığın temelinde yatan unsur herhangi bir ideoloji ya da ekonomik yapıya gönderme yapmadan direkt olarak erozyona uğrayan semt kültürü ile ilişkilidir. Bu noktada her şeyden bağımsız “tüm zorluklarına rağmen” özlenen kültürün kendisidir ve nostaljik paylaşımların nedeni geri gelmeyeceğine inanılan değerlerle ilişkilidir. Temel olarak anlaşılan, kimliğin ve kültürün çözünmeye başladığı olgusuna karşı semtin geçmişini günümüzde buluşturmanın bir çabasıdır. Feriköyspor ise bu çabanın yeni taşıyıcısı içinde önemli bir görev üstlenmektedir. Bu yeni kimlik mekânında azınlık kimlikleri hiçbir şekilde görünür kılınmamaktadır. Farklı bir ifadeyle, hatırlanan kimlik bugünün güçlü olanlarının aktarımlarının kimliksel oluşumlarıdır.

Hall'un söylem-iktidar ilişkisinin sağlamasını yapmaktadır. Söylemler de iktidara ilişkindir. Bu bağlamda Feriköy kimliği ve kültürü içinde unutilan ya da unutturulan unsurlar olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

5.5.5 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi

Feriköy Platform sanal semt topluluğuna üye 4 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen cevaplar yorum ve paylaşımlardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Görüşme yapılan 2 kişi hali hazırda Feriköy'de oturmaya devam ederken 2 kişi ise çeşitli nedenlerden ötürü semtte ikamet etmemektedir. Ancak 4 katılımcı da hayatının bir bölümü Feriköy'de yaşamıştır.

Katılımcılara ilk olarak, *Feriköy Platform* ile bağlantılı olarak aidiyet hisleri sorulmuştur. Katılımcılardan 3'ü *Feriköy Platform* sanal semt topluluğunun semte olan aidiyeti ve bağlılığı arttırdığını ifade etmişlerdir. “Haberdar olmak” “birlik ve beraberlik” “eski günler” “eski dostlar” “tarihi yerler” gibi ifadeler özellikle semtle kurulan bağda öne çıkan ifadeler olarak dikkat çekmektedir. Aidiyet sorusunda geçmişe yönelik vurgu, *Feriköy Platform*'un eski dostlukları, arkadaşlıkları ve görsel arşivi ortaya koyan bir yapı sunduğu fikrini güçlendirmektedir. 2 katılımcı aidiyetlik sorusuna kişiler üzerinden cevap vermiştir. 1 katılımcı ise “tarihini bilme” ile aidiyetlik arasındaki bağa vurgu yapmıştır. Katılımcıların semt aidiyetliğinden çok kişilerle ve tarihle olan bağlarına vurgu yaptıkları ortaya konmuştur.

FK1 - Semt hakkında haberler ediniyorum semtte olan herhangi bir gelişmeleri; yangınlar, kazalar gibi.. Tüm gelişmeleri takip edebildiğim bir kanal olduğu için.

FK3 - Birlik beraberlik olarak bir bağı oluyor, işte eski dostlarımız, eski arkadaşlarımızı falan görüyoruz. Onların yaşantılarıyla ilgili haber alıyoruz. Sağlık durumlarıyla veya ölmüşse ölüm haberlerini alıyoruz. Eski günleri falan yad ediyoruz.

FK4 - Ben bu grubu hatta diğeri sosyal medyalar da görüyorum. Feriköy platform diye. Yani ben gayet güzel buluyorum. Hani en azından özellikle benim

tarihi arşivlere karşı da ilgim var. Böyle tarihi yerler görünce de hani fotoğraflar görünce de hoşuma gidiyor.

1 katılımcı ise *Feriköy Platform*'un herhangi bir aidiyet arttırıcı unsur olmadığını ifade etmiştir. Katılımcının amacı çevresinde olup bitenler hakkında fikir sahibi olmaktır.

FK2 - Temelde bir etki yaratmıyor. Herhangi bir bağlamda artış ya da azalış yok. Çünkü kendimi semti çok bağlı olduğumu da düşünmüyorum. Öyle hissetmiyorum da sadece çevremde olup bitenleri görmek insanlarla bir şeyler paylaşmak için oradayım.

Ek olarak, katılımcıların bahsi geçen sanal semt topluluğuna üye olma motivasyonları sorulmuş ve semt kimliği ile ilgili cevaplar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların hepsi, Feriköy'ün geçmişine vurgu yaparak fiziksel birlikteliklerin dağılmasına bağlı olarak etkileşimleri devam ettirme isteklerini dile getirmişlerdir. Bu durum, ilk soruya paralel olarak kişilerin semt kimliğini sürdürme çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. “Haberdar olmak” “eski fotoğraflar” “eski arkadaşlar”, “eski fotoğraflar”, “geçmiş”, “eskiler” gibi ifadeler üzerinden geçmişe vurgu oldukça fazladır. Bu durum, erozyona uğrayan semt birlikteliğini yeniden sağlamak adına atılan adımları ortaya koymaktadır. Farklı bir ifadeyle, *Feriköy Platform* sanal semt topluluğunun oluşmasındaki temel motivasyon geçmişte kalan ve fiziksel alanda azalan insanlar arası etkileşimi devam ettirme isteğidir.

FK1 - Beni burada etkileşime iten benim daha çok feriköy ile ilgili geçmiş fotoğrafların paylaşımı olarak. Mini etkileyen bir durdur.

FK2 - . Demin dediğim gibi çevremde olup bitenler hakkında bilgi sahibi oluyorum. Doğma büyüme, Feriköy'de çok fazla insan tanıyorum. O insanların neler konuştuğunu, neler paylaştığını, neler yaşadığını öğrenmek için oradayım. Genellikle de etkileşimler ya da kurduğum iletişim bu yönde oluyor. İşte bir esnaf olabilir, futbol kulübünde oynayan eski bir futbolcu olabilir, herkesi tanıyorum. Oradayım motivasyonum da aslında o semtteki tanıdığım insanlarla tekrar iletişim halinde.

FK3 - Eski arkadaşlarımızdan haberdar olmak, ne yapıyorlar işte eskiden iyi kötü görüşüyorduk. Şimdi hayat standartları nasıl ne yapıyorlar, neredeler, buradalar mı hala? Onlar hakkında bilgi almak için?

FK4 - Büyük dedem, babam, ben 3 kuşak Feriköylüyüz. Babam derdi ki böyle, yetmişlerde eski Yeşilçam oyuncusu vardı Coşkun adıyla, mesela onun tekstil mağazası varmış, bütün vitrin böyle sarı kırmızı kıyafetlerle doluymuş. Şimdi o dönemleri mesela merak ediyorum. Yaklaşık bir ay ya oldu ya olmadı. O fotoğrafı gördüm ve hoşuma gitti. Herhalde yetmişler. Demek ki böyleymiş orası diye. Hani özellikle eskilere yönelik bilgiler paylaştıkça Feriköy Platform benim de hoşuma gidiyor.

Katılımcıların sanal semt topluluğu içinde görünür ya da bilinir olmak çabaları sorulmuş, benlik sunumlarının nasıl gerçekleştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların hepsi bilinir ya da görünür olmak gibi bir amaçlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber asıl amaçlarının tanıdıkları insanlarla etkileşime girmek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, “yardımlaşmak” ve “ölüm haberleri” etkileşimlere neden olan önemli unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Nitekim olumsuz olarak algılanan görünür ya da bilinir olma ifadelerine karşın katılımcılar “yardımlaşma” ya da “haberleşme” gibi iyi ifadelerle tezatlık oluşturmuş ve niyetleri hakkında iyi bir algı oluşturmaya çalışmışlardır.

FK2 - Hayır olmuyor yani orada sonuçta şov yapacağımız bir alan değil. Orada sadece etkileşim kuruyoruz. Zaten tanıdığımız insanlarla etkileşim kuruyoruz hani? Bunun dışında beni bilsin, herkes tanısin gibi bir çabam yok, görünür olmak gibi ama yardımcı olmaya çalıştığımız insanlar oluyor. Bunu görünür olmak amacıyla yapmıyorum. Sadece yardımlaşma amacıyla yapıyorum. Başka da bir durum yok.

FK3 - Yok çok yapmıyorum. Sadece ölüm haberleriyle ilgili yorum yapıyorum.

FK4 - Yani ara sıra evet çok ilgimi çeken paylaşımlar olunca ben de ufaktan yorumlar yapıyorum yani.

Hiçbir katılımcı semt kimliğini sunma üzerine bir cevap iletmemişlerdir. Diğer cevaplar da olduğu gibi eski ve kopmaya yüz tutmuş arkadaşlıkları canlandırıcı bir

unsur olarak topluluk ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında, topluluk üzerindeki cenaze paylaşım ve yorumları dikkat çekmektedir. Bu durum katılımcıların cevaplarında da sıklıkla dile getirilmiştir.

Bu tür alt kültür oluşumları, yapıları gereği çözünmeye, dağılmaya ve var olmaya çalışırken belli mücadele unsurları ortaya koymaktadır. Bu noktada, katılımcılara “sanal semt topluluğunun kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar için kurum ifadesi genel olarak devlet kurumlarını akla getirmektedir. Bu noktada katılımcılar, özellikle belediye, İSKİ ve elektrik işleri noktasında *Feriköy Platform*’un bir destek sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak topluluk bunların dışında kültür ve kimlik olguları üzerinden bir mücadele unsuru olarak değerlendirilmemektedir. Bununla beraber, herhangi bir sorunun çözümünde direkt olarak kullanıldığına yönelik bir örnek iletilmemiştir. Fakat sanal semt topluluğunun bir potansiyel taşıdığı noktasında katılımcılar hemfikirdir.

FK1 - Evet, belediyeyle direkt iletişime, 15.000 kişilere hitap eden sayfalar, bu da çok insana ulaşmaya neden oluyor. Bu da belediyeyle yani işin yetkilisi veya her neyse İSKİ, Belediye, Elektrik İdaresi gibi yerlere ulaşım da herhangi bir problemde daha etkili oluyor. Ama bunun Twitter tarafının daha etkili olduğunu düşünüyorum.

FK2 - Şimdi şöyle. Topluluğun kurumları bir etki sağlayıp sağlamadığı konusunda bir fikrim yok, aslında orada çok fazla sorun dile getiriliyor. Ancak bu sorunun belediyeye ya da üst kurumlara ulaşım ulaşmadığı konusunda fikrim yok? Çünkü bir dönüş yok. Bunun dışında hep beraber bir olalım dilekçe yazalım, bir yere sesimizi duyuralım gibi bir çaba da yok. Şöyle bir katkısı var: Feriköyspor için taraftar toplanıyor, insanlar bir araya geliyor, videolar hazırlanıyor. Belki bu kulüp için bir motivasyon kaynağı olabilir. Kulübü de bir kurum olarak sayarsak, onun dışında aslında çok da bir etkisi olduğunu düşünmüyorum.

FK3 - Evet, bence var etkileyebiliyor, insanları olumlu veya olumsuz haberler olduğu zaman yönlendirme de yapabiliyor.

FK4 - Şöyle olabilir. Tabii birtakım politik kararlar, siyasi kararlar, hani bunlar biraz sert kaçabilir günümüz politikasında ama sadece ufak bir örnek vereyim. Feriköy platform gibi geniş bir kitleye hitap eden bir sosyal medya, bir park, bahçe veya çok eski bir yapı vardır. Bunların üzerine giderek sorunları çözebilir. Şişli Belediyesi sessiz kalmaz.

Katılımcıların sorunlarını üst mercilere iletme noktasındaki motivasyonları da düşüktür. Bu noktada yorum ve paylaşımlar ile katılımcıların cevapları paralellik göstermektedir. Asıl nokta üst kurumlardan ziyade kişilerin etkileşimleri ve paylaşımlarıdır. Bu noktada FK2'nin cevabı özetleyici niteliktedir.

FK2 - Biraz daha orada hani dertlerimizi paylaşıp rahatlama alanı gibi aslında.

Yukarıdaki soru ve elde edilen cevaplar semtlilerin ait hissetmeleri ve kimlik sunumlarıyla ilişkili olarak ele alınabilir. Kültürün ve belleğin taşınması noktasında da kimlik oldukça önemlidir. Katılımcıların hemen hepsi aksini ifade eden katılımcı da dahil semt kimliğini daha fazla yaşamak üzere bu topluluk üzerinde yer almaktadır. Bu durum iletişim ve etkileşimi daha yoğun yaşatmaktadır.

Katılımcıların semt kimliğini yaşatma çabalarının kültür ve belleğe yansması ise bir diğer önemli araştırma zeminini oluşturmaktadır. Katılımcılara, “sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan 3'ü geçmişe dönük gelenek ve alışkanlıkları sanal semt topluluğu sayesinde öğrendiğini ifade etmiştir. Bununla beraber, örnekler de iletmişlerdir. Katılımcılardan alınan cevaplar, sanal semt topluluğunun kültürel öğeleri aktarım konusunda işlevsel olduğunu ortaya koymaktadır.

FK1 – Daha çok şey olduğunu yani dediğim gibi gayrimüslim hani gayrimüslimlerin pazar ayinleri ile ilgili bilgi alma sahibim oldum yani. Orada gerçekleşen cenazelerin veya toplanmaların haberini aldım.

FK2 - İşte zamanında mesela bir buz fabrikası varmış. Oradan insanlar buz alırlarmış evlerine. Çünkü evlerde buzdolabı yokmuş. Fazla derenin olduğunu ve o derelerde insanların işte oyun oynadığını, ne bileyim, çocukların kurbağa

avladığını öğrendim. İşte çevresindeki ağaçlardan meyve topladıkları ile ilgili işte insanların oralarda fotoğraflarını ya da yaptıklarını duydum. Geçmişte demek ki Feriköy'de piknik yapılmıyormuş. Bugün bunlar yok, bunu diyebilirim.

FK4 - Yani şöyle şimdi örnek olarak aklıma gelmiyor ama hani bu da varmış söyleymiş a böyleymiş dediğim oldu.

1 katılımcı ise gelenek ve bildirimler adına bir şey öğrenmediğini, sadece cenaze paylaşımlarının dikkatini çektiğini ifade etmiştir. Diğer tüm sorulara gelen cevaplar gibi cenaze paylaşımlarına vurgu burada da dikkat çekmektedir.

Katılımcılara, “fiziksel yaşamda tanıdıklarınıza ait düğün, doğum, cenaze gibi olaylar hakkında sanal semt topluluğu üzerinden haberdar olduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltmiştir. Cevaplar yukarıdaki cenaze vurgusunu destekler niteliktedir. Nitekim tüm katılımcılar özellikle cenaze duyurularının sıklığına vurgu yapmaktadır. Cenaze duyuru söylemlerinde “Allah”, “rahmet”, “âmin”, “camii”, gibi İslam dinine referans ifadeler topluluk üyelerinin İslam dinini benimsediğini ve yansıttığını göstermektedir. Bununla beraber diğer dinlere yönelik bir söylem yoktur. Sadece bir katılımcı eskiden gayrimüslimlerin Feriköy’deki etkisini ifade etmiştir. Bunun dışında, geçmişe dönük aktarımlarda farklı dini kimliklere göndermeler yapılmamıştır. Öte yandan semtin bir dönem Rum ve Ermeni nüfusa sahip olduğu bilinmektedir. Bunun yanında semtin içindeki kiliseler halen aktiftir. Bu durum semtte Ermeni ve Rum nüfusun azalsa da devam ettiğine işaret etmektedir. Ancak *Feriköy Platform* sanal semt topluluğunda dini çeşitlilik yoktur. Bu yaklaşım, geçmişe yönelik “seçici bir bellek” aktarımına işaret etmektedir.

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise, “sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir?” olmuştur. Sanal semt topluluğu üzerinde fotoğrafların oldukça fazla paylaşıldığı görülmektedir. Katılımcıların cevapları tam netlik içermemektedir. FK1, sayfanın kültür ve bellek aktarımından ziyade bir etkileşim ağı oluşturduğunu ifade etmektedir.

FK1 - Çok az bir etkisi olduğunu düşünüyorum çünkü bu sayfa artık bu sayfaların amaç kültürden çıkıyor mesela haberleşmeye dönüyor ve etkileşime dönüyor.

Bununla beraber, FK2 özellikle tarihi yapılara gönderme yaparak “Bomonti Bira Fabrikası”, “Derihane”, “sinema ya da insanlara dair fotoğrafların kültür ve bellek üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir.

FK2 - Şimdi şöyle aslında çok fazla tarihi yapı yok. Feriköy'de yani yakın tarihe ilişkin mesela Feriköy İlköğretim okulunun bir zamanlar deri hane olduğunu görmüştüm. Ben hep okul sanıyordum. Bomonti Bira Fabrikasının çevresindeki bahçelerin olduğunu bilmiyordum. Onu da oradan gördüm. Bunlar hep fotoğraflardan görerek öğrendiğim şeyler. Aslında fotoğraflar önemli ancak çok fazla tarihi yapı da yok. Kültürün devamlılığı açısından fotoğraflar sadece yakın tarihle ilişkili aslında daha önce doksanlar işte seksenler, insanların çocukluk fotoğrafları, gençlik fotoğrafları, sinemaların olduğunu, bir dönem işte arzu sineması varmış. Bunları gördüm.

Toplulukla bağ kurma, semt kimliği ve kültürü dışında diğer kimlik ve kültürlerle mesafeyi anlamlandırmak adına katılımcılara “topluluk üzerinden anma günlerini kutluyor musunuz?” ve “anma günleri üzerinden kurulan etkileşim sizin üzerinde nasıl bir etki bırakıyor?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar; Cumhuriyet Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı gibi milli, Kurban ve Ramazan Bayramı gibi dini bayram paylaşımlarına denk geldiklerini ifade etmişlerdir. Ancak paylaşım yapma konusunda istekli değillerdir. Öte yandan bu tür paylaşımların beraberliği güçlendirdiği konusunda görüşler ifade edilmiştir.

FK2 - Güçlendiriliyor. Ben normalde de zaten çok resmi ve dini bayramlar sosyal medyadan kutlayan biri değilim. Oradaki kutlanması da benim için herhangi bir anlam ifade etmiyor. Görüyorum. Özellikle Cumhuriyet Bayramı işte. 23 Nisan 19 Mayıs 2000 etkinliklerin kutlandığını, işte Ramazan ve Kurban Bayramı’nı çeşitli. Arife, arife günleri şey günleri ne günleriydi kandil günleri? Kutlanıyor ama ben. Çok benim için çok bir anlam ifade etmiyor orada kutlanması.

Katılımcıların semt kimliği ve semt kültürü ile beraber özellikle milli ve dini kimlikleri de benimsediği ortaya konulmuştur. Bunun yanında, herhangi bir karşı

kültür ya da kültür için olumsuz bir oluşumdan bahsedilmemektedir. Ancak Ermeni ve Rum kimliğinin *Feriköy Platform* içinde yok sayıldığı görülmektedir. Söylenenler değil ancak dile getirilmeyenler üzerinden Rum ve Ermeni kimliğin yakın tarihli demografik yapının aksine sanal semt topluluğu üzerinde sınırlı yer aldığı ifade edilebilir. Bu tutum; sanal semt topluluğundaki yorum ve paylaşımlarla beraber katılımcıların cevaplarında da ortaya çıkmaktadır.

Topluluğun yakın tarihle ilişkisine dikkat çekmek adına katılımcılara “sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. 3 katılımcı soruya olumlu olarak ilk kez bir olay ya da şahsiyeti duyduğunu ifade etmiştir, ancak 2 katılımcı örnek istendiğinde “şu an hatırlayamadım” cevabını iletmiştir. Bunun yanında FK3, Feriköy isminin nedeni ve Feriköy’ün ilk sahibi Madame Ferry’i bu topluluk üzerinden öğrendiğini ifade etmiştir. Bu cevap sanal semt topluluğunun kültür ve bellek aktarımındaki işlevine de gönderme yapmaktadır. Ancak daha geniş kitleler üzerindeki etkisi soru işaretidir.

FK3 - Şahsi değil de genelde bölgeyle ilgili haberler paylaşılır, işte Madam Ferry hakkında bilgiler paylaşıldı, okumuştum.

Feriköy Platform sanal semt topluluğu üzerinde çok fazla sayıda yakın tarihli fotoğraf dikkat çekmektedir. Bu durumun katılımcılara etkisi çalışmanın araştırma kapsamında oldukça anlamlıdır. Bu yaklaşımla katılımcılara, “bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz?” ya da “mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar hem yeni olaylar ve bilgiler edindiklerini hem de paylaşımlar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada, katılımcıların sanal semt topluluğu üzerinde aktif olmak adına zaman harcadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Fotoğrafla aktarılan bilgiler temelde yakın tarihle ilişkilidir. Özellikle 1-2 nesil öncesine dair fotoğrafların yoğunlukla paylaşıldığı tespit edilmiştir. Bu durum hem görsel olarak kültürün hem de belleğin aktarılması için önemli bir etkidir. Ancak daha geniş ölçekte uzak tarih sanal semt topluluğunun ilgi alanını oluşturmamaktadır.

FK1 - Oldu, sokağında çekilmiş 20-30 yıl öncesinin fotoğrafını bu sayfadan ulaşma fırsatım oldu. Tanıdığım veya tanıdığının oğlu, torununun fotoğraflarına ulaşma fırsatım oldu.

FK2 - Şöyle annemin gençlik fotoğraflarını bulmuştum. Bir ara Feriköy'de işte çeşitli sokakları paylaşmıştım. Aslında paylaşımım oluyor... Eski sokak isimleriyle ilgili birkaç değişime denk gelmiştim. Sokak isimleri değişmiş bir zamanlar. Benim birkaç tane paylaştığım oldu aslında çok şey görüyorum ama o kadar çok şey görüyorum. Şu an direk deyince aklıma gelmedi.

FK3 - Evet, evet oldu eski haliyle ilgili paylaşımlar gördüm.

FK4 - Böyle akşamları mesai saatlerim çıkışında vesaire telefonu elime aldığım zaman kendi arşivimde veya ilginç gördüğüm bir husus, bir nokta varsa bir zaman dilimi varsa o anı paylaştığım zamanlar oluyor.

Tüm paylaşım ve etkileşim ağının katılımcılarda uyandırdığı duygular araştırma kapsamında sorulmuştur. Bunun amacı; katılımcıların hangi motivasyonlar ve hisler altında kimlik ve kültür aktarımı gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada, katılımcılar çeşitli cevaplar iletmiştir. Katılımcılardan FK1, paylaşımların çok olması ile bellek ilişkisine dikkat çekmiş ve ne kadar çok paylaşım yapılırsa belleğin daha kuvvetli aktarılacağı konusunda fikir beyan etmiştir. Onun için aktarımlar bir nevi semt kimliği ve kültürünün aktarım olanağından ötürü “rahatlama hissi” yaratmaktadır. FK2 ise “çocukluğa dönme çabasının” bir yansıması olarak nitelemiştir. Nitekim FK2 yakın geçmişin sürekli iyi anlatıldığını ifade ederek “geçmişe dönme hissinin” oluştuğunu ortaya koymuştur.

FK2 - Geçmişimi hatırlıyorum. Yani hatırlamamıza yardımcı oluyor. Şöyle işte mesela bir mekân fotoğrafı gördüm ve çocukken şuradan erik yerdik, dut toplardık, bak şurada top oynardık. Bugün artık bina işte burada lunapark vardı, lunaparka giderdik, lunapark kalmadı. Çocukluğumuz güzeldi tabii hep iyi olarak hatırlıyoruz. Aslında bu kadar da iyi değildi sanırım. Doksanlarda birçok şeyimiz yoktu ama genelde yani bir şekilde oraya dönme hissi, çocukluğa dönme hissi uyandırıyor, hoşuma gidiyor aslında o sayfada bunun nedenlerinden biri de bu. Geçmişte ilgili anıların canlanması.

Bunun yanında kaybettiklerimiz üzerine vurgu da dikkat çekmektedir. Unuttuklarımız ya da kaybettiklerimiz üzerinden bir duygu hali ortaya çıkmaktadır.

FK3 - İşte çocukluğumuza götürüyor bizi, eski o günlerdeki masumiyet. İnsanlar daha böyle sıcaktı birbirlerini tanıyordu. Şu anda aynı apartmandaki insanları tanıyamıyorum.

Yok olan komşuluk ilişkileri katılımcıların cevaplarına paralel olarak yorum ve beğenilerde de dikkat çekmektedir. Topluluğun ortaya çıkma ve etkileşimlerin yoğunluğunun bir diğer nedeni ise komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve insanların göç etmesine bağlı olarak eski semt topluluğunu koruma çabasıdır. FK4 ise birçok olgunun semt içinde kaybolmasına bağlı olarak “vay be” ifadesini çok kullandığını ve unutulmuş geçmişi hatırladığını ifade etmiştir. Öte yandan FK4, topluluğa üye olmasındaki diğer bir unsuru ise “tarih sevgisi” olarak dile getirmiştir.

5.5.6 Feriköy Platformu Sanal Semt Topluluğu Örneklemini Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi

Feriköy Platformu sanal semt topluluğunda kişilerin benlik sunumları, fiziki olarak uzaklaşan komşuların etkileşimleri, semtin önemli bir kurumu olan Feriköyspor’a destek, geçmişin hatırlanması ve aktarılması, ölen insanlara rahmet dilekleri ve dini ile resmi bayramlar etrafında etkileşimlerin şekillendiği görülmektedir. Bu etkileşimler özellikle Türk-Müslüman üst kimliğiyle ilişkili olarak semtteki dostluğun vurgulanması, geçmişin hatırlanması ve yad edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Anı aktarımları, geçmişin yad edilmesi şeklinde birçok yorum ve paylaşım dikkati çekmektedir. Ancak temel olarak, sanal semt topluluğunun aktif olmasının nedeni; “günaydın”, “iyi akşamlar”, “hayırlı cumalar” ve cenaze duyuruları üzerinden gündelik etkileşimlerdir. Bu paylaşımlar ve altlarına yapılan yorumlar topluluk üzerindeki temel etkileşimin ağını oluşturmaktadır.

Semtin Türk ve İslam kimliğini Feriköy semt kimliği ve kültürüyle paralel olarak yaşadığı ve aktardığı tespit edilmiştir. Semtin yakın geçmişinde yoğunlukta olmak üzere günümüzde de Ermeni nüfusun varlığı dikkat çekmektedir. Ancak hiçbir

paylaşım ve yorum Ermeni ve Hristiyan kimliği üzerine bir olgu içermemektedir. Bunun yanında, Ermeni nüfusun özellikle topluluk üzerinde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum, Feriköy semt kimliği ve kültürünün seçilmiş parçalarının aktarıldığını ve sanal semt topluluk aracılığıyla ortaya konduğunu ortaya koymaktadır. Azınlıklardan yoksun farklı bir semt kimliğinin aktarımı ve şekillendirilmesi söz konusudur. Ermeni ve Rumlara ait hiçbir paylaşım ve kutlama sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşimlerde tespit edilememiştir. Bu yaklaşım, dolaylı olarak semt içinde bir ötekileştirmeyi de ortaya koymaktadır. Semt kimliği ve kültürü tüm olgularıyla aktarılmamaktadır. *Feriköy Platform* içindeki paylaşımlar ve katılımcıların aktarımları daha homojen bir semt kültürü algısı üzerinedir. Bunun yanında, Ermeni ve Rum kimliğine sahip diğer azınlıkların paylaşım yapma isteğine de şahit olunmamıştır. Semt içinde bir yaşanmışlığı olmayan ve sadece *Feriköy Platform* sanal semt topluluğuna üye bir kişi muhtemelen semtin çeşitli azınlık kimlikler ve kültürler barındırdığından bihaber olacaktır. Her ne kadar bazı paylaşımlar ve katılımcılar “eskiden Ermeni ve Rumlar yaşarmış” minvalinde açıklamalar içerse de o kültürlere ya da semt kültürü içinde o kültürlere ait olgular bilinçli ya da bilinçsiz olarak elenmiştir.

Topluluk üzerindeki bireyler paylaşım ve yorumlardan semtin tarihi, kültürü ve mekanları üzerine birçok şey öğrenebilir. Öte yandan ilk kez Feriköy’e gelmiş ve bu topluluğa üye olmuş bir kişi, Feriköy kimliği ile beraber Türk-Müslüman kimliğinin de semt içinde hâkim kültürel yapılar olduğunu düşünebilir. Ermeni ve Rumların semtte yaşıyor olsun ya da göç etmiş olsun hiçbirinin topluluk üzerinde aktif olmadıkları, herhangi bir anı, hikâye ya da olay paylaşmadıkları tespit edilmiştir. Her ne kadar bir alt kültür olsa da Feriköy semti içinde de kültürlerin çatıştığını düşündüren bir yapıya dolaylı olarak ulaşmak mümkündür. Nitekim, Feriköy’ün yakın tarihe kadar önemli oranda Ermeni ve Rum insan barındırdığı ve bu insanlar üzerinden birçok kültürel gelişimin meydana geldiği bilinmektedir (bkz. Turan ve Ayatac, 2020). Bunun ötesinde, halen aktif olan kiliselerin mevcut olması semt kültüründe farklı dini yapıların halen yaşadığını ortaya koymaktadır. Tüm bu öğeler sanal semt topluluğu üzerinde temsilin eksik olduğunu düşündürmektedir.

Topluluğun temel amaçlarından biri Feriköyspor'a destek ağı oluşturmaktadır. Bir kurum olarak Feriköyspor için videolar, fotoğraflar, maç duyuruları ve paylaşımları dikkat çekmekte ve taraftar toplanmaktadır. Bu noktada, topluluğun kulübe katkısı ve etkisi söz konusudur.

Kişiler Feriköy'e bağlılıklarını ortaya koyarken semt kültürünün aktarılmasına neden olup, günümüzde fiziki anlamda toplum yapısını nasıl etkilediği net olarak ortaya konulamamıştır. Bununla beraber Feriköyspor'a bağlılıkla eş tutulan ve semt kimliğinin önemli bir unsuru olan Feriköyspor topluluğun merkez bileşeni konumundadır. Bunun dışında çeşitli devlet kurumlarına ya da sivil toplum kuruluşlarına etki sınırlıdır. Bu sınır sanal semt topluluğunun bir sorunun üzerine yoğunlaşmaması ve çabalamaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Farklı bir ifadeyle, sorunların üzerine toplu halde gitme isteği ile ilişkilidir. Kurumlara yönelik söylemler daha bireysel seviyede kalmaktadır. Sanal semt topluluğun spor kulübü dışında farklı bir oluşuma etkisi soru işaretidir. Böyle bir etkiye ne paylaşımlarda ne de katılımcıların cevaplarında görmek mümkündür.

Etkileşimlerde bir diğer unsur ise Atatürk'tür. Özellikle resmi anmalarda Atatürk üzerinden söylemler dikkat çekmektedir. Atatürk, sanal topluluk üzerindeki tüm üyelerin ortak değeri olarak öne çıkmaktadır. Bununla beraber, devletin kendisi, çeşitli kurumları ve yönetenleri hakkında olumsuz yorum dikkat çekmemektedir. Bu bağlamda, sanal semt topluluğu üzerindeki kişilerin tahakküm yapılarına karşı bir mücadele geliştirmede ifade edilebilir ancak eksik temsiliyetler neticesinde bunu semtin geneli hakkında söylemek doğru olmayacaktır. Öte yandan sanal topluluk üzerindeki ortak söylemler, dayanışmayı artırırken güncel anlamda semt kimliğini güçlendirmektedir. Ancak bu kimlik aktarımı beraberinde seçici ve dışlamaları da içeren bir kimlik aktarımıdır.

5.5.7 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi

Fikirtepe Halkı sanal topluluğunda 8931 paylaşım ve yorum tespit edilmiştir. Elde edilen paylaşım ve yorumlar üzerinde cenaze paylaşımlarının yoğun olarak

gerçekleştirildiği görülmüştür. Kadıköy'e bağlı Fikirtepe semtinin yaşadığı kentsel dönüşüm ve yaşadığı büyük değişim paylaşım ve yorumlara yoğun olarak yansımaktadır. Nitekim bireyler hem Fikirtepe kimliğini hem de Fikirtepe kültürünü yaşatmak için bu topluluğu bir mücadele alanı olarak ele almaktadır. Fiziksel mekânın kısmen yok olması bu örnekleme diğerlerinden daha farklı kılmaktadır. *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu üzerinde en fazla cenaze duyuruları, baş sağlığı mesajları ve çeşitli iyi dilekler paylaşılmaktadır. Bununla beraber topluluk üzerinde Fikirtepeliliğe vurgu üzerinden, sosyal ilişkiler ve etkileşim sanal topluluğun aktif olmasında önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Sanal Topluluk	Fikirtepe Halkı
Kuruluş Yılı	15 Şubat 2020
Örneklem Alınan Zaman Aralığı	30 Mayıs - 30 Aralık 2022
Üye / Takipçi Sayısı	11.141
Paylaşım Sayısı	108
Yorum Sayısı	8.823

Tablo 7 - Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Künyesi

Fikirtepe semtinin büyük ölçüde kentsel dönüşüme uğraması sonucunda, semtin fiziki olarak alanları/mekanları kaybolmuştur. Buna bağlı olarak, kurumlara etki ya da tepkiler, unutulana vurgular ve değişen kültürel öğelere göndermeler de ilk iki sanal topluluktan daha net olarak görülebilmektedir.

Aşağıdaki kategorilerin hepsinde kentsel dönüşüm etrafında şekillenen etkileşimler dikkati çekmektedir.

Aidiyet

Aidiyet ifade eden yorum ve paylaşımlarının temelinde “biz” olgusu dikkat çekmektedir. “Fikirtepeliyiz”, “Fikirtepemiz”, “hepimiz” gibi birliktelik bildiren aitlik cümle yapıları dikkat çekmektedir. Bu paylaşım şekli yok olmaya başlamış bir semt kimliğinin çoğul olarak yaklaşarak var etme çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Farklı bir ifadeyle “biz buradayız” ve “halen varız” demenin bir başka şekli olarak ele alınabilir.

“Gurubumuz var eş dost Komşu arkadaş iş okul arkadaşlarımız hep burdayız .akrabalara kadar herkesin canı sağ olsun”

“FİKİRTEPE HALKINA SONSUZ TESEKKURLER. Biz Fikirtepeliyiz ve öyle kalacak bu semtte hem futbolcu olarak oynamak.hemde yaşamak bu büyük aileyle birlikte olmak herşeye değerdı”

“Fikirtepeliyiz bize her yer FİKİRTEPE”.

Bunun yanında kentsel dönüşümün yoğunluğuna işaret eden ve semtin çok fazla göç verdiği gösteren ifadeler dikkat çekmektedir. Özellikle 23 kez “oturdum” 22 kez “okudum” paylaşımı tespit edilmiştir. “Çocukluğum” ve “geçti” ifadelerinin de beraber olarak 34 kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yukarıdaki veriler iki tür aidiyet bildirimini ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki semtin tüm kentsel dönüşüm ve yok oluşuna rağmen “biz burdayız” diyenlerin neden olduğu aidiyet bildirim, diğeri ise kentsel dönüşüm ve göçler sonucu semtten uzaklaşanların yaptığı “çocukluğum”, “oturdum”, “okudum”, “yaşadım” gibi kelimelerle ifade edilen bir zamanlar fiziksel bağı gösteren paylaşımlar.

“Çeşme sokak görünen binada 20 yıl oturdum. Hey gidi günler hey”

“Bende karşısındaki sokakta 45 sene oturdum ana Erdemler de 4ncü Erdemler sok diye geçerdı adresimiz 20 senede bakkalcılık yaptık hey gidi günler.

“Selam olsun herkese 1989-1991 yılları arasında okudum Ali uzun müdür Mehmet tosun müdür yardımcısı idi okulu çok sevdiğim için çeşitli liselerde

okumaya devam ettim bu yıl açık liseden mezun oldum yaş önemli değil 48 yaşında mezun oldum”

Bunların ötesinde “Fikirtepelili Olmak” üzerinden çeşitli aktarımlar dikkat çekmektedir. Özellikle “Fikirtepe” ifadesi aidiyetlik bildiriminin de ötesinde bir sahiplik içermektedir.

“Fikirtepe eskilerden ne bir anı nede çocukluğumuz kalacak ne o evlerde otururum nede gece kondumdan vaz geçerim”

Öte yandan, “Fikirtepeliler”, “Fikirtepeyim”, “Fikirtepe” “Fikirtepeyiz” gibi direkt semt isminin de kullanıldığı aktarımlar oldukça fazladır. Bu durum sanal topluluk üyelerinin tehlike altında gördükleri Fikirtepe semtini yaşatmak üzere bir mücadelenin göstergesi olarak ele alınabilir. Farklı bir ifadeyle, Fikirtepe ismini vurgulayarak Fikirtepe’yi yaşatmanın bir çabasını göstermektedir.

“Behlül Duran ne diyim helal olsun bende doğma büyüme fikirtepeyim çoğu kişiyi tanımıyorum”

“Kardeşim ben yıllardır fikirtepeyim hatırlıyamadım”

Aidiyetlik bildirimleri öte yandan bir varoluş mücadelesi olarak değerlendirilebilir. Ekonomik tahakküm yapılarının kentsel dönüşümle ele geçirdiği düşünülen (yorum ve paylaşımlardan anlaşıldığı üzere) mekânların ardından dijital medyanın olanakları sayesinde var olan bu topluluk, aidiyet bildirimleri etrafında oluşan ve devam eden bir mücadelenin merkez üstü görevi görmektedir. Bu mücadele kimliği ve kültürü devam ettirme çabası ve hâkim ideolojilere/iktidar yapılarına karşı verilen bir mücadelenin göstergesidir.

Sosyal İlişkiler – Etkileşimler

Aidiyet paylaşımları ve bağlantılı olarak anı ve geçmişe ilişkin anlatılar topluluk üzerindeki etkileşimlerin bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle fiziksel ortamdaki yaşanmışlıklar ve anılar karşılıklı olarak hatırlanmakta ve yeniden yorumlar altında paylaşılmaktadır. Bu paylaşımlar özünde kaybolan mekânın bir özlemini yansıtmakla beraber semtliyle olan bağlılığı da devam ettirme çabasını göstermektedir. Bunun en

önemli göstergelerinden birisi topluluk üzerinden etkileşim halinde bulunan Fikirtepelilerin fiziksel olarak bir araya gelmenin yolunu aramasıdır. Sanal topluluk üzerinde semtten göç etmiş insanların yeniden bir araya gelmek üzere planlar yaptığı tespit edilmiştir. Bu durum, fiziksel topluluğunun sanal semt topluluğu ortaya çıkarmada büyük etken olmasının yanında sanal topluluğun da fiziksel anlamda etkileşime neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu etkileşim *Tatavla'dan Kurtuluş'a* ve *Feriköy Platformu* sanal semt topluluklarında tespit edilemeyen unsurlardır.

Mekânsal olarak yok olmaya başlayan Fikirtepe'nin yeni merkezi olarak sanal semt topluluğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Nitekim bu topluluk; hem fizikselde son bulan etkileşim ortamını yeniden ortaya çıkarırken hem de Fikirtepe kimliği ve kültürünün devamlılığı için önemli bir çabanın yansımasıdır.

Şekil 4 - Fikirtepe Toplulukları Arasındaki Geçişlilik

Bu şema; Fiziksel toplulukların kentsel dönüşüme uğramasıyla beraber sanal semt topluluklarının ortaya çıkması ve ardından yeniden nasıl fiziki birlikteliklere neden olduğunu vurguladığını anlatmak açısından anlamlıdır. Nitekim elde edilen paylaşım ve yorumların söylem analizleri sonrası yukarıdaki şekil oluşturulmuştur. Bu şema, dağılan fiziksel ortamın sanal topluluk aracılığıyla insanları nasıl bir araya getirdiğini ortaya koymaktadır.

Topluluk üzerinden etkileşimlere katkı sunanların bir kısmı ise günümüzde artık mekânsal olarak çok uzakta kişilerdir. Türkiye'nin ve Dünyanın çeşitli yerlerine yerleşmiş insanların sanal topluluk üzerinde aktif olarak etkileşimlere ve toplumsal ilişkilere katıldığı tespit edilmiştir. ABD'den Kastamonu'ya kadar birçok il ve ülkeden insanlar *Fikirtepe Halkı* sanal topluluğu üzerinde etkileşim halindedir. Bu dağılımlılık hali topluluk üyeleri için bir özlemin yanında temsilcilik misyonu olarak da değerlendirilmektedir. Nitekim uzakta olanlara Fikirtepe'yi temsil misyonu yüklendiği görülmektedir.

“Şaban varya bütün fikirtepeyi temsil eder kardeşim benim”

Fikirtepe Halkı sanal topluluğu sadece fiziki anlamda topluluk oluşumuna katkı sunmanın yanında, bir zamanlar semte bağlı insanların yeniden etkileşime girmesine de olanak sağlamaktadır. Bu sayede yavaş yavaş yok olmaya başlayan Fikirtepe semt kültürünün, sanal semt topluluğu aracılığıyla bir merkez mekân ürettiği düşünülebilir. Bu durum kültürel kimlikler üzerinde etki yarattığı gibi tezin literatüre kısmında tartışılan “bölgersizleşmiş kültür” kavramına da bir gönderme teşkil etmektedir. Ortaya konan “bölgersizleşme” ise *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşim yoğunluğunu da önemli ölçüde arttırmaktadır.

Dağılan semtlilerin birbirlerinden haber almak için sanal topluluk içinde etkileşim içinde olduğu tespit edilmiştir. Bazı yorumlarda “neredesin” ya da “nerelerdesin” söylemi üzerinden bireylerin birbirleri hakkında bilgi aldığı görülmüştür.

“kardeşlerim neredesiniz”

“Nerdesin ist damısın”

Bu topluluk üzerindeki tüm etkileşimler ve sosyal ilişkiler Fikirtepe kimliğini ve kültürünü yaşatmak üzere ortaya çıkmaktadır. Kısacası, direkt olarak topluluğun ilk hedefinin kimliği ve kültürü yaşatmak olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bu noktada her bir sosyal ilişki kimliğin güçlenmesine ve devamlılığına hizmet etmektedir. Öte yandan fiziksel olarak ortadan kalkmaya yüz tutmuş bir semtin dijital olarak var oluş çabasının merkezi konusunda topluluk üzerindeki sosyal ilişkiler yatmaktadır.

Güvenlik

Güvenlik topluluk içinde konu edinilen bir durum oluşturmamaktadır. Semt temelde olumlu ve güzellikler etrafında aktarıldığı ve güvenlik meselesinin hiçbir metinde sorun edilmediği görülmektedir. Nitekim semtlilerin semt kimliğini yaşatma ve var etme çabası olumsuz bir olgunun bahsedilmesine de olanak tanımayacaktır. Nitekim olumsuz örnekler ve paylaşımlar topluluktan dışlanacaktır. Sanal topluluk üzerinde kardeşliğin, dostluğun, arkadaşlığın ve semtliliğin konu edinildiği dijital bir mekânı oluşturmaktadır.

Fikirtepe Halkı sanal semt topluluğu kentsel dönüşümle beraber yok olmaya başlayan semt kimliği ve kùltürünün devamlılığı için bir unsurdur. Bu topluluğu varlığı ile beraber ortaya çıkan paylaşımlar ve yorumlar ekonomik tahakküm yapıları hakkında birçok üstü kapalı ya da açık eleştiri sunmaktadır. Özellikle semtin mekânsal değişimine neden olan müteahhitler eleştiri konusudur. Bu eleştiriler sanal topluluğa dahil bireylerin sürekli olarak gündemde tuttuğu bir durumdur. Semtın birkaç aristokrat ve burjuva tarafından ele geçirildiğine yönelik söylem dikkat çekmektedir. Özellikle “burjuva”, “şımarık zenginler”, “aristokrat”, “peşkeş”, “rant”, “kapitalist” gibi ifadeler paylaşım ve yorumlar içinde sıkça geçen kavramlardır.

“Anadoludan koştuk geldik odacı olduk kapıcı olduk yer yurt edindik aristokratlar bürokratlar yerlerimiz hakkında bize sormadılar sorsalarda cogumuz anlamadık 20 ...kat 40 kat dediler herseye evet dedik aracıl原因n kravatl原因 talep toplayanların eline ... “

“Hızla devam ediyorda kimin orası kim Rand ediyor kim kazanıyor kime peşkeş çekiliyor insallah en sevdiklerinin acılarını görsünler”

Söylemler bir yandan yitip giden semt kùltürünü ve semt mekanını elde tutmanın mücadelesini yansıtırken diğer yandan da semt kimliğini devam ettirmenin bir mücadelesidir. Eleştirilerde tahakküm yapıları ve iktidar sahipleri düşman olarak görülürken bu söylem içinde kişilerin siyasi görüşleri anlaşılamamıştır. Nitekim semtin yok olması etrafında şekillenen etkileşimlerde temel düşman siyaset üstü bir noktada konumlanmıştır. Bu durum topluluk üyelerinin bir siyasi duruşu olmadığı anlamına gelmemekle beraber semtin geri kalanına saygı bağlamında siyaseti etkileşim dışı tuttukları izlenimi vermektedir.

Sanal topluluk üzerinde bir diğer eleştiri ise semtlilerin kendilerine yöneltiştir. Semtte kalan mekanlarını müteahhitlere satanlar semte hainlik etmekle suçlanmaktadır. “Kravatl原因 imza toplayıcıları” olarak ifade edilen rant sahiplerine “kanmış” olmakla semtlilerin kendi kendilerini zora soktukları yönünde görüşler dikkat çekmektedir.

Sanal topluluk üzerinde yapılan eleştirilerde İslam dinine ait jargon dikkat çekmektedir. “Rabbim”, “İnşallah”, “Allah” ifadeleriyle bağlantılı olarak ekonomik tahakküm sahiplerine beddua edildiği tespit edilmiştir.

“Ay uzun yol arkadasim buyukle buyuk kucukle kucuk olan cinarimiz cennet mekanin olsun rabbim peygamber efendimize komsu eylesin inşallah”

“Çok iyi bir insandı çok sakacıydı Allah rahmet eylesin Rabbim taksiratlarını tebdi eylesin”

Gençliklerinin, anılarının, mekanlarının, evlerinin, ağaçlarının, toplanma alanlarının ellerinden gitmesi sanal topluluk üzerindeki semtliler üzerinde bir “gasp edilme” hissi oluşturmuştur. Nitekim “gasp” kelimesi yorumlarda çeşitli küfürlerle beraber ifade edilmektedir.

Tahakküm yapılarına karşı yapılan söylemler “biz” ve “onlar” özne yapısı etrafında şekillenmiştir.

“YAZIK ETTİLER FIKİRTEPE YE .COK ÜZÜLUYORUM .MANDIRA CD.SINE CIKINCA KARSİ TARAF OLDUGU GIBİ BETON .BİR YASANMISLIK YOK DUYGU YOK İNSANLIK YOK”

“Ahhhh!!!! Gerçek ten içim yanyor mahvettiler canım Fikirtepe mi? Şimdi oralarda hiç hakları olmayan kapitalist burjuva şımarık zenginler oturacak yıllarca analarımız babalarımız çileleri çektiler yazık ettiler Fikirtepe'ye”

Semtlilerin kendileri üzerindeki eleştirilerinde “biz” tahakküm yapılarına karşı eleştirilerde ise “onlar” öznesini kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak “onlar”dan kasıt parayı yönetendir. AK Parti, CHP ya da diğer hiçbir partiye dair bir paylaşım yapılmadığı gibi, partilerin adı dahi paylaşımlar da geçmemektedir. Tüm bu aktarımların yanında sanal topluluk üzerindeki semtlilerin mücadele için bir aksiyona giriştiğini söylemek de doğru olmayacaktır.

Eleştirilerde ortaya çıkan bir diğer durum ise sanal topluluk katılımcıların olanları kabullendiğini göstermektedir. Sanal topluluk üzerinde giden semtlerini geri almak ya da mücadeleyi devam ettirmek için bir girişim göze çarpmamaktadır.

Fikirtepe Halkı sanal semt topluluğu; aidiyetlerin bildirilmesi, bir aradalık hissi yaşanması ve semt kimliğinin devam ettirilmesi için başlı başına bir mücadele olarak değerlendirilebilir. Bunun ötesinde eleştirilerle beraber bir kabullenme söz konusudur. Sanal topluluk ise yok olan semt kimliği ve kültürü için bir merkez halini almıştır. Bu merkez etkileşimlerin taşındığı, yaşadığı, aktarıldığı ve yeniden fiziki toplanmaya neden olan bir mücadele merkezi konumundadır.

Tüm bunların ötesinde Fikirtepe İdman Yurdu Kulübünün bir üst lige çıkması kutlanmakta ve semt kimliğinin devamlılığı için değerli görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bunun ötesinde paylaşımların kulübün varlığına ya da bir kurum olarak yaşamasına etkisi hakkında paylaşımlar tespit edilememiştir. Diğer yerel oluşumlar olan belediyelere ve muhtarlıklara karşı bir söylem de dikkat çekmemiştir.

Gelenekler ve Alışkanlıklar

Sanal topluluk üzerinde semte dair gelenek ve alışkanlıkların aktarımı birinci çoğul şahıs üzerinden paylaşılmaktadır. “Yapardık”, “yaptık”, “giderdik”, “oynardık” gibi fiil yapıları üzerinden semt kültürünün aktarımı gerçekleştirilmiştir.

“Aklımıza takıldı kuralım bizim takımıda Kurduk sonunda as sporu formalar boyalı Giderdik okuldan sonra arardık boş arsayı Bazen devlet malzeme ofisi uzun çayırı İçimizden kimler çıkmadı Arap hakkısı İşte Fikirtepe idman yurdu böyle kuruldu”

“Saha doluysa arkadaki küçük yerde oynardık yada deponun üstüne çıkar izlerdik”

“Çocukken uzun çayırda oturuyorduk ordan alışveriş yapardık kamber abi vardı”

Ancak bu kültürün sadece Fikirtepe’ye ait olduğunu ifade etmek yanlış olacaktır. Nitekim çocukluk anıları içerisinde oynanan oyunlara, sokak kültürüne göndermeler yapılmaktadır. Bu göndermeler tüm örneklem için geçerlidir. Örneklemelerin hemen hepsinde sokakta oyun kültürünün son bulduğuna yönelik paylaşımlar tespit edilmiştir. Gelenek ve alışkanlıklar çocukluk anıları üzerinden geçmiş zamanı ifade eden yorum

ve paylaşımlardır. Bunun dışında günümüze dair bir alışkanlık ifade edilmemiştir. Günümüzde semt sakinlerinin alışkanlıkları üzerine bir veri elde edilememiştir.

Ayrıca, Fikirtepe’de semt kültürünün değışilmez bir parçası olarak sinema izleme alışkanlığı dikkat çekmektedir. Bu alışkanlığın günümüzde kalmadığı mekanların ortadan kalkmasına bağılı olarak anlaşılmaktadır

Günümüzde bir alışkanlık ya da geleneğin uygulandığı yönünde bir paylaşım da tespit edilememiştir. Öte yandan, geçmişe dönük aktarımların günümüzde yaşatılmaya çalışıldığına dair bir paylaşım da ortaya konulamamıştır. Geçmiş alışkanlıklar sadece sanal topluluk üzerinden anlatılan anlatılardan öte bir anlam ifade etmemektedir. Nitekim günümüzde sanal semt topluluğunun var oluş amacı Fikirtepe kimliğinin yaşamasına katkı sunacak aktarımlar etrafında şekillenmektedir. Bu bağlamda kültürel olguların aktarılması söz konusudur. Amaç yaşatmak değil belleklerin tazelenmesidir.

Tüm aktarımlar direkt olarak geçmişle ilişkili ve artık mümkün olmayan alışkanlıklardır. Bu durum semt kimliğinin ve kültürünün aktarılmasında bahsi geçen sanal topluluğun önemli bir araç olabileceğine işaret etmektedir.

İdealler ve Değerler (Kültürel Değişime Tepki)

Semtte kültürel değişimlere tepki özellikle iki başlık altında toplanmaktadır: 1. Komşuluk ilişkileri, 2. mekânsal değişimin yansımaları

“Komşuluk”, “komşuluklar” kelimeleriyle beraber semt kültürü içinde komşu kültürünün sona erdiğini ifade eden yorum ve paylaşımlar tespit edilmiştir.

“Evet anılar çok orda komşuda komşuluk da oradaydı”

“Adı ile bile bir havaydı Komşuluk dostluk başkaydı Caanım Fikir tepenin içimde”

Bu yorumlar geçmiş zamanlı cümle yapıları içinde komşulukların bir dönem “başka” (daha iyi) olduğuna işaret etmektedir. Komşulukların zayıfladığı ya da yok olduğu üzerine söylemleri dolaylı olarak cümle yapılarından anlamak mümkündür.

Nitekim direkt olarak “günümüzde komşuluklar bitti” gibi bir söylem yerine komşulukların bir dönem güzel olduğuna yönelik söylemler dikkat çekmektedir.

“SEMTİMİZDE KOMŞULUK BİR BAŞKA İDİ”

“Adı ile bile bir havaydı Komşuluk dostluk başkaydı Caanım Fikir tepenin içimde

Kültürel değişimlere yönelik 2. tepki ise semt içindeki yapıların değişmesine bağlanmaktadır. Müstakil ve kişisel yapılardan rezidanslara geçişin semt içindeki kültürü zayıflattığına yönelik paylaşımlar ve yorumlar dikkat çekmektedir. Özellikle “sitelerde bu muhabbeti bulamazsınız” ve “selam bile vermezler” gibi söylemler yapı değişimlerinin komşuluk ilişkilerini, dostluk ve arkadaşlık ilişkilerini bitirdiği ya da zayıflattığını ortaya koymaktadır. Sanal semt topluluğunun genelinde görünen kentsel dönüşüme tepki kültürel değişimlerin de temel sebebi olarak ifade edilmektedir. *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu ise bunun aktarıldığı ve eleştirildiği bir etkileşim alanı ortaya koymaktadır. Topluluğun genel etkileşim ortamını kentsel dönüşümün semt kimliğini ve kültürünü bitirmesi üzerine düşünceler şekillendirmektedir. Semt için sanal topluluklar bu noktada önemli bir söylemsel mücadele alanını oluşturmaktadır. Kültürel değişimin yapı değişimleriyle meydana geldiğine yönelik paylaşımlarda “beton” “rezidans” “blok” gibi kelimeler dikkat çekmektedir.

“CİCEK LERİN YERİNİ KOCAN YUKSEK BETON YIGINLARI ALDI”

“Şimdiki hali içler acısı. Beton yığını yapmışlar güzelim kocaman bahçesini...”

“Yıllar gelip geçsede, binalar yıkılıp yerini rezidanslar alsada, geçmişte yaşanan tüm anılar siyah-beyaz bir fotoğraf ile tekrar canlanır.”

Bu ifadeler yaşanmışlıkları ve dostlukların olmadığı bir alanı ifade etmek üzerine tercih edilmiş cümlelerdir. Farklı bir ifadeyle olumsuz göndermeler içermektedir.

Cenaze (Dini söylemler) ve Düğünler (Kutlama Mesajları, İyi dilekler)

Cenazeler hem bu kategori için de hem de tüm sanal topluluk genelinde en çok etkileşimi ortaya çıkaran paylaşım ve yorumları oluşturmaktadır. Nitekim sadece 5183

yorum ve paylaşım direkt olarak cenazelerle ilişkilidir. Cenaze yorum ve paylaşımlarından islami jargon dikkati çekmektedir. “Rabbim”, “Allah”, “Rahmet” “Allah CC” “İnşallah” gibi kelimeler semt topluluğunun dini kimliği hakkında görüş vermektedir.

“Allah CC rahmet eylesin amin”

“Bekir ve nuri nami diger kuzu ALLAH cc RAHMETiyle muamele eylesin mekanları cennet olsun”

Bununla beraber topluluk üzerindeki bireylerin birbirlerini tanısın ya da tanımasınlar rahmet dileklerini ilettikleri tespit edilmiştir. Nitekim 5183 paylaşım ve yorumun büyük bir kısmı bununla ilişkilidir.

Cenaze paylaşımları bir hatırlama aracı olarak değerlendirilebilir. Nitekim paylaşımlar içerisinde ölen kişiyle hatıralar ya da ölen kişinin semt içindeki konumu hakkında paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bu tür paylaşımlar semt kimliğinin ve kültürünün aktarılmasına önemli unsurlar olarak değerlendirilebilir. Öte yandan cenaze paylaşımlarının etkileşimleri ve bireylerin anılarıyla beraber semt kültüre dair bir şeyler söylediği de tespit edilmiştir. Nitekim aşağıdaki paylaşımdan semt içinde minibüslerin bir ulaşım aracı olarak kullanıldığı ve hatların ölen kişinin yardımlarıyla açıldığı anlaşılmaktadır.

“Naciye Uğuzşeker Evet Sevgi UĞUZ arkadaşım ile Kadıköy Ticaret Lisesi’de aynı sınıfta okuduk. Vefaati bizleri çok üzdü, Allah rahmet eylesin, makamı cennet olsun inşallah.”.

“Rahmetli Hamza Ergül dayı çok çabaladı yapımında megafonla para yardımı toplardı Allah rahmet eylesin”

Cenaze paylaşımları sadece semtli kimliğini ortaya koymaktan öte kültür aktarımları için de önemli çıkarımlara neden olmaktadır. Ölen semtlilerin üzerinden semtin kültürü hakkında anlatılar paylaşılmakta ve kültürel belleğin aktarılmasına neden olmaktadır.

Sanal topluluğun dini kimliğini ise semt kimliğiyle beraber ele aldığı söylemlere yansımıştır. Bu noktada, cenaze paylaşımları etkileşimi arttırması bağlamında semtin varoluş mücadelesinin üstü kapalı bir yansımasıdır. Bununla beraber sadece semt kimliği değil dini kimliğin de tespiti için cenaze paylaşımları anlamlıdır.

Fotoğraf ya da görsel materyal

Sanal topluluk üzerinde semte dair ve arkadaşlıkları gösteren fotoğrafların paylaşıldığı görülmüştür. Fotoğraflar ve altında yer alan etkileşimler semt kimliğini devam ettirmenin bir tezahürüdür. Özellikle fiziksel ortamda biten yakın ilişkilerin ve etkileşimlerin bir yansıması olarak sanal semt topluluğu üzerinde arkadaşların toplu fotoğrafları yer almaktadır. Fotoğraflar semt kimliğini yaşatma çabasının bir mücadelesidir. Geçmiş ve günümüze dair arkadaşlık fotoğrafları semtlilerin semtin kimliğini ve kültürünü korumaya çalıştıklarının bir göstergesidir. Öte yandan paylaşılan eski mekân ve güncel olarak eski semte dair kalan son mekanların fotoğrafları semt kültürünün ve kültürel belleğin aktarılmasında önemli etkenleri oluşturmaktadır. Eski sokak ve mekanlara dair paylaşılan fotoğraflarda “anılarda kalan” “geride kalan” “mazide kaldı” gibi yorumlarla semtin geçmişi aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu aktarım hiçbir zaman geriye gelmeyecek bir atmosferin yad edilmesi olarak da değerlendirilebilir.

Kısacası fotoğraflar; azalan komşuluk ve arkadaşlık ilişkileriyle, dönüşen semt mekanlarının bir kanıtı niteliği taşıyarak geçmişin hatırlanması amacıyla paylaşılmaktadır. Bu noktada hem kimliğin hem kültürün hem de belleğin aktarılma çabasının bir tezahürüdür.

Fotoğraflar temelde yakın geçmişe dair fotoğraflardır ve semtteki değişimleri ön plana çıkarmak üzere paylaşılmıştır. Bunların ötesinde, farklı amaçla bir fotoğraf paylaşımı tespit edilememiştir.

Dini ve Resmi Anma Günleri

Ramazan ve Kurban Bayramları, Kandiller sanal topluluk içinde etkileşimlere neden olmaktadır. Ancak bu anma ve kutlamalar sanal topluluğun dini kimliğini ortaya çıkarmanın ötesinde mikro ölçüde kültür aktarımına neden olmamaktadır.

Bunun dışında milli kimlik ve ulusal ölçüde makro kimlikler hakkında bir paylaşım söz konusu değildir. Resmi bayramlara ve anma günlerine yönelik yorum ve paylaşımlar neredeyse hiç konu edinilmemektedir. Bu durum semtlinin makro ölçüde kimlikleri sahiplenip sahiplenmedikleri üzerine bir bulgu ortaya konulamamıştır.

Semtlin kendine ait kutlama ve anmalarını da tespit edilememiştir. Ancak semtin kendi varlığının mücadelesinde olması bu tür paylaşımların ve paylaşımlardan doğan etkileşimleri sanal topluluğun amaçları dışında algılamasına neden olmuş olabilir.

Sanata Dair Paylaşımlar

Sanal topluluk üzerinde sanata dair bir paylaşım tespit edilememiştir. Bununla beraber semtin sinemayla olan ilişkisi diğer kategoriler etrafında ele alınmıştır. Topluluk üzerinde semtin geçmişine dair aktarılan ifadelerde ve fotoğraflarda da sanata dair bir ifade dikkat çekmemektedir. Bunun da ötesinde dolaylı olarak da bir aktarım göze çarpmamaktadır.

Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar

Sanal semt topluluğu üzerinde geçmişe dönük bir yangın olayının bahsedildiği tespit edilmiştir. Yorum ve paylaşımlardan anlaşıldığı üzere olayda 2 kişinin yandığı anlaşılmaktadır. Ancak bu olay semt kültürü ve kimliği üzerinde bir etki unsuru değildir. Öte yandan semt içinde çeşitli öğretmen ve esnaflara dair paylaşımlar bireylerin kendi anıları çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak özellikle şahısların ön plana çıkmadığı görülmüştür. Tarihi kişiler ya da olaylar semt kimliğinin ve kültürünün korunmasında ve aktarılmasında merkezi bir role sahiptir. Ancak *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu üzerinde olaylar ve bireysel aktarımlar üzerinden öne çıkan figürler tespit edilememiştir. Ayrıca makro ölçüde ulusal ya da dini kimlikler bağlamında tarihi olay ya da olgulardan da bahsedilmediği tespit edilmiştir. Bu durum semtlinin tarihsel bilgi seviyeleriyle ilişkili olarak değerlendirilebilir. Ayrıca semtle alakalı yakın tarih

aktarımlarının sıklıkla paylaşılması ve uzak tarihe ilişkin aktarımların azlığı semtteki kültürel bellek eksikliğine işaret edebilir. Bununla beraber semt kimliğinin daha çok yakın tarihle ilişkilendirildiğinin de bir yansıması olarak nitelendirilebilir.

Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar

Semtın uğradığı kentsel dönüşüm ve bunun sanal topluluğa yansıması bir yandan semtin yok olmasına bir “ağıt” niteliği taşıırken öte yandan tahakküm sahiplerine karşı bir duruşu da ortaya koymaktadır.

İlk olarak dikkat çeken, bir zamanlar var olan sinema salonlarının artık olmadığıdır. İkbal ve Murat sinemalarının bir dönem semtliler için önemi birçok paylaşımda vurgulanmıştır. Günümüzde bu sinema salonlarının olmadığı paylaşımlardaki di’li geçmiş zamandan anlaşılmaktadır. Direkt olarak sinemaların günümüzde olmadığına dair 12 yorum tespit edilmiştir.

“Merhaba bir şey sorabilir miyim bu Murat sineması neredeydi tam olarak teşekkürler”

Bu yorumlar kişisel anıların aktarımı esnasında semtteki değişimi vurgulamak üzere paylaşılmıştır.

Yorum ve paylaşımlardaki mekân ve sokaklara vurgu kişilerin oturdukları ya da bir zamanlar oturdukları yerlere vurgu yapmaktadır. Farklı bir ifadeyle, aidiyetlik bildirimleri içerisinde gerçekleşmektedir. “Oturdum” “oturduk” “oturduğum” söylemleri üzerinden sokak ve mekanlara yönelik paylaşımlar dikkati çekmektedir.

“Çeşme sokak görünen binada 20 yıl oturdum. Hey gidi günler hey”

“Solda gözüken pis duvar benim oturduğum bina sağdaki kolpa Süleyman ev”

Bu paylaşımlar semtin yaşadığı değişime de gönderme yaparak geçmiş zaman olarak paylaşılmaktadır. Ayrıca paylaşılan fotoğraflarla bağlantılı olarak semtin yakın geçmişine dair mekân paylaşımları ve günümüzde semtin kalan son kısımları hakkında paylaşımlar duygusal bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bazı yakın tarihli fotoğraf paylaşımlarıyla beraber mekanların rezidansa dönüştüğü ya da dönüşeceği üzerine

semtin uğradığı yıkım ele alınmıştır. Bu değişim hiçbir paylaşım ve yorumda olumlu karşılanmamaktadır. Bununla beraber, sanal topluluk katılımcılarının semt kültürü ile semtin yapıları arasında bağlantı kurdukları ve rezidans, blok ya da site gibi oluşumları semt kimliği ve kültürü taşıyamayacak oluşumlar olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu noktada sanal topluluk üzerindeki semtlilerin ortaya koyduğu tavır, mekânın değişiminden çok tahakküm yapılarının desteğiyle semt kimliğinin ve kültürünün yok edilmesine yöneliktir.

Kentsel dönüşüme uğrayan semt için 153 yorum ve paylaşımda bahsedilen mekân ve sokak bilgileri, semt sınırlarının belirlenmesinin yanında dijital ortamda kalıcı olması için de önemlidir. Bu doğrultuda sanal semt topluluğu üzerinde paylaşılan bilgiler ve görseller semt kimliğinin korunmasında önemli ve kalıcı bir içeriği oluşturmaktadır.

Unutulanlara Kaybolanlara Vurgu

Kentsel dönüşümün yoğun yaşanması unutulana vurguların da artmasına sebep olmaktadır. Topluluk üzerindeki etkileşimler içinde unutulana ve kaybolanlara vurgu doğrudan ya da dolaylı olarak aktarılmaktadır. Etkileşimlerin, aidiyetlik hisleriyle beraber bir hüznün paylaşım ağı oluşturduğu tespit edilmiştir. Örneğin bir paylaşımda, beraber çekilen bir fotoğrafın altına; “Seven sokaktaki kardeşlerimizin yıkılmadan önceki veda yemeği (semtimize veda ettik ama biz yine hep birlikteyiz)” paylaşımı dikkat çekmektedir. Bu paylaşım her ne kadar sanal topluluğun semt kimliği ve kültürü için bir mücadele alanı oluştursa da semtlilerin semtin yok olanlarına dair bir kabullenme içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim kullanılan “veda” kelimesi bu yok oluşa bir işaret olarak algılanabilir. Bununla beraber “efsane bitti”, “şimdi hiçbir şey yok” “her şey yok oldu” “hatıralar da kaldı” gibi söylemler mekanlarla ilişkili olarak dostluğun, semt kültürünün ve kimliğinin sona erdiğini ifade eden paylaşımlardır.

“Hem okulum hem evimi görüyorum herşey mazide kaldı”

“Sefa sineması vardı çocukluk yıllarımda hala burda oturuyoruz tabi eski hatıralardan taş yigininden başka hiç birşey kalmadı”

Bu paylaşımlar ayrıca bir kabullenıştır. Bir yorumda katılımcılardan biri dikilen yeni rezidansları “semtin mezar taşları” olarak ifade etmiştir. Bu paylaşımlar semtin belirgin bir tema halinde kaybolanlarına vurgu yapmaktan ziyade semtin kendisinin son bulunduğu yöneliktir. Bu noktada daha bireysel anılar üzerinden kaybolanlar ikinci planda kalmıştır.

Nitekim direkt olarak semtin yok oluşuna vurgu 259 paylaşım ve yorumda tespit edilmiştir. Yok olan semt için *Fikirtepe Halkı* sanal topluluğunun birleştirici ve etkileşimin sağladığı bir alan olarak önemi daha da ön plana çıkmaktadır. Nitekim sanal topluluğun olmadığı bir durumda Fikirtepelilerin kimliği ve kültürü yaşatma ve devam ettirme alanı daha sınırlı olacaktı.

Nostaljik Paylaşım

Yorum ve paylaşımların bir kısmı “hey gidi günler” ifadesiyle beraber paylaşılmıştır. Toplamda 108 paylaşımında cümle içinde “hey gidi günler” ifadesine yer verilmiştir.

“Hey gidi Murat Sineması kardeşimle ne çok gittik çekirdek çıtlattık”

“Selam benim kızım kardesimin dugnu olda oldu memekcik sokkatdaydik hey gidi gunler evlerimiz yıkildi dagildik hayirli cumalar”

Bu ifade kendi başına bir özlemin söylemi olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında “güzeldi” “geçti güzel yıllar” ifadeleri altında geçmişe vurgu yapan paylaşımlar tespit edilmiştir. Sanal topluluk içinde geçmişe dair bir sorun ya da eksiklik dile getirilmemiştir. Tüm paylaşımlar aktarımlar ve tepkilerle beraber geçmişin daha iyi ve daha mutlu olduğuna yöneliktir. Bu düşünce yapısı nostaljik hislerle doğrudan ilişkilidir.

"Vay be!!! Cumaları ve de Ramazan da tedavide akşamları giderdim ne güzel yıllardı O güzelim hatıralarda kalan yıllar."

“Fikir tepem her köşesi ayrı güzeldi hey gidi gül günler”

Semtin yok olması ya da erozyona uğraması nostaljik paylaşımların etkileşimlerde etkisini arttırmıştır. Var olan geçmiş ve yok olan günümüz arasındaki

ilişki kurulurken mekânın yok olması ile kimliğin var olması arasında bir ilişki kurulmaktadır. Sanal topluluk katılımcıları semt kimliğinin ve semte bağlılığın devam ettiği ifade etmekte ve bu bağlılığın mekânsal bağdan öte bir hisle yaşandığını vurgulamaktadır. Sadece bu kategori altında değil sanal topluluğun genelinde duygu yüklü etkileşimler oldukça fazladır. Bu noktada duygusal paylaşımlar içinde semtin bir zamanlar yaşadıkları sorunları aktarmak topluluk içinde dışlanmalara neden olabilir. Bu bağlamda bireyler topluluk içinde kimliği güçlendirmek üzere sürekli olumlu ve nostaljik bir yaklaşımla paylaşım yaptığını ortaya koymak yanlış olmayacaktır.

Nostaljik paylaşımlar öte yandan bir kabullenışı ifade etmektedir. Semtin artık günümüzde farklı olduğunu, eskisi gibi olmayacağını bir kabullenişin ifadesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yaklaşımla, kategori altında yorum ve paylaşım sayısının Fikirtepe Halkı için çok olmasının en önemli nedenlerinden biri de kentsel dönüşüme boyun eğmeyle paralel olarak nitelendirilebilir.

5.5.8 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi

Fikirtepe Halkı sanal semt topluluğunda aktif olan 4 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış ve elde edilen Facebook yorum ve paylaşımları doğrultusunda sorular yöneltmiştir. Katılımcıların hiçbiri günümüzde Fikirtepe’de ikamet etmemektedir. Gerek kentin geçirdiği dönüşüm gerek iş sebeplerinden ötürü yakın semtlere göç etmişlerdir.

İlk olarak semt kimliği ve aidiyetlikler bağlamında aidiyetlik-kimlik-sosyal medya ilişkisini ortaya koymak adına “Facebook üzerindeki bir sanal semt topluluğuna üyesiniz, bu durum semte bağlılığınız üzerinde nasıl bir etki yaratıyor?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların hemen hepsi “eskiden” “yaşadım” “geçmiş” gibi ifadelerle dolaylı olarak bu topluluk üzerinde olmalarının semt kimliğine bağlılıkları üzerinde etki yarattığını ifade etmişlerdir.

KF2 - Vallahi gönülden bağlıyım. 40 sene yaşadım. Yaklaşık 22 sene önce geldim buraya Sakarya'ya ama babam orada duruyor. Çünkü doğduğum doyduğum çocukluğumun, gençliğimin, orta yaşlılığın gençliği bir semt.

Katılımcılar, sanal semt topluluğu üzerinde olma nedenleri arasında “haberdar olmak” “kentsel dönüşüm sonucu dağılan insanlarla haberleşmek” gibi ifadeler kullanarak *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğunu Fikirtepeliler için iletişim ve etkileşim mekânı olarak değerlendirmektedirler. Nitekim katılımcıların hiçbiri güncel olarak Fikirtepe sınırları içinde yaşamamaktadır. Bu durum, *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğundaki iletişim ve etkileşimin semt kimliğinin korunmasındaki önemini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların semtlerine bağlılıkları oldukça yüksektir. Bu sebeple *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğuna katılım nedenlerini sorusuna semtin fiziki olarak erozyona uğraması cevabı hemen tüm katılımcılar tarafından ön planda tutulmuştur.

Katılımcılardan KF1, KF2 ve KF3, sanal semt topluluğu içindeki tartışmalara katılım sağladığını ve topluluk üzerinde yorum, paylaşım ya da beğenilerle aktif olduğunu ifade etmiştir. KF4 ise hali hazırda Fikirtepe’de olmamasından dolayı ve yaşının küçük olmasından ötürü paylaşım ve tartışmalara katılma hakkını kendinden görmediğini ve bu sebeple sadece takip ettiğini dile getirmiştir.

KF4 - Ya çok fazla sunmuyorum açıkçası. Şöyle, bu şundan kaynaklanıyor; açıkçası üniversite için Fikirtepe’den ayrıldım, iş hayatına girdikten sonra Fikirtepe ile çok bir bağlantım kalmadı. Yani evim yine Fikirtepedeydi ama orada paylaşım yapan insanların, Fikirtepe’de yaşayan fikirtepe’de daha çok hisseden insanlar olduğunu hissettim. İnsanlar paylaşım yaparken ben annemi paylaşım yaparsam acaba o grupta ne kadar tepki alırım gibi bi şey hissettim.

Bu durum, dolaylı olarak Goffman’ın (1978) benliğin sunumu ve Mead’in (2019) sosyal benlik kavramlarıyla bağlantılı olarak ifade etmek mümkündür. Nitekim KF4, Fikirtepelili kimliğini fiziksel birliktelikten yoksunluktan dolayı tam olarak yaşayamamaktadır. Farklı bir ifadeyle, fiziki ortama bağlılık ile sanal semt topluluğuna katılım hakkı arasında bir paralellik göze çarpmaktadır. Bu durum fiziksel

mekânın belirleyiciliğine de bir gönderme niteliği taşımaktadır ve katılımcı yaftalanma korkusuyla benliğini sunamamaktadır. Bununla bağlantılı olarak katılımcının sanal semt topluluğu aracılığıyla sosyal benliğini ve Fikirtepe kimliğini yeniden inşa etme çabası içinde olduğu ifade edilebilir. Bu topluluğunun aidiyet ya da kimlikler üzerinde güçlendirici bir etki unsuru ortaya koyduğu tartışılabilir.

Katılımcıların sanal semt topluluğuna katılım motivasyonların özellikle kentsel dönüşüm büyük rol oynamaktadır. Kentsel dönüşümle fiziksel ortamını kaybetmiş semt, dijital olanaklarla yeni bir semt topluluğu oluşturmuştur. Katılımcılardan elde edilen cevaplara göre semtin yeni merkez mekânı dijital olanaklar sayesinde *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğudur.

KF4 - Yani sonuçta fikirtepe dağıldı, kayboldu ve oradaki insanların ne yaptığını ne ettiğini bir şekilde oradan görüyorsunuz. Yani çocukluk hatıralarınız 8 yaşında 7 yaşındayken 9 yaşındayken sizin hayatınızda az çok yer edinen insanların ne yaptığını bir şekilde buradan görebiliyoruz.

Bir alt kültür ortamı sunan semtler bireylerin bir araya gelmesiyle üst kültür ya da hegemonik oluşumlara karşı mücadele unsuru haline gelebilirler. Fatih'teki Sulukule direnişi buna güzel bir örnektir (Uysal, 2012). Çalışmanın Kültürel Çalışmalar bölümünde değinilen ve ilk dönem Kültürel Çalışmacıların önemli çıkış noktası olan kültürün bir mücadele unsuru olması, sanal semt toplulukları üzerinden de tartışmaya değerdir. Bu yaklaşımla, katılımcılara “sanal topluluklar sayesinde kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan 3'ü *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğunun kurumlara karşı bir etki ya da katkı unsuru olduğunu doğrudan ya da dolaylı ifade etmiştir. Ancak hiçbir katılımcı direkt olarak bir etkinin varlığını ifade edememiştir. Bu etki potansiyeli daha çok sanal semt topluluklarının geneli için değerlendirilmiştir. Öte yandan, kentsel dönüşüm eleştirileri, sitelerin ve rezidansların yapılması, verilen sözlerin tutulmaması üzerinde eleştiriler dikkati çekmektedir. Ancak hiçbir katılımcı buradaki tartışmaların ne derece etkili olduğu konusunda bir fikre sahip değildir. Bu konuda ifadeler hiçbir netlik içermemektedir. Ancak bir mücadele arayışının da olduğu anlaşılmaktadır.

KF1 - Valla elimizden geldiği kadar bu işin içinde yer alıyorum. Mesela şu an fikirtepe nin en büyük problemlerinden birisi kentsel dönüşümler.

KF2 - İktidar çok fazla önemsemiyor. Yazılanları okuyan, okunanları falan ne kadar göz önüne alıyor, onu bilemiyorum ama futbol kulüplerine katkı olsun işte semtteki bazı şeylerin değişimine katkı olsun belirli bir oranda katkısı var tabii.

KF3 - Yani isterlerse olur, çünkü daha önce oluştukları var futbol kulüplerinde. Mesela fikirtepenin futbol kulübünde fikirtepe halkı çok büyük destekler vermiştir zamanında.

Bunların dışında, KF4 hiçbir şekilde sanal semt topluluğunun kurum ya da kuruluşlara karşı bir etkisi olduğunu düşünmediğini dile getirmiştir. Aşağıda örnek cümle ise kentsel dönüşüme atıfla, doğrudan kentsel dönüşüm konusunda hem kurumlara hem de semt sakinlerine karşı eleştiri içeren bir cevaptır.

KF4 - Zannetmiyorum ve etkisi de olduğunu düşünmüyorum. Açıkçası olsaydı, şu zamana kadar çoktan olurdu. Fikirtepe'de bir şeyler değiştirdi diye düşünüyorum.

Mücadele ortamının olduğu ancak yeteri kadar mücadelenin yapılmadığı yönünde bir temel görüş ön plana çıkmaktadır. Bu noktada sanal semt topluluğu üzerinde zaman zaman dikkati çeken yorumlar bireysel denemelerden öteye gidememekte olduğu anlaşılmaktadır.

Kimlik, aidiyetlik ve benlik sunumlarının dijital iletişim ve etkileşim ortamında tespiti kadar kültürün sanal semt topluluklarındaki aktarımı da çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. “Katılımcılara, sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. KF1, KF3 ve KF4 Fikirtepe geleneklerine ya da alışkanlıklarına dair sanal semt topluluğu üzerinden hiçbir şey öğrenmediğini ifade etmiştir. Ancak bunu ifade ederken “yaşadım”, “doğdum”, “zaten ordaydım” gibi ifadeler kullanarak bunu nedeni olarak Fikirtepe’ye olan aidiyet vurgulanmıştır. Bu cevaplar yorum ve paylaşımlarda ifade edilen “Fikirtepeliyiz”, “Fikirtepeliyim” gibi ifadelerle paralellik göstermektedir. Bunun yanında, uzakta ya da yakında olmanın hiçbir şey

değiştirmediğini ve Fikirtepe kültürünü halen yaşamaya devam ettiklerini ifade eden açıklamalar dikkat çekmektedir.

KF3 - Uzak veya yakın. O yüzden kültürlerimiz falan hepsi aynı olduğu için ekstra bir şey yaşamadık.

Öte yandan sadece bir katılımcı yeni bir şeyler öğrendiğini ifade etmiştir ve bunu da örneklendirmiştir.

KF2 - Tabii, tabii tabii tabii bazı şeyleri edindim. Aklıma geliyor mesela. Benim doğduğum yaşadığım 3 katlı ev şu anda Murat sinemasının olduğu yerde çok büyük bir blok. Yaşanılanları oradaki bir arkadaşımın paylaşmış olduğu fotoğraf çok şey öğretiyor bana.

Katılımcıların hemen hepsi sanal semt topluluğu üzerinden gelenek ve alışkanlıkların paylaşıldığını ifade etmişlerdir. Buradaki fark 3 katılımcının hepsini biliyor olduğunu iddia etmesidir. Bu iddialar Fikirtepe'yi oldukça yoğun bir benimseme içinde olduklarının da bir göstergesidir. Yukarıdaki “yeni bir gelenek öğrenmedim” ifadeleri sanal semt topluluğu üzerinde paylaşılmadığı anlamına gelmemektedir.

Sanal semt topluluğundan elde edilen yorumlara göre, cenaze duyuruları en çok etkileşim ve paylaşım ağını oluşturan içerikleri oluşturmaktadır. Bu durumla ilgili katılımcılara, “fiziksel yaşamda tanıdıklarınıza ait düğün, doğum, cenaze gibi olaylar hakkında sanal semt topluluğu üzerinden haberdar olduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. 4 Katılımcı da cenaze paylaşımlarının yoğunluğuna dikkat çekmiştir.

KF2 - Tabii tabii tabii tabii onu söylemiştim zaten arada kaynadı galiba işte bir dostumun, bir arkadaşımın, bir akrabamın vefatını görüyorum. Duyuyorum. Çünkü biz orada çok geniş bir akraba ve aileydik.

KF3 - Tabii tabii görüyoruz. Evet, cenaze haberlerini düğün haberlerini hani paylaştıkları kadarını görebiliyoruz.

Hem elde edilen Facebook paylaşım ve yorumları hem de katılımcı cevapları çok net bir şekilde cenaze paylaşım ve yorumlarının sayfadaki iletişim ve etkileşimin temel dinamiklerinden birini oluşturduğunu ortaya konmaktadır.

Gerek elde edilen Facebook paylaşım ve yorumlarında gerekse katılımcıların açıklamalarında fotoğraflara atıf oldukça fazladır. Birer belge niteliği taşıyan fotoğrafların anıların ya da yakın tarihin kalıcılığı üzerindeki etkisi bu çalışma içinde birçok kez ortaya konulmuştur. Katılımcılara, “sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevapların tümünde bu topluluk üzerinde paylaşılan tüm görsellerin ve anlatılan anıların semt kimliğine, kültürüne ve belleğine etkisi net bir şekilde vurgulanmıştır. “Esnaf”, “eski dükkân” “giyim kuşam” “eski insanlar” “komşuluk ilişkileri” gibi ifadeler üzerinden fotoğrafların ve anıların paylaşılmasının önemli roller üstlendiği ifade edilmiştir. Bununla beraber KF1, görsellerin kalıcılığı konusunda tereddütlerini ifade etmiş ve kurumlarla iş birliği yapılarak burada paylaşılan tüm fotoğrafların ve arşiv görüntülerin düzenli olarak saklanması gerektiğini dile getirmiştir. Bu cevap semt kültürünü koruma istediğinin bir göstergesidir. Nitekim yaşanan fiziksel kayıp fotoğrafları katılımcılar için daha anlamlı hale getirmektedir.

KF1 - Böyle bir şeyin tamamen kayıt altına alınması lazım. Bütün resimler, özel resimler, genel resimler ve benzeri şeyler hiç olmazsa insanların altlarına tabii adları, soyadları, memleketleri ve benzeri bilgiler yazarak, ondan sonra nerelerde nasıl yapıldığını yazarak onlara da aslında bir iş oluşturulmalı. Bir müze gibi benzeri bir şey oluşturma veya fotoğraf galerisi oluşturmali. Bununla alakalı çok gerekirse belediyelere müracaat edilerek bir yer tahsis ettirilebilir. Bu konuyla alakalı şu anki belediye bu konulara çok şey sıcak yaklaşıyor. Bildiğim kadarıyla, gerçi bugüne kadar her zaman bütün partiler insanlara yardımcı olmuştur. Bundan alakalı güzel bir galeri veya benzeri bir şey yapmakta fayda var ya da hiçbir şey yapılmasa bile bir komisyon tarafından bir görsel şey, bir internet ağı üzerinden veya benzeri bir şeyden yapılarak bir yapı kurulabilir.

Tüm katılımcılar fotoğraflar ve anılar etrafındaki etkileşimlerin sadece kültür ve belleğe değil semt kimliğinin korunmasına da etki unsuru olduğunu dile getirmişler.

Katılımcılar milli ve dini bayramlara dair kutlama ve anmaların topluluk üzerinde oldukça fazla denk geldiklerini dile getirmişlerdir. Bir katılımcı, bunun heyecan verici olduğunu dile getirmiştir.

KF3 - Ben kendim paylaşmıyorum. O paylaşımları görüyorum. Yani çok da hoş oluyor. Böyle içimizde bir kıpırtı oluşuyor.

Ancak katılımcıların 2'si bu konuda paylaşım yaptığını ifade ederken diğer 2'si sadece gördüğünü ve hoşuna gittiğini ifade etmektedir. Bu noktada dini ve milli üst kimliklerle topluluğun barışık olduğu ifade edilebilir.

Sanal semt topluluğu insanların uzakta kalan kişilerden haberdar olduğu ve etkileşime girdiği bir ortam sunmaktadır. Elde edilen yorum ve paylaşımlardan ya da katılımcılardan da bu yönde cevaplar alınmıştır. Kişiler arkadaşlarıyla ya da eski dostlarıyla iletişimi devam ettirmeye çalışmaktadır.

KF3 - Arkadaşlarımı görmek diyebilirsiniz. Hani semtimizi yaşamak diyebilirsiniz. Semt ruhunu yaşatmak için giriyorum.

KF4 – Bir şekilde görmemi, tanıdıklarımla irtibatta bulunmamı ya da onların ne yaptıklarını görmemi, onlar hakkında bilgi almamı sağlıyor.

Bunun ötesinde belleğin aktarımı konusunda etkiyi ortaya koymak adına katılımcılara, “sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi semtin yakın geçmişine dair çeşitli bilgiler elde ettiğini ifade etmiştir. Ancak sadece 1 katılımcı direkt olarak “evet” cevabını vermiş ancak örnek istendiğinde hatırlayamadığını dile getirmiştir. Diğer katılımcılar ise dolaylı olarak tarihten bazı olayları anlatmışlar ancak bunun kendileri tarafından daha önceden bilinip bilinmediği konusunda net bir cevap verememişlerdir. Semte mal olmuş olay ve kişilerin aktarımı topluluk içinde ikinci planda kalmıştır. Ancak bu bir bellek aktarımı olmadığı anlamına gelmemektedir.

Katılımcılara, “bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz?” ya da mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?

sorusu yöneltilerek semte dair aktarımların kültürel bellekle ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan 3'ü semtin değişen mekanlarına dair paylaşımlarda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle kentsel dönüşümden önceki halinin oldukça fazla paylaşıldığı dikkat çekmektedir. Bu tespit yorum ve paylaşımlarda da ortaya çıkmaktadır.

KF3 - Şöyle yıkım, yıkımdan önceki hâline şahit olmuştum, paylaşım yapmıştı. Bir komşumuz Kemalettin Caddesi, Ufuk sokaktaydı. Mesela oranın halini görmüştüm, e tabii ben dışarıda olduğum için 2 senedir gidip kendim göremedim.

KF4 - Tabi yani %50 %60 kayıplar üzerine paylaşıyorum. %30 insanların Fikirtepe nin yıkılmadan önceki hatıraları üzerine veya eski çekildikleri fotoğraflar üzerine paylaşıyorum.

KF1 - Şimdiki adıyla Marmara üniversitesi'nin olduğu yerlerdeki alanları hatırlarım. Oralarda ne ağaçları vardı, neler vardı onları hatırlarım mesela. Ondan sonra bunların birçoğu bilgim dahilinde. Yani biraz da ben bu şeylere meraklıyım. Bütün olayları hemen hemen hatırlarım.

1 katılımcı ise kendi arşivini kaybettiğinden ötürü paylaşım yapamadığını ancak topluluk üzerinde paylaşımlara denk geldiğini dile getirmiştir.

KF2 - Paylaşımlar yapamıyorum çünkü çok üzüldüğüm bir şey geçmişten fotoğraflarımı kaybettim. Çok fazla biriktirmiştım. Arkadaşlarımın paylaşımlarını görüyorum. Orada bulunduğum sokak Abdi Bey Caddesi'nde Murat sinemasından zirveye çıkan, işte gezdiğim yerler, her gün yaşadığım yerler, sokaklar, caddeler ismen birçoğunu bilirim. O paylaşımları gördükçe anılarım tazeleniyor ve çok mutlu oluyorum.

Katılımcıların görüşmeler esnasında fotoğraflara özel önem atfettiği ve bunu cevapların büyük kısmında dile getirdiği ortaya konmuştur. Bu noktada görsel paylaşımların kültür ve belleğin aktarımında bu tür oluşumlarda özel önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Direkt olarak ifade edilmese de kültür ve bellek aktarımı ifadeleri geçtiğinde katılımcıların aklına ilk “fotoğraf” gelmektedir.

Fikirtepe kentsel dönüşüm nedeniyle birçok fiziksel alanını kaybetmiş ve sanal semt topluluğu üzerinde varlığını korumanın ve yaşatmanın bir yolunu aramaktadır. Öte yandan, geçmişe yönelik paylaşımlar topluluk içinde Fikirtepe semtinin uğradığı kaybın hüznünü de ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, katılımcılar geçmişe dair paylaşımları gördüklerinde duygusallaşmakta ve nostaljik bir hisle giden semt kültürünü özlediklerini ifade etmektedirler. Bu durum temelde Fikirtepe’yi kaybetmiş olmanın da açıklamasıdır. Bunun yanında, anıların ve fotoğrafların yaşattığı duygular sorulduğunda katılımcıların seslerinin kısıldığı ve daha düşünceli cevap verdikleri tespit edilmiştir. “Hey gidi günler” şeklinde ifadelerin yer aldığı paylaşım ve yorumlara benzer şekilde tepkilerin varlığı ortaya konmuştur. Ortaya çıkan hüznün yok olmaya devam eden semt kimliği ve kültürüne yönelik bir duyguya işaret etmektedir. Farklı bir ifadeyle, kaybın bir kabullenışı niteliği taşımaktadır.

KF2 - Onları gördükçe bazen gözlerim doluyor, bazen mutluluk içinde gülüyorum seviniyorum büyük şeyler yaşıyorum.

KF3 - Hani burda bir nebze yaşıyoruz ama tabii bir de sokakta kültür yaşamak var. Çok farklı şeyler. Hani özlüyoruz, hani esnafını özlüyoruz, insanlarını özlüyoruz, oradaki bağı özlüyoruz yani çok şey var.

KF4 - Yani fiziksel olarak bir şey kaldı. Bir tek bu sayfa var. Yani o sayfadan kim ne yapmış ne etmiş görüyoruz.

KF1 - Çocukluğumuz tabii büyüdü, kocaman olduk. Çünkü biz o günleri güzel yaşadık size çok basit bir şey söyleyeyim. Bizler çevremizde bir düğün veya nişan veya benzeri bir şey olduğu zaman evlerden sandalye toplayan insanlar, altına adımızı yazarak ondan sonra kap toplayan bardak toplayan insanlar. Herkes kadınlar bütün kendi eşyalarının hepsini tanırdı.

Bunlarla beraber katılımcılar; “komşuluk”, “arkadaşlık”, “dostluk” ve “esnaf” gibi ifadeler üzerinden semt kültürünün bitişini aktarmışlardır. Ancak yorum ve paylaşımlarda çokça geçen “kapitalizm”, “rant”, “beton”, “rezidans” gibi ifadeler görüşmelerde değinilmemiştir. Bu durum katılımcıların röportaj esnasında saygılı davranma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim kentsel dönüşüm katılımcıların

temel konularının başında gelmeye devam etmektedir ancak yorumlar ile görüşmelerdeki söylemler farklılaşmaktadır.

Tüm bunların bağlamında semtin artık bir sanal semte dönüşmeye yüz tuttuğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Gerek kimlik gerekse kültür ve bellek sanal semt topluluğunun imkanları ölçütünde devam edecek ve sonraki nesillere aktarılabilir. Bu topluluğun ötesinde bir topluluk alanı Fikirtepe için söz konusu değildir.

5.5.9 Fikirtepe Halkı Sanal Semt Topluluğu Örneklemini Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi

Fikirtepe örneklemde içinde kentsel dönüşümü en çok yaşayan semtlerden birisidir. Yukarıda ele alınan söylem analizlerinde de bunu görmek mümkündür. Hemen hemen her paylaşım kategorisi altında ve katılımcı cevaplarında semtin kaybolan ya da yok olan değerlerine karşı bir söylem dikkat çekmektedir. Bununla beraber, kaybolan semt kimliği ve kültürü vurgusu oldukça fazla dile getirilmektedir. *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu üyeleri semte ve semtilere olan bağlılıklarını korumanın yollarını aramakta ve *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğunu bu minvalde kullanmaktadır.

Değişen semt, komşuluk ilişkileri ve unutulmaya yüz tutmuş yakın geçmiş sürekli olarak paylaşılmaktadır. Farklı bir ifadeyle, *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu adeta bir alt kültürün varoluş çabasının merkezi konumunu oluşturmaktadır. Kaybolan dostluk ve arkadaşlık bağlarından sokakların eski ve sevilen hallerine kadar hepsi *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu üzerinden yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, sanal topluluğun semt kimliğinin, kültürünün ve kültürel belleğin aktarılmasında oldukça hayati bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Bireylerin kendi benlik sunumlarının bir araya gelmesiyle oluşan bu topluluk, bir alt kimliğin ve kültürün direnç alanı olarak tanımlanabilir. Öte yandan bu direnç alanı bir yok oluşun kabullenilişi olarak da ifade edilebilir. Nitekim paylaşımlarda kullanılan geçmiş zaman ve kaybolanlara vurgu sanal topluluk katılımcılarının artık fiziksel olarak Fikirtepe semtinin olmadığını açıktan olmasa da kabul ettiğinin bir göstergesidir. Bu bağlamda,

semt kimliğinin ve kültürünün aktarılması ve semtliler arasındaki etkileşimlerin devam etmesi için semtliler sanal semt topluluğuna “göç” etmişlerdir. Bu göç fiziki topluluktan sanal topluluğu bir “sanal göç” şeklinde yorumlanabilir.

Fikirtepe Halkı sanal semt topluluğu üzerinde iletişim ve etkileşim; kentsel dönüşüm, yakın tarihten fotoğrafların paylaşılması, uzaklaşan semtlilerin semtle iletişimi sürdürmesi, cenaze törenleri, dini ve milli bayramlarla ilgili paylaşımlar, geçmişe yönelik arkadaşlıkların aktarılması, geçmişteki komşuluk ilişkilerinin yeniden yaşatılmak istenmesi ve mesafelere rağmen etkileşim halinde kalmak isteyen insanların diyalogları etrafında ortaya çıkmaktadır. Kimliğin yaşaması için yeni ancak sanal bir zemin ortaya çıkmakta ve sanal semt topluluğu aracılığıyla semt kimliği yaşamaya devam etmektedir. Bu durum semt kültürünün devamlılığına ve semt belleğinin yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Ortaya çıkan sanal ortam sayesinde fiziksel ortamda mümkün olmayan aktarımlar gerçekleştirilmektedir. Bununla beraber sanal ortamda ortaya çıkan etkileşim yeniden fiziki mekânda buluşmalara sebep olabilmektedir. Sanal semt topluluğu üzerinde aktarılan sosyal benlikler sayesinde topluluk içinde kültür ve bellek aktarılmaya devam etmektedir. Fiziksel ortamın ortadan kalkmasına bağlı olarak semtlilerin yakın geçmişe dair tüm anı ve fotoğrafları paylaşmakta olduğu ve sanal semt topluluğunu yeni merkez olarak algıladığı tespit edilmiştir.

Bu topluluk yaşadığı yoğun kentsel dönüşüm üzerine oldukça yoğun bir eleştiri getirmektedir. Ancak eleştiriler ve iletilen sorunların kurum ya da ilgilileri etkileme kapasitenin sınırlı olduğu görülmektedir. Eleştiriler bireysel olarak, tekil çabaların ürünü olarak dikkat çekmektedir. Gerek katılımcıların cevaplarından gerekse sanal semt topluluğu üzerindeki yorum ve paylaşımlardan bunu anlamak mümkün olmuştur. Katılımcıların hepsinin kentsel dönüşümle ilgili problemleri olmasına ve sanal semt topluluğu üzerinde paylaşımlar yapmasına rağmen bir sonuç elde edilememiştir. Öte yandan, sanal semt topluluklarının fiziksel ortamlardaki eylemleri ya da kurumlara katkıları konusunda önemli potansiyeller de içerdiği ortadadır. Alt kültür unsurlarına sahip Fikirtepe semti, kentsel dönüşüm üzerinden sermaye sahiplerine ve kısmen kendi semtlilerine tepki göstermektedir. Bununla beraber topluluk üzerinde örgütlenme ya

da bir organizasyon düzenleme konusunda bir girişim göze çarpmamaktır. Tepkiler bireysel yorumlar ve paylaşımlar şeklinde yer almaktadır.

Topluluk üzerinde yapılan aktarımların ve etkileşimin yeni etkileşim fırsatları meydana getirdiği görülmektedir. Nitekim fiziksel olarak kaybolan semt unsurlarına rağmen sanal topluluk üzerinde yürütülen etkileşim, yeniden fiziksel etkileşimlerin önünü açmıştır. Ancak bu etkileşimler mekânın fiziksel olarak ortadan kalkmasından ötürü yeni bir topluluk oluşturma potansiyeli taşımamaktadır. Fikirtepeliler için topluluk oluşturma ile kimliğin ve kültürün yaşatılması için tek ortam sanal semt topluluğu gözükmemektedir. Ancak yeni üyeler alma potansiyelinin azlığı neticesinde ilerleyen yıllarda sanal topluluk üzerinde de çözümler yaşanma potansiyeli vardır.

Fikirtepe Halkı sanal semt topluluğu özünde duygusal manada bir dayanışma topluluğudur. Bununla beraber kültür ve belleğin devamlılığına katkı sunduğu göz önünde bulundurulabilir. Bu bakımdan bu topluluk bir kültür ve bellek topluluğu olarak da tanımlanabilir.

5.5.10 Erenköy’de Büyüme Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi

Sanal semt topluluğu üzerinde 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında 5123 yorum tespit edilmiştir. Elde edilen bazı yorumlar diğer örneklerde olduğu gibi birden fazla kategori içinde değerlendirilmiştir.

Sanal Topluluk	Erenköy’de Büyümek
Kuruluş Yılı	9 Ekim 2007
Örneklem Alınan Zaman Aralığı	30 Mayıs - 30 Aralık 2022
Üye / Takipçi Sayısı	15.192
Paylaşım Sayısı	540
Yorum Sayısı	4.583

Tablo 8 - Erenköy'de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Künyesi

Sanal semt topluluğu üzerinde etkileşimlerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bu durum topluluğun bir aradalığını tespit etmek adına oldukça verimli bir analiz şansı sağlamaktadır. Nitekim etkileşimin güçlü olması semt kimliğinin ve kültürünün taşınmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Kadıköy’ün bir semti olan Fikirtepe’nin ardından Erenköy’ü incelemek hem ilçeler içindeki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyması hem de birbirlerine yakın semtlerin nasıl farklı topluluk oluşumları yaratabileceğini göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

Aidiyet

Aidiyet bildiren paylaşım ve yorumlar birinci tekil şahıs etrafında şekillenmektedir. Özellikle “Erenköy’üm”, “çocukluğum”, “gençliğim”, “oturdum”, “yaşadım”, “geçti” gibi cümle yapıları üzerinden aidiyet bildirimleri tespit edilmiştir.

“Ah canım erenköyüm sen ne güzeldin ah,ki ne ah ethemefendi sokağın leylaklar güller kokardı çocukluğum gençliğim „ah eski canım erenköyüm”

“Çocukluğum gençliğim ertan bakkal sana yağ gaz yağı kuyruğu anılarım dün gibi”

Aidiyet bildirimlerinde tekil olarak kişilerin aktarımları ve kendi anıları dikkat çekmektedir. *Fikirtepe Halkı* örnekleminde olduğu gibi “biz” olgusu sınırlı olarak yorumlara yansımaktadır. Öte yandan aidiyet bildirimleri içerisinde Kadıköy’ün bir semti olmasına rağmen Erenköylülerin Kadıköy kimliğini de kabul ettikleri görülmektedir. Fikirtepe Halkı sanal topluluğunda ise Kadıköy ile bir bağa dahil paylaşım tespit edilememiştir. Nitekim aidiyet bildiren yorum ve paylaşımlarda Moda, Göztepe, Sahil, Bostancı, Caddebostan, Kadıköy üzerinden anı aktarımları söz konusudur. Bu yaklaşım sanal topluluktaki bireylerin bir üst kimlik olarak değerlendirilebilecek Kadıköy kimliğiyle de kendini bağdaştırdığını ve Erenköy Kimliğiyle bağlantılı gördüğünü göstermektedir.

Aidiyetlik bildirimlerinde Erenköylü olmanın bir “ayrıcalık” olduğuna yönelik yaklaşımlar tespit edilmiştir. Bireyler Erenköylü kimliklerini vurgulamak ve daha net belirtmek üzere Erenköy sevgilerini aktarma yoluna başvurmuşlardır.

Yorum ve paylaşım ile etkileşime girenlerin bir kısmının halen Erenköy’de ikamet ettiği anlaşılmına rağmen “yaşadım” ve “oturdum” fiilleri ile biten cümlelerde bazı Erenköylülerin artık semtte ikamet etmediği ortaya konulmuştur.

“Ali Özenc elbette 36 sene erenköy’de yaşadım şu anda İzmir’de olsam bile unutmam mümkün değil”

Bu bağlamda *Erenköy’de Büyümek* sanal topluluğu semtin fiziksel mekanını aşan bir birlikteliği ortaya koyan bir etkileşim mekânı görevi üstlenmektedir.

Kişilerin Erenköylü olduklarını ispat ederken yıl verdikleri tespit edilmiştir. Yılların aktarımı Erenköy kimliğine ve kültürüne ne kadar bağlı olduklarının bir “nişanı” gibi ifade edilmektedir. Doğrudan söylenmese de uzun yıllar Erenköy’de bulunmak ile Erenköy kimliğinin gücü arasında katılımcıların bir bağ kurulduğu tespit edilmiştir.

Sosyal İlişkiler ve Etkileşim

Etkileşimlerin ortaya çıkmasında en önemli unsurlardan biri sanal topluluk üyelerinin semt aidiyetlik sunumları üzerinden aktarımlarıdır. Özellikle günümüzde ya da bir

dönem semtte yaşayanların kendi anılarını aktarmaları ve bu anılar üzerinden etkileşime girerek diğer katılımcıların anılarını paylaşması hem semt kimliğini güçlendirirken hem de semt kültürünün ve belleğinin aktarılmasına neden olmaktadır. Özellikle tarihi fotoğraflar üzerinden yaşadıkları yerlere ve yaşanan değişimlere vurgu yapan sanal topluluk üyeleri hem kolektif bir şekilde semtin değişimini ortaya koyarken hem de kültürel belleğin aktarılmasına katkı sunmaktadırlar.

Etkileşimlerde özellikle köşkler, faytonlar, sinema salonları, sokaklar, arabalar bahsedilmektedir. Özellikle arabaların tarihi fotoğrafların yıllarının ortaya koymada kullanıldığı tespit edilmiştir.

“90 lar olamaz o dönemde taksiler sahin doğan brodney gibi araçlardan oluşurdu”

Etkileşimlerde dikkati çeken bir diğer nokta ise sanal topluluk katılımcıların kökenleri üzerinden yapmış oldukları tartışmalardır. Kaç kuşak İstanbullu olduğundan nereden göçüldüğüne kadar tartışmalar ortaya konmuş, Erenköy’ün bir zamanlar ki nüfus yapısı üzerinden etkileşimler ortaya çıkmıştır. Sosyal ilişkiler ve paylaşımlar etrafında şekillenen etkileşimler, semtin yakın tarihi üzerine önemli çıkarımların yapılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda sosyal ilişkiler sadece semt kimliğinin güçlenmesine ve devamlılığına değil kültürel belleğin devamlılığına da hizmet etmektedir. Bu noktada sanal topluluk adeta bir kimlik ve kültür aktarım topluluğu olarak ifade edilebilir. Amaç yakın tarihte kalmış unsurları günümüze aktarmaktır.

Etkileşimlerin bir bölümü mekanlarla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Kişilerin Erenköylü olduklarına dair paylaşımlarının akabinde bir zamanlar Erenköy’de yaşadıklarına vurgu yaptıkları (benlik sunumu), sonrasında ise farklı yerlerde yaşadıklarını aktarmışlardır. Bu aktarımlar peş peşe Erenköy’ün eski Erenköy olarak kalmadığına gönderme yapan paylaşımların eşliğinde “çocukluğum” ve “gençliğim” sözlük yapıları etrafında şekillenmiştir.

“Eski erenköy’den eser kalmamış çocukluğumun geçtiği erenköy’de artık maalesef ki betonlaşma hüküm sürüyor çocukluğumun o güzel Eren köyü

maalesef ki betonlaşmanın hüküm sürdüğü bir belde olmuş çocukluğumdaki erenköy'den eser kalmamış”

Bu durum bir zaman yaşayanlarla günümüzde yaşayanlar arasında *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğunun bir köprü görevi gördüğüne işaret etmektedir. Öte yandan semte yeni yerleşmiş insanlara dair paylaşımlar tespit edilememiş, günümüzde yaşayan insanlar da geçmişten kalan insanlar olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal ilişkiler ve etkileşimler bu sayfanın temel dinamiğini oluşturmaktadır. Gerek semt kimliği ve kültürü gerekse bellek aktarımlarında sosyal ilişkilerin önem arz ettiği saptanmıştır. Ancak çoğunluk olarak paylaşımlar ve yorumlar gündelik ilişkilerden değil geçmişten temellenmektedir.

Güvenlik

Bu kategori altında analiz edilebilecek bir yorum kodlanamamıştır. Bununla beraber güvenlik meselesinin sanal topluluktaki semtlilerin gündeminde olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Makro Alanda Kültürlere, Kurumlara Etki ve Katkı

Erenköy’de Büyümek sanal semt topluluğu üzerinde semtin yaşadığı mekânsal değişimlere oldukça fazla eleştiri yer almaktadır. Özellikle “beton”, “bina” “apartman” gibi kelimeler üzerinden semtin tarihsel süreç içinde tahakküm yapıları tarafından betonlaştırıldığı ve ağaçsızlaştırıldığı ifade edilmiştir.

“Ağaçları kesip Yerlerine Betonları diktiler”

“Gurur duysunlar güzel İstanbulumuzu bu hale getirdiker beton taş yığını”

Bununla beraber sanal topluluk üyelerinin ifadesiyle, “Eski Erenköy çocukluk anılarımızda kaldı” söylemi yoğunluk kazanmaktadır. Ayrıca “ağaç dikmek” fiilinden yola çıkarak “beton dikmek” söylemi tahakküm yapılarına yöneltilen eleştiriye yansıtan bir fiil olarak ön plana çıktığı görülmüştür. “Beton dikmek” kullanımı ağaç dikmeye gönderme olarak kısa zamanda yapılabilecek ve kısa zamanda sonuç verecek bir duruma da işaret etmektedir.

“Ağaçları kesip Yerlerine Betonları diktiler”

İstanbul’u bu hale getirenlerin İstanbullu olamayacağı üzerinden üstü kapalı bir iktidar eleştirisi sanal topluluk üzerinden tespit edilmiştir. Bununla beraber semti yöneten makro kurumların semti bilmediğine ve bu durumdan ötürü rant alanı yarattığına yönelik vurgular dikkat çekmektedir. Semtlilerin kendi alanlarını kendilerinin yönetmediğine yönelik üstü kapalı söylemler tespit edilmiştir. Bununla beraber bu değişimin bir anda yaşanmadığı üzerine de ifadeler dikkat çekmiştir. Bu bağlamda 1958 yılında kandırılan tramvay hattı üzerinden dahi yöneticilerin ya da kurumların eleştirildiği tespit edilmiştir.

“1934’te döşenen bu hattın 1958’de sökülmesi büyük hataydı. Tramvayları boşuna harcadılar.”

Yukarıda paylaşılanların ötesinde semtin korunmasına ya da ileride yapılması gerekenlere yönelik topluluk üyelerinin paylaşımları dikkati çekmemektedir. Bu noktada bir mücadeleden çok semtin artık değiştiği ve kültürünün yok olmaya yüz tuttuğu yönünde bir anlayış sanal topluluk üzerine hâkim olmuştur. Ancak bu durum semtlilerin bu oluşum üzerinden güncel meseleleri tartışmadığı anlamına gelmemektedir.

Sanal topluluk üzerinde semte kurulan pazar üzerinden büyük tartışmaların yaşandığı tespit edilmiştir. Özellikle semt pazarının semt hayatını zora soktuğu ve semti gürültülü ve yaşanmaz hale getirdiği üzerine ortak görüşler etkileşimler içinde paylaşılmıştır. Etkileşimler sonucu semtlilerin ortak bir zeminde bulunduğu ve ortak olarak üst kurumlara başvuru yapmak üzere tartıştıkları tespit edilmiştir. Sanal semt topluluğunun bu doğrultuda birleştirici ve bir araya getirici bir ortam olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır ancak ne kadar yol alındığını ya da etki yarattığını tespit etmek zordur. Fakat zaman içerisinde pazarın kalmasını isteyenlerin etkileşimlerden koptuğu görülmüştür. Bu durum semt içinde herkesin aynı düşünmemesine bağlı olarak demokratik bir tartışma zemininin olduğuna işaret etmekle beraber aykırı düşünenlerin zaman içinde dışlanmamak üzere kendilerini geri çektiğini de göstermektedir. Zaman içerisinde pazarı istemeyenlerin etkileşimleri daha baskın hale gelmektedir. Fakat güncel olarak (10 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla) pazarın halen hizmet

verdiği görülmektedir. Bu noktada sanal semt topluluğunun kurumu etkileme kapasitesinin sınırlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan ortaya koyulan mücadele ve tartışma ortamı açısından sanal semt topluluğunun önemli bir araya getirici bir unsur olduğunu söylemek gerekmektedir. Nitekim herhangi bir medya mecrasında haber olamayacak bir sorun “semtin sahipleri” tarafından tartışma zemini bulmuştur.

Tüm bunların ötesinde sanal topluluk üzerindeki söylemlerden üyelerin siyasi kimliklerini anlamak güçtür. Herhangi bir siyasi oluşum ya da parti için gönderme tespit edilememiştir. Bununla beraber daha yerel ölçekli belediyelere yönelik eleştiriler de sınırlı kalmıştır. Pazarın kaldırılması tartışılmasında dahi herhangi bir değişimin istendiğine ya da partinin suçlandığına yönelik bir veri elde edilememiştir. Fakat makro olarak ülkeyi yönetenler uzun yıllar bağlamında semt kimliğini ve kültürünü yok etmekle eleştirilmektedir. Eleştiriler partilerden ve oluşumlardan bağımsız ele alınmaktadır.

Sanal topluluk üzerinde ağaçların oldukça fazla konu edinildiği ortaya konulmuştur. Müteahhitlerin ağaç dikmesinin zorunlu olması gerektiğine yönelik görüşler dikkati çekmektedir. Semt artık bir “beton yığını” olarak ifade edilmektedir.

“Kimbilir bu güzel yerde kaç katlı beton yığını var ah ki ne ah”

“o günlerden eser yok ne yazı,ki SEVGİLİ kardeşim erenköy şimdi bir beton yığını oldu”

Bununla beraber modernleşme eleştirisi yapılarak, modernleşmenin semt kimliği ve kültürü üzerinde yıkıcı faktör olduğu üzerine görüşler ön plana çıkmaktadır. Semtin azalan ağaçlar ve yapılan yeni yapılarla beraber huzuru, yeşili, masumiyeti, samimiyeti kaybettiği ifade edilmiştir. Ancak buna çözüm olarak sadece bir paylaşım tespit edilmiştir: “Her bina yapımında 15 ağaç zorunlu olsa keşke burada kanun haline getseler çok güzel olur”. Bu noktada semtlilerin sanal topluluk üzerinde geleceğe yönelik bir bakış açısı koyduğu da söylenemez.

Aidiyetlik sunumlarında semtlilerin Erenköylü olmakla beraber Kadıköy ile de kendilerini bağdaştırdıklarının tespit edildiğini ifade etmiştik. Bu durum kurumlara eleştirilerde de göze çarpmaktadır. Nitekim sanal topluluk üyeleri tarafından semtlilerin denizlerden koparıldığı üzerine görüşler tespit edilmiştir. Bu görüşler alışkanlık başlığı altında ele alınmıştır.

Gelenekler ve Alışkanlıklar

Sanal topluluk üzerinde üç alışkanlığın ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki semtlilerin denizle olan ilişkisi üzerinedir. Erenköy semt sınırları içerisinde denize sahip olmamasına rağmen sanal topluluk üyeleri arasında semtlilerin denizle kopan bağı etkileşimlere yansımaktadır. Özellikle semtlilerin bir zamanlar Caddebostan'da denize girdiği ifade edilmektedir. “Denize girdim” “denize girerdik” “plaj vardı” gibi ifadelerle bir zamanlar semt sakinlerinin denizle olan bağının güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

“Ne güzel günlerde yaşamışız denize girerdik denize girdiklerimiz tek tek gitti”

“Otelin yanıbaşında iskeleden denize girerdik ne yasak vardı ne kısıtlama şimdi sahiller oteller tarafından gasp edildi”

“Doğma büyüme kadıköylüyüm ve yıllarca oradan hem plajda hemde sandalla denize girdim.”

İkinci olarak; semtteki çay bahçesi kültürünün sona erdiğine yönelik paylaşımlardır. Küçükalyalı, Feneryolu üzerinde bulunan çay bahçelerinin semtliler için önemli mekanlar olduğu vurgulanmıştır. Günümüzde bu mekanların artık kalmadığı, dolayısıyla bu alışkanlığın da son bulduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü alışkanlığı ise kuyulardan su çekilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Semtlilerin yakınlarda bulunan (özellikle Kayışdağ'dan) bidonlarla evlerine su götürdükleri anlaşılmaktadır. Bu alışkanlık da günümüzde kaybolmuştur.

Tüm bunların ötesinde köşk yaşamları, faytonlarla okula gitme, balık tutma, trenlerle yolculuklar gibi alışkanlıkların da zaman zaman etkileşimlere yansıdığı tespit

edilmiştir. Tüm bu değişimler semtin betonlaşması ve şehirleşmenin artmasına bağlı olarak yok olan alışkanlıklar gibi görünmektedir.

Günümüze dair bir alışkanlık tespit edilememiştir. Ancak geçmişe yönelik aktarımlar semt kültürü hakkında önemli verilerin sanal topluluk aracılığıyla günümüze aktarılmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda sanal topluluk kimlik ve kültürün devamlılığına katkı sunmasıyla beraber kültürel belleğin aktarılmasına da yardım etmektedir tezini ortaya atmak mümkündür. Elde edilen veriler ve analizler ise “nasıl” sorusuna bir cevap niteliği taşımaktadır.

İdealler ve Değerler (Kültürel Değişime Tepki)

Elde edilen yorum ve paylaşımlardan Erenköy’de kültürün önemli ölçüde değişime uğradığı tespit edilmiştir. Bu kültürel değişim iki paylaşım ağı etrafında ortaya çıkmaktadır: Faytonlar ve köşkler

Yorum ve paylaşımlarda semtlilerin bir zamanlar faytonlarla yolculuk ettiği tespit edilmiştir. Bununla beraber okul servislerinin faytondan olduğu ortaya konulmuştur. Bugün faytonların artık semt kültürü içinde yer almadığı faytonla ilişkili cümlelerin geçmiş zaman olduğundan anlamak mümkündür.

İkinci olarak bir zamanlar semtlilerin köşklere yaşadığına yönelik vurgulardır. Artık köşk yaşamlarının kalmadığı da benzer şekilde geçmiş zamanlı cümle yapılarından anlaşılmaktadır. Semtlilerin bu kültürel değişimleri “kültürsüzleşme” üzerinden temellendirildiği anlaşılmaktadır. Günümüzdeki yaşantının “kalitesiz” “kültürsüz” olduğuna yönelik ifadeler dikkati çekmektedir. Semt kimliği ve kültürü bu değişimler neticesinde değişime uğramıştır görüşü hakimdir. Bu değişimin temelinde ise betonlaşma ve ekonomik tahakküm yapılarının para kazanma hırsının olduğu ifade edilmektedir.

Bunların ötesinde kültürün farklı bir kültür altında ezildiği, yok olduğu, erozyona uğradığı görüşü tespit edilememiştir. Herhangi ırksal, dinsel bir temelden kültürel yok oluşa işaret tespit edilememiştir. Kültürün yıkımına sebep olan unsurların başında üstü kapalı olarak kapitalist unsurlar gösterilmektedir. Bu noktada semt

kültürüne dair güzellikle geçmiş zamanlı cümle yapılarıyla aktarılırken kötülüğüne yönelik paylaşımlar ise şimdiki zaman ya da geniş zamanlı cümle yapılarıyla ele alınmaktadır. Semt kültürü “bugün yok edilmiştir ancak geçmişte yaşamaktaydı” özetinde bir paylaşım ve yorum öbeği ortaya konulmuştur.

Öte yandan bu semte yeni yerleşmiş bir kişinin bu semte dair paylaşımları dikkat çekmemektedir. Bu durum *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğunun semtin daha eski sakinleri tarafından kurulduğu ve sosyal olarak benlik sunumlarıyla ortaya çıkan etkileşimler sayesinde büyüdüğü ortaya konulabilir. Sanal semt topluluğunun tamamı işin özünde geçmişe bir özlem duymakta ve geçmişi aramaktadır. Nitekim sayfanın ismi de buna işaret etmektedir.

Cenaze (Dini söylemler) ve Düğünler (Kutlama Mesajları, İyi dilekler),

Sanal semt topluluğu üzerinde etkileşimlerin en çok olduğu kategorilerinin başında cenaze paylaşımları gelmektedir. Toplam 1178 yorum ve paylaşım cenaze bildirimleri ve rahmet dileklerinden oluşmaktadır. Cenaze paylaşımları ayrıca kişileri hatırlamanın yanında kişilerle anıların ve anlatıların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu noktada kimlik, kültür ve bellek aktarımında önemli unsurların başında gelir. Yorum ve paylaşımlarda “rahmet”, “Allah”, “ezan”, “camii” gibi Müslüman kimliğiyle ilişkili paylaşımlar dikkati çekmektedir. Bu durum sanal topluluk üzerindeki semtlilerin Müslüman kimliğini benimsediğinin bir göstergesidir.

“Çocukluğumuzda bu camiide öğrendik ilk elif be demeyi ilk Ömer hoca Mahir hoca Erdoğan hoca bayram hoca Mustafa arı hoca ve Sadettin hocalardan ders aldık ALLAH hepsinden razı olsun”

Bunun dışında düğünler ve iyi dileklerle ilgili paylaşımlar tespit edilememiştir. Bu durum sanal topluluğun gündelik ilişkilerdeki kullanımın zayıflığına işaret etmektedir.

Fotoğraf ya da görsel materyal

Sanal topluluk üzerinde 6 ay içinde toplam 520 fotoğrafın paylaşıldığı tespit edilmiştir. Bu fotoğraflar sadece semte ait değildir. Özellikle Kadıköy, Bostancı, Moda, Erenköy

ve Göztepe ile ilgili tarihi fotoğraflar dikkat çekmektedir. Bu fotoğraflarla beraber eski anılar ve eskiye dair mekân bilgileri paylaşılmaktadır. Hemen hemen tüm Kadıköy ilçelerine dair fotoğrafların paylaşılmasına rağmen Fikirtepe'ye dair bir fotoğraf tespit edilememiştir. Nitekim Fikirtepe Halkı sanal topluluğunda da Kadıköy paylaşımı tespit edilmemiştir.

Fotoğraflarda mekanlara, kişilere, sokaklara ve caddelere dair paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bu paylaşımlar semtlinin geçmişi hatırlamalarına ve anı aktararak katkı sunmalarına ortam hazırlamıştır. Bu noktada semtin sınırlarının aşıldığı ve diğer semtlere dair ortaklıkların da paylaşıldığı tespit edilmiştir. Bu durum Erenköy'ün diğer semtlerle bir rekabet içinde olmadığı ve kendi semtine karşı bir tehdit görmediğini de ortaya koyması açısından önemlidir. Nitekim *Feriköy Platformu* ve *Fikirtepe Halkı* için aynı şeyleri söylemek daha zordur. O semtler için sınırlar daha kesin, anlatılar daha semtle ilişkiliyken, *Erenköy'de Büyümek* sayfasında semtin sınırları durumlara göre aşılabilmektedir.

Görsel içeriği tarihi hatırlatma ve aktarmada kullanılması geçmiş dönemlerin artık belgesel bir kültür halini aldığı fikrini ortaya koymaktadır. Nitekim Williams'a göre (1961, s. 57) eski dönemlerde yaşanmış; gelenek, kültür, deneyim ya da adetlerin tarihsel fotoğraf ve metinlerle beraber yeniden edinilmesine olanak sağlanmasıdır. Bu yaklaşım üzerinden *Erenköy'de Büyümek* sayfasında yer alan fotoğrafları değerlendirmek mümkündür. Ayrıca sanal semt topluluğunu meydana getiren en önemli unsur yine bireylerin kişisel benliklerinden ortaya çıkan toplumsal Erenköylü benliğidir.

Dini ve Resmi Anma Günleri

Yorumları ve paylaşımları temelde Kurban ve Ramazan Bayramları ile Cumhuriyet'in ilanı üzerinedir. Ulusal kutlama ve anmaların yorum ve paylaşımlarında özellikle "Atatürk"e değinildiği görülmektedir.

"Erenköy Kız Lisesi olarak ATATÜRKÜMÜN Kurtuluş Savaşında mücadele eden Kadınlarımıza olan saygı ve sevgisi ile Cumhuriyet Kadınlarına İnsan

olmanın onurunu bizlerden mücadele beklemeden tüm haklarımızı veren ATAmıza ve bize armağanı CUMHURİYETimize...”

“Büyük Zafer'in 100. yılı kutlu olsun! Bizlere bu haklı gururu yaşatan Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile silah arkadaşlarını ve tüm şehitlerimizi saygıyla anıyoruz.”

Atatürk'ün ülkeye kattıkları ve ülkenin bağımsızlığında ve belli değerleri kazanmasında önemi paylaşım ve yorumlarda göze çarpmaktadır. Bu durum semtlilerin makro ölçekte ideolojik ve siyasi duruşları hakkında fikirler vermektedir. Semtlilerin ulus kimliklerine vurguları ve yaklaşımları özellikle resmi anma günlerinde ortaya çıkmaktadır. Öte yandan dini bayramlar üzerinden semtlilerin Müslüman kimliğini de benimsediğini göstermektedir. Dini ve resmi anma günleri dolaylı olarak semtlilerin makro alanda kimliklerini anlamlandırmak için büyük önem kazanmaktadır. Özellikle son dönem iktidar tarafından önemsenen ve kutlanan başarılar ve bayramlar bu sanal semt topluluğu üzerinde konu edinilmemiştir. Bu durum güncel olarak makro bağlamda iktidara karşı bir duruş olarak nitelendirilebilir. Fakat direkt olarak bunu bir söylemden çıkarmak mümkün olmamakta beraber daha çok söylenmeyenler üzerinden anlamak gerekmektedir.

Ayrıca mikro anlamda semte özgü bir anma tespit edilememiştir.

Sanata Dair Paylaşımlar

Topluluk içinde sanata ya da sanatçıya yönelik paylaşımlar oldukça kısıtlı olmakla beraber bu durum semtlilerin bu sanal topluluktaki amaçları arasında bu tür paylaşımların olmadığı fikrini ortaya koymaktadır.

Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar

Sanal semt topluluğunda paylaşılan tarihi şahıslar tüm ülke genelinde bilinen, tanınan ve sevilen kişilere ilişkindir. Fikret Kızılok, Burhanettin Tepsi, Cem Karaca, Barış Manço, Cüneyt Arkın gibi Türk sanat tarihinde değerli kabul edilen kişilerin isimleri ve geçmişte başardıkları üzerinden aktarımlar söz konusudur. Bu aktarımlar Erenköy'den ziyade daha geniş ölçekte Kadıköy semtiyle ilişkilendirilmiş ve

aktarılmıştır. Aktarımlarda bu kişilerle beraber Suadiye, Feneryolu, Moda gibi yakın semtlerden sık sık bahsedilmektedir. Ancak tekil olarak Erenköy ile ilişkilendirilmiş ve tüm Türkiye’de popüler, tarihi figürlere sanal topluluk üzerinde rastlanmamıştır. Bu durum sanal topluluktaki semtliğin popüler kültürü de benimsediklerini ve çatışmadıklarını göstermektedir. Ayrıca Erenköy’de yaşamış önemli figürlerin bahsedilmemesi ya değerli görünen kimsenin olmadığına ya da kültürel bellek içinde bu figürlerin kaybolup gittiğini işaret etmektedir.

Sanal topluluk üzerinde semtte direkt olarak yaşanmamış ancak semtin hafızasına kazınmış bir olay dikkati çekmektedir. 15 Kasım 1979 yılında petrol taşıyan bir tankerin patladığı üzerine paylaşımlar tespit edilmiştir. Bu paylaşımlar sanal topluluk üyeleri arasında etkileşimlere neden olmuştur. Topluluk üyeleri kendi anılarından yola çıkarak patlamanın şiddeti hakkında aktarımlarda bulunmuşlardır. Patlamanın şiddetini ifade etmek üzere evlerinde kırılan camlara göndermeler yapılmıştır. Bu olay dışında, sanal topluluk üyeleri tren altında kalanlara dair hikayeler paylaşmışlardır. 1999 yılında beyin anevrizması sonucu ölen 16 yaşındaki bir kızın organlarının farklı insanlara yaşam imkânı vermesi üzerine paylaşımlar ve rahmet dilekleri dikkat çekmektedir. Olayın aradan geçen 22 yıla rağmen unutulmaması ya da unutulmalar için sanal topluluk üzerinden hatırlatılması topluluğun kültürel bellekler üzerindeki etkisini de ortaya koymaktadır.

Tüm bunların dışında semtin direkt olarak kendisiyle ilgili bir tarihi figür ya da olay paylaşımı göze çarpmamaktadır. Ancak semtin sınırlarının ve etki alanının sınırları ve ilçesi Kadıköy ile olan bağlantısı bu başlık altında da dikkati çekmektedir. Bunun dışında tarihi figür olarak ifade edilmeyenlerde semtliğin dini ve ideolojik duruşları hakkında çıkarımlar yapmamıza olanak vermektedir. Semt içinde Nakşibendiliğe bağlı Erenköy Sufi tarikatının bir kurucularının bir dönem yaşadığı bilinmektedir. Bu tarikat binlerce müridi olan bir yapı sunmasına rağmen bu oluşum ya da şahıslara dair bir paylaşım dikkati çekmemektedir. Sanal topluluk üzerindeki tüm paylaşım ve yorumlar semt topluluğunun seküler dünya görüşünü desteklemektedir. Gerek anılan isimler ve anılar gerekse anılmayan ya da eleştirilen olaylar üzerinden bu durumu çağrıştıran öğelere rastlamak mümkündür.

Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar

Semt üzerindeki köşkler ve mağazalara dair paylaşımlar dikkat çekmektedir. Özellikle “alırdık” ve “giderdik” fiil yapıları üzerinden belirtilen mağazaların artık olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan paylaşımların önemli bir bölümü semtin sınırlarının dışıyla ilişkilidir. Bostancı, Caddebostan ve Feneryolu sınırları içerisinde birçok mekân ile ilgili paylaşımlar dikkat çekmektedir.

Salacak bahçesi, Kurt Hasan kahvesi, Salaka iskelesi, Balıkthane, Salacak Plajı, Kırmızı Köşk, Harem Yeraltı Tüneli üzerinden mekân ve bu mekanlarla ilişkili anıların paylaşıldığı tespit edilmiştir. Tüm paylaşımlar Erenköy kimliğinden öte Kadıköy kimliğiyle ilişkili olarak da ele alınabilmektedir.

Diğer yandan, Erenköy’de 1914 yılında yazlık bir sinemanın açıldığı anlaşılmaktadır. Sinemanın Hat Boyu Sokak’ta yer aldığı ifade edilmiştir. Öte yandan Erenköy’de 1950’li yıllara kadar üstü kapalı bir sinemanın da bulunduğu ancak sonrasında kapandığı ifade edilmiştir. Bunun yanında Çamlık sinemasının da günümüze kadar devam edemediği anlaşılmaktadır. Erenköy’e dair net söylenebilecek olgulardan biri de Erenköy’de bir zamanlar yazlık sinema alışkanlığının olduğudur. Günümüzde böyle bir alışkanlığının olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim tüm paylaşımlar geçmiş zamanla ilişkili olarak di’li ve miş’li geçmiş zaman yapılarıyla ele alınmıştır.

Mekanların kimlik, kültür ve bellekle ilişkileri doğrudandır. Mekanlar kimliklerin ve kültürlerin devamlılığı ve hatıraların gelecek kuşaklara aktarılması için önemli görevler üstlenmektedir. Bu bakış açısından ele alındığında semtlilerin semt sınırlarının içinden ziyade semtin sınırları dışıyla ilişkili mekân ve sokak paylaşımları yaptığı görülmüştür. Bu durum semt kimliğinin ve kültürünün aktarımında üst kimlik olarak kabul edilebilecek Kadıköy kültürünün aktarımını konusunda işlevseldir. Farklı bir ifadeyle, bu sanal topluluk sadece Erenköy kültürü değil Kadıköy kültürü üzerine de paylaşımlar sunmaktadır. Bu noktada, semtin bir coğrafi sınırı olmasına rağmen sanal topluluktaki semtlilerin bu sınırları yok saydığı tespit edilmiştir. Nitekim

topluluk üzerinde Erenköy’e karşı aidiyet bildirimleri olmasına karşın anılar tüm Kadıköy’le ilişkilidir.

Mekanlar ile ilgili etkileşimlerde ise fotoğraflar temel hatırlatıcı ve etkileşimlere neden olan süreci başlatan unsurlar olarak nitelendirilebilir.

Unutulanlara, Kaybolanlara Vurgu

Unutulanlar ve kaybolanlara yönelik paylaşımlarda özellikle faytonların artık olmadığı vurgulanmaktadır. Faytonlarla ilgili paylaşımlara değişen kültürel öğelere değinilirken de aktarılmıştır.

Bunun yanında Erenköy’de bezelye tarlalarının olduğu, tarlalar ve bahçelerle çevrili olduğu, oturlan evlerin bahçelere sahip olduğu üzerine paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bu paylaşımlar yukarda ele alınan “betonlaşma” ve “ağaçsızlaşma” eleştirileriyle paralellik göstermektedir.

“Babam da bezelye tarlasında doğmuş..1922..6 Mayıs’ta..hacı hakkı çıkmazı kâşâneler arası arkaya kadar..arkanın arkası top sahası bezelye tarlası..”

“Eski erenköy’den eser kalmamış çocukluğumun geçtiği erenköy’de artık maalesef ki betonlaşma hüküm sürüyor çocukluğumun o güzel Eren köyü maalesef ki betonlaşmanın hüküm sürdüğü bir belde olmuş çocukluğumda ki erenköy’den eser kalmamış”

“Ben 76 senesinden beri Erenköy de büyüdüm bizim evimizden deniz görünürdü köşkerini bahçelerinde oynar ağaçlardan meyve yedik her yer beton yığını oldu artık çocuklar çocuk gibi büyümüyor hepsi tablet internet bilgisayar uzmanı olmuş robot gibi”

Paylaşımlardan bir dönem Erenköy’ün kendi kendine “yetebilen” bir yerleşim yeri olduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında Erenköy’de dutluk alanların olduğu ve dut satıldığına dair paylaşımlar tespit edilmiştir.

Günümüzde tüm bunları yok olduğu paylaşımların di’li ve miş’li geçmiş zamanlarından anlaşılmaktadır. Özellikle 1900’lerin başlarına dair anlatılar

“ekilirmiş”, “satılırmış” gibi fiillerle aktarılmaktadır. Daha yakın tarihli aktarımlarda ise di’li geçmiş hakimdir. Ancak miş’li ya da di’li geçmiş zaman olsun tüm aktarımlar Erenköy’deki betonlaşma ve yeşil alanların azalmasına bir tepki içermektedir. Erenköy’ün yaşadığı bu değişim hemen her sanal topluluk katılımcısı tarafından eleştirilmektedir. Temelde ise “gözü para bürümekle” ilişkili olarak kapitalizm eleştiri olarak nitelendirilebilir.

Tüm bunları kapsayıcı bir unsur olarak semt üzerinde “mahalle kültürünün” kaybolduğu ifade edilmiştir.

“Her şeyde olduğu gibi pazar kültürü de kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya mahalle kültürü bitti”

Bu sanal topluluk bireylerin Erenköy’e bağlılıklarını aktardığı, Erenköy’ün geçmişini sanal ortamda yeniden yaşamak üzere kurulmuş bir topluluk özelliği göstermektedir. Bu özelliğinden ötürü *Erenköy’de Büyümek* sanal topluluğu günümüz eleştirisi ve geçmişi, kaybolanları, yeniden anma ve hatırlama mekânı olarak işlev görmektedir. Tüm etkileşim ise bu çerçevede şekillenmektedir.

Temelinde ise betonlaşma, mekanların yok olması ve değişen nüfus ile beraber Erenköy kimliğinin kaybolduğu üzerine yorumlar dikkat çekmektedir. Bu tür paylaşımlar bir yandan semtin artık eskisi gibi olmadığına vurgu yaparken öte yandan aktarımlar sayesinde sanal topluluk üzerinden taşınmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim bir dönem Erenköylülerin yaşadıkları üzerinden oluşturdukları sosyal benlikler sanal topluluk üzerinde dijital benlikler ya da kimlikler olarak devam etmektedir. Nitekim büyük oranda fiziksel bir topluluk oluşumu artık gerçekleşmemektedir.

Nostaljik Paylaşım

181 yorum bu kategori altında değerlendirilmiştir. Sementin geçmişteki güzelliğinin kalmadığı üzerine yorumlar ön plana çıkmaktadır. Sementin binalarla çevrilmesi, kalabalıklaşması, betonlaşmasına bağlı olarak yok olan komşuluk ve semt kültürü üzerinden geçmişe özlem dikkat çekmektedir. “Ne güzel anılar”, “maalesef geride

kaldı” “ah Erenköy’üm” “çok güzel yıllar” “eski mutlu günler” gibi söylemler üzerinden sanal topluluk üyelerinin semte bir özlem duyduğu ve geçmişi aradığı gözlemlenmektedir. Öte yandan bu söylemler semtin artık aynı semt olmadığı ve semt kültürü ve kimliğinin yok olduğunu kabul ettiğini ortaya koymaktadır.

“Ah mutlu günler, beni geri götür çocukluğuma”

“Eski günler gerçek insanların yaşadığı görgü saygı sevgi komşuluk vardı çok çok özledim o günleri bolluk içinde”

Bu başlık altındaki tüm yorumlarda Erenköy’ün özlem duyulan eski bir semt olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar bugünkü Erenköy’ü geçmişteki Erenköy’den ayırmakta ve geçmiş Erenköy’e olan aidiyetliklerini ve özlemlerini aktarmaktadır. *Erenköy’de Büyümek* sanal topluluğu büyük oranda geçmişteki Erenköy’e dair bir topluluğa işaret etmektedir. Nitekim topluluk üzerinde semte yeni taşınmış bireylerin herhangi bir paylaşımı da söz konusu değildir. Nitekim topluluğun ismi de buna gönderme yapmaktadır. Ayrıca etkileşimlerin hiçbirinde geçmişe dair kötü bir yorum tespit edilmemiştir. Tüm negatif yorumlar günümüzle ilişkilidir ve yok oluşa bir tepki ve duruş niteliği taşımaktadır. Üyeler tamamen tarihi bu topluluk üzerinden etkileşimlerle yeniden yaşatmanın mücadelesini vermektedirler. Sanal topluluk ise bu mücadelenin merkez üstü konumundadır.

5.5.11 Erenköy’de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi

Erenköy’de Büyümek sanal semt topluluğuna üye 4 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin 2’si Erenköy’de yaşamaya devam etmektedir. Katılımcılardan 1 kişi Almanya’da ikamet etmektedir. 1 kişi ise Fatih’te oturmaktadır. Katılımcıların 3’ü bir şekilde Erenköy’de bir zamanlar yaşamıştır. EK4 ise annesinin bu semtte yaşamasından ötürü zaman zaman semte gelip gitmektedir. Görüşmelerde diğer semtlilere sorulan sorular sorulmuş ve cevaplar topluluk üzerinden elde edilen yorum ve paylaşımlarla paralel olarak değerlendirilmiştir.

İlk olarak katılımcılara *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğuna katılım ile semte duyulan aidiyet arasında kurdukları bağ sorulmuştur. Burada amaç sanal bir topluluğun kimlik üzerindeki etkisini anlamlandırmaktır. Katılımcıların hepsi semte belirli oranlarda bağlılık duyan ve semt kimliğini yaşamak isteyen bireylerdir. Bu noktada, sanal semt topluluğuna katılımların semte olan bağlılığı ya da semt kimliğine olan aidiyetliğini arttırmasından ziyade, hali hazırda semte bağlı hissetmelerinin bir sonucu olarak bu toplulukta yer aldıkları tespit edilmiştir.

Katılımcılardan EK3, *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğunun kurucusudur. EK3, semte zaten bağlı hissettiği ve topluluğu kurmasındaki nedeni de bu bağlılık olarak açıklamıştır. Temel sebebinin ise, eski kimlik ve kültür öğelerini yeniden yaşatmak olarak ifade etmiştir.

EK3 - Çünkü Erenköy biliyorsundur tarihi bir bölge. Köyde birlikte en azından hani eski fotoğraflar olsun, ne bileyim eski yaşanmışlıklar olsun, eski kültür olsun. Bunları hani sayfada görebiliyoruz, sen de görebiliyorsunuz.

Direkt olarak ifade edilmese de kişilerin semtin “yakın geçmişi” ve “günümüzden haberdar olmak” üzere topluluğa katıldıkları ve bu katılımların semt kimliği ve kültürü üzerinde etki unsuru yarattığını ifade etmek gerekmektedir.

Katılımcılardan EK1, EK2 ve EK3 Erenköylü olmalarının ya da hayatlarının bir bölümünü burada yaşamış olmalarının topluluğa katılmalarındaki en büyük motivasyon olduğunu ifade etmiştir. EK4 ise annesinin doğma büyüme Erenköylü olmasından ötürü topluluğa katıldığını ve oradaki paylaşımları annesine ilettiğini aktarmıştır. Bu noktada, kendisinin aidiyeti ve semt kimliğine olan vurgusu sınırlı kalmıştır.

Katılımcılar, nüfusun yaşlı olmasına ve eskilerden çok fazla insanın öldüğü ya da bir şekilde taşındığına değinmişlerdir. Kentsel dönüşümün ve eski Erenköylülerin semtten gidişinin semt üzerinde bir kültür kaybı yarattığını ifade etmişlerdir. Bu noktada, sanal semt topluluğunun gücü ve etkisi üzerine düşünmek gerekmektedir. Katılımcılara, “sanal topluluklar sayesinde kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. *Erenköy’de Büyümek*

topluluğu için tüm katılımcılar böyle bir etki ve katkı unsuruna rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan EK2, dijital oluşumlarda böyle bir potansiyelin bulunduğunu ancak bu topluluk için bunun zor olduğunu ifade etmiştir. Nitekim aynı katılımcıya göre *Erenköy’de Büyüme* topluluğu işlevini tam olarak yerine getiremeyen bir oluşum olarak dikkat çekmektedir.

EK2 - Yani genel olarak Erenköy’de büyüme için demiyorum ama bu tip şeylerin mesela mahalle muhtar seçimleri gibi durumlarda olabilir.

Paralel olarak EK4, *Erenköy’de Büyüme* topluluğunun etki ve katkı unsuru oluşturabilecek büyüklükte ve birliktelikte bir yapı olmadığını ifade etmiştir.

EK4 - Yani kendi çaplarında yapmayı düşünüyorlardır. Sonuçta küçük bir topluluk. Genel anlamda büyük topluluklara yayılmadan çok fazla etkisinin olacağını düşünmüyorum. Özellikle şartlarında.

Katılımcıların kimlikle ilişkili sorularda topluluğun semt kimliğini yansıtmaya devam ettirme gücü konusunda iyimser olmadığı ifade edilebilir. Katılımcılar semt kimliği vurgusu yapmamakla beraber bireysel olarak semte olan bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında kentsel dönüşüm ve semtin uğradığı değişimlerle beraber Erenköy’ün artık farklı bir Erenköy olduğunu ve günümüzde anlatılan Erenköy’ün farklı bir yer olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada topluluk üzerindeki etkileşim ve iletişimin daha kopuk olduğuna yönelik cevaplar dikkat çekmektedir. Kimlikle ilişkili sorular, “kalmadı”, “yaşlılar”, “kentsel dönüşüm” ve “değişti” gibi ifadelerle cevaplanmıştır. Bu noktada, katılımcı EK2 yakın tarihi bilen kimsenin kalmadığını ifade ederek semt kimliğinin ve kültürünün devam etmesinin artık zor olduğunu ifade etmiştir.

EK2 - Artık asırlık oldular. Eskiler orada çay yapıyorlar. Kışın bile mangalları var. Mangalın etrafında birleşiyorlar, çay içiyorlar. Yani tabii kabuk değiştirince, birlik olmayınca hani öyle bir grubunda (sanal semt topluluğunun) etkili olacağını zannetmiyorum. Sivil toplum kuruluşu gibi Erenköy esnafı muhtarı belirlerdi ama şimdi artık (sanal semt topluluğuna atfen) çok belirleme gücünün olduğunu zannetmiyorum. Niye dersin şimdi artık faktörler değişti. Yani olsunlar etki eden

kararlarımıza etki eden şeyler. Şimdiki Erenköy'deki insanlar farklıdır. Erenköy aslen muhafazakardı. Köy cemaati vardı. Müslüman zengin bir kesmi vardı.

EK2'ye göre, *Erenköy'de Büyümek* sanal semt topluluğu üyeleri gerçek Erenköylü değildir. Aktardıkları Erenköy aslında günümüzün geçmişe yönelik idealize edilmiş bir yönünü oluşturmaktadır. Bu noktada, katılımcı semt kimliği ve kültürünü bilmeyenlerin oluşturduğu bir semt topluluğunun, semt kimliğini ve kültürünü aktarma ihtimalini de sınırlı görmektedir. Katılımcının bu düşüncesi, yorum ve paylaşımlarda tespit edilen Erenköy dışındaki çevre semtlere yönelik paylaşım yoğunluğunu da destekler niteliktedir. Bu noktada, semtin kimlik ve kültür konusundaki işlevleri sınırlıdır. Bununla beraber, birlikteliğin sanal semt topluluğu üzerinden sağlandığı fikri de desteklenmemektedir.

Katılımcılara kültür ve bellek aktarımları hakkında “sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi semte dair bildikleri şeyleri aktarmışlar ancak yeni bir şey öğrendikleri konusunda aktarım yapmamışlardır. Soruya cevap verirken daha çok “semti takip etme”, “semtlilerden haber alma” üzerine yoğunlaşmışlar, “yeni alışkanlık” ve “gelenegi” sadece takip etmek olarak ele almışlardır. Bu durumdan ötürü katılımcıların yeni bir şey öğrendiği tespit edilememiştir. Ayrıca EK2 sanal semt topluluğunun yeni bir şey öğretmeyeceğini nitekim üyelerin de aslında eski semtli olmadığını vurgulamıştır. Öte yandan EK2, sanal semt topluluklarının semtliyle yeni şeyler öğretme konusunda bir potansiyel içerebileceğini ifade etmiştir.

EK2 - Ya olmadı. Neden dersin, bak belki olabilirdi fakat paylaşımlar daha vapur, şiirler gibi şeyler üzerine. Erenköy'le ilgili bir şey pek paylaşılmıyor.

Yorum ve paylaşımlarda en çok dikkat çeken nokta paylaşılan cenaze duyurularıdır. Katılımcıların hemen hepsi cenaze duyurularından doğan etkileşimlere dikkat çekmektedir. 3 katılımcı cenaze paylaşımlarına sıklıkla denk geldiklerini dile getirmektedir.

EK1 - Evet geldim şeyden camide zihni paşa camisinden evet

EK3 - Düğüne denk gelmedim ama cenaze olduğu zaman genelde paylaşıyorlar ama tabii tanınmış kişileri daha fazla paylaşıyorlar. Yani şöyle söyleyeyim, tanınmış derken mesela Erenköy'ün mesela orada 30-40 belki 50 senelik ekmek fırını sahibi ya da ne bileyim bir pastacının haberi.

EK4 - Tabii uzun zaman haber almadığımız, görmediğimiz ya da tanıdıklarımız hakkında tek yerden bilgi sahibi oluyoruz.

Cenaze duyuruları, sanal semt topluluğu üzerinde temel etkileşim hatlarından birini oluşturmaktadır. Bununla beraber, cenaze duyuruları ile beraber semtlilere dair aktarımların gerçekleştirildiği ifade edilebilir.

Sanal semt topluluğu üzerinde fotoğraflar oldukça tercih edilen paylaşım ve etkileşim unsurlarıdır. Facebook'un yapısı ise bu olanağı ön plana çıkarmaktadır. Kültür ve bellek aktarımlarıyla ilişkili olarak katılımcılara, “sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi semt kültürü ve belleğinin aktarımında ve devamlılığında paylaşılan fotoğrafları etkili olarak değerlendirmektedir. Bu noktada “yeni nesil” “gençlik” “mağazalar” “hafıza” “hatırlama” “eski kültür” ifadeleri dikkat çekmektedir. Özellikle “eski mağazalar”, “kafeler” ya da mekanların fotoğraflar aracılığıyla yeni nesillere aktarıldığı üzerine çıkarım yapmak mümkündür. Bununla beraber, fotoğraflar ile “eski kültür” ifadesi arasındaki ilişki dikkati çekmektedir. Semtün günümüzde farklı bir kültüre sahip olduğu ancak geride kalan kültürün ise sanal semt topluluğundaki etkileşimlerle ortaya çıktığına yönelik bir düşünce ortaya çıkmaktadır. Özellikle “hatırlatma”, “hafıza”, “geçmiş”, “tanıtma”, “aktarma”, gibi ifadeler üzerinden bu tür fotoğrafların kültür ve belleğin aktarım unsuru olduğu yönünde görüşler hakimdir.

EK1 - Yeni nesile ya bizim gibi yaştakilerde eskileri hatırlatıp şimdiki ile kıyaslama olur herhalde bilmiyorum. Yeni nesile oraları tanıtmak için sayfanın önemi olabilir. Yeni nesil de oraya üye olup bakıp geçmişi hafızalarına almaları güzel olur.

EK2 - Yani muhakkak takipçiler için bir onlara bir nostaljik etki bırakıyor. Etkili olduğunu zannediyorum ama bakan olmayınca ilgilenen olmayınca havada kalır.

Yani teorik olarak tabii olur. Dikkat et orada erenköy istasyonundan başka bir de etrafa fendi caddesi resmi gördüm. Dediğim gibi Kız Kulesi var. Suadiye var Maltepe plajı var. Yani orada yaşayanlar eski güzel İstanbul günlerini yani çevrenin günlerini paylaşmışlar.

EK3 - Bu sayfanın etkisi katkısı bence oldukça üst seviyelerde. Eski tarihi mesela köşkler, çeşmeler, o eski göbeğindeki hani mağazalar vesaire, hani ekmek üreten yerler filan vardı bilmiyorum gezdin mi tabii hiç, hepsiyle ilgili paylaşımlar ve aktarımlar söz konusudur. Eski kültürü ne bileyim oradaki yaşantıları oradaki insanların davranış biçimlerini bu sayfada görmek mümkün.

EK4 - Bence önemli sonuçta gençlik eski bilmiyor. Keşke şimdiki gençlik eski de yaşamış olsa. Gençliğe değer verildiği saygı duyulduğu, özgürlüklerin olduğu gençlik çok daha net görülüyor.

Katılımcıların cevaplarında kültür ve bellek aktarımlarının yanında eskinin yok olduğu üzerine bir düşünce hakimdir. Kişiler geçmiş ile ilgili görsellerin gençlik için bir aktarım hafıza unsuru olduğunu ifade etmekle beraber geçmişin artık sadece fotoğraflarda kaldığına yönelik ifadeler de dikkat çekmektedir. Ancak tüm katılımcılar sanal semt topluluğunun semt kültürü ve belleği için önemli aktarımları içerdiği konusunda hemfikirlerdir.

Katılımcılara farklı kimlik ve kültürlerle ilişkilerini ortaya koymak adına “anma günleri üzerinden kurulan etkileşim sizin üzerinde nasıl bir etki bırakıyor?” ve “Semtle olan ortaklaşma duygularınız güçleniyor mu?” soruları yöneltilmiştir. 3 katılımcı direkt olarak paylaşımlara denk geldiğini ve bu paylaşımların belli değerlerde ortaklaşma anlamında değerli gördüğünü ifade etmiştir.

EK1 - Tabii ki yaratıyor. Yani manevi duygular yaratıyor tabii. Yaşayan ya da ölenleri anma, manevi değerleri yansıtmaya önemli tabii.

EK3 - Yani bayram gibi işte ne bileyim, onun dışında işte. Özel günler vesaire genelde üyeler tarafından paylaşılıyor ki paylaşılmasını ben doğru buluyorum. Sonuçta hani bizim bunlar milli bayramlarımız ki nasıl söyleyeyim ben sana hani, şu anda aklıma gelmedi. Yani kısaca anlatayım. Özellikle Atatürk’ümüzün bayramları olsun, anma günleri insanların paylaşımları olumlu bence.

Paylaşım ve yorumlarla üzerinde durulan “Atatürk” dikkat çekmektedir. Nitekim “Atatürk” ifadesi yorum ve paylaşımlarda oldukça sık ifade edilmekte ve birleştirici bir unsur işlevi görmektedir. Bunun yanında paylaşımlar ve cevaplar üst kimlik olarak milli bir kimlik altında bir araya gelindiğini göstermektedir. Bunun yanında dini kimliklere vurgu paylaşım ve yorumlara kısıtlı olarak yansırken görüşmeler de daha sık dile getirilmekte ve sanal semt topluluğunun gerçek Erenköylülerin dini kimliğini yansıtmadığı görüşü ortaya konulmuştur.

EK2 - Şimdi mesela değişiyor tabi. Yani şöyle söyleyeyim, Erenköy'de bir tekel'in olması artık eski Erenköy ün olmadığı anlamına gelir.

Aynı katılımcı, sanal semt topluluğunun Erenköy'ün tarihindeki muhafazakâr yapıyı yok saydığı konusunda ifadeleri dikkat çekmektedir. Nitekim paylaşım ve yorumlarda da sanal semt topluluğu üzerinde semtle ismi özdeşleşmiş bir tarikat ve geçmişe dönük muhafazakâr temellerin hiç değinilmediği ortaya konmuştur. Ancak görüşmelerde aktarımlar bu noktada yoğunlaşmaktadır.

Semt üzerinde yakın geçmişe dair önemli kişi ve olayların hatırlanma durumu da kısmen gerçekleşmektedir. Katılımcılara, “sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Kimse doğrudan bir şahıs ifade edememiştir. Öte yandan, katılımcılar yarım ve eksik de olsa belli olayları ilk kez duyduklarını ifade etmişlerdir. Fakat bu olaylar net olarak aktarılamamıştır. Bunun yanında, EK2 bu soruları tamamen cevapsız bırakmış ve herhangi bir cevap getirememiştir. Tüm katılımcıların sanal semt topluluğu üzerinde gördüklerini hatırlama sorunu dikkat çekmektedir.

EK1 - Galiba bir insan iş adamından bahsedildi. O iş adamının Erenköy çevresine çok yardımı olduğunu insanlara da yardımı dokunduğunu duydum. O öyle bir şeye denk geldim zannediyorum.

EK3 - Yani mesela Erenköy oldukça büyük bir bölge. Türk müzesi olduğunu ben ilk açıldığında bilmiyordum açıkçası. Onun dışında yine binaların arasında kalmış çok eski köşkler varmış. Onlardan birkaçının mesela birçok kişi bilmiyordu. Yani bunlara hani öğrenmiş oldum ki diğer insanlara da aktardım. Faydalı olduğunu düşünüyorum

EK4 - Evet yani belli hikayeler olabiliyor. Mesela işte atıyorum. Fenerbahçe'nin şurasında “böyle olmuş, şöyle olmuştu”. Bu vardı ya da şu vardı gibi... Bir köprünün hikayesini görmüştüm sanki.

Erenköy’de Büyümek sanal semt topluluğunun geçmişi ve kültürü aktarması üzerinden fotoğraflar tartışılmaya değerdir. Yorum ve paylaşımlarda Erenköy ile beraber birçok yakın semte dair fotoğraf dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, katılımcılara: “Bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz?” Ya da “mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm katılımcılar net olarak geçmişe dönük mekanları gördüğünü ve geçmişe dair semtin kültürüne ve kimliğine dair bir şeyler öğrendiğini ifade etmişlerdir.

EK1 – Evet camiisi, birtakım yerler var. Onların boş arazilerini gördüm. Yani bomboş toprak. Ay dedim bomboşmuş filan etkilendim, yani baktım o resimlere hiçbir şey yok.

EK2 - Kız kulesi var, Suadiye var, Maltepe plajı var. Yani orada yaşayanlar eski güzel istanbul günlerini yani çevrenin günlerini paylaşmışlar. Erenköy’ün eski çeşmeleri var. Birçoğu bakımsız, kendi hallerinde, Istasyon caddesinde başında. Mesela bunu hiç paylaşan görmedim. Mesela esnaf hikayeleri. Erenköy hakkında anlattıklarını görmedim. Bak mesela herhangi bir şey anlatmıyor kimse. Herhangi bir şey öyleydi, böyleydi, şu yaşırdı gibi bir şey aktarılmıyor. Çınaraltı bahçesi mesela orada ses çıkmıyor, çay bile karıştırmıyor kimse. Hiç böyle şeyler bilmiyor insanlar... Mesela meyhanesi var. Yani şu anda Erenköy’de birine desen ki bir zamanlar meyhane vardı, bana inanamaz.

EK3 - Evet eski yansıttığı o tarihi paylaşımları sayfada görebiliyoruz. Çok rahatlıkla yani şöyle diyeyim, mesela bir Kazım Karabekir Paşa'yı görebiliyorsun, orada konaklar vardı biliyorsun, yalı tarzında. Hani hâlâ o tarih sayfaya yansıyabiliyor.

EK4 - Tabii görüyorum bazen sevinerek, bazen üzülererek. Fakat iş yoğunluğundan paylaşım çok yapamıyorum

Katılımcıların hepsi geçmişten mekanlara ve sokaklara dair paylaşımlara dikkat çekmenin yanında üstü kapalı bir yetersizlik söylemi hakimdir. Özellikle fotoğraflarla beraber daha fazla bilgi aktarılmadığı ve geçmişten aktarılanların sınırlı olduğuna yönelik bir düşünce hakimdir. Özellikle, insanlar “öldü” ve “taşındı” gibi ifadeler üzerinden geçmişi iyi bilen insanların artık aktarıcı durumunda olamadığı dikkat çekilmektedir. Nitekim EK2’nin cevapları bu durumun üzerine yoğunlaşmaktadır. Kısacası kültürün bir aktarımı ve hafızanın korunması durumu söz konusudur ancak bunu aktaracak insanların azlığı ifade edilmektedir.

Katılımcılara paylaşılan anılar ve fotoğraflar etrafından nasıl bir hisse kapıldıkları sorulmuştur. Paylaşım ve yorumlarda ortaya çıkan nostaljik duygular katılımcılar tarafından da cevaplara yansıtılmıştır.

EK1 - Sözden uyandırıyor. Evet, sen o dönem yaşamak. İsterdim böyle yani o döneme geri dönme ya da o dönem yaşama üzerine bir his getiriyor. Herhalde bir istek, tamam.

EK3 - Yıkıldı, her yerine bina yaptılar. Yani kentsel dönüşüm mesela Erenköy’de çok fazlaştı. Bu da beni mesela rahatsız ediyor çünkü güzellikleri katlettiler. Eski Erenköy’ü ve insanları görmek istiyorum. Bildiğim kadarıyla %55 ya da 60’ı 50 yaş üstü insanlardan oluşuyor. 50 yaş üstü insanlardan oluştuğu için de tabii ki orada yaşayan insanlar keşke diyorlar. Hani eskisi gibi olsaymış, bu kadar hani bina yapılmasaymış diyorlar. Tarihe yenik düştü maalesef.

EK4 - Gözlerimizi yaşartıyor diyelim

Katılımcılar semt kimliğinin ve kültürünün değişen demografik yapı ve kentsel dönüşümle beraber yok olduğu, artık geçmişi aktarabilecek insanların da yavaş yavaş öldüğü ya da taşındığı üzerine ortak fikir beyanları etmişlerdir. Bununla beraber “camii”, “ramazan” “muhafazakâr” kavramları üzerinde Erenköylülerin yakın tarihte semt kimliğinin yanında İslam kimliğini de barındırdığı vurgulanmıştır. Günümüzde semt sadece Erenköy kimliğini değil, dini kimliğini de kaybetti görüşleri hakimdir.

5.5.12 Erenköy’de Büyümek Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi

Oldukça eski bir semt olan Erenköy’de yaşanan değişim, *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğundaki etkileşimin ana temasını oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm vurgusu ve değişen demografik yapı üzerinden kentin uzun dönem içinde yaşadığı değişim üzerine paylaşımlar dikkat çekmektedir.

Araştırmanın ilk sorusu olan “sosyal medyadaki sanal semt topluluklarındaki etkileşim nasıl ortaya konmuştur?” elde edilen yorum, paylaşım ve katılımcı cevapları ekseninde değerlendirilmiştir. Azalan yeşil alan, komşuluk ilişkileri, cenaze paylaşımları, köşkler, faytonlar ve kültürel zenginliğin üzerine paylaşımlar *Erenköy’de Büyümek* üzerinden yoğunluk kazanmaktadır. Bunun yanında yüzme ve sinema kültürü üzerine paylaşımlar da sanal semt topluluk içinde etkileşimlerin temelini oluşturmaktadır. Paylaşım ve yorumlarda dikkat çekmeyen ancak katılımcıların cevaplarında bahsi geçen olgulardan biri olarak etkileşimi şekillendiren bir unsur olarak demografik yapının değişimi dikkat çekmektedir. Paralel olarak etkileşimlerde bellek aktarımlarını sekteye uğradığı görüşü hakimdir.

Erenköy’de Büyümek sanal semt topluluğu potansiyel olarak kimliği ve kültürü yaşatmak üzere varlığını sürdürmektedir. Fotoğraflar ve anılar etrafından birçok paylaşım ve yorum dikkat çekmektedir. Fotoğraflar; semtin kimliğini, kültürünü ve hafızasını korumak ve devam ettirmek adına önemli işlevlere sahiptir. Ancak katılımcılardan elde edilen cevaplar bu potansiyeli sorgulatan niteliktedir. Nitekim katılımcılar genel olarak; geçmişle, kimlikle ve kültürle ilgili paylaşımlar gördüklerini ifade etseler de cevaplarında belirgin şekilde bir kültür olgusu aktarımı gerçekleştirememişlerdir. Farklı bir ifadeyle, topluluğun paylaşımlarının diğer üyelerin akıllarında ne kadar kaldığı soru işareti oluşturmaktadır. Bununla beraber, bu semtin bir dönem daha muhafazakâr yapıda olduğu ancak sanal semt topluluğunun daha seküler bir yapıda olduğu anlaşılmıştır. Bu durum katılımcıların cevaplarından anlaşılmaktadır. Bu noktada, sanal semt topluluğu üzerinde semt kimliğinin olduğundan farklı aktarıldığı üzerine bir tespit ortaya konabilir.

Erenköy’de Büyümek sanal semt topluluğunun oluşmasında ise temel faktör Erenköy’ün geçmişini yad etmek/öğrenmek olduğu söylenebilir. Bununla beraber, semtin artık fiziki olarak bir topluluk oluşturma potansiyeli taşımamasından ötürü sanal semt topluluğu bu etkileşimin devam ettiği tek mekân gibi görünmektedir. Nitekim hiçbir paylaşımda sanal semt topluluğu üzerinde gerçekleşen etkileşimin fiziki ortama taşındığı ya da fiziki toplulukları beslediği üzerine bir çıkarım ortaya konmamıştır. Semtlinin birbirlerini fiziki ortamlarda tanıdığına yönelik bir paylaşım da dikkat çekmemektedir. Bununla beraber, *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğunun fiziki ortamlara yönelik öncü bir etkileşim sağladığına yönelik bir paylaşım da tespit edilememiştir. Kısacası, sanal topluluk eski Erenköy’e özlem duyanların oluşturduğu bir etkileşim mekânı işlevi görmektedir. Değişen semt yapısına vurgu ile beraber semt kimliğinin ve kültürünün artık yok olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu özlem idealize edilmiş bir semt kimliğini de barındırmaktadır. Semte dair kimlik ve kültür öğeleri sanal topluluk üzerinde kısıtlı olarak yeniden aktarılmaktadır. Bağlantılı olarak, kültürel belleğin de bu topluluk aracılığıyla aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Sanal toplulukta “betonlaşma” söylemi üzerinde kapitalist düzen eleştirilmektedir. Görüşmelerde katılımcıların bu eleştirileri kendilerine de yaptığı tespit edilmiştir. Nitekim 1 katılımcının evi de hali hazırda yeniden yapılmaktadır.

Gündelik yaşam içindeki diyalogların sanal topluluk içinde yoğun olarak yer almadığı tespit edilmiştir. Bununla beraber komşuların birbirleriyle iletişimi de dikkat çekmemiştir. Topluluk temel olarak, erozyona uğrayan semt kimliği ve kültürünün aktarımı çerçevesinde var olmaktadır. Buna bağlı olarak, kültürel ve mekânsal dönüşüme karşı getirilen eleştiri dışında kurumlara etki ya da katkı konusunda önemli bir etkileşim girişi edilememiştir. Temelde ise bireyler toplumsal benliklerini ortaya koyarak Erenköy alt kültürünü yaşatmanın ve aktarmanın mücadelesi içindedirler. Ancak bu mücadelenin fiziki ortamdaki etkileşimleri ya da topluluk oluşumunu etkilediğine yönelik bir bulgu saptanmamıştır. Bu bağlamda *Erenköy’de Büyümek* sanal topluluğu geçmişe yönelik yeni bir sanal semt oluşumdur. Yakın tarihle bağlantısı ise güçlü değildir. Aktarılan semt kimliği ise idealize edilmiştir.

5.5.13 Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Facebook Verilerinin Eleştirel Söylem Analizi

Karagömrüklüler sanal semt topluluğu üzerinde 30 Mayıs – 30 Aralık 2022 tarihleri arasında yapılan 6629 paylaşım ve yorum tespit edilmiştir. Yorumların büyük bir kısmı bireylerin etkileşimleriyle şekillenmektedir. Bununla beraber cenaze duyuruları ve rahmet dilekleri yorumlar arasında en yoğun tespit edilenler arasındadır. Tarihi oldukça eskiye dayanan bu semtin örneklem olarak seçilmesi elde edilecek sonuçların semt kimliği ve kültürünün nasıl etkileşimlerle aktarıldığını ortaya koymada anlamlı sonuçlara neden olacaktır.

Sanal Topluluk	Karagömrüklüler
Kuruluş Yılı	5 Ekim 2013
Örneklem Alınan Zaman Aralığı	30 Mayıs - 30 Aralık 2022
Üye / Takipçi Sayısı	15.192
Paylaşım Sayısı	780
Yorum Sayısı	5849

Tablo 9 - Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Künyesi

Aidiyet

Sanal semt topluluğu üzerinden aidiyet bildirimleri yoğun olarak tespit edilmiştir. Aidiyet bildirimleri tüm alt başlıklar altında etkileşimlerin yaşanmasında ve ortaklıkların paylaşılmasında ana unsur olarak ele alınabilir. “Çocukluğum”, “çocukluk”, “çocukluğumun” gibi ifadeler semtlilerin sanal semt topluluğu üzerinden semte aidiyetliklerini açıklamak üzere kullandıkları sözcük seçimleridir.

“Çocukluğumun güzel anıları, doğduğum , büyüdüğüm semt”

“50 mt sonra sağda karakol sokak var o yıllarda mavi boyalı ahşap ev doğduğum ev bu sokaklar çocukluk anılarımı taşıyor”

Temelde kişiler birinci tekil şahıs üzerinden ve doğrudan semtin eskilerinden olduklarını ifade etmeye çalışmaktadırlar. Öte yandan “doğma-büyüme” semt kimliğini üzerinde taşıdıklarının da üstü kapalı söylemini oluşturmaktadır.

Aidiyet bildirimlerinde öne çıkan bir diğer unsur ise kişilerin semtle olan fiziki bağlarına yaptıkları vurgulardır. Özellikle “yaşadım”, “oturdum” ve “çalıştım” fiil yapıları üzerinden bir dönem semt ile fiziksel bağ ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Rahmetli Osman Kavran ın yeri,2 sezon gibi lunaparkında çalıştım.”

“Doğdum büyüdüm. 51 sene yaşadım..salma tomruk hattat rakım okulum..”

“63 doğumluyum dramın CAD uğur pastanesinin olduğu köşe Mehmet Yaşar Aksoy 85 senesine kadar orada oturdum”

Aidiyet bildirimlerinde dikkat çeken bir diğer unsur ise “gurur” ifadesidir. Sanal semt topluluğu üzerinde aidiyet bildiren tam 17 yorumda gurur ifadesi kullanılmıştır. Kişiler semt kimliğine bağlılıklarının yanında bunun bir gurur kaynağı olduğunu ifade ederek semte aidiyetlerini güçlendirmeye çalışmışlardır. Öte yandan bir dönem semtte bulunmuş ancak artık farklı bölgelerde yaşayan insanların paylaşımlarına da rastlanmıştır. Bu kişilerin özellikle “oturdum” “yaşadım” “ne güzel günlerdi” gibi ifadelerle semt kimliğini taşıdığına yönelik vurgular dikkat çekmektedir. Bağlantılı olarak kaç yıl semtte yaşadığını ifade edenler tespit edilmiştir. Bu bağlılığı fiziksel ortamlarda dile getirmek zorken, sanal semt topluluğu semti mekânın sınırlarından çıkararak bölgesizleştirmektedir. Karagümrüklü olmak Karagümrük’te yaşasın ya da yaşamasın birçok sanal semt topluluk üyesi için bir kimlik ve gurur kaynağı olarak ifade edilmektedir.

Tüm sanal semt topluluklarında *özlem* ve *duygusal bağlılık* söz konusuysen *gurur* kelimesinin bu kadar kullanılan başka bir örneklem tespit edilememiştir. Bu söylem yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere de yansımaktadır.

Sosyal İlişkiler ve Etkileşim

Etkileşimler ve karşılıklı paylaşımlar bu sanal topluluğun temel dinamiğini oluşturmaktadır. Özellikle mekanlar, anılar, anlatılar ve aidiyetlik bildirimleri üzerinden kişilerin etkileşim halinde olduğu tespit edilmiştir. Bu etkileşimler kimliklerin güçlenmesinde ve semt kültürünün aktarılmasında önemli işlevler üstlenmektedir.

Etkileşimlerin yoğun yaşandığı paylaşımlarda birinci tekil şahıs cümle yapılarının birinci çoğul şahıs olarak değiştiği tespit edilmiştir.

“Fakültede ders bitince carsanbagünü kadınlar makinesine giderdik hey gidi gunler”

“Ne kadar güzel günler bende çocuklumuz orda hergünün alış verşizimiz yapardık dramandan Balat’a inerdik teşekkür ederim anları andık”

Etkileşimlerdeki genel ifadelerin öznesi “ben” değil “biz”dir. “Yerdik”, “takılırdık”, “alırdık”, “yürürdük” ve “giderdik” gibi geçmiş zaman cümle yapıları üzerinden hatıraların aktarıldığı ve semt kültürüne dair öğelerin paylaşıldığı tespit edilmiştir. Bu noktada etkileşimler geçmişin hatırlanması üzerinden yoğunluk kazanmaktadır.

Öte yandan, semt üzerinde bir dönem fiziksel olarak temas halinde olan ve etkileşimlerde bulunan insanların uzun zaman sonra yeniden sanal topluluk üzerinden etkileşim imkânı bulduğu ortaya konmuştur. “Neredesin”, “neler yapıyorsun” gibi sorularla uzun zamandır görüşme fırsatı bulamayan insanların sanal semt topluluk üzerinden görüştüğü tespit edilmiştir.

Karagümrükspor bu semt topluluğu için merkezi bir buluşma noktasıdır ve etkileşimlerin önemli bir bölümünde etkilidir. Haftalık ya da günlük olarak Karagümrük’le ilgili haberler ve gelişmeler topluluk üzerinde paylaşılmakta ve etkileşimleri meydana getirmektedir.

“Karag mr k hazırlık maçlarını neden kendi seyircisi önünde Karag mr k'te oynamıyor ki?”

“Hadi Lig maçı ve kupa maçı na federasyon izin vermiyor tamam. Hazırlık maçını neden Kendi sahalarında oynamadıklarını yöneticilere sormak gerekir.”

Kısacası, sanal topluluğun tüm diğ r başlıkları altında etkileşimlerin şekillendirdiğı bir paylaşım ağı dikkati çekmektedir. Bu ağıda ise doğrudan ya da dolaylı olarak Karag mr kspor dikkat çekmektedir.

Güvenlik

Bu kategori altında sadece 1 yorum kodlanmıştır. O yorum semtin g venliğıne vurgu yapmaktadır. Ancak tek olmasından ötürü anlamsal olarak bir çıkarım yapmak oldukça zordur. G venliğın konu edilmemesi Karag mr k sınırları içinde güvenliğın bir mesele edilmediğı şekilde yorumlanabilir.

Makro Alanda Kültürlere, Kurumlara Etki ve Katkı

Sanal topluluk üzerinden çeşitli ideolojiler ve kurumlara eleştiriler açık olarak ifade edilmemektedir. Nitekim sanal topluluk üzerinde siyasete yönelik paylaşımlardan kaçınıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlardan elde edilen sonuçlarla da doğrulanmıştır.  st  kapalı olarak kurumlara ve çeşitli etnik gruplara karşı eleştiri ve ötekileştirme içeren paylaşımlar tespit edilmiştir.

Karag mr k kimliğıyle bağlantılı olarak Karag mr kspor'un, semt kimliğının devamlılığında önemli kabul edildiğı ortaya konulmuştur. Nitekim yorum ve paylaşımların 252'sinde Karag mr kspor direkt olarak bahsedilmektedir. Bununla beraber, Karag mr kspor'un stadsız kaldığına yönelik paylaşımlar dikkat çekmektedir. 34 yorumda Karag mr k sporun “iş bilmez insanlar” tarafından stadsız bırakıldığına yönelik suçlamalar tespit edilmiştir. Bu suçlamalar arasında en dikkat çeken olgu ise semt olarak Karag mr k' n yok sayıldığı ve görmezden geldiğı üzerinedir. Farklı bir ifadeyle, yapılmayan stat ile Karag mr k semtinin kimliğı ve

varlığı arasında bir bağlam ortaya konmuş ve Karagömrük'e bağlı bir kurumun sahipsiz bırakıldığı üzerine görüşler tespit edilmiştir.

“Karagömrüğe fatih statüye girmek lazım değil asıl gerekli olan evlatlarımıza gençlerimize spor yapabilecekleri kapalı açıkspor kompleksleri mahalle içlerinde mini spor sahaları.Halka gençlere ücretsiz olacak halk ve gençlerimiz çekinmeden orada olacak girecekler...”

“Nereden hangi taraftan gelirse gelsin stat isyanımıza destek olsunlar sesimizi duyursunlar yeter ki”

“Camdan maç izleyen teyzeyi görmek istiyorum. KARAGÖMRÜK statını istiyor”

Bu görüşlerde öne çıkan düşünce “diğer semt takımlarına yapılan milyonluk statlar varken neden Karagömrük'e stat yapılmadığı” üzerinedir. Bu yorum özellikle dönemin iktidarı tarafından yeni oluşan semtlerin takımlarına yapılan statlara bir göndermedir. Öte yandan semtin küçük de olsa bir stada ihtiyacı olduğu üzerine yorumlar dikkat çekmektedir. Bu yorumların sorumlulara ulaşp ulaşmadığı konusunda bir veriye ulaşılammıştır. Ancak semtin kimliğinin devamlılığı ile bir mekân olan stat arasında bağ kurulduğu, statla ilgili hatıraların aktarılmasından anlaşılmaktadır.

Yorumlarda ayrıca “İmamoğlu Efendiye” ifadesi dikkat çekmektedir.

“İMAMOĞLU EFENDİYE; YALDIZLI KAPAK OLSUN. BRAVO SARIGÜL. DOĞRU LAFA, ŞAPKA ÇIKARTILIR.”

Stat konusunda İstanbul Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'ndan beklentiler olduğu ve semt sorunlarının Başkan tarafından daha fazla dikkate alınması gerektiğini ifade eden yorumlar tespit edilmiştir.

Öte yandan güncel hükümet politikalarına gönderme yapılarak artan mülteci sayısı eleştirilmektedir. Ancak bu yorumların fiziksel ortamda bir gelişmeye neden olacak seviyede olmadığı ortaya konulmuştur. Birlikte bir dilekçe verme ya da tepki söz konusu değildir. Bununla beraber tüm yorumların içinde kurumlara yapılan

eleştiriler dışında bu kurumlardan nasıl dönüş alındığı üzerine bir çıkarım yapmak mümkün görünmemektedir. Karagümrükspor ile ilgili olan paylaşımları çıkardığımız zaman bu kategori için geriye anlamlı bir yorum öbeği kalmamaktadır. Ancak Karagümrükspor'un semte kimliğini korumada katkı sunduğunu ortaya koymak mümkündür. Nitekim birçok katılımcı için Karagümrükspor bir varlık mücadelesi vermekte ve bu mücadele semtin mücadelesiyle ortaklık içermektedir. Özellikle Karagümrükspor'un ülkeyi yönetenler tarafından İstanbul'un büyük spor kulüpleri kadar değer görmediği ve göz ardı edildiği üzerine yorumlar dikkat çekmektedir.

Tüm bunların ötesinde diğer örneklemelerden farklı olarak kentsel dönüşümün bahsi hiç geçmemektedir.

Gelenekler ve Alışkanlıklar

Alışkanlıklar temelde geçmiş zaman cümle yapısı içerisinde “yapardık”, “giderdik” gibi ifadeler üzerinden aktarılmaktadır. “Giderdik” fiil yapısıyla ilişkili olarak çeşitli yeme-içme mekanlarına gidildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında “izlerdik” ve “giderdik” ifadeleriyle beraber sinema olgusunun bir dönem semt kültürü üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Aysu ve Çiçek sinemalarına gidildiği ve bu sinemalara gitmenin semtliler arasında önemli aktiviteler arasında olduğu anlaşılmaktadır.

“Yazlık sinemalar yaz gecelerimizin en büyük eğlencesiydi,70 lerin ortasına kadar istanbul da birçok mahallede tahta sadalyelerin tellerle bağlanıp sıra sıra dizildiği sinemalar.”

“Aysu, çiçek madalyon, hakan ve lüks sinemaları vardı.çocukluğumuzun anıları.hepsi sonradan kapandı.zevk ve renk sinemaları da kışıklıdı.frigo ve alaska vardı.dilek ve prenses pastaneleri ve vefa bozacısı vardı.FKL okul çıkışı giderdik.güzel günlerdi”

Anlatılan hatıralar içinde sinema kültürüne dair alışkanlıklar anlaşılmaktadır. Tüm bahsedilen alışkanlıkların artık kalmadığı cümle yapılarının geçmiş zaman vurgusundan anlaşılmaktadır. Nitekim günümüzde sinemaların kalmadığı ve semt alanlarından uzaklaştırıldığı görülmektedir. Bu durum kapitalist düzen içerisinde semt

sinemalarının AVM’lerdeki büyük sinema salonlarına yenildiği ve bu kaybın semtler için sinema kültürünü bitirdiği yönündeki değerlendirmeler için uygun bir analiz sunmaktadır.

Öte yandan semtin futbol izleme alışkanlığının aynen devam ettiği görülmektedir. Geçmişe dönük takım fotoğrafları ve günümüze dair takım yorumları futbolun ve futbol izlemenin semt için önemli bir alışkanlık olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Bunların dışında semte dair alışkanlık ve geleneklere dair bir çıkarım yapmak zordur. Nitekim anlatılanların ne kadar alışkanlık olduğu net şekilde saptanamamıştır. Bu durum genellikle kişilerin bireysel alışkanlıklarını aktardığı yönünde bir değerlendirmeye de kapı açmaktadır.

İdealler ve Değerler (Kültürel Değişime Tepki)

Sanal topluluk üzerindeki paylaşımlarda kısmi olarak milli değerler üzerinden bir kültüre sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlerin karşısında ise Arapların artan nüfusunun semt kültürüne zarar veren unsur olarak ele alındığı görülmektedir. Özellikle bir yorumda “Suriye’nin başkenti oldu” söylemi Karagümrük kimliğinin ve kültürünün diğer azınlık gruplar tarafından tehdit edildiği görüşlerinin hâkim olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

“Draman’da doğdum büyüdüm ama eskisinden eser yok. Beş yıl önce oradan ayrıldım son haline çok üzülmekteyim. Şimdi Suriyeliler var”

“Şimdi ise Suriye’nin başkenti oldu”

Bununla beraber modernlik ile Arap nüfus arasında bağ kurulduğu tespit edilmiştir. Bir topluluk üyesi Fatih’in eskiden modern olduğunu ve Arapların gelmesiyle artık modern olmadığını ifade ettiği görülmektedir.

Topluluk üzerinde Arap kültürünün semt içinde gücünü arttırdığı ve Karagümrük kültürü üzerinde tehdit unsuru olduğuna yönelik ifadeler ortaya konulmuştur. Bu noktada, bir alt kültür olan Karagümrük kültürüne dahil topluluk

üyeleri, Arap kültürünü kendine karşıt olarak konumlamış ve ötekileştirmeye yönelik bir söylem içine girmiştir.

Bunun yanında yorum ve paylaşımlardan sinema kültürünün sona erdiği anlaşılmaktadır. Aysu, Çiçek, Madalyon sinemalarının artık olmadığı vurgusu hakimdir.

Semt üzerinde ayrıca komşuluk ilişkilerinin zayıfladığına yönelik söylemler tespit edilmiştir. Tam 7 yorumda eski komşulukların kalmadığı yönünde görüşler ifade edilmiştir. Bir yorumda Açık hava sinema kültürü ile komşuluk ilişkileri arasında bağ kurulduğu tespit edilmiştir. Bu durum sinema izleme alışkanlıklarının kaybolmasıyla sosyal ilişki alanlarının azalmasına bağlı olarak komşuluk ilişkilerinin zayıfladığına yönelik bir tespitin yapılmasına neden olmaktadır.

“ESKİDENDİ KOMŞULUK AYSU ÇİÇEK STAD MADALYON YAZLIK
SİNEMALAR VARKEN VARDI KOMŞULUK.”

Kültürel değişimler diğer sanal topluluk örnekleriyle temelde benzerlikler içermektedir. Bu durum semt kültürünün erozyona uğradığını ifade eden akademik çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Erozyona uğrayan semt kimliği ve kültürü tekil olarak bir semtin değil genel olarak İstanbul’un sorunu gibi gözükmemektedir. Nitekim tüm örneklerde etkileşimleri ve iletişimsel süreçleri ortaya çıkaran unsur yitip giden semt kimliği ve kültürüdür.

Cenaze (Dini söylemler) ve Düğünler (Kutlama Mesajları, İyi dilekler),

Sanal topluluk üzerinde 3466 cenaze bildirimi ve ilgili yorum tespit edilmiştir. Paylaşımlarda “allah rahmet eylesin” “ruhu şad olsun” “camii” ifadelerden semtlilerin Müslüman kimliğinin göstergesi bir jargon kullandığı anlaşılmaktadır.

Cenaze paylaşımları ayrıca belirli kişilerin hatırlanmasına ve ölen kişilerle anıların yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu noktada cenaze bildirimleri kültürel belleğin taşınmasında önemli işleve sahiptir.

Bunların ötesinde farklı azınlıklara ya da kültürlere ait paylaşımlar tespit edilememiştir. Ancak cenaze paylaşımlar hem sosyal ilişkilerin sanal topluluk içinde devam etmesinde, hem fiziki ortamdaki etkileşimleri şekillendirmesi bağlamında önemli bir misyona sahiptir. Nitekim topluluk üyelerinin bir şekilde haber alamadığı ya da unuttuğu kişilerin ölüm haberlerini alması hem sosyal ilişkilerin devamlılığına hem de semt kimliğini taşıyan insanların yeniden hatırlanmasına zemin hazırlamaktadır. *Karagümrüklüler* sanal topluluğu için cenaze bildirimleri önemli bir etkileşim ağını aktif etmesi bağlamında anlamlıdır. Özellikle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde de bu duruma vurgu paralel olarak dikkat çekmektedir.

Fotoğraf ya da görsel materyal

Fotoğraflar özellikle Karagümrük ve çevre semtlerle ilişkilidir. Fotoğraflar kişilerin birbirleriyle ilişkilerinin ve geçmişin hatırlanmasında temel unsurlardan biri görevini görmektedir. Nitekim fotoğraflar sanal topluluk içinde bireylerin etkileşimlerini arttırmaktadır.

Fotoğrafların altına yapılan yorumlar fotoğrafların yakın tarihle ilişkili olmasına bağlı olarak di'li geçmiş zamanla aktarılmıştır. Kişilerin bir zamanlar oturduğu mekanlara ve sokaklara yaptıkları vurgular, özellikle fotoğrafların altındaki yorumları oluşturmaktadır. Fotoğraflar üzerinden yorumlarda çok fazla sokak ismine değinildiği tespit edilmiştir. Bu durum semtin geçmişini yansıtan fotoğrafların günümüzle ilişkilendirildiğini ve kültürel belleğe destek sağladığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Fotoğrafların çoğunluğu geçmişle ilişkilidir. Örneklemin incelendiği dönemle ilgili günümüze dair fotoğraf tespit edilmemiştir. Bu durum sanal topluluğun geçmişle ilişkili olarak varlığını sürdürmeye çalıştığı yönünde yorumlanmaktadır. Topluluğun nihai amaçları arasında erozyona uğrayan semt kimliğinin ve kültürünün sanal topluluğun yardımıyla yeniden bir araya getirmek olduğu söylenebilir. Nitekim topluluk yorumlarda Karagümrük'ün tarihsel bağlamına ve semt kültürünün gücüne vurgular tespit edilmektedir. Bunu yaparken üst kimlik olan Türk kimliğine vurgunun da kelime aralarında dikkat çektiği tespit edilmiştir. Özellikle Türklüğe vurgu 14 yorumda dikkat çekmektedir.

Dini ve Resmi Anma Günleri

Bu kategori altında Ramazan ve Kurban Bayramı, kandil kutlamaları, milli bayramlardan Cumhuriyet Bayramı ve 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları dikkat çekmektedir. Kutlamalarda diğer başlıklarda ifade edilen Türk kimliği ve kültürü üzerine vurgular bu başlık için de geçerlidir. Semtliğin Karagömrük kimliği ve kültürünü benimsediği kadar Türk ve Müslüman kimliğini de beraberinde benimsediği tespit edilmiştir.

“Başta Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere tüm öğretmenlerin 24 Kasım Öğretmenler Gününü kutluyorum”

“Canım ATATÜRK , Canım TÜRKİYEM”

“Kutlu olsun Allah bizi Cumhuriyetin değerleri ile güzel vatanımızda yaşatsın”

Bu bağlamda özellikle Atatürk üzerinden milliyetçi söylemler dikkat çekmektedir. Nitekim 11 kez milli, 8 kez Atatürk ve 14 paylaşımda Türk kelimesi üzerinden Türk kimliğine yönelik aktarımlar dikkat çekmektedir.

Sanata Dair Paylaşımlar

Sanata dair bir paylaşım tespit edilememiştir. Sinema kültürüne dair paylaşımlar farklı kategorilerde kodlanmış ve incelenmiştir.

Tarihi Figürler, Şahıslar ve Olaylar

Yorumların birçoğu yerel olarak bilinen şahıslarla ilgilidir. Özellikle semtin geneli tarafından tanınan öğretmenler ve esnaflar bu kategori altında tespit edilmiştir. Yoğurtçu, Şarküteri, Muhallebici sahipleri özellikle semt içinde anılan ve semt kültürü içinde önemli görülen şahsiyetlerdir.

“karagömrükten GÜZEL bir resim paylaşmışln çok GÜZEL çay içerdik teşekkür EDERİM ara slra gelirim ÇAY içmeye ben yanında eriş yoğurtçusu var ve kırtasiye var KARAGÖMRÜK nede olsa nereye gidersen unutamazsn”

“DARBUKA PROFESÖRÜ, SEMTİMİZİN İNSANI, GÜNGÖR HOŞSES.”

Bunlarla beraber semt için önemli kabul edilen Güngör Hoşses ismi dikkat çekmektedir. Paylaşımlardan Göngör Hoşses'in Darbukacı olduğu ve tüm semtliler tarafından bilindiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, Türkan Şoray'ın bir dönem Karagümrük'te okuduğu anlaşılmaktadır. Tam 7 yorumda Türkan Şoray'ı semte ilişkilendiren yorum ve paylaşım tespit edilmiştir. Bu paylaşımlarda dikkat çeken nokta Türkan Şoray'ın Karagümrüklü olmasının semtliler için bir gurur kaynağı olduğudur. Bununla beraber semt kültürünün neler yetirdiğine yönelik bir vurguyu da içermektedir.

“Türkan Şoray. Rahmetli babamın öğretmenlik yaptığı KARAGÜMRÜK İLKOKULU şimdiki adı AKŞEMSEDDİN İLKOĞRETİM OKULU öğrencilerindendi.”

“Türkan okul arkadaşım”

Yerel ve mikro alanda etkili bir kültür olan Karagümrük kültürünün makro anlamda etki yaratabilen bir yıldız olan Türkan Şoray'ı çıkarttığına yönelik vurgu Karagümrüklülerin makro kültürlere etki unsuruna da bir vurgu içermektedir. Nitekim geçmişe yönelik her bir paylaşım ve yorum semtin köklü olmasına üstü kapalı bir vurguya ve günümüzdeki mücadelesine katkı olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanında semtliler bir üst kimlik olan Türk kimliğini benimsediklerinin göstergesini diğer başlıklar altında bahsetmiştik. Bu yaklaşım bu başlık altında da tespit edilmiştir. Cüneyt Arkın ve Ayhan Işık'ın da topluluk üzerinde bir figür olarak bahsedildiği tespit edilmiştir. İki ismin bahsedilmesinde ise milli vurgular dikkat çekmektedir. Özellikle Cüneyt Arkın “Battal Gazi” rolüyle beraber paylaşılırken, Ayhan Işık, ülkeye mal olmuş biri olarak Karagümrük'ü ziyaretiyle beraber bahsedilmiştir.

“Türk sinemasının koca çınarı Baddal Gazisi Cüneyt Arkın'ı maalesef kaybettik.”

“Halk Çocuğu (1964) 2. Ayhan Işık stadımızda top oynuyor. Karagümrük Vefa Stadı. Kalecinin arkasındaki kulüp binası. Onun arkasında da yazlık sinema vardı. Zeki Sezer ve Haluk Orçun diğer oyuncular. Arkada Mihrimah Sultan Cami.”

Topluluk üzerinde verilerin elde edildiği dönemde sadece bir olay aktarımı dikkat çekmektedir. Ancak bu aktarım herhangi bir etkileşime neden olmamıştır. Bu bağlamda sanal topluluklar içinde hatırlama olgusunun tekil olarak bireylerin aktarımlarından öte olduğunu sonucu çıkabilir. Bir topluluk üyesinin bahsettiği 1969 yılında 4 üniversite öğrencisinin vurulma olayı ve kimin hatırladığını sorması üzerine olayın kimse tarafından hatırlanmadığı ve etkileşim almadığı tespit edilmiştir. Bu durum sanal topluluk üzerinde etkileşimlerin kimlik, kültür ve bellek üzerinde doğrudan etki unsuru olduğu sonucunu güçlendirmektedir. Nitekim bahsi geçen paylaşım herhangi bir etkileşim ve beğeni almadan arka sayfalara düşmüştür. Böylece paylaşımın kişiler üzerinde hiçbir anlam ifade etmemesi olayın semtliker tarafından dışlandığı ya da bilinçli olarak unutulduğu şeklinde de yorumlanabilir. Ancak bunu kanıtlayacak bir veriye ulaşamamıştır.

Mekân, Sokak ve Caddelere Dair Paylaşımlar

Sanal topluluk üzerinde mekanlara dair paylaşımların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Özellikle “vardı” ifadesi üzerinden mekanların ve sokakların geçmişine yönelik aktarımlar dikkat çekmektedir.

“1973.1974 senelerinde balattan atlar, hasköy vapur iskelesinden çıkardık, iskelenin arkasında Akgün kum deposu vardı, orada plaj yapıp geri dönerdik.”

“Fatih semtinde yazlık sinemalarda vardı ne güzeldi velhasıl zevk alicamız hiç birşey kalmadı.”

Toplam 174 yorum geçmişteki mekanlarla ilişkili olarak “vardı” ifadesini içermektedir. Öte yandan bu ifade semtin mekânsal olarak değiştiğini de göstermektedir. Paylaşım ve yorumlar üzerinden çeşitli küçük dükkanlar hakkında değişimler aktarılmıştır. Kafeler, postane, bakkallar, meyhaneler, kahvehaneler üzerinden semtin değişimine yönelik aktarımlar dikkat çekmektedir.

Bunların yanında yine “vardı” ifadesi üzerinden yazlık sinemaların bir zamanlar aktif olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca günümüzde Karagömrük sınırları içinde

bir gazoz fabrikası olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 6 yorumda gazoz fabrikasının doğrudan ya da dolaylı olarak ifade edildiğı tespit edilmiştir.

“Merhaba sevgili karagümrüklüler bende 1967 yılında sarmaşıktta doğdum santarfarma ilaç fabrikasının sokağında unutmadığım okadar çok anı varki hepsini yazmam mümkün değil çok güzel günlerdi karagümrüklü olmaktan gurur duyuyorum”

“Orta okulada Ahmet Rasim’de okumuştum, ama sinemanın yerini hiç göremedim ozamanlar,un fabrikası olmuş diye duymuştum nit ara...”

Bu durum semt kültürü içinde gazoz fabrikasının önemine işaret etmektedir. Paylaşılan yorumların di’li geçmiş zamanlı olmasından günümüzde artık kalmadığı anlaşılmaktadır.

Yakın tarih paylaşımlarının haricinde semtin tarihi ile ilgili paylaşımlar oldukça azdır. Bu nedenle kültürel bellek aktarımları sadece yakın tarihle ve yakın tarihte var olan mekanlarla ilişkilidir. Osmanlı ya da daha öncesinde Bizans dönemine ait yapıların semtte yer almasına karşın bunlarla ilişkili paylaşımların yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum semtlilerin tarih bilinci noktasında bilgi birikimlerinin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı döneminden kalma camilerin, hamamların ya da külliyelerin sanal semt topluluğu üzerinde paylaşımlara konu edinilmediğı tespit edilmiştir.

Unutulanlara, Kaybolanlara Vurgu

Sanal topluluk üzerinde 2 olgu yok olan unsur dikkati çekmektedir. Bunların ilki sinema kültürüdür. Eski yazlık sinemalara vurgu tespit edilmiştir. Elde edilen yorum ve paylaşımlara göre, 43 yorum eski sinemaları ve onlara ilişkin olguları aktarmaktadır. Sinema kültürünün son bulması semt kimliği önünde bir tehdit unsuru olarak nitelendirilmemektedir. Öte yandan bir sosyalleşme alanı görülmüş ve semtlilerin etkileşimlerini arttırdığı vurgulanmıştır.

Bir diğer nokta ise semtin eskilerinin artık olmadığı ve semtte komşuluk ilişkilerinin yok olduğuna dair görüşlerdir. Bu noktada sanal topluluk semt kimliğinin

ve kültürünün devamlılığında bir mücadele alanı sunmaktadır. Nitekim birbirlerini uzun zamandır görmeyen insanların sanal topluluk üzerinde yeniden etkileşim kurduğu tespit edilmiştir.

Nostaljik Paylaşım

Bu kategori altında 127 yorum tespit edilmiştir. Yorumlarda özellikle geçmişe duyulan özleme vurgular dikkat çekmektedir. “Hey gidi günler”, “ne güzel günlerdi”, “özlüyorum o günleri” şeklinde 127 yorum ortaya konmuştur.

“Nerde.o.yillar.zanana.bur.diyemiyoruz.semtimiz.çok.güzel.komşuluk.öyle idi.şimdi.bakıyorum.suriye..karagömrüye.gelmiş.ben.semtimi.çok.özlüyorum.”

“Oyun masaları (kırmızı, siyah, hacibaba) 3 elde bir hacibaba gelirdi. Kırmızı siyah a basılan paralar mekanciya kalırdı. Masa megilliydi masanın altında takozlar vardı farkettim ayağımla masaya dokundum ayar bozuldu mekanci kaybetmeye başladı. Yaşım 15 idi hey gidi günler hey..”

Bu yorumlar topluluk üyelerinin geçmişlerini aradıklarını ve dolaylı olarak semt kimliğini ve belleğini muhafaza etmeye çalıştığı yönünde yorumlanabilmektedir. Nitekim geçmişe özlemle beraber anıların da paylaşıldığı görülmektedir. Geçmiş zamanlı cümle yapıları üzerinden doğrudan ya da dolaylı olarak semt kimliğini ve kültürünü benimseyenlerin semtin yok olup giden geçmişini olumlu olarak güzellikle andıkları tespit edilmiştir. Sanal semt topluluğu tüm paylaşım ağının içerisinde yakın tarihi günümüze taşıyan bir unsur olarak nostaljik yaklaşımların ve duyguların da artmasına neden olmaktadır. Nitekim yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme verileri bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

5.5.14 Karagömrüklüler Sanal Semt Topluluğu Üyeleriyle Yapılan Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşmelerin Eleştirel Söylem Analizi

Karagömrüklüler sanal semt topluluğu üyelerinden 4 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcılardan 2’si halen semtte oturmaktadır. 2’si ise Balat ve Avcılar’da ikamet etmektedir. Fakat tüm katılımcılar hayatının bir

bölümünü semtte geçirmiştir. Görüşmelerin temelinde sanal semt topluluğu üzerinde elde edilen yorum ve paylaşımlarla benzerlikler göze çarpmaktadır.

İlk olarak katılımcılara Karagümrüklüler sanal semt topluluğuna üye olmak ile aidiyetlik arasındaki bağ sorulmuştur. 3 katılımcı olumlu anlamda sanal semt topluluğu ile semt aidiyeti arasında bir bağdan bahsetmektedir. Onlara göre, semt kimliğinin yaşanmasında sanal semt topluluğunun olumlu bir katkısı söz konusudur.

KAK3 - Aslen Balat doğumlu olmama rağmen Karagümrük Stadyumu yaşantımızı renklendiren, gençlikte bizi yönlendiren ortamı ve değerli yönlediyle aidiyet duygumuza katkıda bulunuyor. Ben zaten her sabah kalkıp bir gün önce çektiğim fotoğraflar üzerinden semt hikâyeleri yazıyorum. Karagümrük grubu en çok geri bildirim yapan grup. “Marifet elbette iltifata tabi olmalıdır.”

KAK4 - Semtime olan özlemi gideriyorum, eski dostlarla iletişime geçebiliyorum. Hala Karagümrük’te oturmasam da oradaymışım gibi hissettiriyor.

KAK2 - E tabii ki etkiliyor yani nasıl etkiliyor mesela kendimi o semte herhangi bir şeyin içerisinde olmak, katkı sağlamak, haber almak ve haber vermek bana pozitif anlamda tabii ki katkı sağlıyor. Mental olarak iyi hissediyorum kendimi.

Bunların dışında sadece KAK1 sanal semt topluluğu ile semt aidiyeti arasında bir bağ kuramadığını ifade etmiştir. Semte olan bağlılığını vurgulamasına rağmen bunun tek nedeninin fiziki olarak Karagümrük’ün kendisi olduğunu ifade etmiştir.

KAK1 - Grubun yok semtin var.

Sanal semt topluluğunun büyük oranda semt kimliğini yaşatan bir unsur olduğu düşünülebilir. Bunun yanında katılımcılar; aitlik ve kimlik gibi kavramlarla beraber “haber almak”, “orda hissetmek” ve “iletişime geçmek” gibi ifadeleri kullanmış ve sanal semt topluluğunun verdiği imkanlarla beraber kimliğin olumlu anlamda etkilendiğini dolaylı olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar di-li geçmiş zaman zarfında “yaşadım” “oturdum” gibi ifadelere konuşmalarında sıkça yer vermişlerdir. Elde edilen cevaplardaki di-li geçmiş zaman eki, sanal semt topluluğunun yeniden birleştirici gücüne de işaret etmektedir. Elde edilen yorum ve paylaşımlardaki “doğma-

büyüme” Karagümrüklü olma vurgusu yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde dikkat çekmektedir.

Yukarıdaki cevaplara paralel olarak katılımcılara sanal semt topluluğa üye olmalarındaki motivasyon sorulmuştur. Katılımcılar özellikle “fotoğrafları takip etmek”, “haberdar olmak”, “etkileşimde bulunmak” ve semte “fiziksel anlamda bağlı hissetmek” gibi cevaplar üzerinden topluluğa üye olmalarındaki temel motivasyon kaynağını ifade etmişlerdir.

Fiziksel bağlılık, sanal semt topluluğu üzerindeki etkileşimlerin temel kaynağı olarak değerlendirilebilir. Farklı bir ifadeyle, fiziki mekâna olan bağlılık sanal semt toplulukları üzerindeki etkileşim ve iletişimle doğru orantılıdır. Nitekim katılımcılar fiziki olarak Karagümrük'le olan bağlarını açıklayarak neden bu topluluk üzerinde olduklarını ön plana çıkarmışlardır.

KAK2 - Evet, bir senedir değil ama doğdum büyüdüm oradaydım. Orada 3 tane arabam var. Benim her şeyim orada yani öyle diyeyim.

Sanal semt topluluğundaki yorum ve paylaşımlarla paralel olarak “yaşadım”, “ordaydım”, “oturdum” gibi ifadeleri katılımcıların cevaplarında da görmek mümkündür. Bu durum sanal semt topluluğu üyelerinin fiziki olarak semte bağlarının sanal ortamdaki etkileşimler üzerinde ana etkenlerden biri olduğu yönünde görüş ortaya çıkarmaktadır.

Aidiyet vurgusu üzerine katılımcılara topluluk üzerinde görünür ya da bilinir olma çabaları ve etkileşimlere katılma durumları sorulmuştur. Katılımcıların hiçbirinin sanal semt topluluğu üzerinde görünür ya da bilinir olma çabasının olmadığı ortaya konmuştur. Tüm katılımcılar ilk amaç olarak; “semtlerinden haberdar olmak” ve “gelişmeleri takip etmek” olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan tüm katılımcılar gerek paylaşımları beğenerek gerekse yorum ve paylaşım yaparak *Karagümrüklüler* sanal semt topluluğunda aktiftirler. Bu noktada, her ne kadar görünür olma çabaları bulunmasa da semti sahiplendikleri ve etkileşimlere katıldıkları tespit edilmiştir.

KAK1 - Amacım takip etmek ya da mesela bir resim paylaşıyor diyelim neresi diye sorulduğunda eğer biliyorsam oranın neresi olduğunu ya da farklı bir yorum geldiyse düzeltecek bir şey varsa ya da bildiğim eskilerden gelen bir şey varsa onu paylaşıyorum.

Tüm katılımcıların etkin olarak var olduğu sanal semt topluluğunun Karagümrük semt kimliğini ve kültürünü yaşatma çabası dikkate değerdir. Bu noktada, semtlinin bu topluluk üzerinden sesini duyurma ve üst kültürlere, kimliklere ya da kurumlara etki kapasitesini tespit etmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda, “sanal topluluklar sayesinde kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz? ve sesinizi üst mercilere duyurma konusunda size bir fayda sağladığını düşünüyor musunuz?” soruları katılımcılara yöneltilmiştir. Bu sorular katılımcılar tarafından siyasi bir eleştiri olarak algılanmış ve bu bağlamda cevaplanmıştır. Katılımcılar özellikle siyasi meselelere sanal semt topluluğu üzerinde yer verilmediğini ifade etmişlerdir. Ancak yorum ve paylaşımlarda özellikle Ekrem İmamoğlu eleştirileri dikkat çekmektedir. Bu eleştiriler bir önceki başlık altında incelenmiştir.

KAK1 - Yani şöyle söyleyeyim, grup yöneticisi zaten izin vermiyor. Herhangi bir olumsuz yorumda müdahale ediyor ve onları yayınlamıyor. Yani bir şekilde ya o kişiyi engelliyor yani orada amaç sadece o semtin kültürünü paylaşmak gibi daha çok. Sonuçta pek çok şehirden gelmiş pek çok yerden gelmiş başka semtlerden başka mahallelerden gelmiş insanlar var. Amaç Karagümrük’ün eski işte insanları hakkında bir şey varsa paylaşmak; vefatları, doğumları ne bileyim. Hani tamamen komşuluk ilişkisine dayalı bir ortaklık diyeyim sana.

KAK2 - Bürokrasi anlamında herhangi bir etkiye sahip olacağını ve olduğunu düşünmüyorum ama kulüp anlamında hani bazı eleştirilerin kulüpte gereken yerlere iletilmediğini düşünüyorum. Siyasi olarak herhangi bir parti dahi olsa böyle bir oluşumun bürokraside veya siyasi bir harekette herhangi bir etkin unsur olacağını düşünmüyorum. Yani, öyle bir şeye inanmıyorum.

Sanal semt topluluğu üzerinde elde edilen yorumlar ve paylaşımlarda futbol kulübünün ağırlık kazandığı ve ona yönelik söylemler dikkat çekmektedir. Bunun dışında bir etki ya da katkı unsuru tespit edilememiştir. Yukarıdaki iki cevap bu durumu

destekler niteliktedir. Öte yandan katılımcı KAK3, kurum kararlarına etki unsuru olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Fakat herhangi bir etki unsurunun olmadığını kendi de bahsetmektedir. KAK3'ün cevabı daha çok böyle bir potansiyelin varlığına işaret etmektedir. Katılımcı KAK3 ayrıca semt topluluğunun zaman zaman kulüp topluluğuna dönüştüğünü ifade ederek bunun topluluğun kültür aktarım kapasitesini azalttığını ifade etmiştir. Konu hakkında sadece KAK4 farklı bir cevap iletmiştir. KAK4, birçok aksayan hizmetin geliştirilmesinde sanal semt topluluğunun işlevine ve katkısına işaret etmektedir. Ancak buna yönelik bir bulguya yorum ve paylaşımlar da rastlanılmamıştır. Ayrıca diğer 3 katılımcıdan böyle bir tespit elde edilmemiştir. Neyin düzeltildiği sorusu ise cevapsız kalmıştır. Bu noktada, katılımcının cevabı daha çok “olması gereken” şeklinde algılanmıştır.

KAK4 - Semt içi aksayan hizmetlerin dile getirilmesi ve yetkili makamlara iletilmesi konusunda işlevsel. Çok sayıda bu tarz sorun daha hızlı ve doğrudan çözüldü.

Karagümrüklüler sanal semt topluluğu katılımcılar arasında önemli işlevlere sahiptir. Bunlar; “kültürü korumak”, “semte sahip çıkmak”, “geçmiş aktarmak” “uzak mesafeleri yakınlaştırma” etrafında şekillenmektedir.

KAK2 - Mesela bundan 20 sene önce buradan uzaklaşmış arkadaşlarımla denk gelebiliyorum. Orada 25 sene önce gitmiş abi dediğim aynı sokakta komşuluk yaptığım insanlara denk gelebilme ihtimalim var. En yakın misal vereyim; benim annemle doğma büyüme Karagümrüklü babam da doğma büyüme Karagümrüklü. Annem mesela burada okul arkadaşına denk geldi.

Bundan yola çıkarak katılımcılara, “Sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu? ya da siz gelenek ve alışkanlıklarla ilgili paylaşımlar yapıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı sanal semt topluluğu üzerinden yeni gelenek ya da alışkanlık öğrenmediğini ifade etmiştir. Bunun da ötesinde katılımcılar kendilerini bu gelenek ve alışkanlıkları aktaran olarak nitelemektedirler. Öte yandan katılımcılar, uzun yıllar bu semte doğup-büyümeleri neticesinde kimseden öğrenecek bir durumlarının olmadığını

bildirmişlerdir. Bu noktada dolaylı olarak öğrendiklerini fiziki ortamlardan aldıklarını ve zaman içinde sanal semt topluluğu içinde aktardıklarını ifade etmişlerdir.

KAK4 - Ben Karagömrük'te yaşayarak öğrendim. O yüzden gruptan bir şey öğrenmedim. Ancak arkadaşların çocukları ve şu anki genç üyelere yaptığım paylaşımlarla semt kültürünü ve semt geleneklerini öğrettiğimi düşünüyorum

KAK1 - Çok eski olduğumuz için söylenenler aslında bizim bildiğimiz şeyler. Babam mesela Küçük Mustafa Paşa'da doğdu. Dedesi oranın camisinin imamıymış. Babam da o caminin altındaki küçük imam odasında doğmuş, orada yaşıyorlarmış ve oradan Ayasofya'ya giden bir tünel varmış. Babam bizi küçükken götürüp gösterdi. Orayı kaldırırıyorsun, kapağı merdivenler iner. Aşağıya Ayasofya'ya tünel vardır. Ben bunu çocukluğumdan beri biliyorum ama mesela Saraçhane'de arkeolojik çalışmalar sırasında arkeologlar daha yeni öğrenmiş. Hani aslında bir şeyleri yaparken böyle topluluklarla irtibata geçip senin yaptığın gibi bilgi toplamak her zaman faydalı olur.

Bu durum yorum ve paylaşımlarda sıklıkla vurgu yapılan *semte bağlılık* ve *semt kimliği* bu soruya verilen cevaplarda da üstü kapalı olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar Karagömrük semt kimliğinin ve kültürünün devamlılığında kendilerine önem atfetmektedirler. Öte yandan yorum ve paylaşımlarda ifade edilen “biz” ifadesi katılımcıların cevaplarında genel olarak “ben” şeklinde aktarılmıştır.

Yorum ve paylaşımların analizinde en çok tespit aidiyet bildirimleri ve cenaze törenleri hakkında paylaşımlara aittir. Bu durum katılımcıların cevapları tarafından da benzer şekilde ele alınmaktadır. Katılımcılara, “fiziksel yaşamda tanıdıklarınıza ait düğün, doğum, cenaze gibi olaylar hakkında sanal semt topluluğu üzerinden haberdar olduğunuz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Tüm katılımcılar özellikle cenaze duyurularına çok sık denk geldiğini ifade etmiştir. Bu noktada, KAK2'nin cevabı tüm cevapların bir özeti niteliği taşımaktadır.

KAK2 - Görüyorum bunu yani. Abi geçenlerde aldım. 2 tane peş peşe aldım mesela aynı günde 2 tane aldım. Bizim mesela Metin abi diye bir abimiz vardı. Ondan sonracığıma onun mesela cenaze haberini oradan aldım. Serkan abi diye bir abimiz vardı, Karagömrük'ün eski ciğercisi onun oğlu mesela.

Katılımcılar; kimlik, kültür ve bellek gibi ifadeleri cevaplarında oldukça fazla kullanmışlardır. Bu durum katılımcıların sanal semt topluluklarına atfettiği önemi de gözler önüne sermektedir. Bunun yanında bu oluşumu bir kimlik, kültür ve bellek mücadelesi olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Nitekim, katılımcıların sanal semt topluluğunun amacının farkında olduklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

KAK3 - Amacımız “Kent Bellek” “Semt Bellek” konularında farkındalık yaratmak. Şili ülkesinden deneme ustası Zambra’nın dediği gibi edebiyatta üç ya da dört konu vardır belki de yalnızca iki. –“Ait Olmak ya da Olmamak”

Bu bağlamda katılımcılara, “sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar bu konuda farklı cevaplar iletilmişlerdir. Bir katılımcı Karagümrük’te kimliğin ve kültürün korunamadığını, bu noktada sanal semt topluluğu üzerinde de aktarılabilecek bir durum kalmadığını ifade etmektedir.

KAK1 - Semt kültürünün çok fazla korunduğunu düşünmüyorum. Evet eski resimler paylaşıyor ama korunuyor olsaydı zaten binalardaki yapılaşma daha düzenli olurdu. Yani eski sur içi bölge olduğu için daha tarihi orada yeni binalar yapıldı. Mesela kültürü korumak istiyor olsalardı daha planlı işler yapılırdı. Yani eğer öyle olsaydı, proje olarak tek tip onay verilirdi.

Öte yandan KAK2 dolaylı da olsa paylaşılanların kimliğe ve kültüre etkisini dile getirmiştir.

KAK2 – Annem mesela, oradan gelen bir fotoğrafla oradaki kız arkadaşı, çocukluk, okul arkadaşını gördüm. Bunun etkisi benim üzerimde bir etkisi yok kültür bizden önceki kuşağa ait. Bizde olmadı. Öyle bir fotoğraf aşk diye böyle hani çekilelim? Hatıra ileriye dönük falan olmadı yani. O bir önceki kuşakta vardı o. Tabii fotoğrafların burada paylaşılması tabii o kültürün devamlılığı için önemli. İnsanlar 50 sene önceki hatıralarını canlandırabilir, 2 sene önceki arkadaşlarını görebiliyorlar. Anlatabildim mi? Güzel bir şey hoş.

KAK3 ise sanal semt topluluğunun asıl amacının bu soru etrafında şekillendiğini ifade ederek var oluş amaçlarından birinin kimlik, kültür ve belleğin yaşatılması olduğunu ifade etmektedir. KAK3 bu noktada sanal semt topluluğu üzerinde birçok fotoğraf paylaşan ve fotoğrafların hikayesini de anlatan kişi durumundadır. Bununla beraber üst kimlik ve kültür unsurları olan dini ve milli bayramlara dair paylaşımların sık sık yapıldığı tüm katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu durum birleştirici bir unsur olarak ele alınmaktadır.

KAK4 - Evet, kutluyorum. Eskide yüz yüze dini ve milli bayramları kutlardık. Artık biz de teknolojiye uyduk. İlk başlarda garip ve kötü hissettirse de artık bu tarz bayramlaşmalar ve tebrikler sanki eskiden olduğu gibi yüz yüze kutlamışız gibi iyi hissettiriyor

Katılımcılar, Karagömrük ile olan bağlarına ve Karagömrük ile ilgili bilgi-birikimlerine sürekli olarak gönderme yapmaktadırlar. Bu noktada, yeni bir şeyler öğrenmekten ziyade aktaran ve bilgileri kalıcı hale getirenler olarak kendilerini konumlandırmaktadırlar. Bu durum, semte olan aidiyetlerini de vurgulamak için bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların hepsi Karagömrük'ün yakın tarihi hakkında oldukça fazla bilgiye sahip olduğunu ifade etmektedirler. Bu durum dolaylı olarak sanal semt topluluğunun kültür ve bellek aktarım gücüne gönderme yapmaktadır. Ancak katılımcıların aktarım kapasiteleri tartışmaya açıktır.

Katılımcılara sanal semt topluluklarının aktarım gücüne vurgu yapmak üzere, “sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu? ya da benzer şekilde bir etkileşiminiz ya da aktarımınız oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 3'ü yeni olarak kimseyi tanımadığını ifade etmiştir. Yukarıdaki cevaplarla paralel olarak katılımcılar Karagömrük'le olan bağlarını ön plana çıkaran cevaplar vermişlerdir.

KAK1 – Anladım, yeni bir şey öğrenmedim. Onlar benim çocukluğumdan beri zaten bildiğim ailemden duyduğum ailemin resimlerinden gördüğüm şeylerdir.

KAK4 - Karagömrüklüler birbirini iyi tanır ve bilir.

Bunun dışında sadece KAK3, yeni birilerini tanıdığını ifade etmiş ancak örnek olarak bir isim ifade edememiştir. Bununla beraber tüm katılımcılar ilk kez bir olayı sanal semt topluluğu üzerinden duyduklarına yönelik bir paylaşımda bulunmamışlardır.

Mekanların kültür ve bellek ile olan ilişkisine önceki bölümlerde değinilmişti. Bu noktada, mekân ile kimlik, kültür ve bellek arasındaki bağ anlamlandırmak adına katılımcılara sorular sorulmuştur: “Bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz? ya da mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu?” Gerek paylaşmak gerekse görmek anlamında katılımcılar böyle paylaşımlara denk geldiğini ifade etmektedirler. Ancak bir şey öğrenme konusunda katılımcılar arasında bütüncül bir dil yoktur. KAK1 paylaşımlara denk geldiğini ancak tüm fotoğraflar önceden bildiği fotoğraflar olduğunu ifade etmiştir.

KAK1 - Anladın yeni bir şey öğrenmedim. Onlar benim çocukluğumdan beri zaten bildiğim ailemden duyduğum ailemin resimlerinden gördüğüm şeylerdir.

Bununla beraber KAK2 ve KAK4 değişimleri paylaşılan fotoğraflardan öğrendiklerini aktarmıştır.

KAK2 - Denk geliyorum mesela eski tarihi çeşme dediğimiz yerlerin veya tarihi işte bilmem duvar dediğimiz yerlerin şimdiki restoran haline denk geldim. Ne kadar kötü durumlara geldiklerini ya da durumlarının iyileştirildiğini gördüm.

KAK4 - Bende o şekilde eski sokak, cadde fotoğrafları yok. Ama arkadaşlar çok paylaşır. Hem eski hem de yeni. Onlar sayesinde defalarca semtteki değişimleri öğrenebiliyorum

Semtın büyük oranda değişime uğradığı, kültürün ve kimliğin erozyona uğradığı üzerine görüşler katılımcılar tarafından sık sık dile getirmiştir. Katılımcılar temelde bu topluluğu bir varoluş ve bir arada kalış mücadele olarak değerlendirmekte ve üstü kapalı olarak semtin değişime yenik düştüğünü kabul etmektedir. Bu bağlamda, katılımcılara tüm eskiye dönük paylaşımların ve gündelik etkileşimlerin onlarda yarattığı duygu sorulmuştur.

KAK1 - Eskiye arıyoruz yani şu an maalesef ki Fatih çok göç alan bir bölge. Maalesef ki Suriye'ye döndü. O yüzden biz yakın geçmişteki günlerimizi bile arıyoruz öyle diyeyim.

KAK2 - Geçmişe dair anılar, büyüklerimiz yaşadığı şeyleri de aynı sokaklarda yaşadığımız için gözümüzün önüne geliyor. Mesela, yaşanan sahneler oynana oyunlar, işte oynanılan maçlar. Güzel anılar oluyor, insanların çok kötü anıları da var oralarda sonuçta affedersin cennetten bir köşe değil Karagümrük. Yani çok çok kötü anılar da var, insanların ölümleri var, vurulmaları var. Gayrimeşru mafyatik olaylar var. Bir sürü anladın mı? Nelere denk geldik 8 yaşından beri. Ama bu bizim meseleler Karagümrük'ü kötü yapmıyor. Karagümrük'ü Karagümrük yapan değerlerden bir tanesi de o mesela; o kavgalar, gürültüler. Burada mesela güzel şeylerle anılmak, güzel şeyler hatırlamak tabii ki hoşuna gidiyor.

KAK3 - "Bazen tek bir fotoğraf karesi onlarca sayfa uzunluğundaki metinlerden daha etkilidir. Fotoğraf albümlerine bakarak kitaplar yazan nice evrensel yazar düşünüyor zihnime. Evet, tek bir fotoğraf kitap yazdırabilir.

KAK4 - Çok özlüyorum, hüznleniyorum. Ama gördükçe de gençliğimin bu semtte geçmiş olmasında çok mutlu oluyorum ve gurur duyuyorum.

Sanal semt topluluğunun genel olarak nostaljik bir duygu yaşattığı üzerine görüşler hâkimdir. Karagümrük'ün yaşadığı kimlik erozyonunda diğer kimliklerin etkisini ön plana çıkaran yorumlar hakimdir. Bu noktada yorum ve paylaşımlarla paralel olarak katılımcılar "Suriyelilerin" ve "Karagümrük'ün aldığı göçün" semt kimliği üzerinde bozulma etkisi yarattığını ifade etmektedirler. Bu noktada *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluğu ile bir benzerlik söz konusudur. Sanal semt topluluğu ise bu değişime karşı bir mücadele mekânı olarak eskiyi günümüze aktarmada ve kimlik ile kültürün devamlılığında bir etki unsuru olarak ön planda değerlendirilmektedir. Bunun yanında tüm katılımcılar hemen her soruda kendini ön plana çıkarmakta ve Karagümrük ile ne kadar bağlı olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır. Yorum ve paylaşımlarda tespit edilen Karagümrük'ten ve Karagümrüklü olmaktan gurur duyma hali, katılımcıların cevaplarında göze

çarpmaktadır. Bu davranış başlı başına var olma ve yaşatma mücadelesinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

5.5.15 Karagümrüklüler Sanal Semt Topluluğu Örnekleme Üzerinden Yapılan Eleştirel Söylem Analizlerinin Bütüncül Olarak Kimlik, Kültür ve Bellek Ekseninde Değerlendirilmesi

Sanal topluluk üzerinde gerek etkileşimler gerek aidiyet bildirimleri üzerinden kimlik sunumu dikkat çekmektedir. Bireyler semte bağlılıklarını ve hislerini aktarırken dolaylı olarak semt kimliğini de yansıtmaktadırlar. Bunun yanında Türk ve Müslüman kimliği de beraberinde dikkat çekmektedir. Sanal topluluk üzerinde semt kültürünün aktarımı özellikle hatıralar ve mekanlar üzerinden ele alınabilir. Bu noktada yorum ve paylaşımlar ile katılımcıların cevapları arasında paralellikler dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında cevap aranan sorulardan birisi sanal semt topluluklarında etkileşimlerin nasıl ortaya çıktığıdır. Bu noktada, *Karagümrüklüler* sanal semt topluluğu üzerinde etkileşimleri ortaya koyan en önemli unsurlardan birisi aidiyet bildirimleridir. Kişilerin Karagümrük'e bağlılıklarını aktardıkları yorum ve paylaşımlar oldukça fazladır. Bununla beraber fiziki ortamlarda birlikteliklerin azalması sanal semt topluluğu üzerinde etkileşimin artmasına neden olmaktadır. *Karagümrüklüler* sanal semt topluluğunda özellikle Karagümrükspor, etkileşimlerin ortaya çıkmasında önemli bir kurum olarak ifade edilebilir. Bunun yanında cenaze paylaşımları etkileşimlerin yoğun olarak ortaya çıkmasını sağlayan unsurları oluşturmaktadır. Gerek geçmişe yönelik paylaşımlar gerekse güncel paylaşımlar özellikle bireylerin semt kimliğine bağlılığına vurguları çerçevesinde şekillenmektedir. Bunların ötesinde fotoğraflar ve fotoğraflara yapılan çeşitli yorumlar sanal semt topluluğu üzerine etkileşimleri şekillendirmekte ve kültür ve belleğin aktarılmasında etkili olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle aidiyet üzerinden ortaya çıkan etkileşimler erozyona uğrayan semt kültürünün bir varlık mücadelesi yansıtmaktadır. Kişiler sosyal benliklerini ortaya koyarak bu topluluğun devamlılığını sağlamaktadırlar. Kısacası aidiyet hissinin

çokluğu ile etkileşimin çokluğu paralellik göstermektedir. Nitekim aidiyet bu tür topluluklarda öncelikli sahip olunması gereken bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır.

Elde edilen cevaplar neticesinde *Karagömrüklüler* sanal semt topluluğunda semt kimliği aidiyetlerin ortaya konulmasıyla güçlenmekte ve varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında paylaşılan anılar, fotoğraflar ve olaylar semt kültürünün ve belleğin aktarımında önemli unsurlardır. Özellikle fotoğraflar ve fotoğrafların altında yer alan etkileşimler semt kültürü ve belleği için önemli taşıyıcı unsurlardır.

Sanal semt topluluğu bir dönem fiziksel olarak bir araya gelen ancak hali hazırda uzaklaşmış insanları bir araya getiren ve etkileşim imkânı doğuran bir alandır. *Karagömrüklüler* sanal semt topluluğunda aktif olan 2 katılımcı da artık farklı semtlerde oturmaktadır. Buna rağmen Karagömrük kimliğini ve kültürünü yaşamaya ve aktarmaya devam etmektedirler. Bu noktada, sanal semt topluluğu üzerinde yaşanan her şey fiziki ortamlarla ilişkilidir.

Tek olmamak, benzer kimlikleri benimseyen insanlarla etkileşime geçmek, semt kimliğini güçlendiren bir etki unsuru olarak dikkat çekmektedir. Bir alt kültür ve kimlik unsuru olan Karagömrük semtine ait hisseden kişiler, sanal semt toplulukları sayesinde özellikle Karagömrükspor üzerinde çeşitli yaptırımlar ve etkiler yaratmanın yollarını aramakta ve bu topluluğu bir araç ve potansiyel etki alanı olarak değerlendirmektedirler. Bunun dışında ise herhangi bir bürokratik ve siyasi mücadelenin içinde değildir. Sanal semt topluluğu, siyasi söylemlere yoğun sahne olacağı korkusu üzerine paylaşımlarda semtin kimliğini ve kültürünü yaşatmanın ötesinde bir girişim dikkat çekmemektedir. Paylaşım ve yorumlarda zaman zaman kurumlara yönelik eleştiriler olmasına rağmen topluluk futbol kulübü dışında kurumlara katkı ve etkiyi amaçlamamaktadır. Fakat belediyelere yönelik paylaşımlar zaman zaman yapılmaktadır. Futbol kulübü için yapılan girişimler sanal semt topluluklarının etki ve katkı bağlamında böyle bir potansiyelini olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bunların ötesinde, sanal topluluk yok olmaya başlayan semt kültürünün var olma mücadelesinin bir göstergesidir. Nitekim topluluğun varlığını ortaya koyacak bir fiziksel alan dağılan ve göç eden semtlilerin oranından ve değişen

kültürel yapılardan dolayı zordur. Bu durum sanal semt topluluğunu önemli bir unsur haline getirmektedir.

Sanal semt topluluğu üzerinde cenaze paylaşımlarının, sosyal ilişki ve etkileşimlerin oldukça yoğun olduğu ortaya konmuştur. Topluluğun sık sık mekanlar, caddeler, şahıslar, anılar ve olaylar üzerinden tartıştığı ve fikir alışverişi yaptığı tespit edilmiştir. Topluluğa dahil olan insanların Karagümrüklü olmaktan gurur duydukları doğrudan ve dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Paylaşım ve yorumlarda insanların Karagümrüklü olduğunu ortaya koyan sosyal benlik sunumları dikkat çekmektedir. Bu benlik aktarımları hem kişisel olarak kimliği benimseme hem de kültürel anlamda kültürün aktarılması ve yaşatılmasına zemin hazırlamaktadır.

Karagümrüklüler artık fiziki ortamlarda sağlayamadığı ortamı sanal semt topluluğu üzerinden devam ettirmektedir. Karagümrük semti değişimlerine rağmen halen ayaktadır. Semtten ayrılanlar ya da semtlilerle bir şekilde fiziksel ortamlarda iletişim kuramayan bireyler sanal topluluk üzerinde etkileşim halindedir. Bu durum yorumların ve paylaşımların kalıcılığı da düşünüldüğünde kültürel belleğin, semt kimliğini ve kültürünün aktarılmasında ve şekillendirilmesinde etkilidir. Nitekim Facebook üzerindeki sanal topluluklar bu tür bir etki için oldukça verimli bir yapı sunmaktadır.

Topluluk üzerinde dayanışma ve yardımlaşma sınırlıdır. Bu durumdan ötürü *Karagümrüklüler* sanal semt topluluğunu bir *kültür* ya da *bellek* topluluğu olarak ele almak mümkündür.

5.5.16 Sanal Semt Topluluklarının Kimlik, Kültür ve Kültürel Bellek Aktarımları Bağlamında Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi

20 katılımcıdan sadece 7'sinin yaşadığı semtin sanal semt topluluğuna üye olması, sanal semt topluluklarının erozyona uğrayan semt kimliğini ve kültürünü tutucu ve taşıyıcı bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 14 katılımcı artık doğup, büyüdüğü ve sanal semt topluluğuna üye olduğu semtte yaşamamaktadır. Bu durum tezin öneminin ortaya konması açısından önemli bir veridir. Dijital medyanın imkanları sayesinde bölgesizleşme ve yerel öğelerin sınırları aşması sanal semt

topluluklarında yaşanmaktadır. Nitekim örneklemelerden toplanan ve katılımcıların cevaplarından anlaşıldığı üzere kişilerin eski semt kimliği ve kültürüne duyduğu özlem neticesinde tüm etkileşimlerin meydana geldiği söylenebilir.

Semt kimliğini benimseme oranları her ne kadar benzerlik gösterse de bazı semtler için durum farklılık içermektedir. Özellikle *Feriköy Platform* ve *Karagömrüklüler* sanal semt topluluklarında gurur ifadeleri dikkat çekerken, Kurtuluş gibi kentsel dönüşümü az yaşayan semtler için gururdan ziyade komşuluk ilişkileri ve haberdar olmak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında Fikirtepeliler ise yok olan fiziksel ortama alternatif olarak semt kimliğini var etmenin mücadelesi içindedirler. Bu noktada, sanal semt topluluğu Fikirtepeliler için bir mücadele merkezi konumundadır. Bu merkez yeni bir mekân özelliği göstermesinin yanında semtlilerin yeniden bir araya gelmesine de olanak sağlamaktadır.

Tüm sanal semt topluluklarında çeşitli kurumlara ya da oluşumlara etki ve katkı amaçlanmaktadır. Bu noktada, *Feriköy Platform* ve *Karagömrüklüler* sanal semt toplulukları semtlerinin spor kulüplerinin arkasında bir itici güç unsuru haline gelmiştir. Bunun dışında, Fikirtepe'nin kentsel dönüşüme uğraması ve semtin fiziksel alanını kaybetmesi üzerinden ideolojik bağlamda ekonomik tahakküm yapılarının eleştirildiği tespit edilmiştir. Ancak bu durum geniş ölçekte bir mücadele unsuru olarak dikkati çekmemektedir. Temelde ise tüm sanal semt toplulukları üst yapılarla ve kurumlarla mücadele potansiyeli içermekte ancak toplulukların nihai amacı olarak dikkat çekmemektedir. Kurumlara karşı söylemler plansız, birliktelikten uzak ve tekil çabaların sanal semt topluluklarına yansımaları şeklindedir. Spor kulüpleri için durum daha farklıdır.

Tüm sanal semt topluluklarında biten komşuluk ilişkileri vurgulanmakta ve etkileşimin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Semte uzakta kalanların anıları, etkileşimleri özellikle dikkati çekmektedir. Bunun yanında cenaze duyuruları tüm sanal semt topluluklarında etkileşimlerin en yoğun yaşandığı paylaşım tipidir.

Karagömrüklüler ve *Tatavla'dan Kurtuluş'a* sanal semt topluluklarında artan göçmen olgusunun semt kimliği üzerindeki etkileri etkileşimlere yansımaktadır.

Özellikle “Arap” “Suriyeli” ifadeleriyle değişen demografik yapıya göndermeler yapılarak semt kimliği ve kültürü üzerinde bozucu unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında Fikirtepeliler için semtin kimliğini ve kültürünü bozan “kapitalistler” “rant sahipleri” ya da “burjuva”dır. Feriköylüler ise bir zamanlar yoğun olarak semte bulunan Ermeni ve Rum nüfusu yok sayarak Türk-Müslüman kimliğini de ön plana çıkarmaktadır. Komşu semt Kurtuluş ise Rum ve Ermeni nüfus ile semt kimliği ve kültürü arasında bağ kurmaktadır. Birbirine sınır olan bu iki semtin sanal semt topluluklarının bu derece farklı kimlikler ortaya koyması tartışmaya değerdir. *Erenköy’de Büyümek* sanal semt topluluğu ise seküler bir Erenköylü kimlik aktarımı söz konusudur. Öte yandan yarı yapılandırılmış görüşme katılımcıların cevapları semtin bir zamanlar muhafazakâr olduğu yönünde eleştiriler içermektedir. Bir zamanlar yaşanan muhafazakâr Erenköy semt kimliğinin aksine günümüzde sanal semt topluluğu üzerinde seküler bir semt kimliği aktarımı söz konusudur.

Tüm sanal semt toplulukları, ortaya çıkan etkileşim ile semt kimliğini, kültürünü yaşatma ve belleği aktarma mücadelesi vermektedir. Bu noktada, tüm sanal semt toplulukları bir alt kültürün mücadele alanı olarak değerlendirilebilir. Kimlik/benlik sunumları etrafında semt kimliğinin ve kültürünün devamlılığını esas alan sanal semt toplulukları bir arşivin de mekânı konumundadır. Karagümrük, Feriköy, Kurtuluş ve Fikirtepe sanal semt toplulukları daha çok semtin fiziki alanlarıyla sınırlı bir arşiv (fotoğraf, video, anı, hikâye) aktarımı sunarken, Erenköy sanal semt topluluğunun çevre semtlerle daha “içli-dışlı” olduğu tespit edilmiştir.

Sanal semt toplulukları içinde kentsel dönüşüme en az vurgu *Tatavla’dan Kurtuluş’a* sanal semt topluluğu içinde gerçekleştirmiştir. Bunun yanında, Fikirtepe semti ise fiziki alanlarını kentsel dönüşümle kaybetmektedir. Kentsel dönüşüm Fikirtepeliler için sadece mekanların değişmesi değil, sınıfsal bir değişim anlamına da gelmektedir. Nitekim günümüzde yapılan rezidanslarda farklı ekonomik koşullara sahip insanlar ikamet etmektedir. Paylaşım ve yorumlar bu yönde olgular içermektedir.

Tüm sanal semt topluluklarında meydana gelen iletişim ve etkileşim eski semt ilişkilerinin ve kültürünün aranması etrafında gerçekleşmektedir. Bu noktada,

fotoğraflar, anılar, aidiyet bildirimleri, cenaze törenleri, gelenek aktarımları, farklı kimlikleri dışlamalar ve üst kimliklerle ilişkilerin hepsi geçmişteki semt kimliğine ve kültürüne tutunmanın bir çabası olarak ele alınabilir. Özellikle katılımcıların ifade ettiği “haberdar olmak” söylemi semtlilerle olan bağları koruma çabasının bir göstergesidir. Nitekim paylaşım, yorum ve katılımcıların cevaplarından anlaşılan insanlar artık fiziki olarak bir araya gelememektedir. Bununla beraber bir zamanlar semtlerin etkileşim ağları olarak görülebilecek dükkanlar ve mağazalar günümüzde varlığını sürdürememiştir. Bu durum insanların fiziki olarak karşılaşma ve etkileşime girme mekanlarını da kısıtlamıştır. Bu kısıtlılık sanal semt topluluğundaki etkileşimlerle aşmaya çalışılmaktadır. Nitekim belirli oranlarda da aşılmaktadır.

SONUÇ

İnternetin gelişimi ve topluluk oluşturma potansiyeli birçok yeni çalışmaya kapı açmıştır. Web 2.0 ile beraber yoğunluk kazanan sosyal medya uygulamaları ve bu uygulamalarda ortaya çıkan sanal topluluklar; kimliğe, kültüre ve topluma yeni bakış açıları kazandırmış ve fiziksel ortamda var olan ya da dağılmaya yüz tutmuş topluluk yapılarını dönüştürmüştür. Kentsel dönüşüm, göçler ve değişen demograf yapılarla beraber erozyona uğrayan semt kimlikleri ve kültürleri yeni yaşam mekanlarına kavuşma şansını yakalamıştır.

Facebook üzerinde yüzlerce sanal semt topluluğu vardır. Bu topluluklar temelde bir araya gelemeyen komşulara, eski dostlara etkileşim ortamı sunmayla beraber kimliğin ve kültürün yaşamasına, aktarılmasına ve bölgesizleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Sosyal medya ve akabinde ortaya çıkan sanal semt topluluklarını anlamlandırmak için topluluğu anlamak isteyen birçok kuramsal yaklaşım yeniden değerlendirilme ihtiyacı içinde güncelliğini kormaktadır. Bu noktada, semt kimliğini ve kültürünü anlamlandırmak ve oluşan sanal semt topluluklarını ortaya koymak adına Chicago Okulu’nun temelini oluşturduğu sembolik etkileşimcilik ile benlik ve toplum üzerine yaklaşımlar sanal semt toplulukları üzerindeki toplulukları inceleme potansiyeli sunmaktadır. Sembolik etkileşimcilik temel yaklaşımına göre, topluluklar

bireylerin etkileşimleri sonucu meydana gelmektedir. Bireylerin tekil olarak aktarım yaptığı ve benliklerini ortaya koyma fırsatı bulduğu sanal semt toplulukları, bu noktada sembolik etkileşimcilik kuramsal temeliyle açıklanabilmektedir. Bununla beraber benlik-kimlik, kültür, mekân gibi olguları yeniden değerlendirme şansını ortaya koymaktadır. Özellikle sonrasında Goffman'ın (1978) benliğin sunumu yaklaşımı, benliklerin sanal semt topluluğunda nasıl sunulduğu üzerine önemli fikirler vermiştir. Bu noktada, kimliğin ortaya çıkması, topluluk içinde sunulması üzerinden faydalı bir arka planı oluşturmuştur. Ayrıca “dijital benlik”, “yeni benlik mekanları” gibi olguların literatüre kazandırılması için değerli bir çalışma temeli sunmaktadır. Bunların ötesinde Goffman (1978), toplumsal benlik ile etkileşim kavramı üzerinden sanal semt topluluklarında etkileşimin nasıl ortaya çıktığını anlama konusunda anlamlı bir katkı sunmuştur. Tüm bunların bağlamında, mikro bağlamda toplumu, bireyleri ve birey-topluluk ilişkilerini açıklarken bireylerin tekil hareketlerini göz önünde bulunduran sembolik etkileşimcilik, aktif birey yapısı nedeniyle sanal semt toplulukları üzerindeki kimlik oluşumlarını anlamlandırma zemini sunmaktadır.

Bireye atfettiği önem bağlamında sembolik etkileşimcilik yaklaşıma benzeyen kültürel çalışmalar, özellikle kültür, alt kültür ve kültürlerin mücadele alanları üzerinde tartışma zemini ortaya koymaktadır. Bu noktada, sanal semt topluluklarında ortaya çıkan kültürel olgular, var olma mücadelesi ile kurumlara etki ve katkı potansiyeli kültürel çalışmalar bakış açısından ele alınmıştır. Sanal semt topluluklarındaki mücadele ve üst kültürlerle etki etme ya da etkilenme durumları incelenmiş ve kültürün ne derece yaşayabileceği ya da aktarabileceği üzerine görüşlere yer verilmiştir. Öte yandan toplumsal ayrışmalar, politik duruşlar, milliyetçilik seviyeleri, ırkçılık ve üst kimlikler üzerinden tartışmalar ortaya konmuştur. Bu tartışmalar, tezin araştırma kısmına rehberlik etmiş ve etkileşim kategorilerinin oluşmasında kullanılmıştır. Ayrıca semt kimliği, kültürü ve kültürel bellek ilişkisinin ele alınması için bir yapı sunmuştur.

Ortaya konan sanal semt toplulukları, erozyona uğrayan semt kimliğini ve kültürünü bir nebze olsun korumanın yeni bir mekânsal düzeni durumundadır. Komşuluk ilişkileri ve yüz yüze etkileşimler, örneklem olarak ortaya koyulan

semtlerde eskisi kadar yoğun değildir. Bu durumun farkında olan ve semtine bağlılık hissedenden bireyler bir nebze olsun aktarımlarına devam etmek üzere sanal semt topluluklarına yönelmektedir. Bu topluluklar dağılan fiziki birlikteliklerin yerini almasa da bir alternatif sunma potansiyeli taşımaktadır. Ancak, sadece *Fikirtepe Halkı* sanal semt topluluğu için söyleyebileceğimiz şekilde: sanal semt topluluğu artık fiziki topluluğun tam olarak yerini almıştır. Topluluk sadece sanal olarak vardır. Kentsel dönüşüm ise bunun neredeyse tek sebebidir.

Sembolik etkileşimcilik ve kültürel çalışmalar, sosyal medya çalışmaları için güncel bir tartışma zemini sunmakla beraber toplulukları birey merkezli anlamak konusunda sosyal medyadaki etkileşimleri araştırma zemini sunmaktadır.

Bu çalışma, sanal semt toplulukları üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri olma özelliği göstermekle beraber salt bir sosyal medya araştırması değildir. Bunun yanında internetin etkileşimli yapısı sayesinde kimlik, kültür ve bellek üzerine yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koyan bir çalışmadır. Benzer çalışmaların ilerleyen yıllarda da yapılması, fiziksel ortamdaki semt kimliği ve aktarımlarının durumunu ve bağlı olarak sanal semt toplulukların devamlılığının ne olacağını tespit etmek açısından önemlidir. Nitekim sanal semt topluluklarının gelecekte nereye evrileceği bir soru işaretidir. Günümüzdeki sanal semt toplulukları fiziksel toplulukların erozyona uğraması sonucu ortaya çıkmıştır. Ele alınan 5 örneklem kendi içinde farklılıklar gösterse de temel olgular aynı düzlemde. Komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, demografik yapının değişmesi, göç ve mekânsal değişimler sonucu kopan etkileşimlerin sanal semt topluluğu üzerinde yeniden sağlanmaya çalışılması temel olarak bu örneklerde dikkat çekmektedir. Bu etkileşimin sağlanmasında ise aidiyet bildirimleri büyük önem taşımaktadır. Fiziki ortamdaki bağın hiç yaşanmaması durumunda bu toplulukların ne kadar ve nasıl var olacağı sorusu ileriye dönük anlamlı bir çalışma zemini sunabilir. Nitekim gelecek nesiller fiziki ortamda semt/mahalle kimliğinin ve kültürünün içine doğmayan bir nesil olacaktır. Bu durum sanal semt topluluklarının devamlılığını ve etki alanı konusunda gelecekte yeni çalışmaların yapılmasını elzem kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abbate, J. (2011). İnternetin popülerleşmesi. In: Crowley, D. ve Heyer, P.(ed.), İletişim Tarihi,(Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Abbott, A. (1997). Of time and space: The contemporary relevance of the Chicago School. *Social forces*, 75(4), 1149-1182.
- Abdelnour-Nocera, J. (1998). Virtual environments as spaces of symbolic construction and cultural identity: Latin American virtual communities.
- Adler, A. (2020). Bireysel psikoloji, sosyal roller ve kişilik. *T. Yörükân (Çev.)*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2007). Kültür endüstrisi. *İstanbul: İletişim Yayınları*.
- Akar, E. (2010). Sanal Toplulukların Bir Türü Olarak Sosyal Ağ Siteleri – Bir Pazarlama İletişimi Kanalı Olarak İşleyişi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1),1, 107-122.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal Etkileşim ve Sosyal Benlik Kaynağı Olarak Aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Al, M. (2011). Kentte bellek yıkımı ve kimlik inşası–palimpsest: Ankara Atatürk bulvarı bağlamında bir inceleme. *İdealkent*, 2(4), 22-36.
- Alada, A. B. (2001). Yeni Bir Toplumsal Yapılanma İçin İşlevsel Bir Kamu Alanı: Mahalle. *Avrupa Birliği Süreci ve Planlama*, 7-9.
- Ålund, A. (1999). Ethnicity, multiculturalism and the problem of culture. *European Societies*, 1(1), 105-116.
- Althusser, L. (1994). Devletin İdeolojik Aygıtları. Çev. Y. Alp ve M. Özışık: İletişim Yayınları: İstanbul.
- Alver, F (2020) “Etkileşimin ve İletişim Pratiklerinin Analizinde Sembolik Etkileşimcilik, Kültürel Çalışmalar ve Medyatikleşme Konseptinin Sınırlılıkları ve Potansiyelleri”, Dijitalin Ritmi, ed. Editör S. K. Karakoç, B. Pazarbaşı (İstanbul: Hiper Yayın, 2020), 607.

- Alver, F. (2014). Kültürel Çalışmalar Perspektifinde Entegrasyon ile Direnme Arasında Popüler Kültür. *Mustafa Pultar (der.). Kültür Ötesi Bir Gezgin*, 353-376.
- Alver, F., & Caglar, S. (2015). The impact of symbolic interactionism on research studies about communication science. *International Journal of Arts & Sciences*, 8(7), 479.
- Alver, F. (2016). “Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik Ve Kültürel Çalışmalar Perspektifinden, Dijital Sosyal Ağların İletişim Pratiklerini Dönüştürme Ve Demokratikleştirme Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Deneme”. II. Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi: Yeni Medya ve Görsel Kültür. Bildiri Kitabı. Editör: Bilal Arık; Füsun Alver. Akdeniz Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Berlin Beucht Hochschule Medya ve Enformatik Bölümü. Antalya. 20-23 Nisan 2016. s.801-818.
- Alver, K. (2010). Mahalle: mekân ve hayatın esrarlı birlikteliği. *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Alver, K. (2013). *Mahalle: Mahallenin toplumsal ve mekânsal portresi*. Hece Yayınları.
- Anık, C. (2014). *İletişim sosyolojisi: kuramsal temeller*. Derin Yayınları.
- Arık, E. (2013). Yurttaş Gazeteciliğinin Günümüzdeki Görünümü: Twitter Gazeteciliği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (36).
- Arslandaş, H. A. (2008). Kültür–kişilik ve kimlik. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 105-112.
- Aslan, A (2020). Dijital Diaspora ve Kültürel Kimlik: Türkiye’de Yaşayan Çerkes Gençlerle Derinlemesine Bir Görüşme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (34), 66-82.
- Aslam, S. (2022, 2 Ağustos). *YouTube by the Numbers: Stats, Demographics & Fun Facts*. Omnicore Agency. Erişim Tarihi: 18 Ağustos, 2022, <https://www.omnicoreagency.com/youtube-statistics/>

Assmann, J. (2011). Communicative and cultural memory. In *Cultural memories* (pp. 15-27). Springer, Dordrecht.

Assmann, J. (2018). Kültürel bellek. *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*, 11.

Alpan, A. S. (2021) “Bir felâket olan yangın meğer pek hayırlı bir sabahın aydınlığı imiş”: Tatavla nasıl “kurtuldu”?.

Atabaş, A. (2018). Geleneksel Mahallede Toplumsal Hafıza: Bursa Emirsultan Mahallesi.

Avkovan, E. N. (2019). *İstanbul Tatavla/Kurtuluş semtinin kültürel ve mimari kimlik değişimi* (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Babaoğlu, C., 2022. Doc. dr. Cenay Babaoğlu - Dijital Sorunsallarda Bugün: Sosyal medya.*Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/cenay-babaoğlu/2022/07/02/dijital-sorunsallarda-bugun-sosyal-medya> [Erişim Tarihi 22 Eylül, 2022].

Baltezarevic, R., Baltezarevic, B., Kwiatak, P., & Baltezarevic, V. (2019). The impact of virtual communities on cultural identity. *Symposion*, 6(1), 7-22.

Barthes, R. (1972). Semiotics. *London: Paladin*.

Başar, E. E. (2018). Markalar Sanal Topluluklar Aracılığı ile Müşteri Bağı Oluşturabilirler mi? *Ekev Akademi Dergisi*, (73), 199-210.

Bauman. Z., (2020) Kimlik. *İstanbul: Heretik*

Bayartan, M. (2005). Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle. *Coğrafya Dergisi*, (13).

Bayraktar, Z. (2021). Şehircilik ve Kimlik Bağlamında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yeri ve Önemi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 57-68.

Bayraktutan, G., Binark, M., Tuğrul, Ç. O. M. U., Burak, D. O. Ğ. U., İslamoğlu, G., & Aydemir, A. (2012). Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel–Nitel Arayüzey İncelemesi. *Selçuk İletişim*, 7(3), 5-29.

Benedict, A. (1983). *Imagined Communities*, London and New York.

Birkner, T., & Donk, A. (2020). Collective memory and social media: Fostering a new historical consciousness in the digital age?. *Memory Studies*, 13(4), 367-383.

Biswas, A., Ingle, N., & Roy, M. (2014). Influence of social media on voting behavior. *Journal of Power, Politics & Governance*, 2(2), 127-155.

Blumer, H. (1937). Social disorganization and individual disorganization. *American Journal of sociology*, 42(6), 871-877.

Blumer, H. (1969). "Symbolic Interactionism: Perspective And Method" Berkeley: University of California Press.

Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Univ of California Press.

Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.

Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230.

Boyer, P. W., & James, V. (2015). Zihinde ve Kültürde Bellek. çev. *Yonca Aşçı Dalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Breslin, J. G., Passant, A., & Decker, S. (2009). Introduction to the Social Web (Web 2.0, social media, social software). In *The Social Semantic Web* (pp. 21-44). Springer, Berlin, Heidelberg.

Brodie, R. J., Hollebeek, L. D., Jurić, B. ve Ilić, A. (2011). Customer Engagement: Conceptual Domain, Fundamental Propositions, and Implications For Research. *Journal of Service Research*, 14(3): 252-271.

Bruns, A., & Highfield, T. (2015). Is Habermas on Twitter?: Social media and the public sphere. In *The Routledge companion to social media and politics* (pp. 56-73). Routledge.

Bulmer, M. (1986). *The Chicago school of sociology: Institutionalization, diversity, and the rise of sociological research*. The University of Chicago Press.

- Buckingham, D. (2008). *Introducing identity*. MacArthur Foundation Digital Media and Learning Initiative.
- Bulunmaz, B. (2014). Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı Ya Da Kim Kazanacak? *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 22-29.
- Bulut, G. (2015). İletişim çalışmalarına sınıf merkezli yaklaşım:“deneyim” olarak İletişim.
- Buss, A. & Strauss, N. (2009). *Online Communities Handbook: Building Your Business and Brand On The Web*. USA: New Riders Press
- Bülent, A. K. I. N. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 101-117.
- Caers, R., De Feyter, T., De Couck, M., Stough, T., Vigna, C., & Du Bois, C. (2013). Facebook: A literature review. *New media & society*, 15(6), 982-1002.
- Campbell, A. (2000). Cultural identity as a social construct. *Intercultural Education*, 11(1), 31-39.
- Can, N. (2005). *Özgür Birey Sınırlı Devlet*. Hece Yayınları.
- Candan, H., & Kazak, G. (2019). Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi: Karaman Örneği. *Journal of International Social Research*, 12(66).
- Cantek, F. Ş., & Zırh, B. C. (2014). Bir semt monografisine doğru: Cebeci’ye bakmak. *İDEALKENT*, 5(11), 138-170.
- Carter, M. J., & Fuller, C. (2015). Symbolic interactionism. *Sociopedia. isa*, 1(1), 1 17.
- Castells, M. (2013). *Communication power*. Oxford University Press.
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. John Wiley & Sons.
- Castells, M. (2016). İletişim gücü. *İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, J. L., & Sey, A. (2009). *Mobile communication and society: A global perspective*. Mit Press.

- Chayko, M. (2018). Süper Bağlantılı, Çev. Berkan Bayındır, Deniz Yengin, Tamer Bayrak, İstanbul: Der Yayınları.
- Cheung, C. M., Chiu, P. Y., & Lee, M. K. (2011). Online social networks: Why do students use facebook?. *Computers in human behavior*, 27(4), 1337-1343.
- Choudhury, N. (2014). World wide web and its journey from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5(6), 8096-8100.
- Cohen-Almagor, R. (2013). Internet history. In *Moral, ethical, and social dilemmas in the age of technology: Theories and practice* (pp. 19-39). IGI Global.
- Civelek, M. E. (2009), *İnternet Çağı Dinamikleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Collins, R. (2011). Wiley's contribution to symbolic interactionist theory. *The American Sociologist*, 42(2), 156-167.
- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge University Press.
- Connerton, P. (1999). Toplumlar Nasıl Anımsar. Çev., Alaeddin Senel, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999).
- Connerton, P. (2009). *How modernity forgets*. Cambridge University Press. *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies*, 79, 128-38.
- Connerton, P. (2014). Modernite Nasıl Unutturur, çev. K. Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayınları.
- Cook, G. A. (2006). *George Herbert Mead*. na.
- Cooper, M., & Dzara, K. (2010). The Facebook revolution: LGBT identity and activism. In *LGBT identity and online new media* (pp. 114-126). Routledge.
- Cortese, A. J. (1995). The rise, hegemony, and decline of the Chicago School of Sociology, 1892–1945. *The Social Science Journal*, 32(3), 235-254.
- Corts, T. E. (1968). The derivation of ethos.
- Croft, C. (2007). A brief history of the Facebook.

- Coşkun, A. (2003). Din ve kimlik. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24).
- Çakmak, T. (2017). Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları. *İstanbul: Hiperyayın*
- Çetin, Ş. E. (2019). Katılımcı kültür olgusu bağlamında sosyal medya ve çevrimiçi topluluklar: Netnografik bir analiz.
- Çetin, Ş. E., & Ayhan, A. (2020). Katılımcı kültür olgusu bağlamında sosyal medya: Netnografik bir analiz. *Intermedia International E-journal*, 7(12), 47-69.
- Çetiner, A. (1972). Şehircilik çalışmalarında donatım ilkeleri. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Çıldan, C., Ertemiz, M., Tumuçin, H. K., Küçük, E., & Albayrak, D. (2012). Sosyal medyanın politik katılım ve hareketlerdeki rolü. *Akademik Bilişim*, 3(1), 1-9.
- Dağtaş, B. (1999). İngiliz Kültürel Çalışmaları'nda İdeoloji.
- Dalgıç, T. & Tiltay, M. A. (2019). Marka Bağlılığına Göre Tüketici Tipolojileri: Toyota Türkiye Hayran Topluluğu Örneği *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 5 (2), 221-246
- De Saussure, F. (1916). Nature of the linguistic sign. *Course in general linguistics*, 1, 65-70.
- Dell'Aquila, P. (1999). Critical consumption and virtual communities. *Paideusis*, 2.
- Della Porta, D., & Diani, M. (2020). Toplumsal Hareketler. *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Dellaloğlu, B. F. (2020). Poetik ve politik: Bir kültürel çalışmalar ansiklopedisi. *İstanbul:Timaş Yayınları*.
- Demir, S. K., & Akaydın, A. (2022). Toplumsal Belleğin Oluşumunda Belgesel Filmin Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 12(2), 483-496.

- Demirarslan, D. (2018). Kentsel ve Kültürel Bellek Bağlamında Tarihi Bir Şehir ve Yakın Çevresi: Gelibolu. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(22), 910-932.
- Dewey, J. (1900). *School and Society* (Chicago, IL, 1907).
- Dewey, J. (1903). Democracy in education. *The elementary school teacher*, 4(4), 193-204.
- Dewey, J. (1905). The knowledge experience again. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, 2(26), 707-711.
- Dewey, J. (1963). *Liberalism and social action* (Vol. 74). New York: Capricorn Books.
- Dewey, J. (1996). Demokrasi ve Eğitim (Çev: Tahsin Yılmaz), *Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayını, İzmir*.
- Dewey, J. (1998). *The essential Dewey: Pragmatism, education, democracy* (Vol. 1). Indiana University Press.
- Dijk van Jan, A. G. M. (2006). The network society. Social aspects of new media
- Dijk, J. V. (2018). Ağ toplumu (Ö. Sakin, çev.). *İstanbul: Epsilon Yayınevi*.
- Draaisma, D. (2007). Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirler Tarihi, *İstanbul: Metis*
- Doherty, T. (2017). *The Presentation of Self in 'Online' Life: A Content Analysis of Instagram Profiles* (Master's thesis, Graduate Studies).
- Downes, D. (1966) *The Delinquent Solution: A Study in Subcultural Theory*, London: Routledge.
- Döner, B. (2019). Azınlıkların gündelik yaşamında kültürel süreçler: İstanbul
- Dugdale, J., Van de Walle, B., & Koeppinghoff, C. (2012, April). Social media and SMS in the Haiti earthquake. In *Proceedings of the 21st international conference on world wide web* (pp. 713-714).
- Duman, T. (2014). Kenar mahallede gündelik hayat. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Konya: Selçuk Üniversitesi*.

- Dur, M. (2015). *Kentsel dönüşümün sosyo-kültürel dinamikleri: Konya Örneği* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya).
- Durkheim, E. (2016). The elementary forms of religious life. In *Social Theory Re-Wired* (pp. 52-67). Routledge.
- Düvenci, A. (2012). *Ağ neslinin internet kullanımı üzerindeki sosyal medya etkisinin sosyal sapma yaklaşımı ile incelenmesi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Eisenbeiss, M., Blechschmidt, B., Backhaus, K., & Freund, P. A. (2012). “The (real) world is not enough:” motivational drivers and user behavior in virtual worlds. *Journal of Interactive Marketing*, 26(1), 4-20.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım, yöntem ve teknikler*. Anı Yayıncılık.
- Ekmekçi, İ. S. (2013). John Locke’un Liberalizm Kuramı Üzerine.
- Elmacioğlu, G. (2021) Kültürün ve iletişimin metinselliği üzerine bir deneme. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (7), 26-39.
- Erdem, P. (2019). Dijital Kültür Ortamında Belleğin Durumu. *Journal of Communication Theory & Research/İletişim Kuram ve Arastırma Dergisi*, (48).
- Erkan, N. Ç.(2019). Mahalle odaklı katılımın mekânsal boyutları. *Mahalle odaklı katılım*, 55-66.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Univ of California Press.
- Gil-Or, O., Levi-Belz, Y., & Turel, O. (2015). The “Facebook-self”: Characteristics and psychological predictors of false self-presentation on Facebook. *Frontiers in psychology*, 6, 99.
- Giles, D. C., & Edwards, L. (2018). Instagram and the rise of the social media ‘influencer’. In *Twenty-first century celebrity: Fame in digital culture*. Emerald Publishing Limited.
- Gramsci, A. (1997). Hapishane defterleri (çev. A. Cemgil). *İstanbul: Belge Yayınları*.

- Goffman, E. (1978). *The presentation of self in everyday life* (Vol. 21). London:
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and schuster.
- Goffman, E. (2014). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. Metis. İstanbul.
- Goffman, E. (2021b). Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, SN Ağırnaslı. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Goffman, E. (2021a). *The presentation of self in everyday life*. Anchor.
- Goffman, E. (2014). Damga. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gordon, M. M. (1947). The concept of the sub-culture and its application. *Soc. F.*, 26, 40.
- Göktürk, I. (2016). Kültür Sosyolojisi. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Gusfield, J. R. (1975). *Community: A critical response* (pp. 23-50). New York: Harper & Row.
- Gülbetekin, M., & Öztürk, M. (2016). Mekân [Kültürel] Bellek İlişkisi ve Yer Adları Place names and cultural memory. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu International Geography Symposium.
- Güngör, Ö. (2016) Herbert George Blumer'in sembolik etkileşimciliği: Sosyal sistemlerin mikro bağlamları ve din. *Çağdaş Sosyal Teoride Din*, 173.
- Gürleyen, T., & Ocakçı, M. (2021). Kentsel Mekân Üretiminde Belleğin Başkalaşımı: Bomonti Örneği. *İDEALKENT*, 12(32), 123-154.
- Hacker, K. L., & van Dijk, J. (Eds.). (2000). *Digital democracy: Issues of theory and practice*. Sage.
- Fernback, J., & Thompson, B. (1995). Virtual Communities: Abort, Retry, Failure?.
- Fine, G. A. (1990). 5. Symbolic Interactionism in the Post-Blumerian Age. In *Frontiers of social theory. The new syntheses* (pp. 117-157). Columbia University Press.

Fine, G. A., & Kleinman, S. (1979). Rethinking subculture: An interactionist analysis. *American journal of sociology*, 85(1), 1-20.

Fishman, D. A. (2006). Review and criticism: Research pioneer tribute—Rethinking Marshall

Frostig, Karen (2009). “Data As Memory And Memory As Data”, Anna Maj ve Daniel Riha (ed.), *Digital Memories: Exploring Critical Issues*, Oxford, United Kingdom: Inter-Disciplinary Press, s.161-166.

McLuhan: Reflections on a media theorist. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(3), 567-574.

Frosh, P., & Pinchevski, A. (2009). Why media witnessing? Why now. *frosh, P; Pinchevski, A. Media witnessing: Testimony in the age of mass communication. Basingstoke: Palgrave Macmillan*, 1-22.

Fuchs, C. (2020). Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş [Social Media: A Critical Introduction] (İ. Kalaycı & D. Saraçoğlu, Trans.). *İstanbul, Turkey: NotaBene Yayınları*.

Fukuoka, Y., Kamitani, E., Bonnet, K., & Lindgren, T. (2011). Real-time social Support through a mobile virtual community to improve healthy behavior in overweight and sedentary adults: a focus group analysis. *Journal of Medical Internet Research*, 13(3), e1770.

Fung, R. (2010). *Bringing the virtual community into action: A content analysis of Barack Obama's blog in the 2008 Presidential campaign*. Regent University.

Habermas, J. (2004). Kamusal alan. *Kamusal alan*, 95-102.

Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.

Halbwachs, M. (2018). Kolektif bellek [On collective memory](Z. Karagöz, Tran.). Pinhan Yayıncılık.

Hall, S. (1972). 1980. Encoding/decoding. *Centre for Contemporary Cultural Studies (ed.)*

Hall, S. (1996). Stuart Hall. *Information Theory*, 130.

- Hall, S. (1994). Cultural Identity and Diaspora. In, Patrick Williams and Laura Christman, eds. *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*.
- Hall, S. (2003). *Encoding/decoding* (pp. 127-137). Routledge.
- Hall, S. (2000). Who needs' identity" in du Gay, P., Evans, J. and Redman, P.(eds.) *Identity: a reader*.
- Hall, S. (2017). Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları, çev. İdil Dündar. Trans.). *İstanbul, Turkey: Pinhan Yayıncılık Harmondsworth*.
- Harlow, S. (2013). It was a "Facebook revolution": Exploring the meme-like spread of narratives during the Egyptian protests. *Revista de comunicación*, 12(1), 59-82.
- Hauser, R. (2009). Cultural identity in a globalised world? A theoretical approach towards the concept of cultural identity. *Neue Medien und Kulturelle Vielfalt. Konzepte und Praktiken*, 327-348.
- Hebdige, D. (1979). *Subculture, The Meaning of Style*, London and New York, Methuen & Co.
- Heep, A. (2015). Medyatikleşen Kültürler, (Çev: Çiğdem Bozdağ ve Elif Posos Devrani). *Ankara: Dipnot Yayınları*.
- Hepp, A. (2010). *Cultural studies und Medienanalyse: eine Einführung*. Springer-Verlag.
- Hewitt, J. P., & Shulman, D. (2019). Benlik ve Toplum Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji. *B. Aktaş, Çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat*.
- Hinds, J., Williams, E. J., & Joinson, A. N. (2020). "It wouldn't happen to me": Privacy concerns and perspectives following the Cambridge Analytica scandal. *International Journal of Human-Computer Studies*, 143, 102498.
- Hira, İ. (2000). Sosyal bilimler: yasa koyucu tasarımdan yorumcu tasarıma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 81-97.
- Hjarvard, S. (2008). The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change. *Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook*, 6(1), 9-26.

- Ho, C. W. (2014). Consumer behavior on Facebook: does consumer participation bring positive consumer evaluation of the brand?. *EuroMed Journal of Business*.
- Hoggart, R. (1957). *The uses of literacy*. Transaction publishers.
- Holliday, A. (2010). Complexity in cultural identity. *Language and Intercultural Communication*, 10(2), 165-177.
- Hunsinger, J., & Senft, T. M. (Eds.). (2013). *The social media handbook*. Routledge.
- James, W. (2020). Pragmatism. In *Pragmatism* (pp. 53-75). Routledge.
- Jedlowski, P. (2001). Memory and sociology: themes and issues. *Time & society*, 10(1), 29-44.
- Jenkins, H. (1992). Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture. *Studies in culture and communication*.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century* (p. 145). The MIT Press.
- Jenkins, H. (2016). Cesur Yeni Medya Teknolojiler ve Hayran Kültürü (N. Yeğengil, Trans.). *Istanbul, Turkey: İletişim Yayınları*.
- Jenkins, H. (2016). Cesur Yeni Medya Teknolojiler ve Hayran Kültürü
- Jenkins, H. (2018). Convergence Culture, Revisited. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim*, (2), 10-19.
- Jenks, C. (2007). *Altkültür: toplumsalın parçalanışı*. Ayrıntı Yayınları.
- Jerolmack, C., & Tavory, I. (2014). Molds and totems: Nonhumans and the constitution of the social self. *Sociological Theory*, 32(1), 64-77.
- Juliadi, R., & Ardani, E. G. (2019). The interactivity of twitwar among social media influencer and followers on Twitter. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 6(7), 110-118.
- Ibold, H. (2010). Disjuncture 2.0: youth, Internet use and cultural identity in Bishkek. *Central Asian Survey*, 29(4), 521-535.
- İlhan, M. E. (2018). *Kültürel bellek sözlü kültürden yazılı kültüre hatırlama: halkbilimsel bir yaklaşım denemesi*. Doğu Batı Yayınları.

- İnce, G. B. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Kahn, R., & Kellner, D. (2003). Internet subcultures and oppositional politics. *The post-subcultures reader*, 299-314.
- Kaiku, T. S. W., & Puipui, V. (2012). Political, cultural and professional challenges for digitization and preservation of government information in Papua New Guinea: An overview. L. Duranti ve E. Shaffer (Yay. Haz.). In *The Memory of the World in the Digital age: Digitization and Preservation: an international Conference on Permanent access to Digital Documentary Heritage conference proceedings* (pp. 431-438).
- Kara, T. (2013). Sosyal medya endüstrisi. *İstanbul: Beta Yayıncılık*, 11.
- Karataş, Ş., & BİNARK, M. B. (2016). Yeni medyada yaratıcı kültür: Troller ve ürünleri ‘caps’ ler. *TRT akademi*, 1(2), 426-448.
- Kandemir, S. (2022) Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Instagram: TRT Arşiv Örneği. *TRT Akademi*, 7(14), 82-103.
- Karkın, A., & Karaburun, D. (2012). Malatya yöresi müziklerinin kültürel kimliği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (29), 101-119.
- Kantemur, Z. (2019). Ölü Bedenin Sınırlanan Mekânı: Kayseri’deki Çerkes Kimlikli Mezarlar. *Folklor/Edebiyat*, 25(98), 339-351.
- Katz, E. (2011). Envisioning a De-Anthropocentrised World: Critical Comments on Anthony Weston's ‘The Incomplete Eco-Philosopher’. *Ethics, Policy and Environment*, 14(1), 97-101.
- Kavut, S. (2018). Goffman’ın benlik sunumu kuramı bağlamında sosyal medyada kimlik inşası: Instagram üzerine bir araştırma. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (1), 1-12.
- Kaya, T. (2006). Chicago Okulu: Chicago’ya Özgü Bir Perspektif. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(22), 365-381.
- Keightley, E., & Schlesinger, P. (2014). Digital media—social memory: remembering in digitally networked times. *Media, Culture & Society*, 36(6), 745-747.

- Kerpen, D. (2011). *Likeable Social Media*. New York: McCraw-Hill Companies.
- Khairiyani, E. S. (2022). YouTube content commodification: a critical discourse analysis on Deddy Corbuzier's channel. *Jurnal Studi Komunikasi*, 6(1), 213-234.
- Kılıç, T., & Hardal, S. (2019). İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projelerinin Genel Bir Eleştirisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(62), 347-355.
- Kızılay, Ş. E. (2016) From the Gecekondu to the Urban Renewal Spatial Processes: Approaches and Findings. *OPUS International Journal of Society Researches*, 6(11), 717-761.
- Kivimäki, A., Kauppinen, K., & Robinson, M. (1998). Identity in virtual communities. *ACM SIGGROUP Bulletin*, 19(3), 29-33.
- Kleiner, S. (2009). Thinking with the mind, syncing with the body: Ballet as symbolic and nonsymbolic interaction. *Symbolic Interaction*, 32(3), 236-259.
- Koh, J., & Kim, Y. G. (2004). Knowledge sharing in virtual communities: an e-business perspective. *Expert systems with applications*, 26(2), 155-166.
- Komarovsky, M., & Sargent, S. S. (1949). *Research into Subcultural Influences Upon Personality*.
- Komito, L. (2011). Social media and migration: Virtual community 2.0. *Journal of the American society for information science and technology*, 62(6), 1075-1086.
- Kotler, P. (2010). The prosumer movement. In *Prosumer revisited* (pp. 51-60). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kutlu, M. (2016). *Nur* (9. b.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Landsberg, A. (2018). Prosthetic memory: the ethics and politics of memory in an age of mass culture. In *Memory and popular film* (pp. 144-161). Manchester University Press.
- Lazarsfeld, P. F. (1940). "Panel" studies. *The Public Opinion Quarterly*, 4(1), 122-128.
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., ... & Wolff, S. (2009). A brief history of the Internet. *ACM SIGCOMM computer communication review*, 39(5), 22-31.

- Leaver, T., Highfield, T., & Abidin, C. (2020). *Instagram: Visual social media cultures*. John Wiley & Sons.
- Lester, K. (1986). *Evaluating Chicago Sociology*. The University of Chicago Press, Chicago
- Levy, P. (2001). Collective Intelligence: A Civilisation. *Crossings: eJournal of Art and Technology*, 1(1).
- Lewis, J. D. (1976). The classic American pragmatists as forerunners to symbolic interactionism. *The Sociological Quarterly*, 17(3), 347-359.
- Lindahl, G., & Öhlund, M. (2013). Personal Branding Through Imagification in Social Media: Identity Creation and Alteration Through Images.
- Liu, J. (2018). Who speaks for the past? Social media, social memory, and the production of historical knowledge in contemporary China. *International Journal of Communication*, 12, 21.
- Loftus, E. F. (1988). *Memory*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Lu, Y., & Yang, D. (2011). Information exchange in virtual communities under extreme disaster conditions. *Decision Support Systems*, 50(2), 529-538.
- Lunn, E. (1990). Beyond "Mass Culture": The Lonely Crowd, the Uses of Literacy, and the Postwar Era. *Theory and Society*, 63-86.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. (H. Yücel, çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Maigret, E. (2016). *Medya ve iletişim sosyolojisi*. (5. Baskı). Çev: H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Manovich, L. (2017). Instagram and contemporary image. *Nova Iorque: CUNY*, 1.
- McLoughlin, C., Patel, K. D., O'Callaghan, T., & Reeves, S. (2018). The use of virtual communities of practice to improve interprofessional collaboration and education: findings from an integrated review. *Journal of interprofessional care*, 32(2), 136-142.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man*. 1964. *Pour comprendre les media: Les prolongements*.

McPherson, S. S. (2010). *Sergey Brin and Larry Page: Founders of Google*. Twenty-First Century Books.

Mansur, S., & Ananda, D. T. (2017). The Indonesian Fossil Addict on Facebook Groups: The Relationship of Virtual Community, Lifestyle and Consumptive Behavior. *Man in India*, 97(26), 565-577.

Markham, A. N., & Lindgren, S. (2014). From object to flow: Network sensibility, symbolic interactionism, and social media. In *Symbolic interaction and new social media*. Emerald Group Publishing Limited.

Martin, M. (2022, 2 Mart). *39 facebook stats that matter to marketers in 2022*. Social Media Marketing & Management Dashboard. Erişim Tarihi 16 Ağustos 2022, <https://blog.hootsuite.com/facebookstatistics/#:~:text=1.8%20billion%20people%20use%20Facebook%20Groups%20every%20month>

Martinka, L. (2012). *How social media communities impact consumer behavior*. Gonzaga University.

Marzouki, Y., Skandrani-Marzouki, I., Béjaoui, M., Hammoudi, H., & Bellaj, T. (2012). The contribution of Facebook to the 2011 Tunisian revolution: A Cyberpsychological insight. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(5), 237-244.

Mattar, Y. (2003). Virtual communities and hip-hop music consumers in Singapore: Interplaying global, local and subcultural identities. *Leisure Studies*, 22(4), 283-300.

Mattelart, A., Delcourt, X., & Mattelart, M. (1984). *International image markets*. Comedia Publ. Group.

Mavituna, İ., 2020. "Baklahorani" - bir istanbul Karnavalı Yeniden. *Açık Radyo* 95.0. Available at: <https://acikradyo.com.tr/acik-dergi/baklahorani-bir-istanbul-karnavali-yeniden> [Accessed September 23, 2022].

Mead, G. H. (1907). Concerning animal perception. *Psychological Review*, 14(6), 383.

Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society* (Vol. 111). University of Chicago Press.: Chicago.

- Mead, G. H. (1938). *The Philosophy of the Act*, ed. *Morris, W. Charles with John M. Brewster, Albert M. Dunham, and David Miller*. Chicago: University of Chicago.
- McQueen, T., & Green, L. (2010). Obama's election campaign and the integrated use of social media.
- Michikyan, M., Dennis, J., & Subrahmanyam, K. (2015). Can you guess who I am? Real, ideal, and false self-presentation on Facebook among emerging adults. *Emerging Adulthood*, 3(1), 55-64.
- Miia, K., Outi, C. P., & Blomqvist, K. (2006). Virtual Communities and Local Youth E-Democracy. In *Encyclopedia of Virtual Communities and Technologies* (pp. 487-492). IGI Global.
- Miller, D. L. (1982). *The individual and the social self: Unpublished work of George Herbert*
- Milstein, S., Lorica, B., Magoulas, R., Hochmuth, G., Chowdhury, A., & O'Reilly, T. (2009). *Twitter and the micro-messaging revolution: Communication, connections, and immediacy--140 characters at a time*. O'Reilly Media.
- Mohamad, A. R. (2017). Educational use of social networking technology: Facebook and community of practice in higher education. *International Journal on E-Learning Practices (IJELP)*.
- Mora, N. (2008). Medya ve kültürel kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Morva, O. (2013). Chicago Okulu Pragmatik Sosyal Teoride İletişimin Keşfi. *İstanbul: Doruk Yayıncılık*.
- Moscovici, S. (1979). La representación social: un concepto perdido. *El Psicoanálisis, su imagen y su público*, 2, 27-44.
- Munday, R., & Chandler, D. (2018). Medya ve İletişim Sözlüğü. *B. Taşdemir, çev.*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Murray, J. L., Linden, R., & Kendall, D. E. (2011). *Sociology in Our Times: The Essentials*. Nelson Education.

- Netchitailova, E. (2017). The Flaneur, The Badaud and Empathetic Worker, Çev: Filiz Aydoğan Yeni Medya Kuramları, Editör: Prof. Dr. Filiz AYDOĞAN, (ss: 1-21), DER Yayınları, İstanbul.
- Neyzi, L. (2011). Nasıl hatırlıyoruz. *Türkiye'de Bellek Çalışmaları. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.*
- Neyzi, L. (2009). Kültür Tarihi Ve Bellek Çalışmaları.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *representations*, 26, 7 24.
- Nora, P. (2008). *Pierre Nora en Les lieux de mémoire*. Ediciones Trilce.
- O'reilly, T. (2009). *What is web 2.0*. " O'Reilly Media, Inc."
- Orhon, G. (2015). Medya ve bellek çalışmaları: Paralellikler, gerilimler.
- Özalp, A., & Yörük, A. (2017). Mead'e Göre Benlik: Etkileşim Dünyasında Toplum, Birey ve Din. *Turan: Stratejik Arastirmalar Merkezi*, 9(34), 241.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle iletişim kuramları: Kavramlar, okullar, modeller* (Vol. 435). İletişim Yayınları.
- Özdemir, Z. (2015). Sosyal medyada kimlik inşasında yeni akım: Özçekim kullanımı. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 112-131.
- Özkan, D. G., Çiğdem, A., & Özkan, S. D. (2017) Etkileşim Yeri Olarak Mahallenin Sosyal Hayattaki İşlevleri: Tamzara Mahallesi Örneği. *Kesit Akademi Dergisi*, (12), 427-437.
- Özkök, Ö. (2019). *Sosyal medyada sanal kimlikler; Sosyal medya fenomenlerinin benlik sunumları üzerine bir araştırma* (Doctoral dissertation, İstanbul Kültür Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/İletişim Sanatları Anabilim Dalı/İletişim Sanatları Bilim Dalı).
- Öztürk, E. (2018). George Herbert Mead'in Sosyal Davranışçılık Devrimi: Sosyolojizm ve Psikolojizm Kısacasında Bir "İlişkisel Faillik" Denemesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 253-284.

- Paloma, M. M. (2007). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* Çev. Hayriye Erbaş. Eos Yay., Ankara.
- Papargyris, A., & Poulymenakou, A. (2008). The constitution of collective memory in virtual game worlds. *Journal for Virtual Worlds Research*, 1(3).
- Park, R. E. (1915). The city: Suggestions for the investigation of human behavior in the city environment. *American journal of sociology*, 20(5), 577-612.
- Pierce, C. S. (1878). How to make our ideas clear (selected excerpts). *The age of analysis: 20th century philosophers*, 143-153.
- Peirce, C. S. (1955). *Philosophical writings of Peirce* (Vol. 217). Courier Corporation.
- Peirce, C. S. (1997). *Pragmatism as a principle and method of right thinking: The 1903 Harvard lectures on pragmatism*. Suny Press.
- Polama, M. M. (1993). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Gündoğan Yayınları.
- Paloma, M. M. (2007). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* Çev. Hayriye Erbaş. Eos Yay., Ankara.
- Postill, J. (2008). Localizing the internet beyond communities and networks. *New Media & Society*, 10(3), 413-431.
- Preece, J. (2000). *Online communities: Designing usability and supporting socialbilty*. John Wiley & Sons, Inc..
- Rainie, H., & Wellman, B. (2012). *Networked: The new social operating system* (Vol. 10). Cambridge, MA: Mit Press.
- Reynolds, L. T. (1993). *Interactionism: Exposition and critique*. Rowman & Littlefield.
- Rheingold, H. (1993). A slice of life in my virtual community. *Global networks: Computers and international communication*, 57-80.
- Rheingold, H. (1995). *The Virtual Community* London: Minerva.
- Rheingold, H. (2000). *The virtual community, revised edition: Homesteading on the electronic frontier*. MIT press.

- Rheingold, H. (2001). The virtual community. *Reading digital culture*, 265, 5175.
- Ridings, C. M., Gefen, D., & Arinze, B. (2002). Some antecedents and effects of trust in virtual communities. *The journal of strategic information systems*, 11(3-4), 271-295.
- Ringelheim, J. (2012). *Falsebook: False self manifestations in modern online socialization*. The Chicago School of Professional Psychology.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2018). *Klasik sosyoloji kuramları*. De ki yayıncılık.
- Rubin, D. C. (2015). Kolektif Anılar Olarak Sözlü Gelenekler: Genel Bir Bireysel ve Kolektif Bellek Kuramı İçin Öneriler. *Zihinde ve Kültürde Bellek*, 349-369.
- Robins, K., & Morley, D. (1997). Kimlik Mekanları. *Ayrıntı Yayınları, İstanbul*, 35-37
- Robinson, L. (2007). The cyberself: the self-ing project goes online, symbolic interaction in the digital age. *New Media & Society*, 9(1), 93-110.
- Rogers, R. (2014). Foreword: Debanalising Twitter: The transformation of an object of study. *Twitter and society*, 89, 9-27.
- Rolls, K., Hansen, M., Jackson, D., & Elliott, D. (2016). How health care professionals use social media to create virtual communities: an integrative review. *Journal of medical Internet research*, 18(6), e5312.
- Rothaermel, F. T., & Sugiyama, S. (2001). Virtual internet communities and commercial success: individual and community-level theory grounded in the atypical case of TimeZone.com. *Journal of management*, 27(3), 297-312.
- Sankır, H. (2010). Toplumsal cinsiyet rollerinin anlamlandırılış biçiminin ‘kadın Sanatçı kimliği’nin oluşum sürecine etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e dergisi*, 9, 1-26.
- Sarıkaya, T. (2023). The effects of interactions in virtual communities on social media in the shaping and reproducing of cultural memory, neighborhood identity, and culture. *Communication papers. Media literacy and gender studies.*, 12(24).
- Sevim, K. (2020). Sosyal çalışma ve damga. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 44-54.

- Schick, İ. C. (2011). Bedensel hafıza, zihinsel hafıza, yazılı kaynak: Hat sanatının günümüze intikalinin bazı boyutları. *Nasıl Hatırlıyoruz*, 2, 13-39.
- Schalken, C. A. T. (2000). Virtual communities: New public spheres on the Internet? In *Democratic Governance and New Technology: Technology Mediated Innovations in Political Practice in Western Europe* (pp. 153-170). Routledge.
- Schlesinger, P. (1987). On national identity: some conceptions and misconceptions criticized. *Social Science Information*, 26(2), 219-264.
- Schlesinger, P. (1994). *Medya, Devlet ve Ulus: Siyasal Sıddet ve Kolektif Kimlik*. Ayrıntı.
- Schmidt, E. P. (Ed.). (1937). *Man and society: a substantive introduction to the social sciences*. Prentice-Hall.
- Schubert, P., & Koch, M. (2003, January). Collaboration platforms for virtual student communities. In *36th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2003. Proceedings of the* (pp. 10-pp). IEEE.
- Schudson, M. (2007). Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri. *Cogito*, 50, 179-199.
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody: The power of organizing without organizations*. Penguin.
- Simmel, G. (1895). The problem of sociology. *The Annals of the American*
- Simonson, P. (2001). Varieties of pragmatism and communication: Visions and revisions from Peirce to Peters. *American pragmatism and communication research*, 1-26.
- Smith, N., & Yell, S. (2020). The dynamics of place-based virtual communities: Social media in a region in transition. In *Located research* (pp. 203-222). Palgrave Macmillan, Singapore.
- Smith, P., & Riley, A. (2016). Kültürel kurama giriş. *Ankara: Dipnot Yayınları*.
- Solanki, M. R., & Dongaonkar, A. (2016). A Journey of human comfort: web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI)*, 3(9), 75-78.

- Sönmez, V. (2010). Aguste Comte (1798-1857) Pozitivizm (Olguculuk). Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi(3), 161-163.
- Stango, M. (2015). "I" Who? A New Look at Peirce's Theory of Indexical Self-Reference. *The pluralist*, 10(2), 220-246.
- Stevenson, N. (2008). Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi, çev. Göze Orhon-B. Engin Aksoy, Ankara: Ütopia Yayınevi.
- Stevenson, C., Easterbrook, M., Harkin, L., McNamara, N., Kellezi, B., & Shuttleworth, I. (2019). Neighborhood identity helps residents cope with residential diversification: Contact in increasingly mixed neighborhoods of Northern Ireland. *Political Psychology*, 40(2), 277-295.
- Sridhar Balasubramanian, V. M. (2001). The economic leverage of the virtual community. *International journal of electronic commerce*, 5(3), 103-138.
- Sullivan, A. (2009). The Revolution Will Be Twittered. The Atlantic Monthly Group. Erişme Tarihi 15 Ağustos 2022, <http://www.theatlantic.com/daily-dish/archive/2009/06/the-revolution-will-be-twittered/200478/>
- Srinivasan, V. (2006). Virtual Communities' Impact on Politics. In *Encyclopedia of Virtual Communities and Technologies* (pp. 506-510). IGI Global.
- Swidler, A., & Ardit, J. (1994). The new sociology of knowledge. *Annual Review of Sociology*, 305-329.
- Szabla, M., & Blommaert, J. (2020). Does context really collapse in social media interaction?. *Applied Linguistics Review*, 11(2), 251-279.
- Şakı Aydın, O. (2007). Alımlama araştırmaları ve kültürel çalışmalar geleneğinin katkısı.
- Şentürk, R. (2009). Raymond Williams' ın televizyon teorisi. *Selçuk İletişim*, 5(4), 186-200.
- Tacirli, M (2017), K. Bey Mahallesi'nde Gündelik Hayat. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya: Selçuk Üniversitesi.

- Talukder, M., & Ryeow, P. H. (2007). A comparative study of virtual communities in Bangladesh and the USA. *Journal of Computer Information Systems*, 47(4), 82-90.
- Tanrikulu, M. (2015). Türkiye coğrafyasında genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür. *TÜCAUM VIII. Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 473-480.
- Taşkıran, H. B. (2022). Kültürel Bellek Aktarımında Dijital Medyanın Kullanımı: Türkiye'nin En Çok Ziyaret Edilen Müzeleri Üzerine Bir İnceleme. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 12(24).
- Temur, N. (2011). Kültürel Bellek Bağlamında Deve Oyunu. *Millî Folklor*, 23(90)
- The latest twitter statistics: Everything you need to know - datareportal – global digital insights. (2023, 19 Şubat). Erişim Tarihi: 17 Nisan, 2023, <https://datareportal.com/essential-twitter-stats> The latest twitter statistics: Everything you need to know - datareportal – global digital insights. (2023, 19 Şubat). Erişim Tarihi: 17 Nisan, 2023, <https://datareportal.com/essential-twitter-stats>
- Thompson, E. P. (2004). İngiliz işçi sınıfının oluşumu, çev. Uygur Kocabaşoğlu, *Birikim Yayınları, İstanbul*.
- Thompson, E. P. (2013). Dayanışma Ritüelleri. *Kültür ve Toplum-Güncel Tartışmalar*, 205-216.
- Thompson, E. P. (2015). İngiliz işçi sınıfının oluşumu. Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu *İstanbul: Birikim Kitapları Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları*.
- Thirakulwanich, A., & Sawmong, S. (2022). Factors Influencing Shoppers' Behavioral Intention to Purchase Smart Phones: Digital Transformation Through YouTube User Generated Content. In *International Scientific Conference on Innovations in Digital Economy* (pp. 35-50). Springer, Cham.
- Tilly, C. (2004). Social Movements, 1768 2004 Boulder. CO: *Paradigm Publish*.
- Torun, A. (2015). Öteki” ile “biz” ilişkisinde yeni medya. *SSHIF2015 Sosyal ve Beşeri Bilimlere ve Küresel Yaklaşımlar: Kuram ve Uygulamalar Uluslararası Sempozyumu. Varşova Polonya*.
- Tönnies, F. (2019). Cemaat ve cemiyet. *İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları*.

Turan, S., & Ayatac, H. (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak “Sosyal Dayanıklı Mahalle”: Kurtuluş-Feriköy Örneği: Sosyal Dayanıklı Mahalle: Kurtuluş-Feriköy. *Tasarım+ Kuram*, 16(31), 194-215.

Turner, J. H. (1988). The mixed legacy of the Chicago School of Sociology. *Sociological perspectives*, 31(3), 325-338.

Türer, C. (2003). Charles S. Peirce’ün Epistemolojisi. *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2, 23- 52.

Türkan, O. (2021). İdari Coğrafya ve Yerleşme Coğrafyası Açısından Mahalle Kavramı. *Coğrafya Dergisi*, (42), 229-250.

Ulusoy, E., & Firat, A. F. (2011). Revisiting the subculture: Fragmentation of the social and the venue for contemporary consumption. *ACR North American Advances*.

Unesco. (1982). World conference on cultural policies.

Uysal, Ü. E. (2012). Sulukule: Kentsel dönüşüm etno-kültürel bir direniş. *İdealkent*, 3(7), 136-159.

Uzkurt, C., & Özmen, M. (2006). Pazarlama Yöneticileri İçin Yeni Bir Fırsat: Sanal Topluluklar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 23-40.

Van Dijk, J. A. G. M. (2012). Digital democracy: Vision and reality. *Public administration in the information age: Revisited*, 19, 49.

Van Dijk, T. A. (2015). Critical discourse analysis. *The handbook of discourse analysis*, 466-485.

Waldron, J. (2018). Online music communities and social media. *The Oxford Handbook of Community Music*, 109.

Wallace, R. A., & Wolf, A. (2020). *Çağdaş sosyoloji kuramları: klasik geleneğin geliştirilmesi*. Doğu Batı Yayınları.

Wenjing, X. (2005). Virtual space, real identity: Exploring cultural identity of Chinese Diaspora in virtual community. *Telematics and informatics*, 22(4), 395-404.

- Wellman, B. (2001). Physical place and cyberplace: The rise of personalized networking. *International journal of urban and regional research*, 25(2), 227-252.
- William, J. (1950). *The Principles Of Psychology Vol I* (Vol. 1). Brighthouse.
- Williams, R. (1957). Working class culture. *Universities and Left Review*, 1(2), 29-32.
- Williams, R. (1961). 2. The Analysis of Culture. In *The long revolution* (pp. 41-71). Columbia University Press.
- Williams, R. (1977). *Culture and Society: 1780-1950*. Middlesex: Penguin Books.
- Williams, R. (2004). *Television: Technology and cultural form*. Routledge.
- Williams, R. (2013). *Kültür ve materyalizm. (FB Aydar, Çev.). İstanbul: Sel.*
- Williams, R. (2017). *Kültür ve Toplum 1780-1950. Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, I.*
- Williams, R., Williams, E., & Silverstone, R. (2004). *Television: Technology and cultural form*. Routledge.
- Wirth, L. (1945). *Human ecology. In R. Sennett (Ed.), Classic Essays on the Culture of Cities*, 170-179.
- Wright, E. J., White, K. M., & Obst, P. L. (2018). Facebook false self-presentation behaviors and negative mental health. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 21(1), 40-49.
- Wojcicki, S. (2020). YouTube at 15: My Journey and the Road Ahead. Blog. YouTube. <https://blog.YouTube/news-and-events/YouTube-at-15-my-personal-journey/>
- Wolfgang, M. E., Ferracuti, F., & Mannheim, H. (1967). *The subculture of violence: Towards an integrated theory in criminology* (Vol. 16). London: Tavistock Publications.
- Yaraşır, V. (2006). *İşçi sınıfı üzerine işgal direniş grev*. Mephisto Basım Yayın.
- Yazar, T. (2016). Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (1), 61-68 .

- Yener, S. (2018). Sosyolojik kuramlar çerçevesinde aile ve girişimcilik ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 869-878.
- Yılmaz, Z. (2009). John Dewey'in liberalizmi: Birey/cilik-toplum ve özgürlük. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 12, 79-92.
- Yinger, J. M. (1960). Contraculture and subculture. *American sociological review*, 625-635.
- Yücel, H., & Bourse, M. (2020). Kültürel çalışmaları anlamak. *H. Yücel (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları*.
- Zeyrek, S. (2021) Kültürel Çalışmalar'a Kültür Kavramı Ekseninde Bir Bakış. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 139-147.
- Zhao, S. (2014). Self as an emic object: A re-reading of William James on self. *Theory & Psychology*, 24(2), 199-216.
- Zhou, D. (2008). Richard Haggart and Early British Cultural Studies. *Comparative Literature: East & West*, 10(1), 144-148.

EKLER

İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

T.C.

Tarih: 13/03/2023 17:39
Sayı: E-65836846-044-282651
REKTÖRLÜK

282651

Sayı : E-65836846-044-282651
Konu : Etik Onayı

13.03.2023

Sayın Tugay SARIKAYA

İlgi : 22.02.2023 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Kültürel Belleğin, Semt Kimliğinin ve Kültürünün Şekillenmesinde ve Yeniden Üretilmesinde Sanal Toplulukların Etkisi" isimli çalışmanın yarı yapılandırılmış görüşme sorularına Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Adı geçen ve ekte yer alan yarı yapılandırılmış görüşme soruları, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenerek etik tanım, değer ve ilkelere aykırı bir düzenleme tespit edilmediği, önerilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Rektör Yardımcısı V.

Ek: Etik Onaylı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: DFD4FC4B-B859-480D-BEF9-B396563D4F2F
Adres: Örnektepe Mah. İnrahor Cad. No: 88/2 Beyoğlu/İstanbul
Telefon No: 444 04 13 / 4580 Faks No: 0212 320 70 11
E-Posta: boz@ticaret.edu.tr İnternet Adresi: www.ticaret.edu.tr
KEP Adresi: ticaretuniversitesi@hs02.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi: <http://e-belge.ticaret.edu.tr>
Ayrıntılı Bilgi İçin: Bahadır ÖZ
Büro Personeli
Telefon No: 444 0 413 - 4580

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, **Prof. Dr. Füsun Alver** danışmanlığında İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü, Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora programı öğrencisi **Tugay Sarıkaya** tarafından yürütülen “ Kültürel Belleğin, Semt Kimliğinin ve Kültürünün Şekillenmesinde ve Yeniden Üretilmesinde Sanal Toplulukların Etkisi” isimli bir tez çalışmasıdır.

Çalışmanın amacı kültürel bellek ile semt kültürü ve kimliğinin şekillenmesinde ve yeniden üretilmesinde sosyal medyadaki sanal toplulukların etkisini ortaya koymaktır. Sanal toplulukların kültürel belleği, devamlılığı ve sosyal yapıyı şekillendirme potansiyelini araştırmak ve sanal topluluklarda aktif olarak içerik üretebilen ve paylaşabilen bireylerin semt kimliğine ve mahalle kültürüne etkisini tartışmaktır. Çalışma kapsamında tez kapsamında belirlenen sanal semt topluluklarda aktif 15 kişiyle derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilecektir. Görüşmecilerin hepsi 18 yaşın üzerinden kişilerle yapılacaktır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler grup halinde değerlendirileceğinden, sizden kimlik belirleyici bilgiler istenmeyecektir. **Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır.** Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde cevaplanması önemlidir. Bu çalışma genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Çalışma sırasında sizden istenilen, çalışmada yer alan soruları cevapsız bırakmamaya özen göstererek samimi bir şekilde cevaplamanızdır. Çalışmaya katılım **yaklaşık 40 dakika** sürecektir. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için **Tugay Sarıkaya’ya (tugaysarikaya@gmail.com)** ulaşabilirsiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Evet () Hayır ()

Araştırmacının Adı Soyadı

Tugay Sarıkaya

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
 Kurul Tarihi: 09.03.2023
 Kurul Karar No: 03-4

YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

GİRİŞ SORULARI

- Yaşınız kaç?
- Doğum yeriniz neresidir?
- Yaşadığınız semt neresidir?
- Mesleğiniz nedir?
- İçinde bulunduğunuz sanal semt topluluğu hangisidir?
- Şu an içinde bulunduğunuz sanal semt topluluğuna dahil olma nedeniniz nedir?

KÜLTÜREL KİMLİK SORULARI (KK)

1. Facebook üzerindeki bir sanal semt topluluğuna üyesiniz. Bu durum semte bağlılığınız üzerinde nasıl bir etki yaratıyor? (KK1)
2. Bulunduğunuz sanal semt topluluğu üzerinde etkileşim nasıl gerçekleşiyor. Sizi bu toplulukta olmaya iten motivasyon nedir? (KK2)
3. İçinde bulunduğunuz sanal semt topluluğu üzerinde kurduğunuz etkileşim, kendinizi semtli olarak tanımlamanızda ne derece etkili? (KK1)
4. Sanal topluluk üzerinde kendinizi görünür kılmak ya da bilinir olmak gibi çabanız oluyor mu? (KK1)
5. Belli durumlarda yorumlarla etkileşime katılım sağlıyor musunuz? (KK2)
6. Sanal topluluklar ortaya çıkan problemler karşısında kurum kararlarına etki etme imkânı veriyor. Sanal topluluklar sayesinde kurum kararlarına etki ya da katkı sunma potansiyelini nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Sesinizi üst mercilere duyurma konusunda size bir fayda sağladığını düşünüyor musunuz?
8. İçinde yer aldığınız sanal semt topluluğu semtinizin kültürü için bir etki alanı oluşturduğunu düşünüyor musunuz? (KK4)

KÜLTÜREL BELLEK SORULARI (KB)

9. Sanal semt topluluğu üzerinde semt içindeki gelenekler ve alışkanlıklarla ilgili yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu? Ya da siz gelenek ve alışkanlıklarla ilgili paylaşımlar yapıyor musunuz? (KB1-1)
10. Fiziki yaşamdaki kültür öğelerinin sanal semt topluluğuna yansımaları nasıl oluyor? Yaşadığımız semtte yaşanan değişimler sanal semt topluluğunun etkileşimli yapısı sayesinde daha görünür hale geliyor mu? (KB1-3)
11. Fiziksel yaşamda tanıdıklarınıza ait düğün, doğum, cenaze gibi olaylar hakkında sanal semt topluluğu üzerinden haberdar olduğunuz oldu mu? (KB1-4)
12. Sanal semt topluluğundan paylaşılan fotoğraf ya da görsel materyallerin semt kimliğinin ve kültürünün korunmasına ve kültürel belleğin aktarılmasına katkısı nedir? Örneğin unutulmuş ya da bilmediğiniz geçmişle ilgili bilgiler ediniyor musunuz? (KB1-5)
13. Topluluk üzerinden anma günlerini kutluyor musunuz? Anma günleri üzerinden kurulan etkileşim sizin üzerinde nasıl bir etki bırakıyor? Semtle olan ortaklaşma duygularınız güçleniyor mu? (KB1-6)
14. Sanal topluluk üzerinde tarihi bir olay ya da şahsiyeti ilk kez tanıdığınız ya da duyduğunuz oldu mu? Ya da benzer şekilde bir etkileşiminiz ya da aktarımınız oldu mu? (KB3)
15. Bulunduğunuz ya da bir zamanlar yaşadığınız sokak, cadde ve mekanlara ait paylaşımlar yapıyor musunuz? Ya da mekanlara ait yeni bilgiler ya da değişimlerine dair paylaşımlara denk gelerek yeni şeyler öğrendiğiniz oluyor mu? (KB4)

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
Kurul Tarihi: 09.03.2023
Kurul Karar No: 03-4

EK-4

16. Geçmişe yönelik paylaşılan bir fotoğraf ya da anı geçmişe dair özlemlerinizi ve duygularınızı nasıl ortaya çıkarıyor? (KB6)

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
Kurul Tarihi: 09.03.2023
Kurul Karar No: 03-4